

32
32-C-235
rv
PUBLIKACÍ VŠEHRDU ČÍSLO 70.

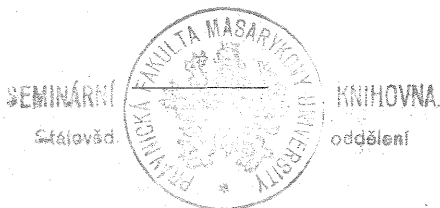
ZÁKLADY PRÁVA ÚSTAVNÍHO.

NAPSAL

DR. F. VAVŘÍNEK.

V. VYDÁNÍ.

DÍL I. ÚSTAVNÍ ŘÁD NAŠEHO STÁTU.

1925.

NÁKLADEM SPOLKU ČESKOSLOVENSKÝCH PRÁVNÍKŮ „VŠEHRD“.
KNIHTISKÁRNA TYPUS PRAHA-SMÍCHOV.

PŘEDMLUVA.

Ježto dřívější vydání bylo rozebráno, bylo nutno přikročiti k vydání pátému. Bylo podrobena různým změnám. Účel zůstal týž. Obsahuje vylíčení platného řádu ústavního k účelům zkušebním. Kde líčení jest příliš stručné, počítá se na doplnění při přednáškových výkladech. Proti vydáním dřívějším jest podstatně zkráceno. Řada úvah, nemajících bezprostředního významu pro účely školské, byla vynechána z důvodů zbytečného přetěžování. Co zmínky zasluhuje, co nikoliv, je věc názoru. Spis, podávající pomůcku učební, jehož účelem jest soustavné podání zjištěných zásad určité nauky, nezabývá se konstrukcemi teoretickými. Úsudky o jednotlivých institucích veřejnoprávných neřídí se ohledy politickými, ježto autor k žádné politické straně nenáleží.

V Praze, 1. května 1925.

Koupi od	
Darem od	M. Karlovou
v	na Kčs.
Inv. čís:	35.768
Sign:	

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PRÁVNICKÉ FAKULTY UJEP

STARÝ FOND

Č. inv. 035329

ODDÍL I.

Základní pojmy.

§ 1. Vymezení předmětu.

I. *Pojem práva státního.* Právo státní je nauka o státní moci. Je naukou o orgánech státní moci, o jejich funkcích, jejich právech a povinnostech naproti občanům, jakož i o jejich mezích. Právo státní zahrnuje takto soustavu právních pravidel:

1. O organizaci státní moci. Určuje se, kterými orgány vykonávají se práva státní moci, stanoví se řád jejich povolávání a poměr vzájemné jejich odvislosti.

2. O příslušnosti a funkcích orgánů státní moci. Určuje se, jakým způsobem a v jakém objemu na venek jsou činny a jaký je obsah jejich činnosti.

3. O právech a povinnostech občanů státních naproti státní moci.

Dnešní soustavy státního práva založeny jsou většinou na uznání státu za právní osobnost. Stát organizován je na základě pravidel právních. Právo vymezuje vztahy právních osobností. Stát stojí v souboru právně upravených vztahů k řádu právnímu a v právních stycích k subjektům jiným.

Organisace státu spočívá na právních normách: tyto stanoví jednotlivé druhy orgánů státních, určují způsob jejich dosazování a vytýkají jejich příslušnost. Vytknutím příslušnosti orgánů státních vymezuje se obor činnosti státní a ohraničuje se od okruhu práv občanů státních.

Právo státní je buď zvláštní, zabývá-li se zřízením státu jednotlivého, konkrétního, nebo všeobecné, když zabývá se srovnáváním více států přibližně téhož kulturního stupně a téhož asi období.

II. *Státní právo a státověda.* Právo státní není totožno se státovědou. Státověda je každá nauka, jejíž hlavní předmět tvoří pozorování státu po různých stránkách jeho povahy, je každá nauka především státem se zabývající, každá nauka o státě. V tom smyslu politika, státní právo, finanční věda, národní hospodářství, statistika, jež pozorují stát jako útvar mocenský, právní nebo hospodářský, náleží mezi »státovědy«. Všeobecná státověda byla by nauka, která by shrnovala hlavní zásady každé jednotlivé vědy státem se zabývající, nauka, která by soustřeďovala výtěžky všech jednotlivých oborů státovědních. Sprostředkovala by přehled společných otázek těchto oborů a podávala by o státě pojmy vyšší, jež všem oněm státovědám zvláštním byly by společny.

Právo státní, všechny státovědy i jejich protiklad, jakožto věd teoretických, politika, věda praktická, nauka o státní praxi, t. j. o činnosti ve státních věcech, náleží do oboru věd společenských (sociologie). Vědy tyto vytkly sobě za úkol stanovit zákony bytí i vývoje společenského, zákony, dle nichž pohybuje se pokrok společnosti a na nichž závisí bytí společnosti politické, t. j. společnosti řádem ovládané. Zjištěním zákonů, jež ovládají směr vývoje řádů společenských, má hledáno být poučení pro budoucnost: sociologie usiluje pochopit smysl vývoje a pokroku. Určením zákonů vývojových chce z minulosti i přítomnosti předvídat osudy příští a dosáhnout možného ovládnutí budoucnosti.

III. *Vnitřní a zevnější právo státní.* Starší rozeznávání mezi vnitřním a zevnějším právem státním je dnes opuštěno. Zevnějším právem státním nazýváno bývalo dnešní právo mezinárodní. Státní svrchovanost má totiž stránku dvojí: jednak znamená, že stát je uvnitř nejvyšší, že sám sobě určuje svůj vnitřní řád právní, jednak znamená, že stát na venek od jiných je neodvislý a že stojí naproti nim jako rovnoprávná osobnost mezinárodní. Pravidla, jimiž upravována bývala organizace státní moci uvnitř státu, počítala se za normy vnitřního práva státního, kdežto pravidla, jež ovládala vzjemné styky států jako subjektů práva mezinárodního, označovala se za zevnější právo státní. Místo tohoto posledního označení užívá se dnes výrazu »právo mezinárodní«, (ač přesně mělo by se říkat »právo mezistátní«, právo mezi státy platné, nikoli mezi národy).

IV. *Původ výrazu stát.* Co do terminologie je původ moderního výrazu »stát« hledati v poměrech republik severoitalských konce středověku a pozdní renaissance. Smysl jeho prvotně odpovídal pojmu stav, status nebo-li témuž, co řád, ordo, ústava společenství státního, pak znamenal i formu vlády a organizační státní moci v tehdejších městských republikách, jež zároveň bývaly městskými státy. Stát znamenal společenství ústavy. Za prvního, jenž označení »stát« v dnešním smyslu zavedl v užívání do literatury státovědecké, pokládá se Macchiavelli (1469 až 1527, rodem z Florencie). V úvodní kapitole spisu svého »Kníže«, r. 1514 sepsaného, mluvě o druzích vlády, praví, že všechny státy, všechny vlády, které kdy na světě panovaly, jsou buď monarchie nebo republiky. Ve Francii během století XVII. výrazu stát (estat, état) již často se užívalo. Ve spisech latinských jako před tím tak i nadále vyskytovaly se pro stát staré významy »civitas«, »res publica«. V Německu teprve v II. polovici století XVIII. dnešní výraz pro pojem státu všeobecně a jednotně pronikl. Dokud státoprávní naukou nebyly přesně stanoveny znaky státu, bývaly pod pojmem státu zařazovány i svazky nestátní povahy. Ještě v 1. polovici stol. XIX. bylo obvyklým užívat označení »stát« i pro svazky, které mají své zvláštní zřízení zemské.

V. *Právo ústavní a správní.* Francouzská nauka veřejno-právní na místě výrazu »právo státní« užívá označení »právo ústavní« (droit constitutionnel) a klade je naproti právu správnímu. Právo ústavní učí nás seznávat politickou organizační státu, rozlišování moci veřejných, pravidla, dle nichž zjednáávají a povolávají se osobnosti, příslušné k výkonu oné dvojí činnosti, jež tvoří podstatu každé vlády: dávat zákony a postarat se o provádění jejich. Právo správní naproti tomu pozoruje chod státního či vládního stroje. Jak vládní aparát je zařízen, o tom poučuje právo ústavní; jak pracuje, jak je v činnosti a pohybu každá jeho složka, tomu učí je věcí práva správního. Toto rozlišování nauky francouzské nemůže vystihnouti podstatu věci. Nelze říci, že by právo ústavní popisovalo jen orgány státní moci, jak jsou v klidu, kdežto právo správní pozorovalo by ústrojí autority veřejné jsoucí v pohybu a popisovalo by podrobnou její činnost. Vždyť i právo ústavní musí se zabývatí činností moci ústavních a naopak zase právo správní potřebuje vylíčiti také základní tahy zřízení státního a ústavního.

Jednodušší jest ponechat označení »právo ústavní« prostě pro souborný výklad předpisů určité ústavní listiny (psané charty), nebo-li formálních státních základních zákonův. Pak by obsah práva ústavního zahrnut byl již v širším pojmu práva státního.

VI. *O pojmu ústavy.* Ústavou státu označujeme řád, dle něhož se tvoří státní vůle a projevuje státní moc, řád, dle něhož se zjednávají orgánové pro zastupování osobností státní a občanům zaručují se základní práva proti nim. Souhrn předpisů právních, jimiž upravují se základy zřízení státu a postavení nejvyšších orgánů státních, tvoří ústavu státu ve smyslu *materiálním*, tvoří *materiální* pojem ústavy. Naproti tomu ústavou ve smyslu *formálním* nebo-li *formálním* pojmem ústavy rozumíme souhrn zákonů, které výslovně prohlášeny byly za ústavu státu a od ostatních zákonů se liší svojí *vyšenou* právní mocí. Smějí totiž býti měněny jen za ztížených podmínek a za zachovávání tužších formalit (jmenovitě klade se požadavek *kvalifikované* většiny pro změny zákonů takových). Zákony tyto bývají označovány, ježto jim přiznává se obzvláštní autorita, za *státní základní zákony* (*leges fundamentales*).

Ústava státu obsažena je buď v jediném státním základním zákoně, v jednotné ústavní listině (chartě), anebo tvoří ji několik souvislých státních základních zákonův. *Formální* pojem ústavy tvoří tedy státní základní zákony a právo ústavní ve formálním smyslu představuje souhrn právních předpisův, obsažených v státních základních zákonech či v ústavní listině. Často užíváme pojmu ústava ve smyslu »*konstituce*«. Rozumíme tím účastenství lidu prostřednictvím volených zástupců na činnosti zákonodárné (*konstituční princip*).

VII. *O právu správním.* Právo správní vzniklo odloučením se od práva státního; původně přikazovalo se jemu podrobnější prozkoumání a vylíčení určitých částí práva státního a mluvívalo se o něm jako o nezbytném doplňku práva státního. Právo státní podává dle toho všeobecný rozvrh či plán vládního ústrojí a státní činnosti, kdežto právo správní provádí rozvrh do přesných podrobností, vyplňuje jeho volný prostor a jej doplňuje. Rozdíl mezi oběma těmito obory práva veřejného pozůstává pak spíše co do stupně, než co do věcné povahy. V nauce poslední doby však právo státní obmezuje se již jen na to, že dodává právu

správnímu přehled určitých základních zásad a některá vedoucí hlediska. Jinak právo správní, jakožto soubor právních pravidel na správu se vztahujících a jí vlastních, projednává se dnes samostatně jako zvláštní odvětví práva veřejného.

Hranice mezi právem ústavním a správním nemohou být taženy ostře až k úplnému snad oddělení. Tak pojem svobody tisku, svobody spolkové, shromažďovací i zaručování těchto svobod je předmětem práva *ústavního*, právo tiskové, zákon spolkový a shromažďovací přikazuje se právu *správnímu*; svoboda vlastnictví, v ústavě zaručená, přichází v právu *ústavním*, ale nauka o vyvlastnění místo své má v právu *správním*. V těchto případech rozdíl mezi pojetím práva ústavního a správního bývá vymezován také tak, že právo ústavní jedná o poměru státu a vlády naproti občanům s hlediska občanských práv individuálních, kdežto právo správní pojednává o týchž vztazích se stanoviska pravomoci vlády a správy. Právo ústavní či konstituční klade důraz na občanská práva, právo správní zase zdůrazňuje občanské povinnosti a úřední kompetence. Princip občanské svobody a princip autority spojovaly by se tu v obou těchto odvětvích práva veřejného.

§ 2. Právo veřejné a soukromé.

Právo státní, ústavní i správní, je část práva veřejného. Je pojem užší, než právo veřejné. Protiklad práva *soukromého* a *veřejného* býval v nauce poslední doby vymezován takto:

1. V právu soukromém jde o vztahy jednotlivců jako osobností rovnocenných, kdežto v právu veřejném jde o poměry na *dřízenosti* a *podřízenosti*.

2. Právo soukromé upravuje poměry jednotlivců jako samostatně existujících osobností — právo veřejné však přihlíží k jednotlivcům jako k členům *organisovaných* *závazných* *svazků*.

3. Právo soukromé uznává zvláštní *individuální* *zájmy* jednotlivcovy a ponechává účinnost volné jeho vůli — právo veřejné jde za cílem *zájmu* *obecného* a překonává odporující vůli jednotlivců v zájmu veškerosti.

Dle nauky, zvané »*mocenskou*« (teorie *mocenské*), jest poměry, jež základ a vznik svůj mají v uplatňování státního

panství a z důvodu podřízenosti moci vrchnostenské, mít za poměry práva veřejného a posuzovat je s veřejnoprávního hlediska. Všude, kde stát vystupuje s jednostrannými rozkazy a zákazy a s užitím donucovací moci, jde o vztahy osobností nerovnoprávných, nadřízených a podřízených. Právo veřejné obsahuje pak souhrn předpisů, daných na právní úpravu poměrů, v nichž stát vystupuje jako nositel vrchnostenské moci nad občany, poměrů, v nichž nad nimi podržuje převahu, maje na své straně veřejnou moc. Panovat znamená rozkazovat a neodvolatelnou mocí donucovat, znamená schopnost, dát výhradně své vůli obsah závazný pro jiné.

Tento názor o rozhodujícím znaku panství pro právo veřejné jest pouhým odleskem nauky, spatřující podstatu státu v moci a síle. Mocenská tato nauka však příliš málo počítá s tím, že činitelem státotvorným jsou také živly mravní a city společenské solidarity.

Právo veřejné přihlíží dle uvedené obvyklé nauky k jednotlivcům jako k členům určitých organisovaných svazků společenských. Právo veřejné v objektivním smyslu znamená právní řád, jenž upravuje poměry těchto závazných organisovaných společenství a pořádá členství jednotlivců v nich. Do práva veřejného náleží odtud nauka o korporacích veřejnoprávních. Korporace soukromoprávné jsou založeny na soukromé vůli sdružených účastníků a svojí činností jsou určeny uspokojovat zájmy členů. Jejich stanovy jsou částí soukromého řádu právního. Účely jejich plněny jsou prostředky, které jsou po ruce jednotlivcům a soukromohospodářským podnikatelům. Z korporace soukromoprávné každý člen může libovolně vystoupiti. Naproti tomu korporace veřejnoprávné dle obvyčejného rozlišování vyznačují se trojím znakem:

- a) jsou po zákonu závazny (zásada nuceného členství),
- b) vykonávají práva veřejné moci (panství),
- c) jsou státu zavázány k plnění svých úkolův.

a) Jsou zřízeny obligatorně, členství v nich nelze se libovolně vzdáti. Jsou opatřeny mocí vrchnostenskou, vládnou nad svými členy právy panství a, ježto na základě státem uložené povinnosti nebo uděleného práva běrou účast na výkonu státní moci, jsou také státu zavázány k plnění svých úkolů. Jejich poměry a zřízení náležejí do práva veřejného. Neplní-li korporace takové úkolů své veřejné správy, stát

buď je k tomu donucuje, nebo sám za ně správu přejímá a jejich činnost svojí činností nahrazuje. Činnost korporací veřejnoprávných je vynutitelná a nahraditelná se strany státu. Tím osvědčuje se, že moc jejich od státu je odvozena a že je částí veškeré moci veřejné ve státě. Odtud stát vyhrazuje si nad nimi oprávnění dozorčí, aby je mohl přidržet k plnění jejich úkolův.

b) Korporace veřejnoprávné mají zvláštní vztahy ke státu: činnost jejich je zrovna tak, jako činnost státu, veřejnou správou, jsou členy organismu správního ve státě. Doplnují státní organisaci úradů, mají přikázanu svoji část veřejné správy, aby ji vedly ve vlastním jménu a po svém právu. Povolány jsou, aby vedly veřejnou správu, t. j. správu, ve které se projevuje veřejná moc. Stát je tvoří, svými zákony jim veřejnou správu přenáší. Záležitosti korporacím veřejnoprávným státem svěřené však považují se za vlastní jejich záležitosti a za jejich vlastní působnost, kterouž si samy pod zákonodárstvím a kontrolou státu mohou spravovat. Plněním vlastních úkolů opatřují takto korporace veřejnoprávné zároveň úkoly státní. Vlastní zájmy svazku jsou zde povzneseny nad prosté zájmy sdružených účastníků i činí se zájmy veřejnými, státními.

Mezi korporacemi veřejnoprávními význačné místo zaujímají svazky, k jejichž podstatě náleží určitý ohraničený díl státního území. Na rozdíl od pouhých svazků personálních bývají svazky takové označovány za korporace územní. Přiznává se jim územní výsost, t. j. schopnost, vykonávat práva panství nad každým, kdo vstoupí v územní obvod jejich, bez rozdílu, byť i jim nenáležel svazkem členským. Pouhá skutečnost pobytu uvnitř územního obvodu korporace je dostatečný důvod, aby nastoupila podřízenost veřejnoprávné moci korporace. Mezi korporace územní náleží stát, obce, vyšší svazky komunální (země, okresy, kraje).

Rozlišování poměrů veřejnoprávných a soukromoprávných dle znaků panství doplňuje teorie zájmová hlediskem zájmovým, rozlišováním dle pohnutek zájmu veřejného či soukromého. Při tom je upozorniti, že:

A. zájem veřejný je měnivý dle vývoje názorů a různých požadavků v jednotlivých oborech veřejné správy, a že

B. ani zájmy jednotlivcovy nemohou se nikdy myslíti zcela odloučeny od zájmů veřejných či veškerosti státní.

Každý čin státní, každé jeho zařízení určitým způsobem projevuje účinky na prospěchy a zájmy jednotlivcův, je jejich zájmům na újmu nebo na prospěch, obmezuje jim je nebo zase uznává, chrání, podporuje. Při tomto postupování se zájmů veřejných a soukromých bude třeba sledovati, zda určité činnosti dějí se p ř e v a h o u v zájmu veřejném či soukromém, zda nesou se především za účely obecnými či soukromými, zda při jejich úpravě podržel převahu zájem veřejný či soukromý. Tam, kde řád právní chrání zájmy jednotlivců tak, že ochrana platí především zájmům jejich jako členů v závazných organisovaných sdruženích společenských, jde o zájmy veřejné: tím zajisté současně se chrání zájmy oněch společenských svazků samých. Práva volební do s a m o s p r á v y místní nebo zájmové jsou jednotlivci udělena jako členu svazku, uznávají a chrání se mu pro jeho postavení členské, v zájmu veřejném. Při jejich úpravě podrží převahu zájem veřejný.

Stupeň a míra zájmu veřejného měnivy jsou dle časových potřeb státní činnosti a dle jejího, za různých dob rozdílného, hlediska užitečnosti a prospěchu obecného. Zájem státu při určitých jednáních se stupňuje, při jiných ochabuje anebo obmezuje se jen na určitou stránku (jako na způsob, jímž lze učiniti zadost zájmům soukromým — předepsání určité cesty). Rozumí se, že zájem veřejný, t. j. z á j e m s t á t u, nerovná se prostě souhrnu zájmů jednotlivých individuí nebo zvýšenému či stupňovanému zájmu soukromníkovu, nýbrž představuje zvláštní zájem celkového společenství státního, komunity ovládané, jenž předchází zájmům individuálním.

§ 3. Souvislost jednotné právní soustavy.

Protiklad práva soukromého a veřejného není absolutní: i právo soukromé konec konců spočívá na veřejném, neboť jednotlivec státěm uznán je za o s o b n o s t, za nositele práv soukromých. Uznání individuální osobnosti se strany státu spojeno je s účinky, že jednotlivci přiznává se právní schopnost, uvádět státní moc v činnost v individuálním zájmu svém. Jednotlivci uděluje se možnost, dovolat se zakročení státní moci na ochranu zájmů s o u k r o m ý c h. I v právu soukromém

stát vystupuje jako stále přítomný rozhodčí soudce o právech a povinnostech sporných stran. Veškerá práva soukromá spojená jsou s veřejnoprávným nárokem na státní uznání a ochranu. Poměry veřejnoprávné a soukromoprávné pronikají a doplňují se navzájem: poměr soukromoprávný bývá předpokladem pro založení veřejnoprávného a naopak také veřejnoprávné závazky plní se způsobem soukromoprávným. (Soukromoprávné vlastnictví nemovitosti bývá předpokladem veřejnoprávné povinnosti daňové nebo opravňuje k právu volebnímu ve svazcích veřejnoprávných — veřejnoprávné nároky státu na konání osobních služeb nebo poskytnutí prostředků věcných uspokojí se začasť v týchž formách, jako při právních jednáních soukromoprávných: dodávání přípráže, poskytování bytu úředního, placení). Positivnímu zákonodárství připadá určití hranice, v jejichž mezích určité poměry objevují se jako soukromoprávné nebo veřejnoprávné. Hranice se mění dle toho, jak účelno je státu: poměry někdy soukromoprávné bývají dnes ovládány právem veřejným, tam, kde dříve se vystačilo s právním jednáním práva soukromého, dnes vystupuje se s rozkazy a zákazy státního panství. (Poměr soukromoprávných zřízenců určitých svazků mění se ve veřejnoprávný, soukromoprávné nároky na služné změnami zákonodárství přibírají znaky veřejnoprávné).

Souvislost poměrů veřejnoprávných a soukromoprávných vedla v nauce poslední doby krátce k popření oprávněnosti historického rozdělení práva na veřejné a soukromé. V dnešních poměrech není dle zastanců »monismu« rozdílný již odůvodněn. Lze prostě vystačiti s j e d n o t n ý m pojetím právního řádu v ů b e c. Není »normologického« rozdílu mezi právem soukromým a veřejným, neboť všechny právní subjekty i stát sám stejně jsou podřízeny jedinému právnímu řádu. Otázka hranic obou kategorií práva prohlášena byla za zbytečnou. Odpuřcové nové nauky ukazují zvláště na tradici právního dualismu, dle něhož již pozitivní zákonodárství vyměřilo meze příslušnosti úřadů soudních a správních. Nauka monistická přinesla by převrat v dosavadním kompetenčním rozdělení. Otázka musí být řešena v rámci pozitivních zákonných předpisův určitého státu. Pravda jest, že těžko shledávati nějaké věcné nebo právnícky podstatné rozdíly mezi právem veřejným a soukromým, ale zákony drží se tradice a vycházejí z tohoto rozdílu. Věc dnes zjednodušuje se tím, že moderní zákonodárství stále více rozšiřuje

úpravu veřejnoprávnou zasahováním a donucováním státní moci, ponechávajíc jen úzké pole úpravě soukromoprávné a soukromé vůli. Lze sobě představití právní řád, který bude veřejnoprávní celý a tudíž jednotný, jemuž jedinému příslušetí bude znak státní svrchovanosti.

Pro určité druhy svých právních jednání veřejná správa užívá prostě forem soukromoprávných. Stát staví se na roveň subjektům soukromohospodářským a vystupuje naproti svým občanům jako rovnoprávný nositel práv soukromých. I pro své účely veřejnoprávné stát shání prostředky způsobem, jimž osoby soukromé sledují své zájmy, nikoli jen užíváním své jednostranně rozhodující moci. Stát a veřejnoprávné korporace jsou také subjekty hospodářskými, nejen korporacemi veřejné správy a nositeli veřejné moci, i vedou správu také prostředky, jaké jsou po ruce každé jiné spravující osobnosti bez paňství. Stát není jen instituce mocenská, donucující a obmezující, ale také hospodářská — stát neudílí jen rozkazy a zákazy, ale také sám tvoří hodnoty, hospodaří a provozuje podniky výdělečné, staví stavby, pracuje na odbytu a prodává (podniky státního monopolu). I bude lišiti akty, v nichž dochází výrazu veřejná moc, od právních jednání, kde stát a veřejnoprávné korporace vystupují jako strany, podrobující se právu soukromému.

Stát může se libovolně podříditi právu soukromému a soudnictví práva občanského. Může ovšem i soukromoprávní postavení svoje privilegovati a soukromá svá práva opatřiti zvýšenou ochranou. Stát jako subjekt práv, závazků a poměrů majetkových (soukromoprávných i veřejnoprávných) označuje se za fiskus.

§ 4. Všeobecné právo státní.

I. *Původní význam všeobecného práva státního.* Všeobecné právo státní bývá kladeno v protivu s právem pozitivním, s předpisy, jež ovládají řád konkrétní státní individuality. Všeobecné právo státní bývalo dříve též filosofickým, ideálním nebo přirozeným právem státním, na rozdíl od pozitivního práva státního. Jmenovitě v první polovici století XIX. užívalo se těchto označení pro soubor určitých základních zásad, jimiž by se měl spravovati vzorný, ideální konstituční stát a jež hodily by se stejně pro všechny státy. Ze státního práva ně-

kterých států západoevropských (Anglie, Francie, Belgie) vyvozovala byla řada vzorných základních zásad, dle nichž hledala se obecně platná forma konstitučního práva, jež by pro všechny národy a státy stejně se hodilo a pro ně stejnoměrně platilo. Všeobecné ideální státní právo mělo docházeti výrazu ve veřejných zařízeních států a pozitivní právo konkrétních států mělo být přetvořeno dle tohoto vzorného nástinu.

Existence podobného všeobecného práva vyššího pozdější pozitivistické směry stol. XIX. neuznávaly. Jmenovitě stoupenci školy historické odporovali pomyslu přirozeného práva, jemuž ve skutečnosti nic nemůže odpovídati, zastávající, že není jiného práva, než pozitivní, neboť jde o zjevy a útvary historické, jež podléhají stálým změnám a jsou stále v pohybu, vyvíjejíce se v závislosti na konkrétních faktorech, měnivých dle doby a místa. Stát vyvíjí se jen organicky z ducha a přesvědčení národního. Spočívá na »duchu lidu« v určitém právním společenství sloučeného. Nemůže trvati právní soustava, jež by vykazovala zvláštní absolutní obsah jako ideální cíl, předcházející zákonodárství pozitivnímu států jednotlivých. Není možno, vytknouti určitý obsah právních norem jako bezvýjimečný ideál pro všechny časy a národy. Řád státní vyvinul se v souvislosti a nepřetržitosti určité individuality, ve zvláštnostech celého jejího života a ducha. Nelze nějakou vymyšlenou, umělou konstituci cizí násilně vtláčovat na samorostlé řády jednotlivých státních útvarů, nelze rušit nepřetržitost jejich vlastního vývoje nějakými přirozenými právy státními, pro všechny stejně platnými. Měřítka pro posuzování poměrů státních nelze sobě zjednati na podkladě aprioristické konstrukce státu, nýbrž jediné cestou zkušenosti, pozorováním skutečných útvarů státních dle národů, zemí a doby rozdílných. Nikoli přirozenoprávní, racionalistické konstrukce, ale empirie, pochopování pozitivního řádu právního a porozumění vnitřní dějinné souvislosti státu a práva, nazírání historické.

II. *Dnešní význam všeobecného práva státního.* O všeobecném právu státním mluvíme dnes nejprve ve smyslu srovnávacího práva státního. Státní právo všeobecné nezabývá se zřízením státu konkrétního, nýbrž je odvozeno pozorováním a srovnáváním více států téhož asi kulturního stupně a téhož časového období. Jednotlivé státy téhož kulturního vývoje a téže epochy, přes to, že každý z nich podržuje

svoji individualitu, nejsou přece svým zřízením tak od sebe vzdáleny, že by nevykazovaly společných znaků. Za týchž podmínek a poměrů všude opakuje se totéž. Žádný stát téhož období a příbuzného ústavního vývoje není zjevem tak ojedinelým, aby jeho zřízení se nedala podřadití vyšším pojmům a společným vůdčím zásadám. A úkolem všeobecného práva státního je odvozovat společné tyto znaky.

Všeobecné právo státní znamená takto souhrn pouček o určitém průměrném státu, o určitém typu státu. Stát všeobecného práva státního není stát konkrétní, nýbrž odvozený. Srovnacím rozbohem pozitivního práva jednotlivých příbuzných státních útvarů dochází se k souhrnu všeobecných zásad, jež platny jsou pro určitý průměrný obraz státu.

Všeobecné právo státní není povzneseno nad čas a místo; v jeho nauce obráží se jen pozorování skutečných státních zjevů současných, jejichž charakteristické tahy vědomě shrnuje; ale prací jeho přece vznikají společné zásady obecně platné, tvoří se určitý řád společného »práva vyšího«. Všeobecné právo státní neobmezuje se na popisování státu, jak v přítomnosti se jeví ze srovnávání pozitivního práva jednotlivých států, nespokojuje se prostým zjišťováním stavu současného, nýbrž staví ideály pro budoucnost. Hledá nejlepší stát, vyvolává praktické politické snahy, jak přetvořit řád dnešní ve smyslu požadavků státu ideálního, jenž nejlépe je zařízen.

Všeobecné právo státní v tomto smyslu představovalo by nám souhrn pouček, platících pro stát vzorný, jenž odpovídá ideám práva správného, představovalo by nám vzorné konstituční právo, pro všechny státy stejně platné. Tak obživlo by zase konstituční právo přirozené v nové podobě, ale se stejnými účely. Podávalo by jednak měřítko pro posouzení právního stavu současného, jednak dávalo by direktivy příštímu zákonodárství, co je nejlepší. Není ovšem vzorné ústavy, jež by jako model mohla sloužit pro uspořádání ústavních poměrů všech států. Ale při dnešní světové centralisaci jednotlivé státy stále sobě se přibližují, jejich zřízení stále více jsou si podobna, státy vědomě se napodobují navzájem, v určitých oborech dochází k vypracování práva mezistátního, světového. Vzniká tím přece ideální typ vzorného státu, průměrný stát, vzniká soustava vzorných zásad obec-

ně platného práva konstitučního. Státy zdokonalují své instituce dle určitých zásad obecně přijatých, vědomě propracovaných a promyšlených, nedostatky a mezery svých ústavních rádu vyplňují analogicky dle pravidel, přijatých a platných ve státech jiných. Vládne přece představa o ústavním státě nejlepším, jehož státy přítomné snaží se dosáhnout.

Všeobecné právo státní poučkami svými doplňuje a vyplňuje mezery práva pozitivního. V ústavě každého státu běží o otázky, pro jejichž zodpovězení nelze naléztí přesných měřítek v předpisech pozitivního řádu právního. Pro výklad takových pojmů, jež nejsou přesně vymezeny v zákoně a pro něž není formulací v ústavě, nezbyvá, než uchýlovat se o pomoc k všeobecným poučkám, i vyšším pojmům všeobecného práva státního. I buduje takto všeobecné právo státní odvozováním svých pouček také část všeobecnou pro soustavy práva pozitivního. Rozumí se, že všeobecné právo státní není právem ve smyslu dnes užívaném, t. j. neznamená soustavu právních předpisů, bezprostředně závazných, které by docházely bezprostředního užití a praktického uskutečnění donucovacími prostředky. Poučky všeobecného práva státního nevystupují ve způsobě kategorické výzvy rozkazů a zákonů zákonných ani nehrozí donucovací mocí.

§ 5. Státní právo a politika.

Politika je buď činnost nebo věda. Jako věda náleží mezi vědy praktické. Zabývá se nejprve poměry státními po stránce mocenské. Stát je jí organisací síly. V tomto směru stalo se v naukách státovědeckých obvyklým oddělovat státoprávní pojetí státu od politického. Praví se: státní právo posuzuje poměry právní, politika poměry skutečné moci. Právník rozhoduje dle práva, dle předpisů pozitivního řádu právního, politik dle faktických poměrů mocenských. Kdo má moc právní, nemusí mít ještě moc faktickou, ve skutečnosti rozhodující. Naopak, kdo je držitelem nejvyšší skutečné moci ve státě, nemusí ji ještě mít po právu. Ve státě monarchickém má nejvyšší moc právní panovník, ale ve skutečnosti nejvyšší moc může vykonávat parlament, církve, nebo určitá třída společenská. Nebo naopak: usurpátor panství za převratu státního má nejvyšší moc faktickou, nemá jí však po právu; politické strany ve státě vykonávají vliv

pouze faktický, působí jen politickým tlakem a silou, nemají moci právní. Zrovna tak veřejné mínění a politický tisk jsou jen skutečnými, nikoli právními vykonavateli vlivu. Moc politická znamená zde tolik jako skutečná. Výklad státoprávní zjišťuje, jak věci dle práva jsou, politický jak věci ve skutečnosti jsou.

Politika ve smyslu uvedeném byla by nauka o skutečném rozdělení moci ve státě, o tom, kdo jsou ve státě skutečnými činiteli mocenskými. Hleděla by k tomu, kdo je držitelem skutečné moci ve státě. Důsledně však zabývá se bude politika také tím, jak lze dosíci této rozhodující moci ve státě, jak lze domoci se takového vlivu, aby směr státní činnosti mohl být určován dle přání určité politické strany. Každá strana politická hledí změnití platný stav právní dle svých požadavků, chce, by byly uzákoněny v předpisech právního řádu. K tomu potřebuje moci, vlivu politického naproti vládě, převahy v parlamentě.

Politika jako činnost praktická znamená však nejen:

1. úsilí o vliv a skutečnou moc ve státě, nýbrž také
2. úsilí, jak co nejlépe vládnout a poměry ve státě co nejlépe upravovat.

Politika jako věda bude souhrn pouček o rozdělení a dosažení moci ve státě a o znalosti umění, jak nejlépe vládnouti. Politik musí znát, jak v daném případě za uskutečněním svých cílů co nejvhodněji by jednal. Uznáváme-li, že ta či ona strana má »dobrou politiku«, rozumíme tím jednak, že dovede sobě obratně zajistiti vliv na vytváření věcí ve státě, jednak však, že ví, jak co nejvhodněji, nejúčelněji ve státních věcech jednat. Politik v dnešním smyslu má se nejen snažit o zjednání si vlivu ve státě, ale má zároveň rozumět, jak věci státní co nejlépe mají býti opatřovány, má být znalcem umění, jak ve státě co nejlépe vládnouti.

Politika jako věda je dále:

1. nauka kritická,
2. oceňuje státní zřízení s hlediska vhodnosti a účelnosti,
3. dívá se do budoucnosti.

Politika umožňuje kritiku stávajících zřízení, zkoumá jejich cenu, pozoruje, zda-li a jak dosahují účelů, pro něž jsou

zavedena, dokazuje potřebu jejich přetvoření i udává prostředky k nápravě. Kritikou svojí vytváří stále požadavky po novém právu, nové úpravě, snaží se vymýšlet pravidla, jež co nejvíce by prospívala zájmu obecnému. Politika chce zlepšovat, z přítomnosti brát sobě poučení pro budoucnost co do rozumného ovládnání a vytváření věcí státních. Politika musí kriticky oceňovat, co dobrého, co špatného v současných řádech státních. Chyby kritikou se musejí napravovat. Poznáváním daných států přítomné skutečnosti a kritickým oceňováním poměrů jejich politik snaží se poučovat, co příště dělat, oč usilovat, čeho se vystříhat, a získat tak účelné vzory pro budoucnost.

Politika je utilitářská: posuzuje, jak účelný je způsob zařízení vlády. Účelnost, vhodnost, užitečnost podává politice kritické měřítko pro posuzování stavu přítomného. Dle svého měřítko chce pak politika stávající řád buď udržet a upevnit, zlepšit nebo odstranit. Každý požadavek po změně odůvodňuje se účelností navrhované novoty. Politik však, svým zjišťováním a pozorováním vytvářeje požadavky po novém právu, má hledět k tomu, aby navazoval organicky: aby zachovalo se, co v starých řádech dobrého, zdokonalilo se, co vývoje a zdokonalení je schopno, aby nemařily se síly v pokusech pochybných. Smysl, jímž vycítit dobré stránky starých řádů, a dovednost v jich rozmnožování mají být politikovy význačné vlastnosti.

Politika, jako nauka o tom, co má být, na rozdíl od toho, co jest, hledí do budoucnosti, chce přítomný stav zlepšit. Chce pochopit směr vývoje, zjistit, jak dalece je možný pokrok a jakými se běže cestami, chce z přítomnosti a minulosti odvozovat pravidla jednání pro podobné případy příští. Staví politické ideály pro budoucnost.

Politika, jako znalost umění, jak ve státě vládnouti, je charakterisována zároveň momenty tvůrčími. Politika, politická činnost, stále s a m a hledá, jak určité záležitosti co nejvýhodněji opatřiti. Politik činností svojí tvoří věci nové, musí samostatně upravovat určité poměry, nebo dává podněty k nové další činnosti tvůrčí, vytváří volně určitou okamžitou situaci a hledí se přizpůsobovat stále se měnícím potřebám přítomnosti. Politice nemůže stačit, aby se omezovala na běžnou činnost, na denní opatřování běžných věcí státních a na jejich vyřizování dle stá-

vajících daných pravidel, nýbrž politika musí hledět do budoucnosti, musí předvídat.

Opakem politiky v tomto smyslu je běžná, mechanická služba, kde způsob provedení a úpravy už z předu je vymezen dle řízení pevně stanoveného. Pro politiku není již předem vše hotovo a připraveno. »Politika je tvůrčí, s uměním a moudrostí tvořící, stránka státní činnosti« — a odtud zase vlastnosti, jimiž honositi se má dobrý politik, jsou osobní iniciativa, moudrá rozvaha, zralost a prozíravost úsudku při vytvořování věcí nových a přetvořování starých.

Politik hledá nové úkoly, obrací se hlavně k tomu, co nového se má státi v zákonodárství a vládě, ústavě a správě. Ve výkonu vlády lze o činnosti politické ve smyslu jednání tvůrčího mluvit při oněch funkcích, které označují se za volné jednání v mezích platného řádu právního, nebo-li za jednání dle volného uvážení, nikoli však tam, kde jde o prosté užití zákona a o prostý výkon dle platných pravidel zákonných. Jen v oboru volného uvážení spatřuje se pole, na němž správa může postupovati dle ohledů účelnosti a užitečnosti, kde může zkoušeti zásady vhodného jednání v mezích řádu zákonného a určité akty dle vůle volně podniknouti nebo jich opomenouti. Odtud liší se činnost vládní či vláda v užším smyslu od správy a činnosti správní. Tam, kde jde o běžnou státní činnost, která záležitosti vyřizuje dle předem daných pravidel, provádějí zákony a předpisy, mluví se o správě, kdežto tam, kde činnost státní stále sama hledá, jak určité záležitosti v zájmu státním co nejlépe opatřovati, mluvíme o vládě. Správa záležela by pouze v užívání daných pravidel, kdežto vláda v jednání dle volného uvážení v mezích zákonů s hlediska účelnosti. Právě v oboru volného uvážení, t. j. v činnosti vládní, má jít o umění, jak uznaných všeobecných principů politických užívat na jednotlivý případ, se zřetelem k zvláštnostem úkolu a poměrův konkrétních. V oboru volného uvážení dojde pravého uplatnění princip společenské tvořivosti, tam stále podporuje se přetvořování a spojování starého s novým, tvoří se hodnoty nové a činí se možným něco lepšího, kdežto pouhé vykonávání zákonů a prosté vyřizování dle daných pevných pravidel podporuje trvání toho, co jest, může zacházeti do ztrnulosti a udržovati platný stav na útraty lepších výsledků konečných v budoucnosti. Kdyby se rozhodo-

valo jen dle práva, výlučně dle právních norem, pak by i zastaralé a přežilé věci se mohly udržovat ve světě států a zdržovat pokrok. Kdyby všude jen právní pravidlo vládlo, neponechávajíc žádné volnosti tvůrčí pro činitele povolané, tu musilo by se vždy rozhodnout na prospěch řádů stávajících, bez ohledu na účelnost a vývoj v budoucnosti, udržoval by se stále daný stav na základě starých zákonů a nemohly by se poměry ve státě nově pořádat ve smyslu nových idejí a požadavků světa vzdělaného.

ODDÍL II.

Stát náš, jeho základy a dnešní naše ústava.

§ 6. Ustanovení všeobecná.

I. Po převratu sdělána byla výborem politických stran, které se sestoupily ve sbor Národního Shromáždění, pro z a t í m n á ú s t a v a pro nový státní útvar ze dne 13. listopadu 1918. Tato ústava byla později ještě jednou revidována a to zákonem ze dne 23. května 1919, jenž týkal se jmenovitě podrobnější úpravy práv prezidentových a jeho postavení proti sněmovně i vládě. Prozatímná ústava zůstala v platnosti pět čtvrtí roku, až nahrazena byla ústavou ú n o r o v o u, jednotnou ústavní listinou a řadou zákonův, ústavních i jednoduchých, ji doplňujících a k ní náležejících. Není dílem a součinností národností všech, nýbrž toliko jediné.

Zákony, tvořící dnešní naši ústavu, vyhlášeny byly dne 29. února 1920, a to pod číslem 121.—125. sbírky zákonův a nařízení. Ústava nebyla usnesena ani shromážděním ústavodárným, ani sborem reprezentativním nebo parlamentem, nýbrž sestavena byla ve shromáždění, jež bylo pouhým sborem delegátů jednotlivých politických stran. Tento sbor nebyl také složen snad výhradně z bývalých poslanců, nýbrž o jeho osobním složení rozhodovala ujednání politických stran.

Ústava počíná proklamací, v níž, p o a m e r i c k é m v z o r u, lid oznamuje, že sobě dává ústavu a prohlašuje účel ústavy té. Národ, chtěje upevniti dokonalou svoji jednotu, zavésti spravedlivé řády a zajistiti pokojný rozvoj vlasti, jakož i prospěti obecnému blahu všech občanů a zabezpečiti požehnání svobody pokolením příštím, dává státu ústavu a ubezpečuje, že ústava a zákony země prováděny budou v duchu národních dějin stejně jako v duchu novodobých zásad, obsažených v hesle s e b e u r č e n í, neboť národ chce přičleniti se do společnosti ostatních národů jako člen vzdělaný, mírumilovný, demokratický a pokrokový.

Tato slavnostní, poněkud pyšná úvodní formule nemá závaznosti právního pravidla, nýbrž naznačuje jen konečný politický účel, jehož má býti dosaženo vydáním ústavy. Má ráz enunciativní, narrativní a mohla by poskytovatí nejvýše vykladačskou pomůcku pro některé sporné otázky z obsahu ústavní listiny. Ujistění o spravedlivém řádu a obecném blahu, nebo o požehnání svobody a sebeurčení n e z n a m e n a j í právní předpisy, z nichž plynuly by občanům takové nároky, že by je snad mohli uplatňovati před tribunálem, povoláním k ochraně práv politických, ústavou zaručených. Jsou také podobné výrazy příliš neurčité a mnohomluvné. Praví se, že ústavu dává n á r o d (nikoli lid); v pravdě dali ústavu ovšem pouze delegáti jednotlivých politických stran. Kdežto v r. 1848 svoláno bylo řádné shromáždění ú s t a v o d á r n é k vypracování pozdějšího kroměřížského návrhu ústavy, považoval se u nás výbor, po převratu zasedající, jenž měl pro přechodnou dobu uskutečnití nerušené zavedení vlády a správy nové, také již za oprávněna, udělití a dokonatí ú s t a v u c e l o u.

II. Ústavní listinu samu zahajuje nejprve zvláštní ú v o d n í z á k o n. Tento zákon ustanovuje:

1. Zákony, odporující ústavní listině a jejím součastem, doplňkům či dodatkům, jsou neplatny.

2. Ústavní listina a integrující její součásti smějí být měněny a doplňovány jediné z á k o n y ú s t a v n í m i, t. j. takovými zákony, které k svému usnesení vyžadují t ř í p ě t i n o v é v ě t š í n y všech členů v obou sněmovnách.

3. O ústavnosti či neústavnosti určitého zákona rozhoduje v případě, že vzejde pochybnost o tom, zda některý zákon ústavě odporuje či nic, ú s t a v n í s o u d. Složen jest ze 7 členů, z nichž dva vysílá nejvyšší soud a dva správní soud; zbylé dva členy a předsedu soudu jmenuje prezident republiky.

4. Dnem vyhlášení ústavní listiny pozbudou platnosti všechny předpisy, ústavě odporující, jakož i všechny dřívější ústavní zákony.

III. Vlastní ústavní listina zdůrazňuje hned na počátku demokratický základ ústavy. Stát jest demokratická republika, demokracie, jíž v čele stojí volený president. Lid jest jediným zdrojem veškeré státní moci. Ústava, kterou lid si sám dává, určuje, kterými orgány svrchovanost lidová si dává zákony, je provádí a vykonává moc soudcovskou. Rovněž ústava obsahuje

vymezení hranic, jichž orgány státní moci nesmějí překročit, aby se nedotkly ústavně zaručených svobod občanských.

Ústava republiky, její demokratická a republikánská forma postavena jest pod zvláštní ochranu trestní; veškery úklady v tomto směru trestá zák. z 19. března 1923, č. 50 sb., na ochranu republiky (§ 1). Rovněž kdo by pobuřoval proti ústavní jednotnosti a republikánské formě, nebo by hanobil republiku pro její vznik nebo vůbec tak, že by to mohlo snížit vážnost republiky, a ohrozit její mezinárodní vztahy či obecný mír v zemi, bude přísně potrestán (§ 14 zák.).

§ 7. Územní či věcný podklad státu.

I. Věcným podkladem státu rozumí se dle staršího názvosloví všeobecného práva státního státní území, t. j. obvod, uvnitř jehož hranic osvědčuje se výkon státní moci. Osobním podkladem či personálním elementem státu rozuměli se státní občané.

Území státu tvoří jednotný a nedílný celek, jehož hranice mohou být změněny pouze zákonem ústavním, t. j. takovým zákonem, jakým může být měněna ústava (zákonem kvalifikovaným, k jehož usnesení třeba jest tužších podmínek co do kvalifikované většiny třípětinové). Ústava nevypočítává jednotlivé historické země, z nichž stát byl složen, neboť dle ústavy (§ 7.) zákonodárna a správní činnost zemských sněmů se zrušuje a bývalé země tvoří nadále souvislý obvod jednotného státu. Branný zákon ze dne 19. března 1920 č. 193 sbír. zák., praví, že branná moc povolána jest k obraně celistvosti a svobody republiky na venek a k udržování pořádku a bezpečnosti uvnitř (§ 1). Existence státu je jednotného může tudíž býti hájena ozbrojenou rukou i proti snahám separatistickým. Útok na celistvost státu jest útokem na jeho jednotu a přímo na jeho trvání. Dle ústavy též (§ 64) vyžadují všechny státní smlouvy, jimiž by se měnilo území státu, souhlasu sboru zákonodárného. Souhlas musí se stát ve formě, v jaké se dějí změny ústavy.

Dosud země podržely jen ten význam, že podávají program pro vnitřní rozdělení správy státní. Správa i justice řídí se dosud ohledy na staré hranice zemské.

II. Ústava zvláště zmiňuje se pouze o státoprávních poměrech jediné země, a to o samosprávném území Rusi Podkarp-

patské. Země tato prohlašuje se za nedílnou součást státního celku, a to na základě dobrovolného připojení se a ve smyslu úmluv mírových. Samosprávné území její bude zařízeno dle zásady nejširší autonomie, pokud jest slučitelná s jednotností státu. Země obdrží vlastní sněm s voleným předsednictvem. Příslušnost tohoto zemského sněmu vztahovati se bude na zákonodárství ve věcech jazykových, školských, náboženských, ve věcech místní správy, jakož i ve všech věcech, které by sněmu svěřeny byly společným zákonodárstvím říšským. Zákony, usnesené vlastním sněmem zemským, vyžadují souhlasu a podpisu presidenta republiky, načež vyhlášeny budou ve zvláštní sbírce zákonné za spolupodpisu guvernéra země. V ústředním sboru zákonodárném bude země zastoupena přiměřeným počtem zástupců dle volebních řádů státních. V čele zemské správy stojí guvernéř, jmenovaný na návrh vlády presidentem republiky a sněmu zemskému zodpovědný. Úředníci zemští budou dle možnosti jmenováni z tamního obyvatelstva. Zákon, jenž určí hranice zemské, tvořiti bude integrující součást ústavní listiny. O tom, zda země v poměru k ostatní republice bude zaujímatí postavení zvláštního státu, ústava blíže se nevyjadřuje. Než z toho, že o zemi mluví se jako o nedílné součásti ostatního státního celku, zdá se, že zde jde pouze o rozšířenou autonomii provinciální.

III. Zákon z 30. ledna 1920, č. 76 sb. z., o inkorporaci kraje Hlučínského, rozšiřuje svrchovanost státní dle mezinárodních úmluv na část Horního Slezska, a vláda se zmocňuje, aby zavedla tam všechna opatření, nutná k zavedení řádné správy a řádného soudnictví; o zavedených opatřeních má vláda podati zprávu sboru zákonodárnému. Řada přechodných ustanovení o úpravě právních poměrů v území nově přibylém vydána byla pak nař. z 4. května 1920, č. 321 sb. z., a nař. z 3. září 1920, č. 501 sb. z. Občané tamní stali se státními občany našimi a mají domovské právo tam, kde v době účinnosti zákona měli řádné bydliště, pokud nenabýli dle domovského zákona samostatně práva domovského v obci jiné.

O inkorporaci Vitorazska a Valčicka vydáno bylo opatření stálého výboru podle § 54 úst. z 23. července 1920, č. 450 sb. Ústavní platnost tohoto opatření jest pochybná, uváží-li se § 3 odst. I. úst. list., že hranice mohou být měněny jen ústavním zákonem.

IV. Zákon z 30. června 1921, č. 245 sb., o státních hranicích, stanoví povinnosti vlastníků pozemků, aby na svých pozemcích bez nároků na náhradu trpěli státní hraniční mezníky a značky, jichž k řádnému vyznačení hranic bude třeba. Rovněž tam, kde prochází státní hranice lesy, jsou vlastníci lesních pozemků zavázáni v zájmu evidence hraničních značek ponechatí pruh do určité šíře nezalesněný a nezastavěný. Pokud hranice státní sleduje tok vody veřejné nebo soukromé, ukládají se podobné povinnosti vlastníkům břehů a pozemků přilehlých bez nároku na náhradu. Všichni uvedení vlastníci povinni jsou trpět státní hraniční pochůzky a dovoliti přístup za účelem zabezpečení ustanovených hranic. Každá porucha, jíž by zřejmost hranic byla ohrožena, má se hlásiti starostovi obecnímu. Nesplnění povinností, zákonem uložených, trestají politické úřady I. instance a státní správa může také sama na útraty nedbalého vlastníka dát vykonat veškerá opatření potřebná. Zák. z 30. června 1921, č. 254 sb., obsahuje předpisy a sazby trestní, dané na ochranu hraničních mezníků a značek.

§ 8. Symboly a znaky.

Ustava určuje státní a národní barvy republiky v trojbarevném pořadí a co do znaku republiky odkazuje na zvláštní zákon. Stanovení znaku přiznáno bylo u nás moci zákonodárné, nikoli pouhé moci nařizovací. To platí i o praporech vojenských a státních vlajkách. Přes princip přísné státní jednoty projevuje se však ve státním znaku přece, že stát vznikl spojením jednotlivých zemí.

Zákon ze dne 30. března 1920, č. 252 sb. z., obsahuje podrobné předpisy o heraldické podobě a úpravě znaků a praporů. Znak jest jako dříve malý, prostřední a velký. Rovněž jako dříve pro členy domu panovnického zavedena jest i pro presidenta zvláštní osobní vlajka s velkým státním znakem. Ve velkém státním znaku jsou i historické znaky zemí, na něž republika dosud nároky si činí. Kdy kterého znaku, velkého, prostředního, či malého má být užíváno, rozhodne se nařizovací cestou. O užívání znaků v životě veřejném a obchodním rozhoduje příslušné ministerstvo v souhlase s min. vnitř. Podmínky udělování takových povolení stanoví se nař. cestou. Neoprávněné a nepřiměřené užívání znaků a praporů trestají politické úřady.

Heslo státní, ve velkém znaku předepsané, jest: »P r a v d a vítězí!«

Heraldické vyhotovení jest toto: na malém znaku jest znak český a slovenský, na středním znaku znak český, slovenský, Podk. Rusí, moravský a slezský; velký znak má na předním štítě znak český, na zadním štítě pak znak slovenský, Podk. Rusí, moravský, slezský, Těšínska, Opavska a Ratibořska. Presidentova standarta je bílá, s velkým znakem uprostřed bílého pole a trojbarevným okrajem. Státní pečeť je velká a malá s velkým nebo malým znakem. Vlajka státní má spodní pole červené a svrchní bílé a mezi obě pole je vsunut modrý klín do středu vlajky.

Ve smyslu státu jednotného upraveno jest také užívání státního znaku. Nařízení na provedení zákona z 30. března 1920, č. 252 sb. z., kterým se vydávají předpisy o státní vlajce a státních znacích, vydáno bylo 20. srpna 1920, č. 512 sb. z. K vyzdobení státních úřadů a soudů užívá se státní vlajky. Pokud se označuje svrchovanost státní nebo státní majetek, předpisují se vlajky trikolory. Na označení státních úřadů, ústavů i státního majetku užívá se malého státního znaku. Avšak státní úřady a soudy, společné celému státu, užívají středního státního znaku. Ve styku zahraničním užívá se velkého státního znaku, jehož však užívá také president a sbor zákonodárný při slavnostních příležitostech. Velké státní pečeti užívá se při příležitostech mezinárodních. Jinak užívá se malé. Státní vlajky mohou k přechodné výzdobě užívat i jednotlivci a soukromé korporace i ústavy, jen když tím nesnaží se vzbuzovati zdání, že jde o instituce státní. Dosavadní právo k užívání znaků zemských zachovává se oprávněným i nadále. Stálé užívání státní vlajky a státních znaků povoluje jednotlivcům a soukromým korporacím i ústavům příslušné odborné ministerstvo v dohodě s ministerstvem vnitř. dle volného uvážení. Povolení může být kdykoli zase odňato a lze za ně vybírat zákonem stanovené poplatky.

Vlajku lodí námořních upravuje zák. z 15. dub. 1920, č. 316 a nař. z 4. května 1920, č. 345 a z 21. dubna 1922 č. 137 sb.

Zákon z 19. března 1923, č. 50 sb., na ochranu republiky, obsahuje (§ 20) trestní ustanovení pro případ, když kdo potupí jméno republiky, její znak, vlajku nebo barvy nebo v podobě presidenta republiky, nebo kdo je poškodí nebo od-

straní, aby snížil vážnost republiky nebo jejího presidenta. Toto příliš široké a pružné ustanovení zákona slušelo by výkladem obmezití na případy, kdy uvedené symboly mají nějaký oficiální, úřední ráz.

Výslovného zákonného předpisu, který by upravoval úřední název našeho státu, dosud není.

§ 9. Zvláštní zřízení Podkarpatské Rusi.

Nařízení vlády ze dne 26. dubna 1920, čís. 356 sb. zák., o změně generálního statutu Podkarpatské Rusi, praví, že na základě ústavního zákona ze dne 29. února 1920, č. 121 sb. z. a n., nařizuje se nová úprava. V čele Podkarpatské Rusi je prozatímní guvernér jmenovaný presidentem republiky k návrhu vlády na dobu, nežli se ustaví sněm Podkarpatské Rusi. Prozatímní guvernér složí do rukou presidenta republiky slib, že bude svědomitě a nestranně konati své povinnosti a bude šetřiti ústavních a jiných zákonů. Do působnosti guvernéra Podkarpatské Rusi přísluší:

1. zastupovati Podkarpatskou Rus při jednáních s vládou;
2. podle dalších ustanovení statutu řídití jednání guberniální rady;
3. podepisovati nařízení a výnosy povahy normativní, vydávané civilní správou pro celé území Podkarpatské Rusi;
4. k návrhu příslušného referenta, podepsanému též viceguvernérem:
 - a) jmenovati zaměstnance z oboru církevní a místní správy, pokud jmenování (nebo volba) nespadá v oprávnění presidenta republiky, vlády republiky nebo autonomních činitelů (obcí, měst, církví);
 - b) jmenovati osoby učitelské škol nestátních;
 - c) prováděti jmenování i povýšení soudců a úředníků státních až včetně do VII. tř. hodnostní s platností provisorní pro území Podkarpatské Rusi, pokud jde o úředníky civilní správy, tudíž s vyloučením úřadů, které nepodléhají civilní správě, jako úřady celní, poštovní, železnice;
 - d) předkládati vládě návrhy na povýšení a jmenování ostatních soudců a státních úředníků civilní správy a úřadů podřízených.

5. Má právo vyžádati si ústní nebo písemné zprávy od vice-

guvernéra a jeho prostřednictvím od jednotlivých referentů civilní správy ve všech věcech, týkajících se Podkarpatské Rusi.

6. Civilní správa má povinnost sdělití guvernérovi všechna zamýšlená závažnější vládní opatření, zejména, jsou-li povahy politické. Guvernér má právo zastavit opatření viceguvernéra, o kterých se domnívá, že odporují ústavní listině nebo jiným zákonům nebo poškozují zájem Podkarpatské Rusi, a vyžádati si v každém takovémto případě rozhodnutí vlády. Viceguvernér v tom případě učiní jen neodkladné prozatímní opatření pod vlastní odpovědností.

I. Viceguvernér, jež jmenuje president republiky k návrhu vlády, zastupuje guvernéra, je-li guvernér nepřítomen nebo zaneprázdněn, nebo je-li místo jeho dočasně neobsazeno. Jest bezprostředním představeným všech referentů, civilní správě Podkarpatské Rusi přidělených, a úřadů i ústavů civilní správě přičleněných a podřízených, a sprostředkuje styk mezi těmito úřady a vládou. Spolupodepisuje všechny úřední akty guvernérovy. Kdyby v jakékoliv otázce nebylo docíleno shody mezi guvernérem a viceguvernérem, předloží se věc k rozhodnutí vlády. Je-li viceguvernér nepřítomen nebo zaneprázdněn, nebo je-li místo jeho dočasně neobsazeno, zastupuje jej konceptní úředník civilní správy hodnostní třídou nejvyšší.

Naše ústavní úprava postavení guvernérova není v soulase s mírovou smlouvou. Dle mírové smlouvy má být guvernér dosazen bezprostředně presidentem republiky bez spolupůsobení vlády naší a má být zodpověden pouze tamějšímu sněmu. Naše vláda se však guvernérovi nadřídila a ježto vláda jest zodpovědna našemu pražskému sněmu, jest pak jejím prostřednictvím guvernér našemu sněmu zodpověden také. Měl zůstat podřízen bezprostředně presidentovi, bez podřízení vlády. Jednotlivým našim ministrům ovšem podřízen není, jen celé vládě. Guvernér není místodržitel, nýbrž měl být samostatným nejvyšším úředním orgánem zvláštního území.

II. Guberniální rada skládá se z guvernéra jakožto předsedy a viceguvernéra jakožto místopředsedy, z 10 členů volených a 4 členů jmenovaných vládou. Členem guberniální rady může býti volen neb ustanoven, komu přísluší právo voliti do poslanecké sněmovny Národního shromáždění, dosáhl-li věku 26 let.

Volba deseti členů guberniální rady koná se po

je d n o m tímto způsobem: Viceguvernér svolá k volbě všechny starosty z každého volebního okresu. Volbu řídí viceguvernér anebo zástupce jím ustanovený. K platnosti volby je zapotřebí přítomnosti alespoň je d n é třetiny všech starostů toho kterého volebního obvodu. Souhlasí-li n a d p o l o v i č n í většina přítomných, koná se volba dle rozhodnutí funkcionáře volbu řídícího povstáním nebo zdvižením ruky; jinak koná se volba hlasovacími lístky. Zvolen jest ten, kdo obdržel n a d p o l o v i č n í většinu hlasů přítomných. Nedosáhne-li se tohoto výsledku při prvním hlasování, hlasuje se stejným způsobem po druhé. Nedosáhne-li se ani nyní výsledku, koná se v o l b a u ž š í mezi dvěma osobami, které při prvé volbě dosáhly nejvíce hlasů. Má-li několik osob stejný počt e hlasů, rozhodne los, kdo se má do užší volby pojmouti. Při užší volbě zvolen jest ten z obou kandidátů do užší volby pojatých, který dosáhl většího počtu hlasů. Při stejném počtu hlasů rozhodne los.

Nesejde-li se k volbě dostatečný počet pozvaných starostů, buďtež svolání všichni starostové k volbě nové, která se vykoná platně za k a ž d é h o p o č t u přítomných.

Čtyři členy guberniální rady jmenuje v l á d a, vyžádavši si návrhy guvernéra. Sídlem guberniální rady jest Užhorod. Dle potřeby může však býti svolána i do jiného místa. Guberniální rada schází se na pozvání guvernéra alespoň jednou za měsíc. Guvernér jest však oprávněn podle potřeby svolati schůze častěji: jest povinen svolati schůzi do 14 dnů, žádá-li za to alespoň p ě t členů volených, nebo t ř í členové vládou jmenovaní, udávající, o čem se má jednati. Schůze svolána bude alespoň osm dní předem a bude zároveň všem členům ohlášeno, o čem se má jednati.

Guberniální rada může platně jednati a se usnášeti, je-li mimo guvernéra a viceguvernéra přítomno alespoň p ě t č l e n ů volených a d v a členové vládou j m e n o v a n í. Nesejde-li se počet členů právě uvedený, buďž svolána do osmi dnů schůze nová, při kteréž stačí i menší počet členů. Z referentů přidělených civilní správě mají právo a povinnost účastniti se jednání s právem hlasovacím referenti politický, finanční a kulturní, mimo to určuje viceguvernér od případu k případu další referenty, nejvýše tři, kteří mají právo hlasovací; ostatní referenti mohou se zúčastniti jednání s hlasem poradním.

Jednání guberniální rady řídí guvernér a v jeho zaneprázdnění viceguvernér. Předměty dané na pořad jednání z podnětu

vlády, guvernéra nebo viceguvernéra m a j í p ř e d n o s t. Po jejich projednání mohou členové podávati vlastní návrhy a dotazy ve všech věcech týkajících se Podkarpatské Rusi. Schůze guberniální rady jsou neveřejné. K platnosti usnesení jest třeba, aby pro návrh hlasovala n a d p o l o v i č n í většina přítomných členů s hlasem rozhodujícím. Předseda nehlasuje, pouze v případě rovnosti hlasů rozhoduje hlasem svým. Podrobnosti upraveny budou jednacím řádem, na kterém se usnese g u b e r n i á l n í r a d a a který musí býti schválen vládou.

Guberniální rada jest příslušná jednati o všech věcech Podkarpatské Rusi se týkajících, které jí vládou, guvernerem nebo viceguvernerem k vyjádření budou předloženy. Zejména budou guberniální radě předložena všechna nařízení a výnosy normativní povahy civilní správy Podkarpatské Rusi. V naléhavých případech mohou však vydány býti nařízení nebo výnosy normativní povahy i p ř e d s l y š e n í m rady. V tom případě budou předloženy guberniální radě k vyjádření dodatečně.

Členství v radě guberniální pozbývá člen ztrátou volitelnosti. Vláda jest oprávněna, vyslechnuvši dle možnosti guvernéra, guberniální radu r o z p u s t i t i nebo jednotlivé členy její, kteří své povinnosti zanedbávají, zbaviti jejich funkce. V případě rozpuštění učiní vláda, vyslechnuvši guvernéra, opatření nutná k tomu, aby do d v o u m ě s í c ů dosazena byla nová guberniální rada. Za člena funkce pozbyvšího bude povolán náhradník a, pokud ho není, nový člen způsobem, jakým byl povolán člen funkce pozbyvší.

Nařízení z 27. července 1920, č. 476 sb. z., o prozatímné úpravě správy politické na území Podkarpatské Rusi, upravilo tam politickou správu podobně jako na Slovensku.

Ani území uvedené není zvláštním státem, nýbrž v poměru ke státu našemu pouze zvláštní provincií, jež nadána jest určitou mírou autonomie a stojí tudíž na přechodu k zvláštnímu státu. Jmenovitě nelze zde mluvíti o nějaké u n i o r e a l i s i u r e i n a e q u a l i v tom smyslu, že by zde šlo o unii státu nesvrchovaného se svrchovaným, nebo o útvar, odpovídající státu spolkovému, v němž by ústřední útvar svrchovaný stál jako vyšší nad státem nesvrchovaným. Nejvyšší moc v území podkarpatském vykonává se jménem a z moci orgánů státu jednotného a politický svazek, jenž nemá svých v l a s t n í c h nejvyšších orgánů státní moci, státem není.

Vždyť vláda tam vládne jménem celé republiky naší a nikoli jménem zvláštního politického útvaru zemského. Guvernér byl by pak pouhým zástupcem vlády v určité provincii. Slibovaná úplná autonomie to není, nýbrž pouhá forma provinciální dekoncentrace či decentralisace.

Také president republiky zákony tam vyhlašuje jen jako orgán státu celého, nikoli jako zvláštní orgán zemský, maje dokonce proti usnesením tamějšího sněmu veto absolutní, neboť ve smyslu § 3 odst. IV. úst. list. musí s usnesenými zákony projevit souhlas svým podpisem; jinak je zákon zmařen.

§ 10. O státním občanství.

Ústavní zákon, kterým se doplňují a mění dosavadní předpisy o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského vydán byl dne 9. dubna 1920, č. 236 sb. zák. Poměry personálního podkladu či elementu státu byly jím upraveny v souhlasu s nastalými, mezitím vyžadovanými změnami:

Personální element státu tvoří jeho státní občané. Území státu tvoří místní obvody, uvnitř něhož státní moc vykonává svá práva panství; území státu určuje místní obvod státního panství, jež vykonává se nad osobami a sdruženími osob uvnitř státu. Trvalými svazky poutání jsou k státu jeho příslušníci; i tehdy, když zdržují se v území cizího státu, zůstávají příslušníky a poddanými svého státu a poddržují k němu zvláštní povinnosti.

Pro všechny příslušníky našich zemí je jen jediné občanství státní. Jednotlivé země nemají vlastních státních občanů, nemají samostatného personálního podkladu. Nelze říci, že by všeobecné občanství státní stálo nad zvláštním indigenátem zemským, tak asi, jako ve státech spolkových všeobecné občanství říšské stojí nad zvláštním indigenátem v jednotlivých státech členských. Příslušnost k státu nezakládá žádné zvláštní příslušnosti k určité zemi; příslušenství k určité zemi se neuznává vůbec za zvláštní poměr veřejnoprávní. U nás »příslušenství k určité zemi« může znamenat jen, že někdo nabyl práva domovského v některé obci uvnitř určité země. Zákonodárství přiznává význam pouze onomu svazku, který váže jednotlivce k obci a ku státu, tedy jen svazku práva domov-

ského a občanství státnímu; odtud pojem příslušnosti zemské nikde se neurčuje. I právo voliti do sborů reprezentativních je neodvislým od příslušnosti zemské. Nedá se tedy konstruovati ani taková příslušnost zemská, jejíž jediným obsahem byl by výkon práva volebního. Není přijímání do právního svazku jednotlivé země, nýbrž naturalisace děje se jediné a bezprostředně hned do svazku státního.

Jednotné státní občanství má též právní význam a stejné účinky ve všech zemích státu, bez ohledu na »užší« vlast občanovu. Občanství je tedy »všeobecné«.

V otázce nabytí státního občanství v zákonodárství evropském nabyly platnosti dvě soustavy: buď nabývá se státního občanství zplozením či zrozením z rodičů určité příslušnosti — tak zv. filiace neboli *ius sanguinis*, děti dědí příslušnost rodičů — anebo o příslušnosti státní rozhoduje zrození v zemi, t. zv. *ius soli*; kdo se narodí na území státu, je jeho příslušníkem, bez ohledu na to, z jakých rodičů či státních občanů se narodil. Zásada první nazývá se také principem personality, druhá principem territoriality. Právo naše přijalo zásadně *ius sanguinis*. Mezi státem, kde platí *ius sanguinis* a mezi jiným státem, v němž platí *ius soli*, je možno vícero násobné státní příslušenství. Zde dítě najednou dědí státní občanství svých rodičů a současně se stává občanem země, na jejímž území se zrodilo.

O nabytí a pozbytí státního občanství platí u nás i dle předpisů nového speciálního zákona dosud ještě předpisy všeob. obč. zákonníka, ovšem pozdějším vývojem změněné. Státního občanství nabude se především určitými skutečnostmi v právu rodinném rozhodujícími: zrozením, legitimací, provdáním se. Manželské děti nabývají státního občanství svého otce, nemanželské pak občanství své matky, dle toho, jakému státnímu svazku jejich matka náležela v době porodu. Nezáleží na tom, zda děti se narodily v tuzemsku nebo v cizozemsku. Adopce, jakožto jednání výhradně soukromoprávní, nemá na státní občanství vlivu.

Dle dávné právní zásady nabývají ženy státního občanství mužů svých. Cizozemka provdáním se za občana zdejšího nabude našeho státního občanství a neztrácí je ani pozdějším rozvodem manželství. Bude-li manželství prohlášeno za neplatné, vrací se žena do svého původního státního svazku zpět.

Mimo tyto skutečnosti rodinného života lze státního

občanství nabytí též konstitutivním správním aktem příslušného úřadu — přijetím cizince do státního svazku neboli naturalisací. Podmínkou takového výslovného propůjčení státního občanství je, aby žadateli bylo pro případ udělení státního občanství již předem zajištěno právo domovské se strany některé obce v zemích našich.

Naturalisace cizozemců přísluší do kompetence politických úřadů vyšší kategorie. Jen v případech pochybných, jmenovitě při přijímání cizinců »v politickém ohledu závadných«, vyhrazuje se konečné rozhodnutí ministerstva vnitra. Ztráta státního občanství nenastává již vystěhováním se ze země, jak bývalo dle vystěhovaleckých zákonů před r. 1867. Ztráta státního občanství zdejšího dnes nastane, přijme-li kdo občanství cizího státu a ze zdejšího svazku státního je propuštěn. Propuštění ze svazku státního a vydání listiny propouštěcí je dnes omezeno pouze předpisy zákona branného; omezení platí také především pro ty, kdož dosud nedostáli povinností vojenským a jsou ve věku voj. službou dosud povinným. Za mobilisace a války je hranice věková ovšem vyšší. Propuštění udílí tu ministerstvo národní obrany po slyšení ministerstva vnitra. (§ 31. brann. zák.). Vystěhování musí se ovšem státi za účelem nabytí cizí státní příslušnosti. Nelze obcházeti předpisy branné tím, že by se dal kdo propustiti ze zdejšího státního svazku za účelem přijetí cizího státního občanství a pak snad v zemi zůstal. Propuštění z branné moci skuteční se teprve tehdy, až propuštěný se k trvalému pobytu do ciziny skutečně odstěhuje a cizího státního občanství nabude. Nestane-li se tak do 2 let ode dne uděleného povolení vystěhovacího, pozbude povolení platnosti (§ 31 brann. z.).

Změny v právu státního občanství vztahují se i na ženu a nezletilé děti státního občana. Pravidlo všeobecné jest, že žena sleduje svého muže a děti do let zletilosti své rodiče. Žena provdaná, jejíž manželství však bude soudně rozloučeno, nebo prohlášeno za neplatné, nesleduje již změnu příslušnosti dřívějšího muže. Děti nemanželské do let zletilosti sledují matku. Naturalisace vztahuje se taktéž na ženu a nezletilé děti státního občana. Provádá-li se naše státní občanka za cizozemce, pozbude zdejšího státního občanství a nenabude jeho ani, když později odvodí a třeba do země se vrátí (neuděluje se privilegium reintegrace).

Otázku, zda možno nabytí našeho státního občanství na-

stoupením veřejné (státní) služby u nás, nemožno ani dnes zodpovědět kladně. Starší nabývací způsob nastoupením veřejného úřadu nelze mít prostě za obnovený, tak že by okamžikem vstupu do státní služby nabývalo se též občanství státního. Služební pragmatika praví totiž výslovně, že za úředníka smí být ustanoven toliko státní občan. Musí tudíž státní občanství již mít, neboť je podmínkou jmenování. Praxe ovšem postupuje leckdy tak, jakoby při cizincích podmínka jejich jmenování, totiž naše občanství státní, již samým jmenováním byla uskutečněna. Zde pak občanství státní bez zvláštního udělení se přiznává. Desetiletým pouhým pobytem v zemi nelze již státního občanství nabytí.

Nemanželské nezletilé dítě cizozemcovo, které na základě státního občanství matčina mělo naše občanství, ztratí naši příslušnost, když matka později se provdá za otce cizozemce a dítě bude sňatkem legitimováno.

Obsah poměru státního občanství nelze vymeziti nějakou všeobecnou formulí ani jednotlivým vypočítáváním práv a povinností ze svazku státoobčanského plynoucích. Určení obsahu a dosahu práva státního občanství předpokládalo by takřka okružní cestu celou soustavou práva veřejného a detailní shledávání nej-různějších předpisů legislativních i administrativních.

Zcela všeobecně bývají jakožto práva plynoucí především z občanství státního uváděna: právo občana státního na státní ochranu v poměrech mezinárodních — právo toto je spíše jen reflexem povinností, která uložena je orgánům stát zastupujícím, aby ochrany poskytovali — právo na nerušený pobyt uvnitř území státního, z něhož občan nesmí být vyhostěn žádným náležením soudním nebo opatřením administrativním, nárok na pomoc řízením soudním, různá práva politická, především volební. Někdy konstruováno bývá také zvláštní »právo« občanů míti účast na dobrodíních státu; toto velmi neurčité »právo« není nic než pouhý reflex určitých zařízení státních, zavedených ve veřejném zájmu.

Naproti tomu uvádějí se jako povinnosti plynoucí ze svazku státoobčanského: povinnost poslušnosti státoobčanské, dále zvláštní závazek k věrnosti státu, t. j. povinnost, opomenout jednání, která by směřovala na poškození státu, povinnost nésti břemena, která stát ukládá členům svým při plnění státních úkolů správních, jako povinnost konati státu osobní

služby, jmenovitě při povinnosti vojenské, povinnost nésti břemena věcná a finanční.

Občany státní stihá také závazek přijímatí úřady čestné na poli samosprávy a v soudnictví funkci porotců.

Ovšem že opět tyto povinnosti nelze jednotnou formulí zahrnouti a vystihnouti. Také všeobecné tyto povinnosti uvádějí se více ze zvyku; jsou to vše jen výrazy všeobecného podrobení občanů státní moci, a jednotlivé předpisy zákonné pak jen konkretisují a specialisují onu všeobecnou podřízenost občanů panství státní moci.

Přednostní postavení občanů státních před cizozemci vyniká potud, že cizinci z užívání některých práv státoobčanských, jmenovitě z pozitivního účastenství v životě státním, jsou vyloučeni. Práv základních cizinci ovšem požívají stejně, poněvadž tu jde o negativní meze státní moci naproti všem jednotlivcům. Tak cizozemec nemá přístupu do veřejných služeb státních, nemůže býti redaktorem časopisu ani členem spolku politického, nemá volebních práv do sborů reprezentativních a korporací samosprávných, nemůže být advokátem nebo notářem, ani porotcem, ani učitelem na národní škole, nemá přístupu do úřadů církevních a může být z ohledů na veřejný řád a bezpečnost beze všeho vyloučen z území státního; naproti němu připouští se i bezohledné vykonání práva vypovídacího z důvodů policie bezpečnostní.

§ 11. Úprava přechodných poměrů státoobčanských.

Ústavní zákon z 9. dubna 1920, č. 236 sb. z., jímž se doplňují a mění dosavadní předpisy o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského, obsahuje tato podstatná ustanovení:

1. Státními občany jsou nejprve ti, kdož vázání jsou svazkem práva domovského k některé obci na území státu, dále pak obyvatelé území případlých.

2. Ti, kdož vstoupili po převratu do státních služeb jako úředníci a zřizenci státu, státních ústavů a podniků, i když měli domovské právo jinde, než na státním území, stávají se také státními občany. Mají pak právo domovské v obci, ve které jest jim vykázáno trvalé sídlo úřední či služební. Zákon zavádí zde přechodně úřední právo domovské i pro zřizence státních

železnic, kdežto dříve to bývalo pochybno. Je-li toto sídlo úřední mimo území státu, nabývá úředník takový domovského práva v hlavním městě (§ 15 zák.). Výhoda státního občanství úřadem nabytého však jest výslovně omezena jen na ty, kdož měli domovské právo v některé obci na území bývalé monarchie.

3. O těch, kdož se narodili nebo narodí na našem území státním, má se za to, že jsou státními občany našimi, pokud nebude prokázáno, že narozením nabyli jiného státního občanství. Zde tudíž uznává se částečně *i u s o l i*.

4. Jinak zůstávají v platnosti dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a rovněž tak i o nabývání a pozbývání práva domovského. Pro povinnost obce, přijímatí do svazku obecního, platí dnes na celém území státním bez rozdílu zákon z 5. prosince 1896, č. 222 ř. z. (vydržení práva domovského). Členové rodu bývalé dynastie nemohou nabyti ani našeho občanství ani u nás práva domovského a jejich bývalé personální svazky v těchto směrech zanikají.

5. Když někdo dle nového zákona stane se naším státním občanem, a nemá na našem státním území své obce domovské, nabude domovského práva v té obci, která byla naposledy jeho domovskou obcí nebo domovskou obcí jeho manželského otce či nemanželské matky; není-li takové obce, tedy v oné obci, kde uvedení jeho předkové nebo on sám měl poslední své řádné bydliště; není-li ani takové obce, tedy tam, kde se narodil sám nebo jeho uvedení předkové; a nedá-li se to určit ani takto, přízná se mu domovské právo v obci, kde se poprvé, po svém návratu jako v řádném bydlišti usadil.

6. Konečně obsahuje zákon složitá přechodná ustanovení o nabývání a pozbývání našeho státního občanství a obtížné předpisy o tom, kteří státní občané mohou si zvoliti jiné státní občanství, neboli *optovatí*. Právo opce vykonávají samostatně všichni přes 18 let staří. Na ženu provdanou, jejíž manželství nebylo soudně ani rozloučeno ani prohlášeno za neplatné, vztahuje se opce manželova. Na děti manželské do 18 let vztahuje se opce otcova a, není-li ho, matčina. Na nemanželské dítě do 18 let vztahuje se opce matčina. Rozhodný je den, kdy se opce koná a vykonanou opcí nelze odvolati. Dnem řádně vykonané opce nastane změna ve státním občanství. Ženy sledují své muže a děti do 18 let své rodiče. Kdo si zvolí cizí státní občanství, musí se do roka ode dne opce vystěhovat

do zvoleného státu. Svě zdejší nemovitosti může volně podržet. Pro výkon opce stanoveny jsou lhůty půlletní, až dvouleté. Prováděcí nařízení k ústavnímu zákonu o státním občanství vydáno bylo 30. října 1920, č. 601 sb. z. Obsahuje podrobné předpisy. Osoby, u nás bydlící, podávají svá prohlášení u politického úřadu I. instance, v jehož obvodu je jejich nynější obec domovská. Na Slovensku u župana.

Vyhláška o počátku účinnosti zákona o státním občanství vydána byla 20. srpna 1920, č. 492 sb. z., kdež uvedeny jsou dni, kdy počínají běžeti zákonné lhůty. K tomu nař. z 14. dubna 1921, č. 160, o prodloužení opční lhůty stát. občanů rakouských.

Zákon, máje upravovat spleť poměry státoobčanské útvarů nově vzniklých a různých případných území, stal se příliš podrobným a složitým. Obsahuje také předpisy, v našem řádu právním dosud neobvyklé, jako, že ženy a děti státních úředníků, kteří ve smyslu § 1, odst. IV. zák. z 9. dubna 1920 stali se po převratu našimi státními občany, neměly by našeho státního občanství, tak že by naše stát. obč. měl pouze úředník sám; tak aspoň plynulo by z § 16 zákona. Domovské právo ovšem dle domov. zák. ženy a děti by měly stejné s hlavou rodiny. Podobných rozporů je více; vysvětlují se tím, že šlo o to, jak ukončit přechodné poměry určením pevného okruhu státních občanů nového státu.

Na Slovensku platí pro nabývání a pozbývání státního občanství dosud dřívější předpisy uherské.

Dle uher. zák. čl. 50. z r. 1879 jest ve všech zemích uherské koruny státní občanství jedno a totéž. Všichni státní občané, i různé národnosti, mají dle ústavy tvořiti jednotný a nedílný národ ve smyslu politickém. Státní občanství nabývá se:

1. zrozením ze státních občanův (nemanželské děti sledují matku);
2. legitimací dítěte nemanželského, když otec jest státním občanem;
3. provdáním se cizinky za státního občana;
4. výslovným udělením, t. j. naturalisací. Naturalisace vztahuje se i na ženu a nezletilé děti. Děje se buď:
 - a) slavnostní formou z moci vládní diplomem naturalisačním, když jde o cizince, kteří zjednali si zvláštních zásluh o zemi a v zemi bydlí. Navrhovací právo přísluší ministerstvu;

b) listinou naturalisační příslušného úřadu. Rozhoduje ministr v nítra. Žadati mohou pouze svéprávní cizinci, kteří nepřetržitě po 5 let v zemi bydlí, zachovalí, kteří přijati jsou nebo pravděpodobně budou do některého svazku obecního na základě přípovědi se strany obce. Adopce pouze usnadňuje naturalisaci (nemusí vykázat předepsané bydliště). Žádá se u politického úřadu bydliště.

Nový občan musí složit přísahu státoobčanskou, od jejíž doby se počítají účinky stát. občanství. Nebude-li přísaha do roka složena, pozbývá listina naturalisační platnosti. Pro toho, kdo již stát. občanem byl, avšak občanství ztratil, jest možna repatriace, t. j. opětá naturalisace se značně usnadní a repatriovaný nabude opět své staré obecní příslušnosti.

Ztráta stát. občanství nastane:

1. propuštěním ze státního svazku. List propouštěcí se vztahuje i na ženu a nezletilé děti. Žádá se u politického úřadu, v jehož obvodu žadatel má právo domovské. Rozhodnutí přísluší ministrově v nítra. O každém propuštění zpravuje se předseda ministerstva.

2. Rozhodnutím úředním ztratí stát. občanství ten, kdo bez povolení vlády vstoupí do služeb cizího státu a na vyzvání služeb neopustí a nevrátí se. Příslušný jest ministr v nítra.

3. Občanství ztrácí, kdo po 10 let nepřetržitě v cizině se zdržuje, nejso k tomu vázán posláním vlády. Nepřítomný zachová si však státní příslušnost, když oznámí municipiu nepřítomnost svoji s prohlášením, že dosavadní svazek státoobčanský si podržuje, když opatří si náležitě listiny průvodní nebo když v cizině dá se zapsati do seznamu občanů některého konsula.

4. Nemanželské děti matky ztratí stát. občanství legitimací se strany pravého otce cizozemce, neboť nabývají příslušností otcovy.

5. Provdáním se příslušnice za cizozemce ztrácí žena státní občanství. Bude-li později její manželství prohlášeno za neplatné, nabude stát. občanství znovu. Cizozemka, která sňatkem s občanem státním nabyla občanství státního, neztrácí jeho, ani když později ovdoví nebo manželství její bude rozloučeno.

Občan, jenž stal se občanem jiného státu, bude se pokládati tak dlouho za občana státního, pokud nenastane ztráta jeho průvodního stát. občanství dle zákonův státních.

Cizozemci jsou vyloučeni z užívání práv politických a mohou být policejními úřady vypovězeni z území státního.

Otázku, u kterého cizozemce, jenž za našeho občana se hlásí, má se užití předpisův uherských, bude posuzovati dle jeho příští obce domovské.

I když o nabytí a pozbytí stát. občanství jsou na Slovensku jiné předpisy, přece nabývá se ve smyslu § 4 ústav. list. zde státní občanství jediné a jednotné. Aby zamezeny byly případy vícenásobného stát. občanství stanoví tamtéž ústavní listina, že příslušník cizího státu nemůže být zároveň příslušníkem státu našeho. Udělením našeho obč. státního ztrácí se cizí a nabytím cizího zaniká naše občanství státní. Bližší provedení této všeobecné zásady zůstane zákonům zvláštním (§ 4, odst. II. úst. list.). Jmenovitě též otázka, zda třeba jest výslovné propuštění z dosavadního svazku státního.

ODDÍL III.

Moc zákonodárná.

§ 12. O moci zákonodárné a sborech zastupitelských.

I. Moc zákonodárnou vykonávati bude pro celé území státní společný vlastní parlament, nazvaný z důvodů historické upomínky Národním shromážděním. Parlament složen jest ze dvou komor: ze sněmovny poslanecké a ze senátu, jakožto komory horní. Sídlem obou sněmoven jest hlavní město, v případě nezbytné nutnosti mohou však přechodně zasedati i jinde. Není-li jinak ustanoveno, platí každý zákon, parlamentem usnesený, pro celé území státní.

II. Sněmovna poslanecká má 300 členů. Volební právo jest všeobecné, rovné, přímé a tajné právo hlasovací se zásadou zastoupení poměrného. Senát má 150 členů, kteří voleni jsou dle téhož principu práva hlasovacího, s tím rozdílem, že hranice věková pro právo hlasovací i pro volitelnost jest stanovena výše. Volební období sněmovny poslanecké jest stanoveno na 6 let, pro senát na 8 let. Volby do obou sněmoven konají se v neděli.

Volební řády do obou sněmoven jsou vydány jako přílohy ústavní listiny. Za ústavní zákony označeny nejsou. Ústava, odkazujíc na ně, určuje pro volební právo do obou sněmoven tyto základní zásady:

1. Hlasovací právo do sněmovny poslanecké mají všichni státní občané bez rozdílu pohlaví, kteří překročili 21. rok věku a vyhověli ostatním podmínkám volebního řádu do sněmovny poslanecké.

2. Hlasovací právo do senátu mají všichni státní občané bez rozdílu pohlaví, kteří překročili 26. rok věku a vyhověli ostatním podmínkám zákona o složení a pravomoci senátu.

3. Volitelní do poslanecké sněmovny jsou státní občané bez rozdílu pohlaví, kteří dosáhli aspoň 30. roku věku a vyhověli podmínkám volebního řádu do téže sněmovny.

4. Volitelní do senátu jsou státní občané bez rozdílu pohlaví, kteří dosáhli 45. roku věku a vyhověli podmínkám zákona o složení a pravomoci senátu.

III. O zasedání sněmovním platí:

1. Prezident republiky má svolávat obě sněmovny ku dvěma a řádným zasedáním v roce, a to: k jarnímu v březnu, k podzimnímu v říjnu. Mimo to svolává sněmovny dle potřeby k zasedáním mimořádným. Kdyby za to žádala nadpoloviční většina členů poslanecké sněmovny nebo senátu, prezident republiky musí svolat obě sněmovny tak, aby se sešly do 14 dnů ode dne podané žádosti. Nevyhoví-li prezident, sejdou se sněmovny samy do dalších 14 dnů na prosté vyzvání svých předsedů. Žádost za takové mimořádné svolání podá se u předsedy ministerstva s udáním předmětu jednání. V případě, že od posledního řádného zasedání uplynuly aspoň 4 měsíce, stačí, když žádost podobnou vnesou dvě pětiny členů některé sněmovny.

2. Zasedání obou sněmoven se počíná a končí vždy současně. Prezident republiky prohlašuje zasedání sněmoven za ukončené. Může obě sněmovny odročiti, avšak nejdéle na jeden měsíc a nejvýše jednou v roce. Odročení rovněž smí se vztahovati jen na obě sněmovny současně.

3. Prezident republiky může obě sněmovny rozpustiti, ovšem zase jen současně. Neboť § 29 úst. praví, že zasedání obou sněmoven se končí současně a rozpuštění je také ukončení zasedání. Práva tohoto nesmí být užito posledních 6 měsíců volebního období presidentova. Po rozpuštění, stejně jako po uplynutí volebního období sboru zákonodárného, musejí být do 60 dnů provedeny volby nové. Rozpuštění senátu nezastaví trestního řízení, kteréž zahájeno bylo před senátem jako státním dvorem soudním proti presidentovi republiky nebo ministrům (§ 67 a § 79 ústavy).

Ze znění § 45 a 54 úst. list., kde mluví se o rozpuštění některé sněmovny, dá se ovšem také dovozovati, že prezident mohl by i jen jednu sněmovnu samostatně rozpustiti. Mohl by tedy zbaviti se senátu a vládnouti jen s poslaneckou sněmovnou. Tato možnost měla být v ústavě výslovně vyloučena.

Tato práva presidentova naproti sněmovnám navazují hodně na způsoby monarchické. Demokracie vyžaduje větší svrchovanost parlamentu a jeho práva sebeshromažďovacího.

IV. Každá sněmovna jest způsobilá k usnášení se za přítomnosti aspoň jedné třetiny všech členů. K platnosti usnesení vyžaduje se nadpoloviční většiny přítomných. Stačí tudíž v poslanecké sněmovně při stu přítomných pouhých 51 hlasů k tomu, aby usneseny byly zákony dalekosáhlé pro celý stát. Ústava zná ovšem také kvalifikovaná usnesení a kvalifikované zákony. Platí zde:

1. usnesení o vypovězení války vyžaduje třípětinové většiny všech členů v každé sněmovně;

2. téže většiny vyžaduje každá změna ústavní listiny a zákonů, tvořících součást ústavy;

3. usnesení poslanecké sněmovny o obžalobě presidenta republiky může se platně státi pouze většinou dvou třetinovou za přítomnosti dvou třetin poslanců;

4. téže většiny vyžaduje usnesení poslanecké sněmovny o obžalobě ministerského předsedy a ministrův.

V. Každá sněmovna upravuje svoje vnitřní poměry jednacím řádem, který vydává ve vlastní působnosti. Určité základní zásady pro jednání obou sněmoven obsahuje však již sama ústavní listina; zásady tyto mohly by být tudíž změněny pouze ve formě, v jaké se dějí změny ústavy. Každá sněmovna volí si sama své předsednictvo a ostatní funkcionáře. Schůze obou sněmoven jsou veřejné, avšak jednací řády mohou pro určité případy zavést i schůze neveřejné. Pro společnou schůzi obou sněmoven, jak ji ústava v některých případech nařizuje, platiti bude jednací řád sněmovny poslanecké. Společnou schůzi svolá předseda ministerstva a řídití ji bude předseda poslanecké sněmovny; předseda senátu bude místopředsedou společné schůze. Ministři mohou kdykoli účastniti se schůzí obou sněmoven a všech výborů a musí jim být uděleno slovo, kdykoliv za to požádají. Na žádost sněmovny nebo sněmovního výboru jest ministr zavázán dostaviti se do schůze osobně; jinak může se dát zastupovati orgány svého ministerstva.

§ 13. Postavení poslancův.

V první schůzi sněmovní, jíž člen parlamentu se účastní, má složití předepsaný slib věrnosti státu, zachovávání zákonů a svědomitého zastávání mandátu. Odepření slibu nebo slib s výhradou

znamená bez dalšího ztrátu mandátu, jako když by kdo mandátu se vzdal. Písemné složení slibu není vyloučeno.

Dát po složení slibu výraz svému odchylnému politickému přesvědčení i o ústavě, jest přípustno; poslanci čeští činili tak řadu let na radě říšské. Ztráta mandátu nemůže zde nastati, neboť nejde o slib s výhradou učiněný.

Nikdo nesmí býti současně členem obou sněmoven. Členové obou komor mohou se kdykoli svého mandátu vzdáti. Mají nárok na zákonnou náhradu, t. j. na určité finanční požitky při výkonu svých funkcí. O platnosti voleb do sněmovny poslanecké i senátu rozhoduje volební soud. Mandát jest vykonávati osobně. Přijímání instrukcí od voličů nebo kohokoli jest zakázáno (zákaz mandátu imperativního; v praxi jest ovšem těžko předpis tento provéstí).

O neslučitelnosti mandátu poslaneckého se zastáváním jiných funkcí veřejných se sice při sdělávání ústavy dosti mluvilo, avšak ústava přijala zásadu inkompability přece jen v omezeném rozsahu. Členy parlamentu nemohou býti:

1. členové zastupitelstev župních,
2. župani a náčelníci okresní jakožto vedoucí orgány politické správy,
3. členové soudu ústavního a přisedící soudu volebního.

Podle zvláštních předpisů ještě nemůže být poslancem úředník sněmovní kanceláře, guvernér cedulové banky a členové bankovní rady.

Jinak úředníci státní a funkcionáři veřejní jsou vesměs volitelní. Bude-li úředník státní nebo jiný funkcionář veřejný zvolen do parlamentu a vykoná slib poslanecký, má nárok na dovolenou po dobu mandátu. Úředníci státní dají se na dovolenou po dobu mandátu; patrně z moci úřední (§ 20). Podržují nároky na své stálé příjmy služební, mimo přídavky místní a funkční, jakož i nárok na postup časový. Profesori vysokých škol mají nárok na dovolenou taktéž; použijí-li jí, platí o jejich pozicích finančních totéž, co o ostatních úřednících státních.

Jiní veř. úředníci, jako samosprávní, mají sice taktéž nárok na dovolenou, nikoli však na své platy.

Vymáhání určitých osobních prospěchů poslaneckých hledí ústava čelíti předpisem, že člen parlamentu nesmí být dříve jmenován na placený úřad státní, než uplyne rok od doby, kdy členem parlamentu být přestal. Předpis tento nevztahuje se

ovšem na ministry, ani na ty, kdož již před svojí volbou v státní službě byli, pokud jen zůstanou v témže odvětví služebním. Poslanec, jenž se stane ministrem, nemusí rok čekat — úřad ministerský je funkce, při níž není čekací lhůty. Proti přeměře poslaneckých intervencí směřuje předpis (§ 22), že členové parlamentu nesmějí se obracet k veřejným úřadům za účelem podpory osobních zájmů stran. Předpis jest však hned zase oslaben ustanovením, že pravidlo neplatí potud, pokud podobné zakročování u úřadů náleží pouze k výkonu pravidelného povolání členů sboru zákonodárného (jako tomu jest při výkonu advokacie). Vymáhání subvencí a podpor pro obce či okres, postižený nehodou živelní, ovšem jest zcela přípustno. Rovněž vymáhání podpor na všeobecné povznesení volebního okresu v ohledu kulturním, hospodářském, průmyslovém. Ministři mohou se sami i na poslance obracet za účelem informace v těchto otázkách.

S ohledem na praktický případ je upozorniti, že dosadit aktivního ministra, jenž je poslancem, na placený úřad státní, bez čekací lhůty je obcházením ústavy, neboť účelem § 20, odst. IV. úst. list. nebylo zaopatřovat ministry, nýbrž umožnit poslancům, aby se mohli stát ministry bez čekací lhůty.

Úřad ministerský jest pro poslance jediná státní funkce, při které není čekací lhůty. Zřejmé obcházení ústavy jest, jmenovat poslance na placené státní místo a říci, že jeho posláni jest pouze dočasné a jeho plat nazvat dietami. Muselo by být přesně časově vymezeno jeho dočasné posláni (po způsobu jiných států na 6 měsíců) a určena předem odměna.

O imunitě parlamentární i mimo parlament platí:

I. Imunita v povolání zaručuje se předpisem, že členové sboru zákonodárného nemohou býti vůbec stíháni pro hlasování své ve sněmovně a ve výborech sněmovních. Pro výroky zde pronesené při výkonu mandátu podrobeni jsou pouze disciplinární moci sněmovny.

II. Ke každému trestnímu nebo disciplinárnímu stíhání člena sboru zákonodárného jest třeba souhlasu příslušné sněmovny. Když sněmovna odepře souhlas, jest stíhání na vždy vyloučeno. Zde zaručuje se imunita za činy, spáchané mimo výkon povolání poslaneckého. Zároveň zavádí se však zvláštní privilegium odiosum: uvedená imunita nevztahuje se na trestní zodpovědnost, kterou člen sboru zákonodárného má jako odpovědný redaktor časopisu.

III. Kdyby člen sboru zákonodárného byl zatčen při trestném činu samém, musí soud nebo příslušný úřad věc ihned oznámiti předsedovi sněmovny. Nedá-li příslušná sněmovna do 14 dnů ode dne zatčení souhlas k další vazbě, vazba přestává. V případě, že by sněmovna právě nezasedala, jest oprávněn k udělení souhlasu permanentní výbor obou sněmoven, volený pro vyřizování neodkladných prací (§ 54). Když tento výbor udělí souhlas k další vazbě, rozhodne pak o ní definitivně přece zase sněmovna, do 14 dnů po svém sestoupení se.

IV. Člen každé sněmovny může odepřítí svědectví o věcech, které mu byly svěřeny v jeho vlastnosti poslanecké, a to i tehdy, když již poslancem býti přestal. Vyjmuty jsou případy, kde jde o svádění k zneužití mandátu.

Imunita v povolání platí i pro jednání ve výborech, pro řeči i zprávy, ale také pro interjekce, t. j. projevy či výkřiky, které učinil poslanec, nemaje sám slova, mezi řeči jiného poslance, a konečně i pro činy konkludentní, z nichž lze souditi na projev určitého smýšlení, jako povstání či usednutí. Ovšem jsou tyto projevy imunitou kryty jen tehdy, když jsou v přímé souvislosti s předmětem právě projednávaným a staly se přímo při účasti na jednání. Slovní potyčky bez souvislosti s projednávaným předmětem kryty nejsou. Imunita naproti řízení disciplinárnímu zaručena byla již služební pragmatikou z 25. ledna 1914.

Ze všeobecného znění zákona (§ 24) jest souditi, že imunita poskytuje se i proti trestnímu řízení policejnímu. Rovněž při zatčení (§ 25) zákon nerozlišuje, zda jde o trestní řízení, prováděné soudem, úřadem politickým nebo finančním. Odepření svědectví (§ 26) může patrně se státi taktéž před kterýmkoli z uvedených úřadův. Imunita samozřejmě nechrání proti žalobě civilní ani před pouhým obesláním k soudu nebo úřadu správnímu za účelem svědectví nebo podání informace. Svědectví odepřeno být může ze zákonných důvodů (§ 26) až před úřadem samým. Ve smyslu svého účelu chránití bude imunita poslance též před uvalením vazby, nařízené na provedení právoplatného rozsudku trestního, již dříve, před nabytím mandátu, proti poslanci snad vneseného.

Zák. z 30. května 1924, č. 126, nařizuje: když k zavedení trestního řízení proti členu Nár. Shrom. je potřeba souhlasu příslušné sněmovny, staví se promlčení trestního stíhání

ode dne, kdy za souhlas bylo žádáno, až do dne, kdy došla soudu nebo úřadu, jenž za souhlas žádal, úřední zpráva o tom, že sněmovna o žádosti rozhodla, nebo do dne, kdy jejího souhlasu ku stíhání nebylo více zapotřebí.

§ 14. Poslanci jako orgány státu zvláště.

S všeobecného hlediska jest k otázce právního postavení poslanců ještě připomenouti:

I. Členové obou sněmoven mají postavení a charakter orgánů státních. Z veřejnoprávního postavení poslanců jako členů státního kolegia plyne, že mají veřejnoprávní povinnost, být přítomni při všech schůzích parlamentu a řádně se účastniti všech prací parlamentních. Přijetím volby přejímá zvolený povinnosti úřední, přejímá funkce státní a zavazuje se k službám státu. Každý člen sněmovny je vázán přijati volbu do výboru nebo komise, do nichž byl zvolen.

Povinnost navštěvovati řádně schůze parlamentu, neboli »povinnost praesenční«, je však zaručena sankcí příliš slabou, tak že namnoze bývá v poslanecké sněmovně sotva polovice členů přítomna, a tu ještě členstvo schází se jen k hlasování. Proti tak četným absencím jednací řád marně hledá prostředků, jichž s úspěchem by se dalo užití. Přísnější sankce platí jedině pro práce ve výborech: kdo se po třikráte po sobě bez náležité omluvy nedostaví do schůze výboru, do něhož byl zvolen, ztrácí členství ve výboru, a je přikročiti k volbě jiného člena.

Bylo by na čase, aby všechna ustanovení, jež zaručiti mají přítomnost členů v parlamentu a schopnost jeho k usnášení se, byla přísněji praktikována; vždyť sněmovna, starajíc se o uplatňování těchto předpisů, pečovala by tím přímo o podmínky své řádné existence a pravidelného fungování. Již předpisy o platech poslaneckých mají se přísně praktikovati, ačkoli zásadně není sporu, že poslanec, nenavštěvující řádně schůze, po právu nemá nároku na platy poslanecké.

II. Jako úředníci veřejní skládají přísahu služební, mají poslanci při vstupu svém do parlamentu složití slib podobný. Kdyby ve sněmovně poslanec některý se zdráhal vykonati slib, nebo chtěl slib složití jen s výhradami a omezeními, ztrácí mandát poslanecký, i je přikročiti k povolání náhradníka. Ovšem není tím ještě zabráněno, aby poslanci při vstu-

pu svém do sněmovny nedali výraz svému právnímu a politickému přesvědčení. Veřejní úředníci a zřízení, kteří zvoleni byli do sněmovny, nepotřebují k vykonávání svého mandátu zvláštního udělení dovolené. Ovšem vláda i při platnosti této výsady může učiniti služební opatření, jaká bude chtít v zájmu řádného konání služby, jen když jinak onoho privilegia se nedotkne.

III. Poslanec je orgánem státu; je povolán k výkonu funkcí státních a má sloužiti všeobecným zájmům státního celku, nikoli jen speciálním zájmům svého voličstva, nebo oné třídy, jíž náleží. Poslanec není ani zástupcem jednotlivé země, z níž byl zvolen, naopak, má zastupovati celý stát a veškeren státní lid. Tím méně pak může voličstvo snad považovati poslance za jakéhosi sprostředkovatele svého, jenž by byl především povinen svému volebnímu okresu zjednávatí různé materiální výhody. Poslanec je vázán jednati ve všeobecném zájmu státním, není obchodním jednatelem. Proto bylo v ústavě výslovně vytknuto, že v určitých záležitostech poslanec nesmí intervenovat u vlády; tak nemá zajisté vymáhat ani živnostenské koncesse, ani zaopatřovat státní dodávky a objednávky, ani vymáhat povýšení a jmenování úřednická.

Všecky ústavy hleděly poslance učiniti právně zcela neodvislými od voličstva. Vliv a zasahování voličstva má být omezeno na akt volby. Odtud voličové nemohou mandát poslanci svěřený odvolati před uplynutím volebního období, projev nedůvěry voličstva nemá pro poslance žádných právních účinků — může mít toliko účinky politické. S konstitučními názory je také neslučitelné, aby voličstvo snad hledělo poslance svého omezovati udílením instrukcí. Právo ústavní zapovídá t. zv. »mandát imperativní«. Než praxe našeho volebního soudu připouští dnes přísnou vázanost poslanců na instrukce discipliny klubovní, jakožto důsledek vázaných listin volebních. Dle ústavy všichni členové sněmovny musí také své hlasovací právo vykonávati osobně. Zastoupení se nepřipouští.

IV. Pro důležitost svých funkcí nadání jsou poslanci zvláštním postavením v oboru práva trestního. Poslanci požívají imunity. Členové sněmovny nemohou být nikdy stíháni pro hlasování, jež bylo podniknuto při výkonu jejich povolání. V politické terminologii mluví se tu často o »svobodě hlaso-

vání«; nejde tu ovšem o individuální právo jednotlivého člena parlamentu, nýbrž stát sám v zájmu co nejlepšího konání zákonodárných funkcí státních zaručuje členům parlamentního kolegia největší volnost ve výkonu jejich povolání. (Imunita absolutní).

Pro prohlášení, jež učinili při výkonu svého povolání, mohou poslanci být voláni k zodpovědnosti jen od sněmovny, jíž náleží. Zodpovědnost je tedy omezena potud, že nemůže být uplatňována mimo sněmovnu a uvnitř sněmovny pak může se dít jen prostředky disciplinárními, jež předsedovi jsou dány. V politické terminologii mluví se tu opět o »svobodě slova«. Imunita je zaručena absolutně poslancům u výkonu jich povolání: jde tu o »imunitu v povolání«. Imunita »v povolání« je starým a slavným zřízením parlamentárního práva anglického a tvoří jedno z nejvyšších v tradicionelní soustavě privilegií parlamentu anglického. Stát sám uznává a chrání svobodu slova v parlamentu, jenž, jak již jeho jméno dokazuje, je institucí, v níž se jedná ve formě veřejných řečí a debat, vývodů a protivývodů. Parlament vždy také představuje národní výbor pro stížnosti, tribunu, jež otevřena je volně pro stesky.

Naše dnešní imunita, rozšířená v tom, že žádný člen parlamentu nesmí být trestně stíhán bez svolení parlamentu, rozšířená tedy i na činy podniknuté mimo povolání poslancovo, spočívá na recepci francouzského práva parlamentního. Právo ústavní uznává instituci imunity celkem v širokém rozsahu jako podstatnou a nutnou podmínku volné činnosti v povolání poslaneckém. Rozumí se, že imunita poslanecká vztahuje se na všechna »prohlášení« a »výjádření« jakéhokoli způsobu, jen když poslanec je učinil při účasti na jednání parlamentním. Imunita vztahuje se tu na řeči, zápisky a tiskopisy poslanecké, na zprávy, interpelace i návrhy. Dojde-li však v zasedací síni mezi některými poslanci k hádce, která nikterak nesouvisí s projednáváním parlamentu, tu konflikty takové nejsou a nemají být kryty imunitou a mají být vyřizovány před řádným soudem, ovšem dá-li sněmovna svolení k stíhání členů, kteří se provinili. Praxe však dnes obecně kryje imunitou i takové spory a hádky, vznikající bez souvislosti s jednáním parlamentním.

Právní pravidla o imunitě dána jsou speciálně v zájmu státním, v zájmu veřejném, ústavně-politickém, nikoli snad v individuálním zájmu jednotlivých poslancův. Státu jde o to, aby orgány parlamentární mohly dostáti svým úkolům co nejdůkladněji, aby nejdůležitější funkce legislativní co možno řádně ve všech směrech byly opatřovány. Normy právního řádu zde jsou dány v zájmu parlamentu jako státního orgánu a v zájmu řádného projednávání obecných státních záležitostí. Normy ony ovšem reflexivně zvyšují i právní postavení jednotlivých poslanců a zdá se pak, jakoby členové parlamentu měli osobní privilegované postavení. Každý poslanec má si uvědomiti, že imunitou chráněn je jen v obecném zájmu státním, že je mu dána jen na ochranu jeho veřejných povinností k řádnému konání jeho úředních funkcí.

Imunita pro prohlášení, učiněná v povolání poslance, platí ovšem i pro jednání a porady ve výborech parlamentních; nad slušným vedením debat bdí tu předseda výboru. Imunitou poslaneckou pro vyjádření, učiněná v povolání parlamentním, nejsou však kryty projevy poslance ve veřejné schůzi voličské.

V. Dle ustanovení ústavy a trestního řízení nesmí žádný člen parlamentu být zatčen neb soudně stíhán bez svolení sněmovny, mimo případ, že poslanec dopaden byl přímo při činu. A i tehdy, byl-li dopaden při činu, je soud a policejní úřad vázán okamžitě dát zprávu předsedovi sněmovny o zatčení poslance. V těchto ustanoveních má se zaručiti členům parlamentu ochrana před trestním stíháním i za činy takové, jichž se dopustili mimo povolání své, mimo své úřední funkce. Parlamentu má se poskytnouti rozhodující vliv na posouzení toho, zda zahájení trestního řízení proti některému členu parlamentu nebude mít nepříznivý vliv na jednání parlamentní. Členům vlády, nejsou-li poslanci, imunita nepřisluší.

Imunitní výbor sněmovní nemá rozhodovat o tom, zda poslanec je vinen či nevinen činem trestným a zasahovat tak snad do pravomoci řádných soudů, nýbrž jen o tom, zda zde nejde o persekuci přesvědčení poslaneckého a zda nepřítomnost poslance ve sněmovně nebude na závadu. Naše výbory rády napodobují vyšetřování soudů trestních.

Imunitu za činy mimo povolání spáchané nelze omeziti

na případy stíhání trestním soudem; ústava naše rozšířila liberálním výkladem imunitu i na trestní řízení policejní a na řízení disciplinární. Jistě je nepřípustno každé zatčení, jakákoli vazba v trestním řízení policejním a finančním, nebo zatčení a vazba z ohledů policejních, ježto by se tím rušila poslance možnost účastniti se jednání sněmovních. Poskytovat imunitu proti pokutám trestního řízení finančního a administrativního není dnes sice uznáno, ale není pochyby, že i pokutování může se státi citelným prostředkem stíhacím poslanců neoblíbených. Řízení disciplinární děje se z ohledů služebních, má za účel zajistiti řádné konání služby a zachovávání služebního řádu. Imunita musí se zde uznati v případech, v nichž patrna je tendence, že poslanec-úředník má být stíhán za výrazy svého přesvědčení a že mu má být bráněno ve volném vykonávání jeho povinností poslaneckých. Proto také § 88 služební pragmatiky ze dne 25. ledna 1914, č. 15 ř. z., rozšířil pro státní úředníky imunitu i na řízení disciplinární.

VI. Poslancům jakožto orgánům státu poskytují se platy z prostředků státních. Předpis tento dán je v intencích, aby žádnému členu sněmovny nedostatek prostředků nebránil účastniti se zasedání parlamentu. Je zajisté v zájmu státu, tedy v zájmu veřejnoprávním, aby parlament řádně byl navštěvován a všichni členové mohli se schůzí pravidelně účastniti. Odtud instituce platů zavedena je v obecném zájmu státním. S tohoto hlediska pak je pokládati za nepřípustnou každou exekuci na platy poslanecké. Povolení exekuce je vůbec v odporu s účelem, pro který platy byly zavedeny.

Kdyby některý poslanec dával si vedle poslaneckého platu platiti ještě zvláštní poplatky či přídavky od organizací své politické strany, není jednání toto trestné; sporno však je, zda nenastává tu povinnost poplatky ony vrátiti. V našem státě dnes zaveden je měsíční paušální plat poslanecký; poslanci požívají tu určitého úhrnného obnosu bez ohledu na délku či krátkost času, po který parlament je shromážděn. Zaručení každého podobného platu nese sebou nebezpečí, zvláště je-li plat poměrně velký; poslanci navykají si hledati v mandátu poslaneckém celou svoji hospodářskou existenci.

Platy poslanecké jsou u nás nepoměrně vysoké, uváží-li se platové poměry úředníků státních a to, že sněmovny nezasedají celý rok a platy poslanecké jdou stále. Podle zákona z 18. března

1921, č. 115 sb., mají poslanci a senátoři měsíčně 5000 K, počínaje prvním dnem měsíce, v němž vykonali slib a končíc posledním dnem měsíce, kdy mandát jejich přestal. Místopředsedové mají vedle platu ještě 1000 K měsíčně přídatku funkčního. Předsedové sněmoven mají vedle stálého platu ještě tytéž požitky jako členové vlády; nároku na přídatek reprezentační však nemají. I tyto platy (120.000 K ročně) jsou příliš vysoké. Předsedové mají stálý povoz na útraty státní. Veškeré platy poslanceké nepodléhají ani daním ani poplatkům a jsou vyjmuty z exekuce. Poslanci mají dále volnou jízdu na všech státních i soukromých železnicích a jiných prostředcích komunikačních, začež zaplatí ročně do státní pokladny 2000 K. Výhoda volné jízdy jest zde příliš rozšířena a podporuje jen agitační a zábavní cesty. Spravedlivě mají poslanci nárok pouze na volnou jízdu z míst svého bydliště do hlavního města. Volné jízdy týkají se zákony z 9. května a 28. června 1922, č. 205 a 206 sb.

VII. Poslanci jako orgány státní požívají podle zákona na ochranu republiky z 19. března 1923, č. 50 sb., zvláštní zvýšené ochrany; ohrožení života členů sboru zákonodárného u výkonu jejich pravomoci nebo pro tento výkon nebo vůbec pro jejich činnost v životě politickém trestá se zvláštní zvýšenou trestní sazbou (§ 7 zák.). Rovněž tak úmyslné poškození na těle předsedy zákonodárného sboru u výkonu jeho pravomoci nebo pro tento výkon (§ 8). Stejně, když by kdo užil násilí, aby působil v určitém směru na výkon pravomoci zákonodárného sboru a jeho předsedy, předsednictva, výboru nebo komise, nebo jim v takovém výkonu bránil a jej mařil, nebo proti nim užil násilí za výkon jejich pravomoci. Zločinem je dále, když by kdo sám nebo ve spojení s jinými si osoboval svémocně pravomoc, vyhrazenou sboru zákonodárnému (§ 10). Taktéž ohrožuje se přísným trestem, kdo hrubou neslušností ruší výkon pravomoci sboru zákonodárného, jeho předsedy a předsednictva, výboru nebo komise, aby snížil jejich vážnost (§ 20). Zákon nečiní rozdílu, zda činu dopustí se člen zákonodárného sboru samotného či osoba jiná. Násilím úplně znemožnit ústavní činnost sboru zákonodárného je zločin úkladů proti republice (§ 1 zák.).

§ 15. Zákon o neslučitelnosti.

Zákon z 18. června 1924, č. 144 sb., o inkompatibilitě (neslučitelnosti) týká se inkompatibility zájmové.

Všeobecně se prohlašuje, že s členstvím některé z obou sněmoven není slučitelné ani vlastnictví podniků výdělečných, ani účast na jejich vedení a správě, jakož i účast na vedení a správě jakéhokoli sdružení na zisk zřízeného, jsou-li tyto podniky v poměru dodavatele či odběratele, pachtýře nebo propachtovatele ku státu, státnímu podniku a ústavu či fondu státnímu a státem spravovanému.

Rozhoduje zde poměr ku státu a státním podnikům.

Rovněž zakládá se případ neslučitelnosti, když by ony výdělečné podniky poskytovaly po živnostensku úvěr státu a státním ústavům nebo domahaly se, aby byly se státem ve stycích dodavatelských, odběratelských, pachtovních. S členstvím sněmovny není slučitelné ani vlastnictví ani účastenství v těchto podnicích výdělečných.

Neslučitelnosti není, kde zákon nebo podmínky obecně platné nebo napřed vyhlášené umožňují i jiným zájemníkům, aby za stejných podmínek vstoupili se státem ve zmíněné styky obchodní a hospodářské.

Nezakládá dále neslučitelnosti, když jde o členství v podnicích obecních a ústavech, které podle zákona nebo svých stanov požívají záruky obce (§ 1 odst. II. zák.). Pro tento předpis zákona rozhodovalo, že i výdělečné podniky obecní mají ráz veřejnohospodářský a že v zájmu veřejném může tedy být připuštěno, aby požívaly od státu určitých výhod. Ostatně jejich hospodářství stojí pod kontrolou podle předpisův obecního zřízení.

S členstvím sněmovny není slučitelné, poskytovatí stranám právní porady nebo právní zastoupení nebo jim dělat odborného poradce technického, obchodního, když by šlo o dodávky, odběr, pacht nebo úvěr po živnostensku poskytovaný pro stát, státní podniky a fondy. Taktéž není slučitelné zprostředkovatí za přímý nebo nepřímý hmotný prospěch styky obchodní se státem, jeho ústavy, podniky a fondy.

Není dále slučitelné, vykonávatí povolání nebo zaměstnání, ať hlavní, ať vedlejší, způsobem, jímž se zneužívá man-

dátu k získání odměn, jinak za podobný výkon v onom povolání neobvyklých.

Nařízením se ustanoví, které orgány určí obvyklost odměn a to tak, aby člen sněmovny mohl se o obvyklosti odměn přesvědčiti dříve, než za odměnu požádá. Dle vládního nařízení ze 4. července 1924, č. 159, jsou těmito orgány pro určení obvyklosti odměn, požadovaných členy sněmovny u výkonu jejich povolání či zaměstnání, komory advokátní, notářské, lékařské, inženýrské, vždy pro příslušníky onoho určitého stavu.

S členstvím sněmovny není slučitelné vlastnictví nebo účast ve vedení a správě jakéhokoli podniku nebo sdružení, jestliže se při tom zneužívá mandátu k svádění nebo k nepřipustnému vlivu u činitelů, kteří jsou mimo podnik nebo sdružení, ale mají v daném případě na zájmy jeho rozhodující nebo podstatný vliv. Rovněž zakládá případ neslučitelnosti, když člen sněmovny vědomě trpí, aby osoba třetí zneužívala jeho mandátu způsobem zde uvedeným.

Zde nezáleží na poměru k státu a k státním ústavům, nýbrž stačí jakýkoli podnik, i nevýdělečný, protože zde důraz jest položen na moment zneužívání mandátu. Toto právě má být inkompatibilitou zabráněno.

Účastí ve vedení a správě podniků rozumí se členství v ředitelství, představenstvu, správní radě, dozorčí radě, a místo vedoucího úředníka, nikoli však členství v ředitelství obecních podniků nebo ústavů, které podle zákona nebo svých stanov požívají záruky obce.

Není slučitelné s členstvím sněmovny vykonávatí mandát způsobem, který odporuje zákazu ústavy, že totiž poslanci nesmějí se obracet k úřadům veřejným ku podpoře osobních zájmů stran, když by při tom provádělo se zakročení ve prospěch třetí osoby s úmyslem opatřiti někomu jinému nebo sobě zvláštní a nepřiměřené osobní výhody.

Předsedové sněmoven nesmějí být členy představenstva nebo dozorčí rady ani zástupci akciových společností, společností s ručením obmezeným a společenstev, pokud tato sdružení zabývají se činností výdělkovou. Předpis tento, původně ústavou daný pro ministry, rozšiřuje se nyní i na předsedy obou sněmoven.

§ 16. Řízení ve věcech inkompatibilitních.

Ve věcech neslučitelností bude rozhodovat:

a) inkompatibilitní výbor příslušné sněmovny (senát i poslanecká sněmovna mají pro svoje členy zvláštní výbory tyto, nikoli jeden společný);

b) volební soud.

Výbor ink. bude rozhodovat pouze všeobecně: rozhoduje zásadním usnesením o tom, zda určité skutečnosti spadají pod případy neslučitelnosti. Výbor jedná na vyzvání předsedy příslušné sněmovny, na základě usnesení plné schůze předsednictva; toto může si též vyžádati vyjádření určitého ministerstva nebo povolaných korporací. Byl-li pro usnesení podnětem případ některého člena sněmovny, dá se mu předem možnost, aby se o věci vyjádřil.

K usnesení inkomp. výboru požaduje se přítomnost nadpoloviční většiny členů a aby pro usnesení hlasovala nadpoloviční většina přítomných. Jde-li o změnu zásadního usnesení, musí být většina $\frac{3}{5}$ přítomných.

Vzor pro inkompat. výbor je uherský.

Každá sněmovna volí si na dvě léta svůj ink. výbor a určí též počet jeho členů. Volí se poměrným zastoupením, sdružování stran je možno; dohodnou-li se strany všechny, lze voliti z plného shromáždění, při čemž odpor takového počtu členů sněmovních, který nedosahuje voleb. čísla, nebude tomu na překážku. Členové předsednictva sněmovny hlasují při volbě, nemohou však býti voleni. Členové výboru podrží své funkce až do volby členů nových; za odpadlého člena vykoná se na zbytek volebního období volba doplňovací tak, aby nově zvolený náležel téže straně co odpadlý, leč že by jeho strana nechtěla se volby zúčastniti.

Pro jednání ink. výboru platí pravidla pro jednání ostatních výborů sněmovních a jednací řád sněmovní. Členové výboru jsou zavázáni k úplné mlčelivosti o jednání, které bylo prohlášeno za důvěrné. Neposlušného může předsednictvo sněmovny na návrh výboru zbavití za trest členství ve výboru.

Volební soud rozhoduje nálezem o tom, zda u určitého člena sněmovny nastal případ neslučitelnosti. Rozhoduje tedy konkrétně, individuálně, kdežto výbor inkompatibilitní rozhodl zásadně, všeobecně.

Volební soud rozhoduje jediné n a n á v r h předsedy příslušné sněmovny na základě usnesení plné schůze předsednictva. Členu sněmovny, o kterého se jedná, poskytne se příležitost, aby se mohl předem vyjádřit. K návrhu žádá se ještě souhlasu příslušné sněmovny; usnesení její stane se prostým hlasováním bez rozpravy. Předsednictvo může si také vyžádati napřed z á s a d n í usnesení výboru inkompatibilního.

Když vol. soud uzná, že u určitého člena sněmovny nastal případ neslučitelnosti, vyřkne nálezem, že člen je zavázán do 14 dnů po doručení nálezu zanechat činnosti, která byla uznána za neslučitelnou s mandátem.

Bude-li však zjištěno, že člen sněmovny byl veden pohnutkami nečestnými, a při tom buď vážně poškodil zájem státní nebo se obohatil, z b a v í j e j v o l. s o u d m a n d á t u.

Když člen sněmovny v předepsané lhůtě 14 dnů nepodá předsednictvu sněm. písemné prohlášení o tom, že nález soudu vol. vyhověl, má se za to, že se vzdal mandátu. Kdyby pak přes své písemné prohlášení pokračoval v neslučitelné činnosti, bude z b a v e n v o l. s o u d e m m a n d á t u a t o n a n o v ý n á v r h předsednictva sněmovny.

Je možno žádat za o b n o v u ř í z e n í u vol. soudu; žádat může předsednictvo sněmovny nebo člen, o kterého se jedná, když dodatečně vyšly na jevo skutečnosti nebo průvody, které nemohly být uplatněny v řízení původním a byly by mohly mít, kdyby tehdy byly známy bývaly, p o d s t a t n ý v l i v n a v ý r o k soudu volebního. Novým nálezem prohlásí vol. soud, zda se mění nález původní a bude-li uznáno, že zde n e n í neslučitelnost, vyslovená nálezem původním, tu vol. soud obnoví novým nálezem stav, jaký by byl, kdyby původní nález nebyl býval vydán.

Kdyby člen sněmovny učinil udání, které může dát podnět k řízení o neslučitelnosti, a pak se zjistí, že chtěl pouze zlehčovat některého jiného člena a dotknouti se jeho cti, bude udavač potrestán předsednictvem sněmovním na základě usnesení plné schůze předsednické. Trestem může být odnětí náhrady poslanecké nejdéle na 6 měsíců.

Dojde-li sněmovního předsednictva udání (od někoho mimo sněmovnu), a udání nebude dostatečně doloženo nebo bude mít zjevně jen zlehčovací a utrhačný účel, nebude k němu přihlíženo, a člen sněmovny, o kterého se jedná, bude oprávněn zakročit proti udavači trestní cestou. —

Zákon zde podaný, jehož zdouhavá a namáhavá dikce s neurčitými definicemi jistě není zrovna ukázkou umění legislativního, přes to, že s jeho vydáním se hodně pospíchalo, sotva bude častěji prováděn. Byl veden snahou, aby, hledě zamezit zneužívání mandátů, přece zase nevyloučil ze sněmovny příliš mnoho osobností života hospodářského. Obsahuje odtud četné výhrady (jako § 1 odst. II.), které zbavují jej pravé účinnosti. Je také jen z d á n l i v ě přísným. Rozdělená kompetence mezi výbor inkomp. a volební soud, při čemž soud volební nikterak není vázán direktivou inkomp. výboru a jeho z á s a d n í m usnesením o užití zákona na jednotlivého poslance, může vést ke konfliktům. Výbor může zadržet jedny případy neslučitelnosti tím, že z á s a d n ě prohlásí o nich, že pod zákon nespadají, volební soud může zadržet zase jiné rozhodováním v jednotlivých případech. Ve volebním soudě zasedají také členové politických stran. Ostatně předseda sněmovny, jenž má podávat návrhy, se o případech neslučitelnosti vždy nedoví a poslanec zase na neslučitelná místa v podnicích bude dávat své zástupce a příbuzné, bude-li nebezpečí, že by vyloučen byl sám. Strana soukromá, která z poslanecké intervence měla úspěch, také sotva bude udávat, že poslanec, povoláním advokát, dal si za svůj poslanecký vliv zaplatiti více, než jak určila advokátní komora!

§ 17. O vzájemném poměru obou sněmoven.

Na pochodu či postupu zákonodárném mají účast tři činitelé: poslanecká sněmovna, senát a hlava moci výkonné, prezident. Jejich účast není však stejná a jest různá i co do významu. Předpisy o navrhování a usnášení zákonů jsou nyní složitější, ježto bylo zároveň nutno, upravit poměr obou sněmoven při účasti zákonodárné. Ústava upravuje otázky sem spadající takto:

I. Návrhy zákonů vycházejí buď z i n i c i a t i v y v l á d y nebo členů parlamentu. K návrhu zákona, jež podá člen některé sněmovny, jest příložití r o z p o č e t o finančním dosahu osnovy zároveň s návrhem na úhradu potřebného nákladu. P r e s i d e n t u n á s z á k o n o d á r n é i n i c i a t i v y n e m á.

II. Předlohy zákona rozpočtového a předlohy branné, vládou podané, musí vždy podány býti nejprve sněmovně p o s l a n e c k é. Pod předlohami těmito zajisté rozuměti se bude také každo-

roční povolování k vybírání daní, dávek a poplatků, jakož i každoroční povolování kontingentu branců.

III. Zákon, jímž měniti se má ústava, vyžaduje vždy souhlasného usnesení o bo u sněmoven. Totéž platiti má i při jiných zákonech, pokud ústava z tohoto pravidla neustanovila výjimku. Ústava totiž zavádí různé výhrady o tom, kdy usnesení některé sněmovny může se státi zákonem či nic. Dány byly tyto předpisy:

1. Nejprve stanoví se určité lhůty:

a) Senát jest zavázán, usnésti se o předloze zákonné, přijaté již sněmovnou poslaneckou, do 6 neděl. Při předloze rozpočtové a branné ponechává se jemu lhůta k usnesení na jeden měsíc. Tato však již nemůže být dále prodloužena.

b) Naopak zase sněmovna poslanecká jest zavázána usnésti se o předloze zákonné, přijaté již senátem, do 3 měsíců.

c) Když sněmovna, již předloha zákonná, sněmovnou druhou usnesená, byla zaslána, v předepsané lhůtě se na ní či o ní neusnese, má se za to, že s předlohou zaslou souhlasí.

d) Lhůty běží ode dne, kdy usnesení jedné sněmovny bylo dodáno druhé. Lhůty mohou být dohodou obou sněmoven prodlouženy nebo zkráceny; jen měsíční lhůta, daná senátu při předloze rozpočtové a branné, nemůže být prodloužena. Když některá sněmovna právě nezasedá, buď že již její volební období uplynulo, nebo že mezitím došlo k odročení, uzavření nebo rozpuštění parlamentu, běží pro ni lhůta nová od její nejbližší schůze.

2. O poměru mezi senátem a poslaneckou sněmovnou při usnášení zákonův ustanovila ústava:

a) Usnesení poslanecké sněmovny stane se zákonem i přes odchýlné usnesení senátu, když sněmovna poslanecká se usnese nadpoloviční většinou všech svých členů, že setrvá při svém původním usnesení.

b) Zamítneli senát tříčtvrtinovou většinou všech svých členů osnovu, ve sněmovně poslanecké již přijatou, stane se předloha přece zákonem, ale jen tehdy, když poslanecká sněmovna setrvá na svém usnesení třípětinovou většinou všech svých členův.

c) Když zákonodárny návrh senátu, tamtéž již přijatý, bude dodán sněmovně poslanecké a bude zde zamítnut, vrací se návrh senátu zpět. Setrvá-li však senát nadpoloviční většinou všech svých členů na svém původním usnesení, bude

předloha znovu dodána sněmovně poslanecké. Odepře-li nyní poslanecká sněmovna nadpoloviční většinou všech svých členů uděliti k předloze souhlasu, jest zákonodárny návrh senátu zmařen.

Při této zaručené převaze dolní sněmovny vytváří se situace na konec vždy tak, jakoby byla vlastně jen sněmovna jedna. Ostatně obě sněmovny jsou si svým složením tak podobny, že představují takřka pouhé dvě sekce téhož sboru. Byla by tudíž jediná komora také stačila. Vůbec výhody soustavy dvoukomorové byly u nás přeceňovány.

d) Osnovy definitivně zamítnuté nemohou být v žádné z obou sněmoven podány dříve, než uplyne jeden rok. Změní-li některá sněmovna usnesení sněmovny druhé, rovná se to zamítnutí. Když by mezi prvním a druhým hlasováním či usnesením o některé předloze zákonné v některé sněmovně uplynulo volební období této sněmovny anebo by došlo k rozpuštění, bude se sněmovna podruhé předlohou zabývat, až se opět sejde. Nové složení sněmovny nic nevdá.

3. Ústava připouští v určitých případech též hlasování lidu. V případě, že sbor zákonodárny zamítne vládní předlohu zákonnou, může se vláda odvolati k lidu, aby hlasováním lidu bylo rozhodnuto, zda zamítnutá vládní předloha má se přece státi zákonem. Usnesení vlády o odvolání se k lidu musí být jednomyslné. Jde to ovšem pouze při předlohách zákonných; nemůže tedy snad vláda, která obdržela projev nedůvěry, obrátiti se s tímto projevem ještě k lidu. Hlasovací právo bude mít každý, kdo volí do poslanecké sněmovny. Hlasování lidu není přípustno o vládních předlohách, jimiž má býti měněna nebo doplněna ústavní listina a její součásti. (Referendum fakultativně.)

§ 18. Presidentova účast na zákonodárství.

President republiky jest oprávněn, předlohu zákonnou, usnesenou sborem zákonodárným, vrátiti s připomínkami, a to do měsíce od onoho dne, kdy usnesení sboru zákonodárneho odevzdáno bylo vládě. Toto veto presidentovo jest pouze odkladací, neboť:

1. President musí zákon tento vyhlásiti, když obě sněmovny

setrvávají při svém původním usnesení nadpoloviční většinou všech svých členův a hlasováním dle jmen.

2. President musí zákon vyhlásiti, i kdyby nebylo dosaženo předepsané této souhlasné většiny v obou sněmovnách: stačí totiž zde také, i když jen poslanecká sněmovna setrvá při svém původním usnesení, vyžaduje se však nyní většiny třípětinové všech poslancův a opětného (patrně druhého) hlasování dle jmen. Třípětinovou většinou z celkového počtu poslanců a opakovaným hlasováním dle jmen prosadí poslanecká sněmovna na konec přece svoji vůli jak proti senátu, tak proti presidentovi.

3. Bude-li vrácen zákon, k jehož usnesení vyžaduje se zvýšená praesence a kvalifikovaná většina, jest třeba, aby při novém hlasování splněny byly uvedené podmínky a aby vrácený zákon byl znovu přijat za předepsané vyšší přítomnosti a požadovanou kvalifikovanou většinou.

K platnosti zákona třeba jest náležitě vyhlášení s přeepsanou formulí o usnesení sboru zákonodárného. Zákon má býti vyhlášen do 8 všedních dnů po uplynutí měsíční lhůty, stanovené k výkonu *vetta presidentova*. Vráti-li president zákon, má býti zákon nově usnesený vyhlášen do 8 všedních dnů od doby, kdy opětné usnesení sboru zákonodárného bylo vládě oznámeno. Každý zákon musí obsahovati doložku, kterému z ministrů jest uloženo jeho provedení. Zákony podpisuje president republiky, předseda ministerstva a ministr, jemuž uloženo jest zákon provéstí. Za presidenta nepřítomného nebo onemocnělého podepisuje zvolený jeho zástupce a, nebyl-li takový náměstek zvolen, pak předseda ministerstva; tohoto zastupovati bude zase buď jeho zástupce, vládou zvolený, a nemohl-li by ani tento, pak věkem nejstarší člen ministerstva.

Ústavní zákon ze dne 9. dubna 1920, č. 294 sb. z., o podpisování zákonů a nařízení, prohlásil zásadu právní, že každý člen vlády smí se při podpisování zákonů a nařízení dít zastupovat jiným členem vlády i předsedou ministerstva.

§ 19. Opatření neodkladná.

Opatření tato nastoupila na místo dřívějších nařízení z nouze. Nařízení nouzová jsou přípustna:

1. po rozpuštění některé sněmovny nebo po uplynutí jejího období volebního až do doby, kdy sněmovna se zase sestoupí,

2. v době, kdy zasedání sněmovní se nekonají, protože sněmovna jest odročena nebo uzavřena.

V případech těchto mohou být učiněna opatření neodkladná, k nimž jinak by bylo třeba zákona, prozatím, bez souhlasu sboru zákonodárného. Ústava nepovolala však k výkonu takové prozatímné činnosti zákonodárné osobnost jednotlivcovu, nýbrž svěřila ji zvláštnímu výboru. Výbor tento má 24 členů; 16 členů zvolí sněmovna poslanecká, 8 členů zvolí senát. Každá sněmovna současně zvolí tolik náhradníků, kolik volí členů. Náhradník zvolí se vždy za určitého člena. Volba děje se na jeden rok. Volba provede se na základě zastoupení poměrného, při čemž sdružování stran je možno, a dohodnou-li se všechny politické strany, lze voliti také z plného shromáždění (prostou většinou). Protest proti dohodě až do počtu 20 poslanců nebo 10 senátorů jest v tomto případě bez významu.

Když po nových volbách sněmovna některá se nově ustaví, zvolí si také nové členy výboru z nové sněmovny, i kdyby jednoletá volební doba dosavadních členů nebyla uplynula. Při volbě ve sněmovně hlasují také členové předsednictva. Členové výboru podržují své funkce, dokud nebudou za ně zvoleni noví. Za člena, jemuž přechodně nebo trvale jest znemožněno úřad zastávatí, nastoupí náhradník. Odpadne-li některý člen či náhradník během volebního období, zvolí se zaň jiný doplňovací volbou pro zbylou dobu funkční. Nově zvolený musí být z téže politické strany, jako ten, co ubyl, vyjma případ, že by příslušná politická strana buď žádného kandidáta nenavrhlá nebo nechtěla vůbec volby se účastniti. Člen ministerstva není volitelný ani za člena ani za náhradníka výboru. Výbor, po zvolení všech svých členů, volí si sám předsednictvo; předseda a druhý místopředseda musejí být členy sněmovny poslanecké; první místopředseda připadá členům senátu. Imunita poslanecká platí i pro členy výboru. (Kdo svolá členy výboru k volbě předsednictva, není v ústavě řečeno.)

Výbor jest povolán:

a) k výkonu kontroly nad mocí vládní a výkonnou,

b) opatřovati vše, co náleží do zákonodárné a správní působnosti obou sněmoven.

Z působnosti výboru však jest vyloučeno:

1. nesmí voliti presidenta republiky ani jeho zástupce;
2. nemůže dát souhlas k vypovězení války;
3. nesmí měniti zákony ústavní;
4. nesmí měniti příslušnost úřadů mimo případ, že by šlo o prosté rozšíření působnosti úřadů již zřízených příkázáním nových úkolův;
5. nesmí činiti opatření, jimiž by ukládány byly občanům nové trvalé finanční povinnosti;
6. ani nesmí rozšiřovati dosavadní brannou povinnost;
7. rovněž nesmí trvale zatěžovati státní finance a
8. konečně nesmí zcizovati státní majetek (movitý a nemovitý).

Neodkladná opatření, k nimž by jinak bylo třeba zákona, jsou přípustna jen na návrh vlády se schválením presidenta republiky. Další podmínky jsou:

a) Opatření neodkladné, k němuž by jinak bylo třeba zákona, nebo opatření, jimž schváleny či povoleny mají být výdaje a úhrady mimo rozpočet, vyžaduje souhlasného usnesení nadpoloviční většiny všech členů. V ostatních případech stačí prostě přítomnost polovice členů výboru, aby byl způsobilý k usnášení, a k platnému usnesení stačí pouhá nadpoloviční většina všech přítomných. Předseda hlasuje jen při rovnosti hlasů.

b) Opatření neodkladná, ve věcech zákonodárných výborem učiněná, mají prozatímnou platnost zákonnou. Musí být vyhlášena ve sbírce zákonů s odvoláním se na příslušný předpis ústavy. Podepíše je president republiky, předseda ministerstva a nejméně polovice ministrův. Opatření, jimž president republiky odepře souhlas, nesmějí být vyhlášena a provedena. (Veto absolutní).

c) Ústavní soud povolán jest zkoumati, zda opatření, ku kterým by jinak bylo třeba zákona, neodporují ústavě a zda jimi nemění se zákony ústavní. Jest obmezen pouze na tuto otázku, aniž může zkoumati předpoklady jiné, jako neodkladnost opatření. Za tím účelem opatření uvedená předloží vláda zároveň s vyhlášením jich také soudu ústavnímu. Předseda výboru nebo jeho zástupce podají v nejbližší schůzi každé sněmovny zprávu o učiněných opatřeních výboru. Povinnost tuto mají, i kdyby členy sněmovny mezitím být přestali.

d) Opatření, kterých neschválí o b ě sněmovny do 2 měsíců po svém sestoupení se, pozbývají platnosti. Jest tudíž možno, že prostým uplynutím zákonné lhůty vyjde určité opatření z platnosti.

O nařízeních z nouze platí u nás takto podobná ustanovení jako dříve.

Mimo pravidelný pochod zákonodárný připouští ústava i výjimečný způsob, jakým za určitých podmínek dojíti může k vzniku zákona. Normy, které by jinak mohly být stanoveny toliko zákonem, mohou být někdy vydány prozatím i mocí přenesenou s dodatečným schválením legislativy. Nařízení tato, vlastně původu anglického, bývala zaváděna ve starších ústavách proto, že tehdy z ohledů komunikačních začasné parlamenty nemohly se hned sestoupiti, a vláda, nemohouc čekati, musila přikročiti k prozatímním opatřením zákonodárným v záležitostech, jež nemohly být odloženy do doby, až sněm se shromáždí. Odtud mluví se o »zákonech provisorních«, o aktech »s prozatímnou platností zákonnou«.

Dle § 54 list. ústavní mohou nařízení s provisorní mocí zákonnou být vydána, není-li legislativa právě shromážděna a nastane-li neodkladná nutnost učiniti opatření v záležitostech, které by jinak vyžadovaly ústavního souhlasu obou sněmoven. Výbor nemůže poukazovati na pouhou užitečnost svých nařízení, nýbrž musí je odůvodniti stavem neodkladné nutnosti pro udržení spořádaných poměrů a plnění nejdůležitějších úkolů státních. Bylo by protiústavní, kdyby vláda úmyslně odročila, nebo rozpustila legislativu za tím účelem, aby pak mohla s výborem volně vydati určitá nařízení dle § 54 a zbavila se tak závislosti na parlamentu. Nařízení z nouze vázána jsou na právní předpoklad, že legislativa právě není shromážděna, ale není dáno do libovůle vlády, úmyslně přivoditi tento předpoklad — vláda takto mohla by i dobré zákony měniti pomocí nouzových nařízení a práva parlamentní stávala by se bezúčinnými. Stačilo by jen získati si většinu výboru.

Vydání provisorních nařízení s mocí zákonnou dle § 54 děje se presidentovým a ministerským aktem vládním, za zodpovědnosti celého ministerstva. Vydání jich vázáno je na určité přesné formy: nařízení musí být spolupodepsáno presidentem republiky a aspoň polovicí ministrů a vyhlášeno v zákoníku s výslovným odvoláním se na § 54 ústavy. Výslovné

toto odvolání nahrazuje obvyklou jinak formulí, že zákon vydává se parlamentem. Na přesném dodržení předepsané formy závisí sama platnost nařízení. Nařízení ona, vydaná se zachováním všech forem dle § 54, mají tutéž platnost jako každý zákon, vydaný za spolupůsobení legislativy. Liší se od jiných zákonů pouze nedostatkem předcházejícího parlamentního souhlasu. Vydávají se ve formě nařízení, ale s účinky zákona, jsou tedy skutečnými akty zákonodárnými.

Nařizovací právo dle § 54 ústavy podrobeno je však omezením po stránce věcné. Ústava hleděla užívání nařízení ztížití, aby se nepraejudikovalo důležitým právům parlamentu. Nařízení s provisorní platností zákonnou především nesmějí směřovati proti ústavě, nesmějí obsahovati žádnou změnu základních zákonů ústavních. Tím méně ovšem směla by vláda nařízení dle § 54 užití snad k zastavení ústavy. Ústava vůbec nesmí být vydána nebezpečí, že by mohla »provisorně« být zbavována platností nebo podrobována »provisorním« změně — ústava vždy musí požívatí garancie stálosti.

Za to však bylo by lze pomocí § 54 změnití volební řád, poněvadž není žádným zákonným předpisem prohlášen za součást ústavy.

Přípustnost provisorních nařízení je dále omezena ve věcech finančních: parlamentu zachován má být vždy rozhodující hlas při některých operacích finančních; není jmenovitě zůstaveno pouhému uvážení stálého výboru a vlády, mají-li být zvýšeny výdaje státního rozpočtu. Odtud je ustanoveno, že nařízení nelze užití k zavedení takových opatření, která by přivodila trvalé zatížení státní pokladny, nebo která by se týkala zcizení majetku státního. Jde o to, aby státu bez svolení parlamentu nemohly vzcházeti trvalé závazky finanční. Jest také zabráněno, aby § 54 nebylo užití k rozmnožení státních příjmů: pokud jde o státní příjmy, doznalo nouzové právo nařizovací téhož ústavního omezení. Bez předchozího souhlasu parlamentního nemohou být pomocí § 54 uložena občanům státním nová a trvalá břemena daňová.

Nařízení z nouze jsou sice skutečnými zákony a zavazují občanstvo jako jiné zákony, ale zákonná platnost jejich je jen prozatímná, neboť musí být předložena nejbližší sněmovně k schválení. Tímto předpisem umožněno je uplatňování par-

lamentní kontroly a zajišťuje se dodatečné spolupůsobení parlamentu při práci zákonodárné. Zákonná platnost nařízení z nouze dle ústavy zaniká, když jedna ze sněmoven jich neschválí. Nařízení nouzová mají sice platnost zákonnou již před schválením parlamentu, ale zákonná platnost jejich je časově omezena; je v moci legislativy přivoditi konec platnosti jejich a zbaviti je účinnosti.

Schválí-li sněmovny dodatečně nařízení z nouze, stane se toto ze zákona prozatímného a podmíněného zákonem definitivním.

Nařízení z nouze jsou skutečnými zákony, jež však vydává moc přenesená. Pro svůj zákonný charakter nejsou podrobena soudcovskému právu zkoumacímu, když byla řádně vyhlášena. Soudci nepřísluší rozhodovati o ústavní platnosti či neplatnosti zákonů náležitě vyhlášených. Jen o platnosti nařízení mohou soudové rozhodovati; nařízení z nouze však rovnají se zákonům, mají moc »zákonnou«, byť provisorní; mají také moc derogatorní, zrušovací i naproti dřívějším zákonům. Nařízení s časově omezenou, provisorní platností zákonnou vždy mají zůstat akty výjimečnými. Nemají být rozšiřována na opatřování běžných záležitostí státních, jako k vyřizování a vyhlásování rozpočtu státního.

Nařízením nouzovým může být ovšem také nahrazeno svolení sněmovny, požadované při určitých smlouvách mezinárodních, pokud jen tyto smlouvy nevykazovaly by obsahu, jenž vymyká se úpravě nařízením nouzovým (jako změna státního území). Povolení rozpočtu v dosavadní výši nebo povolení kontingentu branců cestou nouzového nařízení není vyloučeno, ovšem dle konstitučních nauk nemá se tak díti.

Opatření, které sněmovnou nebude schváleno, pozbude platnosti a to od okamžiku zamítnutí, nebo v případě, že sněmovna jeho do 2 měsíců neschválí, prostě uplynutím lhůty této od doby první schůze sněmovny. Sněmovna není ve svém zkoumacím právu nikterak omezena; bude zkoumat i neodkladnost a užitečnost opatření. Akty, v mezičase podniknuté, zůstanou v platnosti. Vládě nebyla výslovně uložena povinnost, vyhlásiti, že platnost nouzového opatření pomínula, ale patrně se tak státi má. Rovněž má vláda vyhlásiti, že určité opatření bylo sněmovnou schváleno a že tudíž se stává pravidelným zákonem. Sněmovna

může své schválení obmeziti také jen na některá ustanovení nouzového opatření a ostatním předpisům schválení odepřítí. Jedině ústavní soud bude povolán, zkoumati, zda ústava nebyla porušena. Jiné soudy, i soud správní, mohou zkoumati pouze, zda zákon byl řádně vyhlášen (§ 102 úst.). Možnost, nouzovým opatřením kontrahovati dluh přechodný nezdá se být vyloučena, neboť zákon mluví pouze o nepřípustnosti trvalého zatížení státních financí. (Ovšem že i z dluhu přechodného obyčejně na konec vzejde břemeno trvalé pro pokladnu státní).

Ostatně celá instituce stálého výboru je dnes nepraktická. Zasedal pouze jednou a to s úspěchem nevalným.

Zákon z 15. dubna 1920, č. 327 sb. z., předpisuje jednací řád pro stálý výbor nouzový, zřízený dle § 54. ústavy. První, ustavující schůzi výboru svolá předseda poslanecké sněmovny; další schůze svolává pak již předseda stálého výboru sám a to nejméně jednou za 14 dní, po celou tu dobu, po kterou výbor nastupuje na místo sboru zákonodárného. V naléhavých případech může schůzi stálého výboru svolati též ministerský předseda. Žádá-li za to ministerský předseda, nebo 9 členů výboru, musí předseda výboru výbor svolati i mimořádně; předmět jednání musí být v žádosti udán; kdyby předseda výboru se zdráhal takovou mimořádnou schůzi svolati, svolá ji předseda sněmovny poslanecké nebo senátu. Svolání má se stát do 5 dnů.

ODDÍL IV.

Moc výkonná.

§ 20. President republiky.

V demokracii jest nejvyšším orgánem státu lid. President jest při výkonu svých oprávnění pouze zástupcem lidu, jeho mandátářem a zároveň nejvyšším úředníkem lidového státu. Vládne tu zásada svrchovanosti lidu. Tak tomu dle ústavy jest též u nás. President republiky volen jest oběma sněmovnami. K volitelnosti za presidenta republiky vyžaduje se:

- a) státní občanství,
- b) volitelnost do sněmovny poslanecké,
- c) 35 let věku.

K platnosti volby třeba jest přítomnosti nadpoloviční většiny (veškerého počtu všech členův obou sněmoven v době volby a třípětinové většiny přítomných. Po dvojí bezvýsledné volbě přikročí se k užší volbě mezi oněmi, kdož obdrželi nejvíce hlasů. Zvolen jest nyní, kdo obdržel nejvíce hlasů (princip relativní většiny). Při rovnosti hlasů rozhodne los. Rozumí se, že při užší volbě nelze čítati hlasy, případlé kandidátu, jenž do užší volby pojat nebyl.

Zákon ze dne 9. března 1920, č. 161 sbír. zák., obsahuje podrobnější ustanovení o volbě presidenta republiky. Dle zákona platí:

1. Národní Shromáždění svolá k volbě ministerský předseda. Volební schůze musí být svolána nejdéle 14 dní před uplynutím volebního období presidentova, nebo nejdéle 14. den po tom, kdy úřad presidentův z jiných důvodů se uprázdnil.

2. Schůzi řídí předseda sněmovny poslanecké jako první předseda a předseda senátu jako druhý předseda. Platí jednací řád sněmovny poslanecké.

3. Volba děje se ve schůzi veřejné bez debaty. Hlasuje se lístky. Volba může se platně konati pouze za přítomnosti nad-

p o l o v i č n í většiny úhrnného počtu v š e c h členů poslanecké sněmovny i senátu v den volby.

4. Při prvním hlasování rozhoduje t ř í p ě t i n o v á většina přítomných. Když prvé hlasování bylo bez výsledku, hlasuje se po druhé. Po marném druhém hlasování dojde k užší volbě mezi d v ě m a kandidáty, kteří při druhém hlasování obdrželi největší počet hlasů. Při rovnosti hlasů určí los, kdo do užší volby přijde. Při užší volbě neplatny jsou hlasovací lístky prázdné nebo odevzdané někomu, kdo do užší volby nepřišel. Zvolen jest ten, kdo obdrží větší počet hlasů.

5. Bude-li za presidenta zvolen člen senátu nebo sněmovny poslanecké nebo ministr, přestane d n e m v o l b y vykonávat své funkce. Složením slibu presidentského na ústavu přestane pak jeho členství ve sněmovnách nebo ve vládě.

Jest upozorniti, že § 9 zák. z 9. března 1920 o volbě presidentově neshoduje se zcela s § 57 ústavy. Ústava mluví o užší volbě mezi v š e m i kandidáty, kteří obdrželi nejvíce hlasů, a prohlašuje za zvoleného toho, kdo pak v užší volbě obdrží nejvíce hlasů dle zásady většiny relativní. Zákon z 9. března 1920 však povolává do užší volby pouze o n y d v a, kteří po druhém hlasování měli nejvíce hlasů a prohlašuje za zvoleného toho, kdo bude mít více hlasů dle zásady většiny absolutní. Tento nesouhlas mezi ústavou a zákonem březnovým nedá se vysvětliti prostě tím, že platí zákon pozdější. Zákon z 9. března 1920 není prohlášen ani za součást ústavy, ani za zákon ústavní. Jest tedy zákonem jednoduchým. Zákony jednoduché však nesmějí odporovat ústavě. O tom, zda určitý zákon jest v souhlasu s ústavou, rozhodovati bude ú s t a v n í s o u d. V pochybnosti musí být rozhodnuto na prospěch ústavy, neboť ústava jest nejvyšším právem země.

Rovněž neshoduje se § 38 ústavy o tom, kdo má předsedat ve schůzi společné, svolané k volbě presidentově, a § 3 zákona z 9. března 1920, o volbě presidenta republiky, o tom, jakou funkci má v takové schůzi předseda senátu. Opět platiti bude ústava.

President je volen n a s e d m l e t. Doba jeho úřadování počítá se ode dne, kdy president vykonal slib před shromážděnými oběma sněmovnami (slib na ústavu). Novou volbu jest vykonati v posledních 4 nedělích, než uplyne úřední období předešlého presidenta. Táž osobnost smí býti pouze d v a k r á t e p o s o b ě zvolena presidentem. Kdo byl již presidentem po dvě za sebou jdoucí období, nemůže být opětně za presidenta zvolen dříve,

dokud neuplyne 7 let od skončení jeho posledního období. Dřívější president zůstává v úřadě, dokud nebude zvolen nový.

Odpadne-li president během úředního období, přikročí se k volbě nové, při čemž pro nově zvoleného začíná se opět n o v é úřední období s e d m i l e t é. Obě sněmovny sejdou se za tím účelem do 14 dnů k společné schůzi, kterouž svolá předseda ministerstva. V době, kdy nový president není ještě zvolen, nebo není dočasně schopen zastávat svůj úřad, vykonává jeho funkci ministerstvo, jež může jednotlivými vládními akty pověřiti též ministerského předsedu. Kdyby president přes 6 měsíců nemohl svého úřadu zastávat, buď pro nepřítomnost, zaneprázdnění či nemoc, jest možno zříditi presidentovi z á s t u p c e. Třeba jen jest, aby se nejprve na tom usneslo ministerstvo a to za přítomností $\frac{3}{4}$ ministrův, načež obě sněmovny zvolí zástupce presidentova týmž způsobem, jako se volí president sám. Úřad zástupcův trvá, dokud překážka nepomine. V době, kdy někdo nemůže být volen za presidenta (jako byl-li presidentem dvakrát po sobě), nemůže být volen ani za jeho zástpce.

President republiky nesmí současně být členem některé sněmovny. Kdyby za zástupce presidentova byl zvolen některý člen sněmovny, nesmí vykonávat mandát sněmovní po dobu, po kterou trvá jeho úřad presidentského zástupce.

§ 21. Vládní postavení presidentovo.

V úpravě otázky vládních práv presidentových ústava, jak také důvodová zpráva ústavního výboru svědčí, následuje vzorů francouzských. Vzor francouzský byl jen v určitých směrech pozměněn.

I. President republiky slíbíti má před oběma sněmovnami, že dbáti bude blaha republiky a lidu a šetřiti ústavy a zákonův. Nějaká sankce pro případ n e s l o ž e n í předepsaného slibu na ústavu není v ústavě udána. Nelze tudíž míti za to, že zdráhání se či odepření slibu znamenalo by resignaci na úřad, jako tomu jest při poslancích, kdež odepření slibu nebo slib s výhradou znamená prostě ztrátu mandátu. Za nesložení slibu na ústavu presidentem mohlo by ovšem ministerstvo být voláno k zodpovědnosti, president by však úřadu neztratil, když v zákoně tak stanoveno není. Ostatně president jest nezodpovědný.

II. Ústava prohlašuje zásadu n e z o d p o v ě d n o s t i presi-

dentovy za vedení a výkon úřadu. Za jeho projevy, související s výkonem úřadu, jest zodpovědno ministerstvo. Zodpovědnost trestní nastupuje jako ve Francii pouze v případě velezrady. Obžalobu vznese sněmovna poslanecká a soudí o ní senát, zase jako ve Francii. Stanoví se pouze jediný trest: nalezeno býti může pouze na ztrátu úřadu a na ztrátu způsobilosti později úřadu presidentského nabýti. Totéž platí o presidentově zástupci. Každý presidentův akt moci vládní a výkonné vyžaduje k platnosti své spolupodpisu odpovědného ministra. Kontrasignace zodpovědného ministra jest přímo podmínkou platnosti vládního aktu presidenta, avšak nežádá se spolupodpis příslušného odborného ministra, nýbrž stačí kontrasignace kteréhokoli zodpovědného ministra, jenž tím zodpovědnost přejímá.

III. Práva presidenta jsou v ústavě taxativně vypočtena. Jednotlivě přísluší jemu:

1. Zastupování státu v poměrech mezinárodních, přijímání a vysílání vyslancův, ujednání a ratifikace státních smluv mezinárodních. Souhlas sboru zákonodárného vyžaduje se při těchto mezinárodních smlouvách:

- a) při všech smlouvách obchodních,
- b) při smlouvách, jimiž státu nebo občanům ukládají se jakákoli břemena majetková nebo osobní, jmenovitě též vojenská,
- c) konečně při smlouvách, jimiž se mění státní území, přičemž souhlas sboru zákonodárného jest udělití ve formě zákona ústavního.

2. Vyhlášení stavu válečného (míní se tu patrně rozhodování o tom, kdy za výjimečných poměrů správa občanská má přejíti na vojsko — mimořádný prostředek policie bezpečnostní). Rozhodovat o míru a válce presidentovi nepřisluší: válku může vypovědět pouze s předchozím souhlasem sboru zákonodárného, ovšem mimo případ, že nepřítel prostě vtrhne do země, a ujednaný mír musí předložití sboru zákonodárnému k schválení.

3. Naproti parlamentu má president tatáž práva jako bývala obvyklá ve státech monarchických: svolává, odročuje a rozpouští sbor zákonodárný i prohlašuje jeho zasedání za ukončené či zavřené.

4. Má právo odkladacího veta, když usnesený zákon s připomínkami vrátí, podpisuje zákony a nařízení výboru pro neodkladná opatření.

5. Podává sboru zákonodárnému zprávu ústní nebo písemnou o stavu státu a doporučuje legislativě k úvaze opatření, jež uzná za nutná a účelná.

6. Přísluší jemu jmenování a propouštění ministrů, jakož i stanovení jejich počtu (ačkoli prostředky na nová ministerstva povoluje sbor zákonodárný; zřizovat ministerstva nová svěřuje se patrně nařizovacímu právu presidentovu). Dále jmenuje profesory vysokých škol, a to všechny, kdežto soudce, státní úředníky a důstojníky jmenuje od VI. třídy hodnostní nahoru — přijat byl vzor francouzský naproti vzoru americkému, kde jmenovací práva presidenta vázána jsou na souhlas senátu. Ostatně ústava hodně se zde blíží tradicím monarchickým. Jmenuje členy soudu ústavního a státního dle zvláštních zákonů. O jmenování hodnostářů církevních není zmínky; stát patrně se jeho vzdal, ale jistě podržel právo námitek proti osobnostem nevhodným. Ve smyslu pozdějších nebo zvláštních zákonů president jmenuje guvernéra banky cedulové, presidenta Úřadu Pozemkového a Úřadu Účetního, potvrzuje pražského starostu.

7. Presidentovi v oboru finančním přísluší udělovat dary a pense z milosti na návrh ministerstva a konečně na poli soudnictví přísluší jemu právo udělovat amnestii, jakož i nařizovat abolicí. Analogicky jest presidentovi přiznati též oprávnění amnestie ve věcech disciplinárních a v policejních věcech trestních, neboť jest hlavou moci výkonné. Rovněž v trestních věcech finančních. Ovšem mohla by sem zasahovat i konkurující pravomoc vlády ve smyslu § 64, odst. II., tak, že by president byl obmezen pouze na amnestii v oboru soudnictví.

8. President má vrchní velitelství veškeré branné moci. Spadá sem patrně vrchní vedení vojska i záležitosti nejvyššího velení s rozhodováním o organizaci a dislokaci vojska. Otázka možnosti osobního vedení vojska v poli nebyla dotčena. Mezi záležitostmi vrchního velení náleží ovšem také oprávnění, upravovat poměry branné moci instrukcemi a vojenskými služebními řády. Dle předpisů branného zákona ze dne 19. března 1920, č. 193 sbír. zák., může president za výjimečných poměrů naříditi i v míru povolání určitých ročníků branné moci k výjimečné aktivní službě ve zbrani na dobu nezbytné potřeby. Nařízení musí být vydáno po předchozím slyšení vlády (§ 27). Rovněž za mobilisace a za války může naříditi předčasné zařazení odvedených, předčasné

odvody a opětné dodatečné odvody těch, kdož ještě odvedeni nebyli. K mimořádným opatřením takovým, jako jsou předčasné a opětné odvody, jest však potřebí předcházejícího souhlasu sboru zákonodárného (§ 28). Částečnou nebo všeobecnou mobilisaci nařídí prezident po slyšení vlády. Nařízení mobilisace všeobecné jest co nejdříve předložiti k dodatečnému schválení sboru zákonodárnému. Částečnou nebo všeobecnou demobilisaci nařídí opět prezident prostě na návrh ministra Národní obrany.

Práva presidentova jsou sice takto v ústavě vypočtena taxativně, ale to neznamena, že by pozdějšími jednotlivými zákony nemohla jemu být přiznána ještě práva jiná, jako jmenování různých hodnostářů, oprávnění udělovati dispense a vykonávati nejvyšší kontrolu v určitých oborech státního života. Práva presidentova nad vojskem, výkon amnestie, udělování darů z milosti, poselství sboru zákonodárnému, veškera jmenování a ostatní oprávnění, v ústavě vytčená, jsou vesměs akty vládní i vyžadují kontrasi gnace zodpovědného ministra. Předpokládá se při nich tudíž vždy vyhotovení písemné. Za obvyklé ústní projevy presidentovy při různých příležitostech jest ovšem vláda taktéž zodpovědna.

Osvoboditi někoho od zachovávání zákonů všeobecně zavazujících, udělovati privilegia při konání povinnosti vojenské, nebo osvoboditi od placení daní a je zmírniti, mohl by prezident jen tehdy, kdyby zákonem výslovně byl k tomu zmocněn. Samostatného práva nařizovacího na polích, zákonem dosud neupravených, prezident nemá.

§ 22. O nejvyšších orgánech moci výkonné.

Hlavou moci výkonné jest prezident republiky. Jemu všeobecně přísluší vyhlašovat zákony, bdít nad jejich prováděním a uvádět v život organisace, na provádění zákonů potřebné. Pomocnými jeho orgány při vedení vlády jsou ministři. O ministerstvu platí:

1. Veškerá moc vládní a výkonná, která ústavou nebo zákony není vyhrazena výslovně prezidentu republiky, přísluší ministru. Ministerského předsedu a ministry jmenuje prezident republiky, jenž rozhoduje také o jejich propuštění z úřadu. Prezident určuje, kdo z členů vlády povolán bude řídit jednotlivé

ministerstvo; rozděluje tudíž odbory mezi členy vlády a stanoví také počet ministrův. Působnost ministerstev však upravuje se zákonem (§ 85).

2. Členové kabinetu dohromady tvoří vládu, ústavně nutný sbor pro vedení vlády ve státě. Vládě předsedá ministerský předseda. Pro případ, že předseda ministerstva přechodně nemůže úřadu svého vykonávati, volí si vláda sama zástupce ministerského předsedy. Zástupce úřaduje za předsedu ministerstva. Nemůže-li ani zástupce dočasně vykonávat úřad předsednický, spadá předsednictví na nejstaršího z ministrův. Ministři složí do rukou presidenta republiky slib, že budou svědomitě a nestranně konati své povinnosti, zachovávatí ústavu a jiné zákony. Poruší-li některý z ministrů úmyslně nebo z pouhé hrubé nedbalosti v oboru své působnosti ústavu nebo jiný zákon, jest zodpověden trestně. Obžalobu vznáší zase sněmovna poslanecká, souditi bude zase senát, zase jako ve Francii.

3. Prezident má naproti ministerstvu právo na informaci: může být přítomen schůzím vlády a jim předsedati, může sobě od vlády a jednotlivých ministrů vyžádati písemné zprávy o každé záležitosti, která náleží do oboru jejich působnosti. Jest oprávněn sezvati vládu a její členy k poradě. Hlasovat v ní však nesmí, neboť není členem vlády.

4. Žádný ministr nesmí být členem představenstva nebo dozorčí rady ani zástupcem akciové společnosti a společnosti s ručním omezeným, pokud společnosti ony sledují činnost výdělkovou. Bezplatné členství správních rad v podnicích, sledujících snahy humanitní nebo pečujících o hospodářské poměry veřejných úředníků, nepodléhá ve smyslu § 33 služební pragmatiky analogicky žádnému obmezení.

5. Každá sněmovna může interpelovati ministry a jejich předsedu o všech věcech, jež týkají se působnosti ministerské, může zkoumati správní akty ministrův i zvoliti výbory, jimž ministr musí podati potřebné informace, může usnáseti se na adresách i resolučních. Každý člen vlády má povinnost dát na interpelaci odpověď. Povinnost platí stejně, podal-li interpelaci poslanec či senátor.

6. Politická zodpovědnost ministerská, při interpelacích uznána, jest však ještě více zostřena takto:

Vláda jest odpovědna poslanecké sněmovně, která může jí vysloviti nedůvěru. K usnesení je třeba přítomnosti na dpo lo-

vič ní většiny poslanců a stane se většinou hlasů na d p o l o v i č n í, při čemž hlasovati se musí dle j m e n. Toliko poslanců a sněmovna jest povolána k vyslovení nedůvěry, nikoli však senát. Postavení vlády musí být založeno jedine ve sněmovně poslanecké a její důvěře. Kdyby senát vyslovil nedůvěru, má to pouze politické účinky.

Návrh na vyslovení nedůvěry musí býti podepsán nejméně s t e m poslanců a přikáže se výboru, který o něm podá zprávu nejdéle do osmi dnů.

Vláda může podati sněmovně návrh na vyslovení důvěry. O návrhu tom se jedná, aniž byl přikázán výboru.

Vyslovila-li sněmovna vládě nedůvěru, nebo zamítla-li vládní návrh na vyslovení důvěry, musí vláda podati demisi do rukou presidenta republiky, který určuje, kdo vede vládní věci do ustavení nové vlády.

Podá-li návrh na vyslovení důvěry jednotlivý poslanec a jeho návrh bude zamítnut, n e m u s í vláda odstoupiti; má tudíž vláda možnost užívati tohoto druhého prostředku; vyslovení nedůvěry jednomu nebo několika ministrům nemá pro celou vládu žádných následkův. Jmenovat znovu vládu, nedůvěrou svrženou, jest konstitučně nepřipustno, ale jednotliví členové její mohli by přece býti znovujmenováni.

Kdyby došlo k demisi v době, kdy zde není presidenta, rozhodne o vedení vládních věcí Stálý výbor, dle § 54 úst. dosazený.

Vláda sídlí v Praze. Rozhoduje ve sboru, jemuž přítomna musí býti, mimo předsedu nebo jeho náměstka, n a d p o l o v i č n í většina členů vlády.

Vláda ve společných schůzích rozhoduje zejména:

a) o vládních předlohách pro Národní shromáždění určených, o vládních nařízeních a o návrhu na výkon veta presidentova,

b) o všech věcech politické povahy,

c) o jmenování úředníků, soudců a důstojníků, pokud je vyhrazeno ústředním úřadům, nebo o n á v r z í c h na jmenování funkcionářů, které je vyhrazeno presidentovi republiky. Jmenování, ústředním úřadům vyhrazená, přijdou do ministerské rady pouze od VIII. třídy hodnostní.

President republiky stanoví, po návrhu předsedy ministerstva, který z členů vlády (ministrů) řídí jednotlivé úřady, zřízené k obstarávání nejvyšší správy státní, a za ně odpovídá.

Nejvyšším orgánem moci výkonné jest p r e s i d e n t r e-

publiky. Zákon ze dne 12. srpna 1921, č. 290 sb. zák. a nař., o platu presidenta republiky, ustanovuje toto:

1. President republiky má 1,000.000 Kč ročního platu a 2,000.000 korun příspěvku na výlohy svého úřadu. Mimo to má úřední byt ve své residenci. Požitky tyto nepodléhají daním.

2. Nároků pensijních president n e m á.

3. Úřad presidenta republiky nemůže však býti na újmu nárokům na postup úřední a na úřední výslužné, pokud nároky ony nabyty byly před nastoupením a zastáváním úřadu presidentského. Volbou tedy president nepřestane být státním úředníkem, byl-li jím již před tím.

Zákon z 15. dubna 1920, č. 318 sb. z., ukládá vládě, aby věnovala č e s t n ý d a r presidentu republiky, a zákon z 15. dubna 1920, č. 320 sb. z., ukládá vládě, aby učinila opatření o v e d l e j š í c h s í d l e c h úředních presidenta republiky.

O f i n a n č n í m postavení našich ministrů vydán byl zákon ze dne 20. prosince 1918, č. 94 sb. zák. a nař., týkající se služebních požitků jejich. Ustanoveno bylo takto:

1. Ministři požívají ročního platu 60.000 Kč, ministerský předseda pak ročního platu v obnosu 70.000 Kč.

2. Nárok na výslužné n e b y l ministrům přiznán.

3. Zastávání úřadu ministerského nemůže býti na újmu nárokům na pozdější jiný úřední postup a na jiné úřední výslužné, pokud ony nároky založeny byly již před nastoupením úřadu ministerského.

Zákon z 15. dubna 1920, č. 317 sb. z., přidal ministrům ještě funkční přídavek 40.000 Kč a min. předsedovi a ministrovi zahraničních záležitostí ještě zvláště nad to přídavek reprezentační 50.000 Kč ročně. Plat a funkční přídavek platí se ještě p o t ř í m ě s í c e po vystoupení z vlády. U těch, kdo (po vystoupení z vlády) jsou v státní službě, srazí se úřední jejich plat z obnosu uvedené pense ministerské.

Nař. z 21. ledna 1921, č. 30 sb., zbavuje činovní a reprezentační přídavky povinnosti daňové; platy ministerské zůstávají však daním podrobeny.

President republiky a ministři požívají podle zák. na ochranu rep. z 19. března 1923, č. 50 sb., zvýšené trestní ochrany při útocích na život a integritu tělesnou, nebo při činech násilných proti výkonu jejich pravomocí (celkem podobně jako poslanci).

Kdo by presidentovi vyhrožoval nebo jej hrubě zneuctil, uváděl jej ve veřejný posměch, veřejně jej urážel nebo ho tělesně ztýral, pronesl o něm obvinění, věda, že tím vážně ohrozí jeho čest, bude přísně potrestán (§ 11 zák.). **D ů k a z p r a v d y i p ř e s v ě d ě n í o p r a v d ě j e v y l o u č e n** — aby před forem soudním nemohlo snad dojít ještě k dalším útokům.

§ 23. O ministrech zvláště.

Počet ministerstev byl u nás původně určen z á k o n e m.

Zákon ze dne 2. listopadu 1918, č. 2 sb. zák. a nař., zřizuje k vedení správy státní tyto nejvyšší správní úřady: 1. úřad pro věci zahraniční, 2. pro správu vnitřní, 3. pro správu finanční, 4. pro školství a národní osvětu, 5. úřad spravedlnosti, 6. pro průmysl, obchod a živnosti, 7. pro dopravu, 8. pro veřejné práce, 9. pro zemědělství, 10. národní obranu, 11. pro sociální péči, 12. pro veřejné zdravotnictví. Zákon ze dne 5. listopadu 1918, č. 20 sb. zák. a nař., zřídil úřad pro zásobování lidu. Zákon ze dne 13. listopadu 1918, č. 40 sb. zák. a nař., zřídil zvláštní úřad pro správu pošt a telegrafů. Ze všech úřadů těchto stala se ministerstva.

Později přibylo ještě zák. z 22. července 1919, č. 431 sb., ministerstvo pro sjednocení zákonodárství a organisace správní. Na základě zák. z 10. prosince 1918, č. 64 sb., vyvinulo se ještě zvláštní teritoriální ministerstvo pro Slovensko.

Presidentovy vládní akty vyžadují k své platnosti spolupodpisu zodpovědného ministra. Spolupodpis zaručuje, že aspoň jeden člen ministerské rady může být volán k zodpovědnosti. Ministři jsou tedy orgány obligatorními, dle ústavy nutnými, bez nichž správa nemohla by být zákonitě vykonávána. Na poli správy president je vázán na kontrasignaci a prostřednictvím ministrů.

Každé nařízení vládní podpisuje předseda vlády a ministři pověření jeho provedením, nejméně však polovina ministrů.

Dle naší oficiální nauky nejsou ministři úředníky státními, ježto prý nejsou zařazeni do hodnostních tříd úřednických a nemají nároků pensijních. Jsou prý pouhými »státními funkcionáři«. Státní úředník, jenž se stane ministrem, měl by pak dvojitě plat, úřednický a ministerský. Rozdíl mezi stát. úředníkem a pouhým »funkcionářem« není dosti jasný, když v zákonech o tom

ničeho není. Spíše jsou ministři stejně státními úředníky, jen že mají o svých služebních a úředních poměrech zvláštní předpisy.

Ministři jsou nejvyššími členy státní hierarchie úřední. Nad ministra není úředníka vyššího. Ministr nemá nad sebou úřadu představeného, jehož služební a disciplinární moci by podléhal. Nepodléhá také stálé služební kontrole jako podřízení úředníci. Ministr, nemaje úředního představeného, nemůže být disciplinárně stíhán a kárán pro zanedbávání povinností úředních. Proti přímé vůli presidentově nesmí však ministr podniknout žádný vládní akt; rušila by se tím ústavní zásada, že veškerá moc výkonná je soustředěna v presidentu republiky. President není však úředním představeným ministrovým; ministři stojí vedle něho jako jeho státní rádcové a nejvyšší ústavní pomocníci i vykonavatelé jeho rozhodnutí v oboru jeho pravomoci. Postavení ministrů spočívá mnohem více ovšem v důvěře sněmovny a také projev nedůvěry sněmovny přivodí odstoupení kabinetu.

Ministři stojí zpravidla v čele jednotlivých oborů státní správy. Vedle těchto ministerstev odborných vytvořila se však i instituce ministrů, kteří nevedou žádné odvětví státní správy; jsou to ministři bez portefeuille, bez resortu. V povolání ministrů bez portefeuille spatřována byla výhoda, že jednotliví vynikající politikové mohli být příbráni k vládě, aniž bylo třeba jejich síly zatěžovat odbornými úkoly některého odvětví správního. Mělo být využito výhradně jen jejich politických schopností, měli být prostředníky mezi vládou a určitými politickými stranami a udržovat styky vlády s těmito stranami. Instituce tato není u nás zavedena předpisy ústavními, není ani prohlášena za permanentní, nýbrž řídí se ohledy politickými dle daných poměrů. Ježto ministerstvo bez odboru není obligatorním, není také obor jeho působnosti vymezen v žádných zákonech, kdežto obor působnosti ostatních odborných ministerstev určen bývá ve zvláštních zákonech a nařízeních. Jímak ministr bez odboru má úplně stejné postavení jako ostatní ministři, požívá téhož hlasu v ministerské radě, může podávat prohlášení jménem vlády, zastávat vládní předlohy, jeho spolupodpis na nařízeních vládních platí stejně jako kontrasignace jiného ministra.

U nás bývá bez odboru obyčejně předseda vlády.

Ježto sboru zákonodárnému nepochybně přísluší z á k o n o d á r s t v í o organisaci úřadů soudních a správních, byla nová ministerstva až dosud u nás zřizována cestou zákonodárnou. Také

zrušení úřadu pro zahraniční obchod stalo se zákonem z 19. ledna 1922, č. 25.

Ústava rozhodně zajistiti musí legislativě spolupůsobení při stanovení nejvyšších úřadů správních. Kdyby spolupůsobení legislativy cestou nařizovací se obcházel, pak parlament staví se před hotovou skutečností, aniž má příležitost předem se vysloviti o účelnosti nové organizace. Věc byla by tím nápadnější, že parlament musí přece v rozpočtu dodatečně povolovati náklad na zřízení nového ministerstva. Obor působnosti jednotlivých ministerstev má býti rovněž určen zákonem. President bude tedy obmezen již ohledy rozpočtovými.

Dle naší ústavy stanoví president počet ministrů; může tedy zřizovat sice ministry nové cestou nařizovací a jmenováním, ale působnost ministerstev jako úřadů musí být upravena zákonem. Kdyby president jmenoval více ministrů, než jim zákonem byla vyměřena působnost, budou přespočetní pouhými ministry bez odboru.

Všichni ministři tvoří ústavní ministerskou radu, již předsedá ministerský předseda. Ministerská rada není kolegiálním úřadem, jenž by byl snad nadřízen jednotlivým ministerstvům. Usnesení ministerské rady mohou se státi účinnými teprve, až je provede odborný ministr ve správě svého odboru. Každý ministr vede správu svého odboru samostatně a sám za ni odpovídá. Ministerský předseda má sice potud vyšší postavení, než jeho druzi, protože udává a představuje základní politický směr kabinetu i soustřeďuje ve své osobnosti politické ideje celé vlády, ale není úředním představeným jednotlivých ministrův. Nemá také nad ostatními ministry žádné moci služební, ani disciplinární. Nemá větší zodpovědnosti, než jeho kolegové, protože nemá větší moci; jeho větší vliv je jen politický. Je prostředníkem mezi presidentem republiky a ostatními ministry odbornými. »Předsednictvo ministerské rady« je úřad podřízený předsedovi ministerskému a je povolán opatřovati záležitosti ministerské rady a podporovati ministerského předsedu v jeho činnosti. Ministerská rada má zaručovati jednotné vedení státní správy i vlády a uskutečňování vládního programu. Veto proti usnesením ministerské rady předseda nemá, ale na konec jeho vliv vždy nabude převahy, ježto udává sám vládní program. Také pravomoc jeho úřadu není v ústavě zvláště a přesně upravena a uvedena; jen jeho služné přichází v zákonu o platech ministrů; jinak celá

obligatorní, ústavně nutná pravomoc úřadu ministerského předsedy spočívá jen na ústavních zvyklostech.

Některé zvláštní zákony žádají výslovně usnesení ministerské rady: vyhlásit opatření mimořádná nebo zastavit porotní soudy lze jen usnesením vlády.

§ 24. Ministerská zodpovědnost.

Ministři podléhají ve státech evropských zvláštní státoprávní zodpovědnosti před zvláštním tribunálem, před státním dvorem soudním. Ministři bývají zodpovědni za ústavnost a zákonitost vlád. aktů, spadajících do okruhu úřední jejich činnosti. Kontrasignace ministrova je dostatečným důkazem pro povinnost jeho převzít zodpovědnost za akty vládní. V kontrasignaci především vidí se záruky ústavnosti a zákonitosti. Obžaloba ministerská může být vznesena i na bývalé ministry i na ministry, kteří ze státní služby vůbec již vystoupili.

Žalobou před státním dvorem soudním obyčejně lze stíhati všechny činy a opomenutí, jimiž členové ministerstva v oboru své úřední působnosti buď úmyslně nebo z hrubé nedbalosti porušili ústavu, nebo jiný zákon. Porušení prostých povinností služebních a úředních, které nejsou normovány zákonem, obžalobě nepodléhá. Zodpovědnost ministrů vztahuje se i na opomenutí; opomenutím je však též, když ministr nevystoupí proti protizákonným a neústavním usnesením svých kolegů. Ministr není zodpověden jen za to, že sám vydal ve svém oboru nařízení nebo úřední rozkazy a pokyny, zákonu a ústavě odporující, nebo že sám kontrasignoval nařízení taková a že navrhoval protiústavní vládní akty. Ministři mohou být obžalováni i za provedení nařízení, jež postrádalo ústavní ministerské kontrasignace. Každý ministr je dále zodpověden za to, že úmyslně podporoval jiného ministra, jenž hrubě porušil své povinnosti ústavní. Spolupodpisem jednoho člena ministerské rady nejsou zbaveni zodpovědnosti ještě jiní členové ministerstva, kteří měli spoluúčastenství a spoluvinu na vydání protiústavního vládního aktu.

Vedle speciální, individuální zodpovědnosti ministrů za správu jejich odvětví trvá však ještě všeobecná zodpovědnost všech ministrů, celého kabinetu. Ministerstvo v jednotě

své není jen souhrnem nejvyšších instancí správních, nýbrž znamená též ústavní orgán pro vykonávání vlády vůbec. Ani pasivní chování se ministrovo nezbaví jej ještě zodpovědnosti. Ministr není obyčejným úředníkem, jenž by odbyl své úřední hodiny a o správu jiných odvětví se docela nic nemusil starati. Každý člen vlády musí v š e m a k t ů m celé vlády věnovati pozornost a musí se stále starati o celý chod vládní politiky. Pro otázku zodpovědnosti platí solidarita ministerstva: kdo ve vládě zůstane, přejímá povinnost všechna opatření vládní jako zákonitá a účelná ve sněmovně podporovati a hájiti. Zodpovědnost ministrů je kolektivní. Chce-li se ministr zbaviti zodpovědnosti nebo nechce-li uposlechnouti direktivy ministerského předsedy, nechť podá demisi. Tím dává na jevo, že odepřel své účastenství na provedení. Podá-li ministr v ministerské radě přehlasovaný své zvláštní minoritní votum, nemusí být proto zbaven zodpovědnosti; i pouhé setrvání jeho ve vládě může podporovati a umožniti protiústavní jednání jeho kolegů.

Ministři jsou solidárně zodpovědni za všeobecnou politiku celé vlády a individuálně nad to za své osobní akty.

Poměr mezi vládou a sněmovnou má být vždy upravován tak, aby možnost konfliktů co nejvíce byla omezena. Prostředkem, jímž nejspíše lze vyloučiti konflikty mezi parlamentem a vládou, je parlamentarizace kabinetu. Při tomto způsobu vlády může parlament projevem nedůvěry, především odepřením rozpočtu, po případě zastaviti celou vládní činnost, až do povolání jiného, více oblíbeného ministerstva.

Význam obžaloby ministerské v starší theorii konstituční velmi byl přeceňován; v zákonech o zodpovědnosti ministrů spatřována byla přímo instituce, dovršující budovu státu konstitučního. Dnes prostředek obžaloby je nepraktický. Stále více směřuje ústavní vývoj k tomu, aby zodpovědnost před státním dvorem soudním nahrazována byla prostou zodpovědností před parlamentem. Tuto zodpovědnost před sněmovnou každý člen parlamentu může v interpelacích a dotazech uplatňovati, pohodlně, bez dlouhého jednání a bez těžkopádného aparátu státního dvoru soudního. A také tam, kde zodpovědnost před parlamentem je v nejhojnější míře skutečně uznávána, kde sněmovna prostým projevem nedůvěry může přiměti ministry k odstoupení, prostředek obžaloby ministerské náleží mezi neužívané části inventáře. V ústavním vývoji státův kontinentálních užívá

se návrhu na obžalobu taktéž po řídku, ba neužívá se ho již vůbec. Nejvýše ještě k účelům demonstrativním proti vládě uchopí se někdy některá strana prostředku tohoto.

V některých státech, jako ve Francii a Anglii, pověřena je funkcí státního dvoru soudního vyšší komora parlamentu, v Anglii dům lordů, ve Francii senát; první komora, sněmovna poslanců, žaluje, neboť ona jediná zastupuje práva lidu, jenž ji byl zvolil. U nás přijat byl francouzský vzor.

Vedle právní zodpovědnosti před státním dvorem soudním podléhají ministři také zvláštní politické zodpovědnosti před sněmovnami, jimž povinni jsou klásti počet ze své činnosti. Tato politická zodpovědnost neomezuje se jen na zákonitost aktů ministrových, nýbrž může být rozšířena i na účelnost jejich, na to, zda jednání ministrovo je vůbec vhodné a státu na prospěch, zda vládní funkce a úřední akty ministrovy přiměřeně v obecném zájmu plní úkoly státní. Minimum této zodpovědnosti před parlamentem je dát odpověď na dotazy a interpelace. Odtud sněmovna může žádat přítomnost ministrů; již na základě své ministerské zodpovědnosti ministr musí sněmovnu vyslechnout, aby mohl dát odpověď.

Ostatně ministr vždy má povinnost zodpovídat se před parlamentem potud, pokud určité vládní akty docházejí výrazu v rozpočtu a závěrečných účtech ročních. K jednotlivým položkám rozpočtovým vždy ministr má povinnost, podati vysvětlení a odůvodnění. Dle okolností konkrétního případu bude dále rozhodnuto, zda je vláda povinna jen k tomu, dáti ústní odpověď, nebo též písemná odůvodnění, a k tomu, aby dovolila nahlédnout do spisů. Politická tato zodpovědnost před sněmovnami nemůže býti zpravidla uplatňována ani vynucována nějakými prostředky právními. Nelze zabránit, aby se ministr odpovědi nevyhnul. Účelu politické zodpovědnosti však přece se dosáhne i takto, neboť jde jen o permanentní kontrolu nad vládou.

Ale parlamentu zůstane přece vždy nejmocnější zbraň, projev nedůvěry, jímž konec konců každou vládu možno přivést k pádu.

§ 25. Účetní kontrola správy.

Záhy v našem státu cítila se nutnost zavésti řádnou účetní kontrolu správy. Správa státního finančního hospodářství

jest rozdělena mezi orgány řídicí, prováděcí a kontrolní (dozorčí). Orgány řídicí jsou všeobecně dnes správní úřady státní, které vyměřují platební povinnosti poplatníků, vydávají jim platební rozkazy, vedou dozor nad správným placením, a co do státních výdajů nařizují potřebné výplaty, poukazující k tomu příslušné pokladny; úřady tyto označují se jako úřady poukazující. Prováděcími orgány jsou jednotlivé pokladny, které obstarávají přijímání, uschovávání a vydávání peněz. Nad orgány tohoto dvojitého aparátu rozeznávají jest pak dvoji kontrolu, jež jest:

1. kontrolou pokladniční, vykonávanou nad prováděcími orgány (pokladnami) oněmi správními úřady, kterým jednotlivé pokladny jsou podřízeny;

2. ústavní kontrolou, vykonávanou nad řídicími orgány státního finančního hospodářství (t. j. nad úřady poukazujícími) v posledních instancích, tedy nad jednotlivými ministry, a to parlamentem. U nás dnes ústavní tuto kontrolu obstarává zvláštní komise sněmovní, jsouc oprávněna zkoumati a schvalovati závěrečné státní účty. Vedle toho zřízen byl k výkonu této kontroly nejvyšší účetní kontrolní úřad zákonem ze dne 20. března 1919, č. 175 sb. zák.

Zákon o zřízení a působnosti nejvyššího účetního kontrolního úřadu ustanovuje toto:

I. K dozoru na státní hospodářství, státní jmění a státní dluh zřizuje se nejvyšší účetní kontrolní úřad se sídlem v Praze. Úřad tento jest samostatný, ministerstvům rovnocenný a na nich nezávislý. Nejvyšší účetní kontrolní úřad skládá se z předsedy, jeho náměstka a potřebného počtu úředníků. Předsedu nejvyššího kontrolního úřadu jmenuje k návrhu vlády prezident republiky.

II. Předseda jest za působnost nejvyššího účetního kontrolního úřadu Národnímu shromáždění odpověden a podléhá zákonu o odpovědnosti členů vlády a soudnímu řízení, ustanovenému v témž zákoně. Zákonem tímto míněn jest patrně zákon o zodpovědnosti ministrů, který teprve bude vydán. Předseda nejvyššího účetního kontrolního úřadu jest povinen, věci, týkající se působnosti jeho, a vlastní předlohy zastávati v Národním shromáždění a ve všech jeho komisích a výborech a dáti potřebná vysvětlení buď osobně nebo svými zástupci. Při jednání jest oprávněn hlásiti se o slovo, které mu nesmí býti odepřeno.

Má právo zúčastniti se s hlasem poradním v s e c h s c h ů z í ministerské rady, pokud jedná o předmětech, které spadají do oboru jeho působnosti.

III. Dozoru nejvyššího účetního kontrolního úřadu podléhají účty státních úřadův a závodů, týkající se peněz, materiálu a hodnot jiných, jakož i účty nadací a fondův, ústavův a společností, dotovaných státními penězi nebo spravovaných státními orgány. Mimo to jest oprávněn kontrolovati taková zařízení, jež přijímají podpory od státu.

Dozoru jeho nepodléhají zákonitě povolené disposiční fondy vlády.

Volnost, vládě tím daná, jest příliš veliká. Ministr, jenž svého disposičního fondu užívá k agitačním cestám a účelům volebním, jest zcela bez kontroly.

Nejvyšší účetní kontrolní úřad jest povinen zvláště zkoušeti, spočívají-li příjmy a výdaje na zákonných ustanoveních anebo smlouvách, jsou-li řádně poukázány a zúčtovány a bylo-li při nařízeních, týkajících se státního jmění, jednáno hospodárně. Jest také povinen všímáti si toho, shodují-li se poukazy a účty se zákonem o státním rozpočtu.

Úřady a orgány státní jsou povinny předložiti nejvyššímu účetnímu kontrolnímu úřadu na požádání účty a doklady. Nejvyšší účetní kontrolní úřad jest též oprávněn, aby dal prohlížeti účty svými zřízenci na místě samém, provedl občasně dohlídky v účetních úřadech, a vyžaduje-li toho bezpečnost státního jmění neb účel kontroly, zařídil u správních úřadů za dozoru svých zřízenců jiná potřebná opatření.

IV. Nastane-li ve správním roce nutná potřeba poukázati výdaje, o které ve státním rozpočtu není postaráno, nebo jimiž se překročí povolený úvěr, nebo konečně jež mají býti vzaty z úvěru k jinému účelu nebo na jiné období povoleného, jsou příslušné úřady ústřední povinny, zaslati spisy po dohodě s ministerstvem financí před výpravou k nahlédnutí nejvyššímu účetnímu kontrolnímu úřadu, jenž jest oprávněn učiniti do 8 dnů své námítky. Nelze-li námitek těch odstraniti dohodou, rozhodne ministerská rada, jejíž porady v tomto případě předseda nejvyššího účetního kontrolního úřadu jest povinen se zúčastniti.

Nejvyšší účetní kontrolní úřad jest povinen výdaje ony si zaznamenávati a v závěrečném účtu vykazovati.

V. Výtky, týkající se účtův, a vady, nalezené při dohlídkách, oznámí nejvyšší účetní kontrolní úřad příslušnému úřadu ústřednímu, který jest povinen odstraniti vady vytčené a o tom, co zařídil, učiniti sdělení nejvyššímu účetnímu kontrolnímu úřadu. Nestane-li se tak nejdéle do 3 měsíců, vyjedná nejvyšší účetní kontrolní úřad věc s příslušným ústředním úřadem; nelze-li dosíci dohody, předloží věc ministerské radě; předseda nejvyššího kontrolního úřadu jest povinen jednání v ní se zúčastniti.

Nedojde-li ani v ministerské radě k dohodě, předloží se věc se závěrečným účtem k rozhodnutí Národnímu shromáždění.

VI. Při dozoru na státní dluh jest nejvyšší účetní kontrolní úřad povinen zkouseti, děla-li se emise dluhopisů nebo pokladních poukázek přesně podle zákona, jsou-li závazky státu řádně účtovány, plní-li vláda přesně povinnosti státu jak u vlastních dluhů, tak i u těch závazků, za které stát ručí, a je-li v pořádku zúrokování, umořování a zajištění dané věřitelům.

Podmínkou platnosti státních dluhopisů za účinnosti tohoto zákona vydaných jest kontrastní předseď nejvyššího účetního kontrolního úřadu.

Nejvyšší účetní kontrolní úřad dohlíží také na oběh drobných mincí a zkoumá podle výkazů finančního ministerstva, děje-li se ražení a oběh mincí v mezích stanovených zákonem. O stavu státního dluhu a stavu oběhu mincí drobných vydává nejvyšší účetní kontrolní úřad čtvrtletní zprávy.

VII. Nejvyšší účetní kontrolní úřad sestavuje ročně závěrečný účet všech státních příjmův a výdajů. K tomu konci jsou povinny státní úřady, které poukazují platy, předložiti nejvyššímu účetnímu kontrolnímu úřadu měsíční výkazy příjmův a vydání a po uplynutí správního období roční účty, v nichž jest vykázati úhrnný výsledek hospodářství peněžního, jej srovnati se státním rozpočtem a odůvodniti úchylky.

Nejvyšší účetní kontrolní úřad předloží závěrečný účet nejpozději do 18 měsíců, počítajíc od uplynulého příslušného správního roku, Národnímu shromáždění, aby jej zkoumalo a schválilo.

Jest povinen pečovati o to, aby státní účetnictví bylo co nejjednodušší a nejvýhodnější a zařízeno tak, aby umožnilo snadnou a úplnou kontrolu.

Za tím účelem působí spolu při vydávání nových nařízení, týkajících se účetnictví a kontroly i při všech změnách těchto

nařízení. Bez jeho souhlasu nesmí takováto nařízení býti vydávána. Uzná-li sám potřebu takových změn, dorozumí se o tom s příslušným ústředním úřadem. Nejvyšší účetní kontrolní úřad vypracuje si sám jednací řád pro svou činnost, dohodna se s vládou, a předloží jej Národnímu shromáždění k schválení a usnesení. Kontrola poukazovacího práva v oboru působnosti nejvyššího účetního kontrolního úřadu přísluší Národnímu shromáždění.

§ 26. Vyhlásování zákonů.

Původní zákon o vyhlásování zákonů ze dne 2. listopadu 1919 nevyhovoval rostoucí práci zákonodárné a nařizovací. Proto vydán byl zákon ze dne 13. března 1919, jímž se upravuje vyhlásování zákonů a nařízení, č. 139 sbírky; zákon tento byl doplněn zákonem z 20. prosince 1921, č. 500.

I. K veřejnému vyhlášení nově vydávaných právních nařízení jest určena »Sbírka zákonů a nařízení«. Do Sbírky zákonů a nařízení se zařadují:

- a) zákony,
- b) státní smlouvy,
- c) nařízení, vydávaná ústředními úřady státními, pokud obsahují obecně závazná pravidla právní nebo pokud takovéto jejich vyhlášení zákon nařizuje,
- d) nařízení z emských úřadů za stejných podmínek.

Zařazení do sbírky nevyklučuje jinakého ještě vyhlášení (v úředních listech, veřejnými vyhláškami), které se snad ze zvláštních důvodů doporučuje.

II. Sbírka vychází v jazyce státním, oficiálním. Pro Podk. Rus určí jazyk sbírky tamější sněm. Vedle českého a slovenského znění, které jest původní, vychází Sbírka zákonů a nařízení také v úředním překladu maďarském, polském a německém. Sbírka zákonů a nařízení vydává se v postupně číslovaných částkách, z nichž každá obsahuje v čele označení dne, kdy bylo rozesláno české její znění; tento den platí za den vyhlášení.

Vyjde-li zákon česky, uveřejní se ještě po slovensku ve slovenském úředním listě; naopak slovenské vyhlášení zákona uveřejní se po česku v úředním listě českém. Avšak pouze znění české a slovenské, ve Sbírce uveřejněné, jest původní.

Vyhláška vlády z 30. prosince 1919, stanoví úřední listy státu.

Pokud v zákoně nebo nařízení není nic jiného stanoveno, počíná se jeho účinnost 30 dnů po vyhlášení a vztahuje se na celý obvod státu.

Redakce Sbírký zákonů a nařízení přísluší ministerstvu vnitra, které opatřuje samo zařazení veškerých vyhlášek, pro sbírku určených, a přijímá za tím účelem jejich text od zúčastněných ostatních ministerstev. Jemu náleží také vydati podrobnější ustanovení o dodávání sbírky úřadům státním a jiným, o podmínkách odběru, jakož i o tom, kde Sbírký zákonů a nařízení má být vyložena k veřejnému nahlédnutí. Obce jsou povinny opatřit si za cenu, ministerstvem stanovenou, aspoň jeden výtisk sbírky.

Oprava chyb v zákonech, již vyhlášených, děje se vyhláškou ministerstva vnitra.

§ 27. O úřadech.

Veřejnou službou rozumíme veřejnoprávní závazek, konati státu osobní služby. Závazek tento je trvalý, dobrovolný, takové povahy, že opatřování záležitostí úředních tvoří hlavní životní povolání zavázaného. Pod pojem veřejné služby nespadají:

1. Činnosti zřízenců, stojících ku státu v poměru soukromoprávním (jako zřízenci státních podniků a statků).
2. Služby, spočívající na zákonném donucení jako povinnost branná a úřad porotců.
3. Služby, při nichž jde o pouhé činnosti občasné pro stát, jako úřad poslancův.
4. Musí jít o služby, které tvoří výhradné životní povolání oprávněného, nikoliv o úřady čestné, jako úřad členů obecního zastupitelstva.

Státními úředníky jsou podle zák. z 5. prosince 1919, č. 654 sb. z., též úředníci kanceláře presidenta republiky. Jmenuje je prezident sám za spolupodpisu ministerského předsedy. Jmenuje je sám všechny, bez rozdílu hodnostní třídy.

K nastoupení státní služby jsou dle služební pragmatiky předepsány tyto požadavky všeobecné povahy:

1. Občanství státní.

2. Požadavek čestného života předchozího, při čemž dle služeb. pragm. ztrácí se zachovalost odsouzením pro zločin nebo přečin a pro přestupky ze ziskuchtivosti a proti veřejnému mravu spáchané.

3. Náležitý věk a nedostatek určitých poměrů příbuzenských co do nastoupení určitého úřadu. Výjimky povolití může toliko ministerstvo.

Jmenovací práva co do úředníků rozdělena jsou mezi presidenta a vládu. President obmezen jest na práva, v ústavě taxativně vypočtená; ostatní práva náležejí vládě (§ 64 úst.). Praesumpce příslušnosti jde na prospěch vlády. Přesla patrně tudíž na vládu i ona bývalá práva zeměpanská, která (jako potvrzování některých funkcionářů samosprávných, legitimize z moci zeměpanské) mezi právy presidentovými uvedena nejsou. Sem náleželo by i jmenování funkcionářů církevních, ač ovšem stát se jeho mlčky nevzdal.

Z toho, že president úředníky jmenuje, nenásleduje ještě, že by je směl volně propouštět. O propuštění rozhodují příslušné zákony (služ. pragm.).

Úřady a úředníci jsou orgány moci výkonné. Největší část orgánů státních tvoří úřady a úředníci správní. Poměry úředníků správních co do práv a povinností služebních upravuje všeobecná služební pragmatika pro úředníky správní ze dne 25. ledna 1914, č. 15 ř. z.

Ústava naše ze dne 29. února 1920, č. 121 sbír. zák., obsahuje o organizaci úřadů a poměrech úřednických taktéž určité vedoucí zásady, jmenovitě:

I. O organizaci státních úřadů správních dává ústava závaznou direktivu příštímu zákonodárství, prohláshující, že v nižších státních úřadech správních má být dle možnosti zastoupen živel občanský, a že má být při úřadech správních postaráno o vydatnou ochranu práv a zájmů občanstva vybudováním soudnictví správního. Soudní ochranu proti správním úřadům poskytuje v nejvyšší instanci soud, složený z neodvislých soudců a zřízený pro celé území státní.

II. Nikdo nesmí býti současně voleným členem úřadu nižšího a úřadu, jenž jest nižšímu úřadu nadřizen nebo vykonává nad ním moc dozorcí.

Základní zásady o organizaci nižších státních úřadů správních stanoveny budou zákonem, jenž úpravu podro-

nou ponechati může cestě nařizovací. Moc nařizovací jinak smí však zřizovati a upravovati pouze ony státní úřady, které opatřují prostou správu hospodářskou, nikoli však ony úřady, které jsou nadány pravomocí vrchnostenskou. Úřady, vykonávající moc vrchnostenskou nad občany, smějí být zřizovány a upravovány pouze zákonem; nařízením jen tehdy, byla-li k tomu udělena výslovná delegace zákonná. Rovněž úpravu složení a působnosti svazků samosprávných ústava odkazuje na cestu zákonodárskou. Jakmile ústava slíbila, že určitý předmět upraven bude zákonem, nesmí být později upraven pouhým nařízením. Zákonodárce může ovšem udělit výslovnou delegaci zákonnou i k pozdější úpravě cestou nařizovací.

Ve smyslu ústavy (§ 91) vyžadovati bude se patrně zákona i tehdy, mají-li být v život uvedeny nové korporace samosprávné. Založení nové korporace veřejnoprávné má dít se cestou zákonodárskou, nebo aspoň na základě výslovné delegace zákonné; prostá cesta nařizovací není v souhlasu s § 91 ústavy. Totéž platí o zřizování universit vůbec nebo samostatných fakult se samosprávou korporativní dle zákona z 19. ledna 1922, č. 28 sb.

III. O moci nařizovací praví se v ústavě, že nařízení vydávati lze pouze na provedení určitého zákona a v jeho mezích. Myslí se tu patrně pouze na nařízení, obsahující závaznou úpravu práv a povinností občanů, neboť úřední instrukce a služební rozkazy pro své úřady vláda může vydávati i nadále volně. (Rozdíl mezi nařízenímí právními a správními.)

IV. Slib budoucí úpravy zákonodárné dává ústava též o otázce, kdy stát ručí za škodu, způsobenou nezákonným výkonem veřejné moci. Všichni zřizenci veřejní musí v úřední své činnosti zachovávat ústavu a jiné zákony. Totéž platí o občanských členech úřadů správních a samosprávných. Z povinnosti této, zákonem uložené, samo sebou plyne závazek zřízence veřejného, ručiti za škodu, kterou stranám způsobil porušením zákonův a jednáním protizákonným při úřední své povinnosti. O tom slíbují se zvláštní zákon.

V. Ve všech případech, ve kterých úřad správní dle platných zákonů rozhodovati má o nárocích soukromoprávních, volno jest straně, která cítí se zkrácena rozhodnutím úřadu správního, dovolati se po vyčerpání opravných pro-

středků řádného pořadu práva a hledati odpomoci u řádných soudů.

§ 28. O moci soudcovské.

Moc soudcovská konstatuje skutečnosti právně závazné a na konstatování těchto skutečností připojuje pak rozhodnutí o existenci určitých práv. Činnost moci soudcovské předpokládá upravenou cestu zákonnou, již poznávání skutečností právně závazných se děje, předpokládá určitý způsob řízení; řízení soudní děje se jedině ve formách zákonem předepsaných. Moci soudcovské v nejšířší míře přiznává se schopnost rozhodovati mezi nároky sobě odporujícími; rozhoduje spory o existenci, míře a obsahu právních závazků, zjišťuje pevně nejisté nebo sporné právní skutečnosti a právní nároky. Věcí soudnictví je vůbec rozhodovati spory. V soudnictví trestním přísluší moci soudcovské rozhodovati o existenci a rozsahu státního práva trestati; konstatuje se právo státu na potrestání toho, kdo přestoupil řád právní.

Soudy zaujímají v organisaci úřadů státních postavení zvláštní, jež má jim zaručiti, aby při vynášení svých autoritativních nálezů, pokud možno, byly prosty všeho tlaku a vlivu zevnějšího. Veškeré soudnictví ve státě vykonává se jménem státu. Soudy jednají přímo jako reprezentanti nejvyšší moci státní. Soudy vykonávají soudnictví neodvisle od presidenta republiky, aniž čekají na jeho poukaz. Justice kabinetní přímým zasahováním ministrovým do konání spravedlnosti je vyloučena; na poli justice ministr dle ústavy je omezen tak, že tu nemůže přímo projevit žádnou právně závaznou moc rozhodovací a rozsuzovací.

Ústavní listina v oddílu o moci soudcovské podala také řadu ustanovení, která platiti měla jako závazný program, daný pro příští zákonodárství justiční, jako závazný příkaz, že příští zákonodárství má spočívat na určitých vytčených zásadách.

Presidentu republiky vyhrazeno je právo amnestie v soudnictví trestním, aby nedostatky a nespravedlivosti platného řádu právního mohly být aspoň touto cestou správně vyrovnávány dle požadavků přítomnosti. Výkon amnestie neplatí za čistě osobní právo presidentovo, za které není snad žádné zodpovědnosti a jež tedy nevyžaduje spolupodpisu ministrova. Výkon amnestie

má se za akt správy justiční, za akt vládní, jenž vyžaduje spolupodpisu ministrova a podléhá ministerské zodpovědnosti. Zodpovědnost ministerská je tu nezbytna, neboť výkonem amnestie mohla by vláda zasahovati do pravomoci řádných soudů, mohla by příležitostně rušiti účinky zákonů a vytvářeti zvláštní kabinetní justici.

Organisaci a kompetenci soudů je upravovati výhradně zákonem, nikoli nařízeními. Soudnictví od správy ve všech instancích je odděleno. Pro výkon justice i správy má být zřízen vždy zvláštní organism úřední. Nemají být spojovány instance soudní a správní v témž úřadu. Úřady soudní, které dle daných pravidel právních rozhodují spory o existenci práv, o způsobu jejich výkonu a o právních následcích porušení platného řádu zákonného, nemají být spojovány s úřady administrativními, pro jejichž rozhodnutí a opatření směrodatna jest především účelnost, užitečnost a vhodnost s hlediska všeobecného zájmu státního a obecného dobra i náhlá nutnost v daných případech.

Jsou také veřejnoprávné rozdíly mezi postavením úřadů soudních a správních. U úřadů soudních vyniká úplná neodvislost jejich soudcovských rozhodnutí od nařízení a rozkazů i služebních poukazů nadřízených úřadů. Soudy mají právo i povinnost souditi dle vlastního věcného uvážení a právního přesvědčení. Nadřízené úřady justiční, ani ministerstvo spravedlnosti nevyjímaje, nesmějí zasahovati do rozhodování soudcovského; vyšší instance nesmějí nižším dávat předem pokyny o tom, jak v jednotlivých případech mají souditi, ani nesmějí samy rozhodovati na místě nižších instancí. Naproti tomu úřady správní podléhají plně a neomezeně služebním rozkazům, reglementům a instrukcím svých nadřízených úřadů; nadřízené úřady správní mohou ze své úřední moci zasahovati směrodatně do rozhodování nižších správních úřadů. Proto správa a justice vždy mají zůstat odděleny.

Ústava předpisuje:

1. Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Soudy výjimečně v případech předem zákonem stanovených jsou přípustny pouze na dobu obmezenou. Pravomoc soudů vojenských smí být rozšířena i na obyvatelstvo občanské dle vydaných zákonů pouze za doby války a výhradně pro činy, spáchané za doby války. Rovněž působnost soudů porotních smí být pouze na čas zastavena v případech zákonem stanovených.

Úprava příslušnosti a působnosti soudů porotních náleží na cestu zákonodárnou.

2. Soudnictví ve všech instancích od správy se odděluje. Řešení sporů o příslušnost mezi justici a úřady správními jest zákonem upraveno (děje se zvláštním senátem kompetenčním dle zák. z 2. listopadu 1918, č. 3 sbír. zák.). Podmínky, vyžadované k dosažení úřadu soudcovského, upravují zákony o organisaci soudů. Rovněž služební poměry soudců z povolání upravují zákony zvláštní (zvláštní služební pragmatika soudcovská). V služební své přísaze soudcové mají slíbiti, že budou zachovávatí zákony.

3. Soudnictví vykonává se státními soudy. Organisaci soudů, jejich příslušnost věcnou i místní, i soudní řízení jest stanoviti zákonem. Soudní moc ve věcech občanskoprávních vykonávají soudy civilní, řádné i mimořádné, a soudy rozhodčí. Soudní moc ve věcech trestních přísluší občanským soudům trestním, pokud nebude zvláštním zákonem přikázána trestním soudům vojenským, nebo pokud dle platných zákonů nenáleží do trestního řízení policejního a finančního. Nejvyšší soud jest pro celé státní území jediný.

4. President republiky má právo uděliti amnestii, promíjeti nebo zmírniti tresty i prominouti zcela nebo částečně právní následky odsouzení soudy trestními, zvláště také prominouti ztrátu práva volebního do sborů reprezentativních. President může naříditi, aby trestní řízení před soudem nebylo ani zahajováno anebo nebylo v něm pokračováno. Ovšem při trestních činech soukromožalobních president tohoto práva nemá. Právo amnestie ani abolice nesmí být vykonáno na prospěch ministra obžalovaného nebo odsouzeného. Zde nastupuje obmezení práv presidentových v případě, že senát odsoudil ministra dle zákona o ministerské zodpovědnosti.

5. Soudcové vykonávají svůj úřad neodvisle, jsouce vázání pouze zákonem. Soudcové z povolání jsou na svá místa ustanovováni vždy trvale. Proti své vůli smějí být přeloženi, sesazeni nebo do výslužby dáni pouze v případech, ústavou určených. Takové případy jsou:

a) dojde-li k nové organisaci soudní, smějí být soudcové po dobu, zákonem stanovenou, přeloženi, sesazeni a do výslužby dáni;

b) totéž smí se státi na základě právoplatného nálezu disciplinárního;

c) pensionování soudcovy jest přípustno na základě právoplatného nálezu, že soudce dosáhl stáří zákonem stanoveného;

d) podmínky, za kterých soudcové směji být suspendováni z úřadu, stanoví se zvláštním zákonem.

Soudcové nesmějí zastávati jiných funkcí placených, ať stálých nebo dočasných. Úřad soudcovský jest neslučitelný s jiným placeným zaměstnáním, leč že by to zákon výslovně dovolil. Otázku ručení státu a soudců za škodu, kterou způsobili porušením práva při konání úřadu svého, upravují zvláštní zákony. Rozsudky ve věcech trestních budou veřejné, i bylo-li řízení tajné. Veřejnost soudního jednání smí být vyloučena pouze v případech zákonem ustanovených. Rozsudky vyhlášují se jménem republiky. Ústava dává zde všude direktivy příštímu zákonodárci; kdyby se chtěl od nich uchýliti, musí se tak státi jedině ve formě, v jaké se dějí změny ústavy. Nastupuje vázanost příštího zákonodárství na zásady ústavou prohlášené.

6. Soudcovské právo zkoumací uznáno jest v obvyklém rozsahu. Soudcové při nalézání práva mohou zkoumati platnost nařízení. Při zákoně mohou zkoumati pouze, byl-li řádně vyhlášen. K řádnému vyhlášení náleží ovšem i řádné podepsání zákona ve smyslu zákonných předpisů; i tuto náležitost bude soudce zkoumati. Rovněž zkoumati bude, zda k vydání nařízení, občany zavazujících, udělena byla řádná delegace zákonná (zákonné zmocnění) a zda nařízení neodporuje zákonu. Ovšem že výrok soudcovský o neplatnosti určitého nařízení může se týkati vždy jen případu právě projednávaného a neplatí tudíž pro případy jiné. Ochrana soudcovská záleží tu na skutečnosti či náhodě, že někdo ve sporu se soudem dovolá a jemu otázku platnosti nařízení předloží.

Zákon z 15. dubna 1920, č. 268 sb. z., připustil dočasné zastavení soudů porotních, nastanou-li události, pro něž nebude lze souditi nestranně a neodvisle. Zastavení smí být vysloveno nej déle na rok. Může být omezeno na určitý obvod a na určité trestné činy. Výrok o tom přísluší vládě po slyšení nejvyššího soudu. Vláda jest zavázána oznámit svůj výrok s důvody neprodleně sboru zákonodárnému, a nezasedá-li právě, stálému výboru dle § 54 úst. zřízenému. Vysloví-li se jedna sněmovna nebo výbor proti, musí působnost soudů porotních být obnovena.

K obnovení musí dojít ihned také, jakmile pominou příčiny, pro které k zastavení došlo. Zastavení i obnovení vyhlásí se v státním zákoníku.

Zákon z 30. května 1924, č. 124 sb., změnil příslušnost soudů porotních ve věcech deliktů proti bezpečnosti cti, tiskem spáchaných. Souditi budou trestní soudy za účasti přísedících ze stavu laického, občanského; porotám byly věci ony odňaty, což jmenovitě ve věcech politických může znamenati důkladné omezení volnosti projevu mínění. K tomu vydáno bylo nař. ze 16. června 1924, č. 125 sb.

Zvláštní soud výjimečný, státní soud, zřízen byl zák. z 19. března 1923, č. 51 sb., pro činy trestné podle zákona na ochranu republiky. Složen je ze soudců z povolání a z přísedících. Předsedu a přísedící jmenuje na 3 léta prezident republiky z osob, které navrhne vláda. Aktivní státní úředníci, vyjímajíc profesory vysokých škol, nemohou býti přísedícími státního soudu. Ve zřízení tohoto soudu nelze spatřovat změnu § 94 odst. II. úst. listiny; jde prostě o určitou úpravu soudnictví trestního.

Organisovat nové soudy a podřizovat jim občany nebo stanovit pro některé činy trestné tribunály zvláštní, neznamená odnímat někoho jeho zákonnému soudci, i může být provedeno cestou jednoduchého zákonodárství. Stejnou cestou lze podříditi osoby vojenské zákonodárství a soudnictví vojenskému. Rovněž není porušením ústavy (porušením zásady rovnosti podle § 106 a 128 úst. list.), zavede-li se pro úředníky veřejné výjimečný, zvláštní zákon, jako je zák. z 3. července 1924, č. 178 sb., o úplatkářství a proti porušování úředního tajemství, kdež úředníci veřej. ohrožují se přísnými tresty za to, když by v úřadě se dávali podpláceti a dávali si slibovati a udělovati různé výhody a prospěchy. Zrazovat obsah úředních spisů a jednání bude přísně trestáno.

ODDÍL V.

O právu parlamentárním.

§ 29. O právu volebním do sněmovny poslanecké.

Volební právo do sněmovny poslanecké jest celkem podobně upraveno, jako volební právo do obcí dle zákona ze dne 31. ledna 1919, č. 75 sb. zák. Taktéž volební řízení se podobá až na úchytky, nutné pro velikost voličských okresův a sčítání značného množství hlasův. Aktivní právo volební přísluší všem občanům státním bez rozdílu pohlaví, kteří vykazují tyto podmínky:

- a) v den vyložení seznamů voličských překročili 21. rok věku svého;
- b) mají bydliště v některé obci na státním území, a to aspoň po tři měsíce přede dnem vyložení seznamů voličských;
- c) nejsou z aktivního práva volebního výslovně vyloučeni.

Z aktivního práva volebního jsou vyloučeni ti, kdož jsou vyloučeni ze zápisu do stálých seznamů voličských dle zákona ze dne 19. prosince 1919, č. 663 sbír. zák. Každý občan má volební právo jen v jediné obci a musí je osobně vykonat. Vojsko má volební právo v obci, ve které jest přikázáno službou v den vyložení seznamů voličských. Pro vojsko neplatí také podmínka tříměsíčního bydliště. Doba, strávená ve vojenské službě nebo při válečných úkonech, nepřetrhuje u osob občanských jejich řádné bydlení. Vojenská služba aktivního vojska má být v den volby upravena tak, aby mohlo volební své právo vykonat, a, pokud služební poměry dovolují, má být výkon volebního práva umožněn i oněm příslušníkům armády, kteří mají volební právo mimo své místo služební. Když předložen bude obvodní komisi volební nějaký úřední doklad o tom, že volič, zapsaný do voličských seznamů, v den volby není občanem státu nebo že jest z volebního práva na základě určitých zákon-

ných důvodů vyloučen, nesmí být k hlasování připuštěn. Totéž se stane, předloží-li se rozhodnutí volebního soudu, že občan neprávem do voličských seznamů byl zapsán.

Důraz položen jest pouze na formální náležitost zápisu do seznamu voličského bez ohledu na materiální podmínky práva volebního. Někdo může vykazovat všechny žádané podmínky práva volebního, jako věk, občanství a bydliště, ale k volbě připuštěn nebude, protože není zapsán do seznamů voličských.

Passivní právo volební do sněmovny poslanecké mají státní občané bez rozdílu pohlaví, kteří vykazují tyto podmínky:

- a) v den volby dokonali 30 roků svého věku;
- b) jsou aspoň po tři léta občany našeho státu;
- c) nejsou vyloučeni z aktivního práva volebního.

§ 30. Volební povinnost.

Stejně jako při volbách obecních zavedena jest volební povinnost. Každý volič jest zavázán k volbě se dostavit, nemůže-li uplatnit určité důvody omluvné. Takovými omluvnými důvody jsou: vysoký věk (70 let), choroba, neodkladné povinnosti úřadu a povolání, vzdálenost od místa volby nejméně 100 km, zdržení porušením dopravy a jinými nepřekonatelnými překážkami. Zaměstnavatel jest povinen upravit v den volby službu či zaměstnání tak, aby jeho zřízení mohli své právo volební vykonat.

Starší řády volební vycházely od povahy práva volebního jakožto základního práva jednotlivcova, jehož každý může užít nebo neužít dle libosti. Avšak připuštěním volební povinnosti začal i u nás pronikat názor, že právo volební je funkcí veřejnou, funkcí pro stát, a že je zájem státu, aby voleb účastnilo se co největší množství oprávněných voličů; volební právo neuděluje se voliči v jeho zájmu individuálním, nýbrž v zájmu státním a je také zájem státu, aby parlament podal zastoupení všech směrů politických. Státu přiznává se pak oprávnění nutit voličstvo k výkonu jeho funkcí (tak jako tomu je při povinnosti branné a při povinnosti zastávat úřad porotců); v okamžiku volby volič jako veřejný funkcionář, jako státní orgán má pomáhat na tvoření kolegia parlamentního a tím pak na tvoření státní vůle zákonodárné.

Kdo volí, volí pro stát, vykonává státní funkci. Odtud volební právo proměňuje se ve volební povinnost.

Ovšem i tam, kde uzákoněna je volební povinnost, uznává se individuální právo a zájem jednotlivcův potud, že jednotlivec vždy podržuje právo reklamovat svoje voličské oprávnění, aby byl za voliče uznán a k aktu volebnímu připuštěn.

Je vždy velkou obtíží omluvné důvody zákonné přesně vypočítat a ustanovit; dojde se pak k úzkostlivému vypočítávání a k požadavkům nejrůznějším; tak i nepřítomnost voličova měla by být ověřena policejně. Zákon stává se vůbec příliš složitým.

Veškero řízení trestní vedou úřady politické.

Uváděla-li se za nejzávažnější důvod pro zavedení volební povinnosti snaha, zamezit velké neúčasti voličů, aby volby majorit ve skutečnosti nebyly volbami minorit, není prostředek tento spolehlivý. Pokuty nemohou nikdy být velké a tedy sankce trestní nemůže být dostatečná; mají spíše ráz pouhého poplatku za nepřítomnost; řízení trestní dá nepoměrně mnoho drobného obtěžování úřadům politickým, je mnoho zbytečného psaní a týrání voličstva obesiláním.

Jako důsledek volební povinnosti zavedeny byly volby jen v neděli. Tam, kde volič zaplacením pokuty malé zbude se obtížné proň povinnosti, nemůže se ani volební povinnost osvědčiti; proti tomu pak, aby neodevzdal prázdný lístek, není zase prostředku. Ostatně cit pro politické povinnosti nedá se budít donucováním a tresty; přesvědčení politické nedá se vynucovat a není důvodu, žádat na voliči, aby se násilně rozhodl mezi kandidáty jemu stejně milými či nemilými. Zkušenosti z posledních voleb nenavědčují tomu, že by volební povinnost byla zvýšila účast při volbách.

Největšími zastánci volební povinnosti bývaly dříve obyčejně strany špatně organisované. Strany dobře organisované, s dobrou disciplínou stranickou a jednotným přesvědčením, vysílají tak jako tak veškero své voličstvo k volbě do posledního muže. Strany špatně organisované přály sobě volební povinnosti, aby jim hrozba trestem voličstvo k volbám přihnala. Strany agitacně málo čilé tak ušetřily na agitaci. Ale proti nechuti k volbám povinnost volební není působivým prostředkem. Proti prázdnému lístku není zbraně.

Trest, jímž náš volební řád pro neúčast při volbě hrozí (do 5000 K pokuty a do měsíce vězení) jest zbytečně přísný a při větší neúčasti sotva proveditelný. Trestanců bylo by příliš mnoho.

§ 31. Volební řízení.

K provedení voleb do poslanecké sněmovny zřízeny budou tyto komise: I. komise místní, II. obvodní komise volební, III. volební komise krajská, IV. volební komise ústřední.

I. Komise místní má dle zákona o stálých voličských seznamech ze dne 19. prosince 1919, č. 663 sbír. zák., sestavovat voličské seznamy i dohlížeti pak vůbec k tomu, aby obecní úřad zachovával předpisy, dané pro řízení volební.

II. Obvodní komise volební povolána jest řídití poslaneckou volbu v jednotlivých obcích. Zřizuje se pro každou volební místnost. Každá politická strana vyšle do ní jednoho zástupce a jednoho náhradníka. Když jsou jen dvě nebo tři strany, vysílají po 2 členech a 2 náhradnících. Vykázaný zmocněnec politické strany na kandidátní listině bude jmenovati zástupce své strany a jeho náhradníka, i ohlásí je aspoň 14 dní před volbou u onoho politického úřadu, jemuž přísluší přímý dozor v obci. Když některá strana nebude jmenovati své zástupce do udané lhůty, může je jmenovati politický úřad sám za tuto stranu. V obcích, kde ustanoven jest zvláštní úředník pro agendu konceptní, bude tento úředník na základě úřadu dalším členem komise obvodní s hlasem poradním i bude jejím zapisovatelem. Potřebné pomocné síly má dodati obec; nedodá-li jich, učiní předseda komise sám vhodná opatření na náklad obecní. Komise obvodní zvolí za předsednictví nejstaršího člena svého před zahájením volby předsedu a místopředsedu svého většinou hlasů. Nedosáhne-li se většiny, rozhoduje los. Předseda a místopředseda nesmějí náležeti téže straně politické, leda že by byli bývali jmenováni vůbec jen zástupcové jediné politické strany.

III. Volební komise krajská jest povolána, aby upravila kandidátní listiny a provedla první skrutinium volební. Předsedu a jeho zástupce jmenuje ministerstvo vnitra. Členy jsou všichni zmocněnci politických stran dle kandidátních listin. Když však politických stran jest více než 10, bude ministerstvo samo jmenovati 10 až 12 členů a též počet náhradníků

komise ze zmocněnců politických stran a jejich náhradníků. Oni zmocněnci politických stran, kteří nebyli jmenováni za členy komise krajské, jsou však taktéž oprávněni zasedati ve schůzích komise s hlasem poradným i musí býti do schůzí zváni.

IV. Volební komise ústřední zřizuje se na provedení druhého a třetího skrutinia volebního. Jest zřízena při ministerstvu vnitřním a má 12 členův. Předsedou jest úředník, ministerstvem jmenovaný. Každá politická strana, která přihlásila platnou kandidátní listinu, navrhuje ministerstvu jednoho člena a jednoho náhradníka, aspoň 14 dní přede dnem volby. Z navržených kandidátů jmenuje ministerstvo 12 členů komise. Ostatní navrzení, kteří nebyli jmenováni členy komise, mohou sice schůzím komise být přítomni jako důvěrníci, nemají však práva do jednání komise zasahovati. Musí-li být ke schůzím komise obligatorně pozváni, zákon nepraví. Za každou stranu politickou smí být přítomna jen jedna osobnost, buď jako člen nebo jako důvěrník.

Členem všech komisí uvedených, místní, obvodní, krajské, ústřední, může být každý občan, který má podmínky práva volebního a není z práva hlasovacího vyloučen. Nemusí mít bydliště právě v té obci, v níž komise jest zřízena. Kandidáti poslancechtí nemohou být členy žádné z uvedených komisí. Táž osobnost může býti členem i více komisí. Uvedené komise mohou se platně usnáseti za přítomnosti kteréhokoliv počtu svých členů. Usnášejí se nadpoloviční většinou hlasův. Předseda hlasuje pouze při rovnosti hlasův.

Některé komise mohou být také někdy zařízeny jako komise společné pro volby do sněmovny poslanecké i do senátu. Kdyby totiž volby do poslanecké sněmovny konaly se do 4 neděl po volbách do senátu, mohou obvodní a ústřední volební komise, které prováděly volby do senátu, zůstatí zařízeny také pro provedení voleb i do sněmovny poslanecké. Ovšem nesmějí nyní členy těchto komisí zůstatí zástupcové oněch politických stran, které neohlásily platné kandidátní listiny pro volby do sněmovny poslanecké (které kandidovaly jen do senátu). Naopak, komise musejí být nyní doplněny zástupci oněch politických stran, které nekandidovaly do senátu, avšak staví platné kandidátní listiny pro volby do sněmovny poslanecké. Postupuje se dle předpisův o složení komisí. Nekonají-li se volby do poslanecké

sněmovny aspoň do 4 neděl po volbách do senátu, musí obvodní i ústřední volební komise být ustanoveny znova.

§ 32. Přípravy k volbě.

K přípravám volebním náleží vypsání voleb, vyložení seznamů voličských a podání kandidátních listin. Přípravné řízení volební jest upraveno těmito předpisy:

I. Vypsání voleb náleží ministerstvu vnitřnímu. Má rozepsati volby tak, aby přípravy k volbám včas mohly býti skončeny. Volby vyhláší se v úředních listech a vyhláškami na veřejných místech v každé obci, nejméně po dobu 14 dnů, po případě i jiným obvyklým způsobem. V obci, složené z více osad, vyhláší se také ve všech osadách. Vyhláška v obci obsahuje: 1. den volby, 2. počet poslanců, kteří ve volebním okrese se mají voliti, 3. vyzvání k politickým stranám, aby do zákonné lhůty navrhly své zástupce do komisí, se současným udáním počtu komisí, 4. dobu a místo, kdy a kde možno nahlédnouti do seznamů voličských, 5. lhůtu a místo pro předložení kandidátních listin s přesným udáním dne, 6. ustanovení o formě a obsahu kandidátních listin. Vyhláška v úředním listě je kratší; obsahuje: den volby, den vyložení voličských seznamů, vyzvání k návrhům stranických zástupcův.

II. Volby konají se dle stálých seznamů voličských. Zároveň s vyhlášením voleb vyloženy budou po 14 dní stálé seznamy voličské, a to nejméně po tři hodiny denně, ve větších místech 8 hodin denně; v neděli dopoledne. Každý si může ze seznamů činiti výpisy, pokud se tím druzí nevyklučují z výkonu téhož práva. Nad správným zachováváním těchto předpisů dohlíží komise místní. Změny v seznamech voličských mohou být prováděny jen tak dalece, pokud je přípouští zákon o stálých seznamech voličských. V posledních 8 dnech přede dnem volby nesmí být v seznamech voličských ničeho měněno. Seznamy, které tvořiti budou podklad pro hlasování, vyloží se dodatečně po 8 dnů až do dne volby k veřejnému nahlédnutí.

III. O kandidátních listinách platí předpisy: nejdéle 21. dne přede dnem volby předloží politické strany předsedovi krajské volební komise své kandidátní listiny ve dvojím vyhotovení. Předseda potvrdí den a hodinu podání. Aby kandidátní listina byla platna, vyžaduje se:

1. Musí být opatřena podpisy, úředně ověřenými, nejméně 100 voličů zapsaných do voličských seznamů v obcích příslušného volebního okresu. Podpisy ověřuje notář, soud nebo politický úřad. U podpisu voličova jest uvést obec, kde volič jest v seznamech volebních zapsán.

2. Musí obsahovati označení strany politické, dále přesný seznam kandidátů dle jména, příjmení, zaměstnání a bydliště, při čemž pořadí každého kandidáta jest označiti číslem.

3. Musí obsahovat udání zmocněnce strany a jeho náhradníků s přesným označením jména, povolání, bydliště. Není-li udán žádný zmocněnec strany, pokládá se první podepsaný volič z onoho 100 ověřených podpisů za zmocněnce a voličové na druhém a třetím místě podepsaní za jeho náhradníky. Kandidáti sami nesmějí být označeni ani za zmocněnce ani za náhradníky.

4. Ku kandidátní listině jest připojiti písemné, vlastnoručně podepsané prohlášení všech kandidátů, že kandidaturu přijímají a že se svým souhlasem na jiné kandidátní listině ani v jiném voličském okrese navrzení nejsou. Kandidát, mimo území státu se zdržující, nemusí podati podobného prohlášení.

5. Každá politická strana smí postavit nejvýše o třetinu více kandidátů, než má být ve volebním okrese zvoleno poslanců. Náčelníci úřadů politických nemohou být kandidováni (inkompatibilita). Kdyby přece byli kandidováni a vyskytly se na kandidátní listině, budou z moci úřední krajskou komisí na kandidátní listině škrtnuti (§ 25).

Na to dochází ještě k podrobnějšímu přípravnému řízení u určitých komisí a k vyhlášení kandidátních listin. Řízení uvedené jest takto uspořádáno:

I. Řízení u krajské komise začíná tím, že její předseda opatří kandidátní listiny řadovými číslicemi dle toho, jak došly, a připraví rozhodování krajské komise. Náleží jemu jmenovitě učiniti tato opatření:

1. Když kandidátní listina vykazuje formální nedostatky, jako nedostatečný počet podpisů nebo více kandidátů, než je dovoleno, nebo když není uvedena politická strana a není označeno pořadí kandidátů nebo když není prokázán podepsaný souhlas kandidátů, tu vyzve předseda zmocněnce politické strany, aby do 3 dnů vady napravil.

2. Když několik kandidátních listin označeno jest stejným nebo hodně podobným názvem politické strany, vyzve předseda opětně zmocněnce strany, aby do 3 dnů listinu opravil.

3. Když kandidát bude uveden na několika listinách, vyzve jej předseda písemně, aby do 3 dnů udal, kterou kandidaturu přijímá.

II. Na to pak svolá předseda do 5 dnů krajskou komisí, aby zmocněnci stran do kandidátních listin nahlédli a námítky své přednesli, a aby komise o úpravě kandidátních listin rozhodla. Komise jmenovitě rozhodovati bude v těchto případech:

1. Když politické strany, jejichž listiny označeny jsou stejným nebo hodně podobným názvem, se o názvu nedohodnou, rozhodne komise.

2. Neodpoví-li kandidát, na několika listinách uvedený, do lhůty tří denní, předsedou dané, škrtně jej komise na listině, k níž nebyl připojen vlastnoruční podpis jeho, že kandidaturu přijal. Když jeho podpis není připojen k žádné listině, bude škrtnut z listiny později došlé.

3. Když zmocněnec politické strany do tří denní lhůty, dané předsedou, nevykáže podepsaný souhlas kandidátův, bude kandidát z listiny vypuštěn rozhodnutím komise.

4. Když zmocněnec neobmezí počet kandidátů na dovolenou míru, vypustí komise poslední, přespočetné kandidáty.

5. Kandidátní listina, která ani po uvedeném řízení nebude vykazovati zákonné požadavky, bude komisí prohlášena za neplatnou. Usnesení toto vyhlásí se v úředním listě s udáním důvodů. Krajská volební komise rozhoduje s platností konečnou. (Řádný opravný prostředek místa nemá.)

III. Předseda komise krajské zašle jedno vyhotovení kandidátních listin ministerstvu vnitra. Toto postará se, aby žádný kandidát nebyl kandidován v několika krajích. Řízení provede se za účasti politických stran. Když během lhůty jednodenní zmocněnci stran se nedohodnou, ministerstvo z moci úřední upraví listiny tak, aby zbyla kandidatura jen v okrese jediném. Kdyby táž politická strana své kandidátní listiny v jednotlivých volebních obvodech nazvala různými názvy, vyzve ministerstvo zmocněnce strany, aby se shodli na jednotném názvu listin. Nestane-li se tak ve lhůtě, ministerstvem dané,

pokládají se kandidátní listiny téže strany, avšak s různými názvy, za listiny různých stran politických. Výsledek řízení ministerstvo oznamuje příslušným komisím krajským a interesovaným stranám.

O odvolání kandidatury platí:

1. Kandidát může se kandidatury vzdáti, což stane se písemným prohlášením s ověřeným podpisem. Prohlášení zašle se předsedovi komise krajské. Odvolání může se prohlásiti pouze do 5. dne před volbou. Předseda krajské komise má je vyhlásiti tak, aby co možno stalo se veřejně známým.

2. Bude-li kandidatura odvolána po 14. dni před volbou, zůstane jméno kandidátovo na kandidátní listině sice, avšak při sčítání hlasů nebude se s ním již počítati.

Nejméně 14. den před volbou vyhlásí předseda komise krajské v úředním listě příslušného volebního kraje všechny platné kandidátní listiny s názvy politických stran, řadovými čísly a s přesným uvedením všech kandidátův. Podpisy voličů, kteří kandidátní listinu postavili, nesmějí býti uveřejněny. Předseda krajské komise opatří pak tisk kandidátních listin s řadovými čísly, názvy politických stran, se všemi kandidáty a jejich pořadím. Všechny kandidátní listiny všech politických stran musí být co do zevní podoby úplně stejné. Zasílají se předsedou komise krajské všem starostům obecním s vyzváním, aby je dodali voličům a to nejdéle tři dni před volbou. Na náklad tisku kandidátních listin přispějí státu také politické strany, a to v prvních létech jednou třetinou, později však plnou polovicí. Za tím účelem jsou politické strany zavázány složití příslušné přiměřené obnosy, na ně připadající, předsedovi komise krajské, nejdéle třetího dne po vyzvání. Která strana tak neučiní, bude se její kandidátní listina pokládat za odvolanou. Politické strany mohou si také dodání svých kandidátních listin, ovšem jen v úředním vyhotovení, opatřiti samy a samy je voličům v okrese rozeslati. Rozumí se, že kandidátních listin musí být do zásoby vytištěno vždy více, než je voličů (zákon udává o třetinu více). Pro tisk kandidátních listin může být podnikům tiskárenským nařizovací cestou uložena pracovní povinnost. Tiskárny jsou zavázány vyhověti příkazu předsedy komise krajské co do včasného tisku listin.

§ 33. Výkon volby.

O volbě samé platí:

1. Volebním místem bude každá obec. Voliti se bude jen v neděli. Hodinu konečnou určí politický úřad, jehož dozoru obec podléhá. Volební místnosti a nutné zařízení opatří dle poukazu místní komise obecní úřad. Ve větších obcích konají se volby v několika místnostech, a to tak, aby co možno nebylo do jedné místnosti přikázáno více než 1000 voličů. Zákaz alkoholu platí jako při obecních volbách.

2. Nejméně 8 dní před volbou vyhlásí politický úřad I. instance nebo magistrát veřejnou vyhláškou den volby, začátek a konec její a kde se bude konati. Vyhláška musí zůstat vyvěšena až do dne volby; v ní zároveň jest vyzvati voliče, kteří nedostali ještě volebních legitimací anebo kandidátních listin, aby si pro ně osobně přišli na ustanovené místo a předložili při tom nějaký osobní průkaz o totožnosti. Mimo to má vyhláška obsahovat, které strany kandidují a která politická strana rozešle si kandidátní listiny sama.

3. Obecní starosta dá nejdéle třetí den před volbou doručiti každému voliči kandidátní listiny, které obci zaslal předseda komise krajské. V obcích, přes 1000 obyvatelů čítajících, doručí se každému voliči též zvláštní legitimace volební, kterou vydává obecní úřad. Volební legitimace obsahuje jméno voličovo, den, hodinu a místo volby, jakož i ve výtahu předpisy o volební povinnosti, o hlasování a trestních sazbách. Za ztracenou legitimaci vydá obecní úřad jinou. Nedoručené legitimace odevzdá obecní starosta příslušné obvodní volební komisi, u které volič ještě v den volby může se o legitimaci hlásiti na předložení nějakého osobního průkazu. V obcích, kde se legitimace nevydávají, může se volič, kdyby při volbě vzešla pochybnost o jeho totožnosti, legitimovati prostě jiným úředním osobním průkazem nebo také svědectvím dvou jiných voličů.

4. K volbě může politický úřad vyslati svého zástupce za účelem dozoru nad správným prováděním voleb. Obvodní volební komise, jež volbu řídí, musí na návrh politických stran připustiti za každou stranu dva voliče jako její důvěrníky. Tito:

a) smějí býti přítomni celému aktu volebnímu až do konečného prohlášení výsledku sčítání hlasů;

b) mohou vznášeti námitky a pochybnosti co do totožnosti voličovy;

c) mohou vznést námitku, že volič v den volby není k volbě oprávněn. Důvěrníci stran jinak do volebního řízení zasahovati nesmějí. Návrh na připuštění důvěrníků podá se ústně nebo písemně předsedovi obvodní komise před zahájením volby.

5. Do volební místnosti mají přístup pouze členové volební komise, její pomocné orgány, zástupce politického úřadu, důvěrníci stran a pak výhradně jen voličové, zapsaní ve volebním seznamu onoho volebního okresu. Po odevzdání lístku hlasovacího musí volič místnost opustiti. Zříditi volební kancelář některé strany v budově, kde se volba koná, jest zakázáno.

§ 34. Hlasování.

O způsobu hlasování platí tato ustanovení:

1. Obvodní komise prohlédne nejprve urnu, zda v ní ničeho není, a pak se přikročí k odevzdávání hlasovacích lístků. Voličové mají se dostaviti k volbě se všemi kandidátními listinami, které jim byly dodány. Nejprve převezme volební komise od voliče volební legitimaci, načež zjistí, zda také volič přinesl s sebou všechny, jemu úředně dodané, kandidátní listiny, a nemá-li je snad přeškrtnány nebo jinak poznamenány. Za scházející, škrtnané nebo poznamenané dodá mu jiné, tak, aby měl všechny, které mu úředně měly být dodány. Pak se voliči dá úřední obálka, jež všechny opět co do zevní podoby musejí být stejné a nesmějí vykazovat žádných odlišných znamení. Dodávají je na svůj náklad obce. Zdlouhavá uvedená manipulace pokračuje pak takto dále:

2. Volič sám vloží hlasovací lístek, t. j. jednu kandidátní listinu, do obálky a to na místě tak zakrytém, aby nemohl být pozorován, kterou tam dává. Na to vyjde před komisi, vhodí před ní obálku do urny a odloží své zbylé kandidátní listiny na místo, pro to určené. Odevzdání hlasu vyznačí členové komise ve dvou exemplářích voličských seznamů. Členové komise volí vždy nejprve; po nich ostatní voličové pořadem, jak do místnosti přijdou.

Členové obvodních volebních komisí a úředníci, při komisích činní, odevzdají hlasy v obci, kde v komisi zasedají, byť i byli zapsaní do voličských seznamů v jiné obci téhož volebního okresu. Příslušné politické úřady vydají jim o tom průkazy,

že hlasovati budou v obci, kde budou při komisích, a zařídí, aby to bylo poznamenáno v seznamech voličských (zák. z 31. března 1920, č. 208 sb. zák., § 10).

3. Volební komise dohlíží, aby lístky správně byly odevzdávány a bdí nad udržováním pořádku v místnosti. Členové komise nesmějí opravovati nebo doplňovati hlasovací lístky, i kdyby je volič o to žádal. Volič může za hlasovací lístek odevzdati kandidátní listinu kterékoli strany. Škrty, výhrady, dodatky a jakékoli změny v listě jsou bez účinku. Obvodní komise povolána jest také k rozhodování o tom, zda volič má býti k volbě připuštěn, avšak jen v těchto případech:

a) když naskytne se pochybnost o voličově totožnosti,

b) když vznesena bude námitka, že volič k hlasování vůbec není oprávněn.

Námitky mohou vznést členové volební komise, nebo důvěrníci stran, ale jen do té doby, pokud hlasovací lístek pochybného voliče nebyl vložen do urny. Rozhodnutí komise státi se má dříve, než se připustí k volbě další volič. Požádá-li volič za to, aby směl předložit doklady o svém volebním právu, jež se mu upírá, jest mu vyhověti i může podati průkaz až do zakončení volby (do hodiny, kdy skončí hlasování).

4. Když pro nepředvídané události není možno ani zahájití volbu, nebo není možno v ní pokračovati a ji ukončiti, může obvodní komise dobu volební prodloužiti, nebo volbu odročiti na pozdější hodinu. Opatření takové vyhlásí se veřejně způsobem, v místě obvyklým. Byla-li přerušena volba již zahájená, pak volební spisy i urna s odevzdanými již hlasy se zapečetí a při opětném zahájení volby jest výslovně konstatovati neporušenost pečeti.

5. Když uplynula doba k volbě stanovená, uzavírá se místnost volební, avšak musejí být k volbě připuštěni ještě všichni voličové, kteří jsou ve volební místnosti a v čekárně, pro voliče komisí určené, nebo přímo před volební místností. Na to prohlásí předseda komise volební hlasování za ukončeno.

§ 35. Zjištění a vyhlášení výsledku volebního.

Přijata byla soustava podobná jako při volbách obecních. Ovšem snaha po větším zdokonalení soustavy vedla zase k nepoměrné její složitosti a celé jednání se značně protáhlo, neboť na první ráz není možno obsaditi mandáty všecky.

I. Zjištění a prohlášení výsledku volebního vykazuje několik období. Nejprve dochází k prvnímú skrutiniu. Děje se tímto způsobem:

1. Po skončeném hlasování zůstávají ve volební místnosti členové volební komise, zástupce úřadu, pomocné orgány a důvěrníci stran. Komise vybere obálky z urny, spočte je a srovná jejich počet se záznamy ve voličských seznamech. Po otevření vylučují se lístky neplatné a ostatní platné lístky rozdělují se podle politických stran. Volební výsledek zjistí se dvojným písemným zaznamenáním. Každý člen komise jest oprávněn nahlížeti do hlasovacích lístků. O odevzdaných lístcích, t. j. kandidátních listinách, jest předepsáno:

a) Na prospěch kandidátní listiny určité politické strany počítají se i takové hlasovací lístky, na nichž jména kandidátů jsou přetřhána nebo měněna, nebo jejich pořadí přestaveno.

b) Neplatny jsou hlasovací lístky, které nejsou na úředním tiskopise, vydaném krajskou volební komisí.

c) Když volič vloží do obálky kandidátních listin několik, jsou neplatny všechny.

2. O výsledku volby píše se protokol ve dvojným vyhotovení. Má obsahovat: jména členů komise volební, zástupce úřadu a důvěrníků stran; dále počátek a konec i případné přerušeni volby i důležitější události, průběhu voleb se týkající, veškerá usnesení volební komise se stručným odůvodněním; konečně výsledek volby s udáním součtu hlasů, případných jednotlivým politickým stranám. V součtu uvedou se pouze hlasy za platné uznané; součet hlasů, jež komise uznala za neplatné, musí být uveden zvláště. Dále uvede se, kolik je oprávněných voličů a kolik z nich přišlo k volbě a kolik mezi nimi bylo mužů a žen. Protokol povede obecní úředník, k volbě přibráný, nebo člen komise, určený předsedou. Protokol, seznamy voličské a hlasovací podepisují se všemi členy komise.

3. Obvodní komise volební zašle jeden protokol předsedovi komise krajské a druhý politickému úřadu I. instance nebo magistrátu. V obcích, kde je několik volebních místností, odevzdají obvodní komise protokoly oné komisí, v jejímž obvodu jest obecní úřad. Tato komise sestaví pak, dle volebních výsledků jednotlivých obvodních komisí, celkový výsledek v celé obci a oznámí jej předsedovi komise krajské se zasláním jednoho protokolu a politickému úřadu s druhým protokolem. Vý-

sledek voleb v obvodu politického úřadu I. instance nebo magistrátu oznámí představený úřadu ministerstvu vnitra. Volební legitimace a hlasovací lístky i hlasovací seznamy budou obvodní volební komisí zapečetěny a u obecního úřadu uloženy.

II. Prikazování mandátů na jednotlivé kandidátní listiny děje se dle volebního čísla. Krajská volební komise sejde se ve svém úředním místě na vyzvání předsedovo vždy v úterý po volební neděli v určenou hodinu. Zjistí dle protokolů, zasláných od komisí v obcích, a dle zpráv politických úřadů součet všech platných hlasů případných na jednotlivé politické strany. Na to vypočte volební číslo takto: součet všech platných hlasů, pro všechny strany odevzdaných, dělí se počtem mandátů, které v onom volebním kraji mají býti zadány. Celé číslo, při dělení vyšlé, beze zlomku, platí za číslo volební. Tímto volebním číslem dělí se nyní součet hlasů, případných jednotlivé kandidátní listině. Volební komise krajská přikáže pak každé politické straně tolik mandátů, kolikrát je volební číslo obsaženo v součtu hlasů, odevzdaných pro onu politickou stranu. Kandidáti obdrží pak mandáty, politické straně přikázané, podle onoho pořadí, jak byli uvedeni na kandidátní listině. Když tištěná kandidátní listina vykazovala by odchylku od listiny, u krajské komise uložené, platí listina krajské komise. Kdyby některá politická strana kandidovala méně kandidátů, než kolik jí dle volebního čísla připadlo mandátů, obdrží pouze tolik mandátů, kolik postavila kandidátův. O jednání krajské komise sepíše se dvojným vyhotovením protokolu, podepsané všemi přítomnými. V protokolu jest uvéstí všechny součty, výpočty a zbytky při dělení, volební číslo a přikázaný počet mandátů stranám. Jeden protokol zašle se ministerstvu vnitra.

§ 36. Opětované skrutinium.

Druhé a třetí skrutinium obsadí dodatečně mandáty zbylé. Nejprve dojde k ohlášení kandidátních listin. Mandáty, jež postupem uvedeným zůstaly neobsazeny, obsadí osmý den po volbách, provedených v celé republice, ústřední volební komise, zřízená při ministerstvu vnitra. Nejdéle před zahájením druhého skrutinia odevzdají členové ústřední volební komise nebo důvěrníci, předsedovi komise kandidátní listiny svých stran, jež obsahovati mohou v libovolném počtu jména kandidátů, avšak

jen těch, kteří těmito stranami byli v některém volebním kraji kandidováni a nebyli při prvním skrutiniu zvoleni. Jména kandidátů buďtež přesně seřaděna a označena číslicemi. Po odevzdání kandidátních listin nesmějí tyto ani jejich pořad býti měněny.

Řízení před ústřední volební komisí je takto předepsáno:

1. Předseda ústřední volební komise podá zprávu o tom, zda při prvním skrutiniu bylo správně postupováno a zda není třeba výsledek prvního skrutinia opravit proto, že se stal omyl ve výpočtech. V případě tomto opraví ústřední volební komise přímo výsledek prvního skrutinia. Podle zápisů, došlých od krajských volebních komisí, zjistí ústřední volební komise počet mandátů, které při prvním skrutiniu zůstaly neobsazeny.

2. Při druhém skrutiniu přihlíží se toliko k hlasům stran, které alespoň v jednom volebním kraji dosáhly nejméně 20.000 hlasů nebo volebního čísla, je-li nižší než 20.000, a ohlásily k druhému skrutiniu kandidátní listinu. Nejmenovala-li strana v některém volebním kraji tolik kandidátů, kolik mandátů by jí podle výsledku prvního skrutinia příslušelo, nepřihlíží se ke zbytku jejich hlasů z tohoto volebního kraje. Jsou ztraceny.

3. Komise sečte zbytky hlasů, pokud se k nim přihlíží, a to každé straně ze všech volebních krajů celé republiky dohromady a zjistí volební číslo. Volebním číslem je celé číslo beze zlomků, vyšlé dělením součtu těchto zbytků počtem neobsazených ještě mandátů, zvětšeným o jednu. Dělitel zvětšuje se o jednu, aby volební číslo bylo zmenšeno a nezbylo tolik neobsazených mandátů pro III. skrutinium. Komise přikáže každé straně tolik mandátů, kolikráté jest volební číslo obsaženo v součtu zbytků hlasů, pro stranu tu ze všech volebních krajů vykázaných. Bylo-li obsazeno o jeden mandát více, než se mělo obsaditi, odečte se přebývající mandát straně, která vykazala nejmenší zbytek dělení při druhém skrutiniu, a při stejném zbytku menší počet hlasů v celé republice; je-li i počet hlasů stejný, rozhodne los. Neohlásila-li strana tolik kandidátů, kolik mandátů na ni podle výsledku druhého skrutinia připadá, přikáže se nadbytečné mandáty stranám dalším.

4. Na to koná se ještě jako poslední třetí skrutinium. Nebyly-li způsobem dosud uvedeným obsazeny všechny mandáty, přikáže komise po jednom mandátu postupně těm stranám, které při dělení vykazaly největší zbytek dělení. Jsou-li zbytky dělení u několika stran sobě rovny, přidělí se mandát straně té,

kteřá dosáhla celkem většího počtu hlasů v celé republice; je-li počet stejný, rozhodne los. Strana, která nedosáhla ani při prvním, ani při druhém skrutiniu volebního čísla, nemá nároku na mandát. Strana, která při prvním skrutiniu dosáhla volebního čísla, může obdržeti mandát, i když při druhém skrutiniu volebního čísla nedosáhla (dle velikosti zbytku). Zde jde pouze o prosté přikazování mandátů.

5. Z jednotlivých stran zvoleni jsou za poslance podle počtu mandátů na stranu připadlých kandidátů podle pořadí, jak jsou uvedeni na kandidátní listině. Kandidátů, kteří při prvním, druhém i třetím skrutiniu vyšli na prázdno, jsou náhradníky. O jednání ústřední volební komise sepíše se zápis, který všichni členové podepíší. V něm budiž uvedeno, kteří kandidátů při skrutiniu byli prohlášeni za zvolené poslance a kteří jsou náhradníky. Výsledek skrutinia se ihned vyhlásí. Ministerstvo vnitřní vydá zvoleným poslancům osvědčení, které zvoleného opravňuje vstoupiti do poslancecké sněmovny a účastniti se jejího jednání. Toto oprávnění pomíjí, byla-li jeho volba volebním soudem prohlášena za neplatnou.

IV. Uprázdnil-li se mandát, nastupuje náhradník téže strany podle pořadí, v jakém byl uveden na kandidátní listině téhož volebního kraje, ve kterém byl kandidován poslanec, jehož mandát se uprázdnil. Není-li takového, nastupuje náhradník téže strany podle pořadí, v jakém byl uveden na kandidátní listině po druhém skrutiniu. Není-li náhradníka téže strany, zůstane mandát uprázdněn až do konce volebního období. Náhradníka povolá ministerstvo vnitřní, které vydá povolanému osvědčení, opravňující ke vstupu do poslancecké sněmovny. Stížnosti proti volbám upravuje zákon o volebním soudě.

§ 37. Všeobecné předpisy trestní.

Ustanovení trestní jsou zbytečně přísná a sotva budou proveditelná. Nejde-li o trestný čin přísněji stíhaný, trestá se. I. Jako přečin. 1. odepře-li předseda krajské volební komise nebo jiná osoba k tomu určená přijmouti kandidátní listinu a vyhověti i jinak povinnostem v zákoně uvedeným; 2. dá-li předseda krajské volební komise nebo jiný úředník, obecní starosta nebo zřízenec zúmyslně nebo z hrubé nedbalosti vyhlásiti, rozmnožiti nebo dodati nesprávné kandidátní listiny; 3. odnímá-li kdo voliči bez

jeho výslovného souhlasu kandidátní listiny nebo škrtl-li mu v těchto listinách; 4. mění-li kdo proti ustanovení zákonů voličské seznamy veřejně již vyložené; když kdo 5. vydá volební komisi nestejné hlasovací obálky; 6. neodvede volební komisi nedoručených legitimačních lístků; 7. nešetří zákazu o podávání nápojů, obsahujících alkohol. Pokus jest trestný. II. Jako přestupek s o u d e m stíhaný, když kdo 1. se snaží vykonati právo volební ve více než jedné obci; 2. odepře ověřiti podpis voličův na kandidátní listině; 3. odepře oprávněné osobě vydati legitimační nebo hlasovací lístek; 4. žádá za rozmnožení kandidátních listin ceny nepřiměřeně vysoké; 5. nedá svým zaměstnancům nebo podřízeným prázdno k výkonu volebního práva; 6. proti ustanovení zákonů zabráňuje nahlížení do voličských seznamů a činiti si výpisy; 7. nezachová zúmyslně lhůt, jejichž zachování je zákonem nařízeno; 8. když osoba k tomu povinná nevyloží včas voličských seznamů. III. Jako přestupek p o l i t i c k ý m i ú ř a d y stíhaný, když kdo 1. agituje v budově, v níž jest místnost volební, aneb v budově té zřídí volební kancelář; 2. volby bez o m l u v n é h o d ů v o d u se nezúčastní; 3. neoprávněně podpíše kandidáta na prohlášení připojeném ke kandidátní listině; 4. kandiduje vědomě na několika kandidátních listinách; 5. nesplní povinnosti pracovní, při čemž s druhým odsouzením pro tento čin může býti spojena ztráta živnosti; 6. podal ve velkém počtu svévolně zcela neodůvodněné reklamace.

Dohlédací úřad politický bdí nad řádným a včasným prováděním všech úředních úkonů volebním řádem obci nařízených. Shledá-li nedbalost nebo nesprávnost, může, zachovávaje pravomoc komisí ve volebním řádě ustanovených, úkon zcela nebo z části dáti provéstí vlastními orgány nákladem obce. Obec má pak právo postihu na povolanych orgánech obecních.

§ 38. Horní komora.

Zákon ze dne 29. února 1920, č. 124 sbír. zák., obsahuje předpisy o složení a pravomoci senátu.

I. Senát republiky skládá se ze 150 volených členů. Nikdo nemůže býti zároveň členem sněmovny poslanecké a senátu. Konají-li se volby do obou sněmoven nejpozději 4 neděle po sobě, nesmí nikdo kandidovati do obou sněmoven. Volba kandidáta přes toto ustanovení jest neplatná. Je-li někdo, kdo již jest členem

sněmovny poslanecké, zvolen senátorem, aneb naopak, je-li ten, kdo již jest členem senátu, zvolen do sněmovny poslanecké, podrží mandát v oné sněmovně, jejímž členem byl zvolen p o z d ě j i. Pro volby do senátu platí ustanovení řádu volení do sněmovny poslanecké.

II. Právo voliti do senátu přísluší všem, kdož mají právo voliti do sněmovny poslanecké, jestliže překročili v den vyložení stálých seznamů voličských (zákon ze dne 19. prosince 1919, č. 663 sb. zák. a nař.) 26. rok věku svého. Za členy senátu mohou býti voleni státní občané bez rozdílu pohlaví, kteří v den volby dosáhli 45. roku věku svého, jsou aspoň 10 let státními občany a nejsou vyloučeni z práva voliti. Volební období je o s m i l e t é.

III. Konají-li se volby do senátu nejpozději do 4 neděl po dni, kdy se konaly volby do sněmovny poslanecké, jsou o b v o d n í volební komise a ú s t ř e d n í volební komise, které prováděly volby do této sněmovny, také povolány prováděti volby do senátu. Členy těchto komisí nesmějí však býti zástupcové stran, které neohlásily platných kandidátních listin pro volby do senátu, naopak budou komise ty doplněny zástupci stran, které nekandidovaly do sněmovny poslanecké, avšak ohlásily platné kandidátní listiny pro volby do senátu. V každém volebním kraji pro volby do senátu utvoří se k r a j s k á volební komise, o níž platí ustanovení řádu volení do sněmovny poslanecké, jednající o krajské volební komisi. Krajské volební komisi pro volby do senátu přísluší též působnost, kterou má krajská volební komise, zřízená podle řádu volení do sněmovny poslanecké. Volební kraje do senátu utvořeny jsou složením z volebních krajů poslanecké sněmovny.

IV. Byl-li senát prezidentem republiky rozpuštěn, nebo ukončil-li se jeho volební období, rozepíše ministerstvo vnitra nové volby, tak, aby byly provedeny do 60 dnů. Zvoleným senátorům vydá ministr vnitra ověřující list, jenž opravňuje zvoleného vstoupiti do senátu a účastniti se jeho jednání. Toto oprávnění pomíjí, byla-li volba jeho prohlášena volebním soudem neplatnou.

V. Senát volí si v první schůzi, kterou zahajuje předseda vlády a řídí věkem nejstarší senátor, předsedu a č t y ř i místopředsedy. Jednání senátu upravuje v mezích zákona o jednacím řádě jednacím řád, na kterém se usnáší senát. Senátoři vykonají v první schůzi před volbou předsednictva do rukou předsedy vlády slib podle ústavní listiny. Odepření slibu anebo slib

s výhradou má bez dalšího v zápětí ztrátu mandátu. Totéž platí o senátorech, kteří později vstoupí do senátu; slib skládají do rukou předsedy senátu. Senátoři mají nárok na náhradu, jejíž výši zákon vyměřil stejně jako pro poslance.

VI. Pravomoc senátu byla určena již ústavní listinou. Senát spolupůsobí při výkonu moci zákonodárné podle ustanovení ústavní listiny. Senátu přísluší právo souditi na obžalobu sněmovny poslanecké:

1. presidenta republiky pro velezradu (§ 67 ústavní listiny),
2. členy vlády pro porušení ústavních a jiných zákonů (§ 79 ústavní listiny).

§ 39. Stálé seznamy voličské.

Zákon ze dne 19. prosince 1919, č. 663 sb., dal předpisy o stálých seznamech voličských. V každé obci zřídí se stálé seznamy voličské. Do stálých seznamů voličských budou zapsáni všichni státní občané, bez rozdílu pohlaví, kteří v den vyložení seznamů voličských překročili 21. rok věku, mají bydliště v obci aspoň tři měsíce, počítajíc zpět ode dne vyložení voličských seznamů, a kteří nejsou podle zákona výslovně vyloučeni. Doba ztrávená ve vojenské službě, při válečných úkonech nebo v zajetí nepřetrhuje bydlení. Vojíní budou zapsáni do voličských seznamů obce, ve které jsou službou přikázáni v den vyložení seznamů voličských.

Vyloučení ze zápisu jsou:

1. kdož právoplatným výrokem soudním zbaveni byli práva volně nakládati svým majetkem;
2. kdož upadli v konkurs, pokud řízení konkursní trvá, jakož i ti, na jejichž žádost se provádí řízení vyrovnávací, pokud nebylo prohlášeno za skončené;
3. kdož právoplatným rozsudkem soudu trestního odsouzeni byli pro takový trestní čin, pro který podle platných ustanovení nastává ztráta volebního práva do obcí;
4. kdož jsou v donucovací pracovně.

Při kterých činech trestných má odsouzení za následek ztrátu práva volebního, výslovně se nepraví. Patrně jsou to jako dříve všechny zločiny a pak přestupky krádeže, podvodu, zpronevěry, i přečin lichvy. (§ 6 zák. z 15. list. 1867, č. 131 ř. z. a čl. IX. zák. z 5. března 1862, č. 18 ř. z.) Není-li zvláštním zákonem výslovně

ustanoveno, že ztráta práva volebního nastává bezpodmínečně, smí být vyslovena jen tehdy, když čin byl spáchán z pohmutek nízkých a nečestných (zák. z 18. března 1920, č. 163 sb. z.)

Ztráta vol. práva musí být výslovně prohlášena výrokem soudu; v řízení porotním má porota rozhodnouti o ztrátě vol. práva. Ztráta vol. práva pomíjí u zločinů po 3 letech, u přečinů a přestupků po 1 roce, počítaje ode dne ukončení trestu. (Zák. z 14. července 1922, č. 253 sb.)

Každý občan může býti zapsán pouze v obci jediné. Rozhoduje bydliště. Dle rozhodnutí správního soudu rozumí se bydlištěm zdržování se na určitém místě v úmyslu, míti tam trvalý pobyt. Vůle voličova, míti v určitém místě trvalý pobyt, patrna bude podle vnějších okolností. Volič nepřestane však bydlet v obci již tím, že se dočasně vzdálí, jen když z okolností bude patrna, že má úmysl, opět do obce se vrátiti, jakmile odpadne příčina, pro kterou se vzdálil. Právě stálé voličské seznamy mají za účel, zjednatí pevný přehled po voličích v obci a změnách jejich pobytu, zároveň pak urychlití volební řízení, poněvadž bude dosti času, důkladně prozkoumati všechny prostředky opravné a reklamace a přípravy k volbám nedají pak tolik práce při voličských seznamech. O to se volby urychlí a zjednoduší. Má-li občan několik bydlišť, přísluší mu rozhodnouti se, ve které obci chce býti zapsán do voličských seznamů.

Voličské seznamy sestaví a vede v stálé patrnosti místní volební komise, která se zřídí pro každý volební obvod. Místní volební komise skládá se ze starosty obce nebo jeho zástupce jím jmenovaného, jako předsedy a ze čtyř až osmi přísedících. Přísedící a náhradníka za každého přísedícího jmenuje dohlédací úřad politický na dobu tří let; při jmenování a při doplňování členů komise během období přihlížeti se má k tomu, aby podle možností všechny strany a to rovnoměrně byly v komisi zastoupeny a dbáti při určování osob návrhů stran. Strany podají návrhy vždy nejpozději 1. prosince onoho roku, ve kterém končí tříleté období. Při doplňování komise vyzve úřad stranu, jejíž člen odpadl, aby do osmi dnů podala návrh. Do rozhodnutí úřadu mohou si stěžovati strany návrh podávší do tří dnů ode dne, kdy byly vyrozuměny. Nadřizený

úřad politický rozhodne s urychlením a s konečnou platností.

Politický úřad dá nejméně osm dnů před 1. prosincem onoho roku, ve kterém končí tříleté období, obecním úřadem vyvěsit po dobu osmi dnů vyhlášku, ve které bude uveden počet místních komisí a budou strany poučeny, do kdy a u kterého úřadu mohou navrhnouti členy místních komisí a komise reklamační. Obce, které nemají více než 5000 obyvatelů, tvoří jediný obvod volební a sestaví se v nich jediný seznam voličský, a to podle popisných čísel domů. Obce s více než 5000 obyvatelů rozdělí politický úřad dohlédací na několik obvodů volebních. Pro každý z těchto obvodů sestaví se zvláštní seznam voličský, a to podle ulic a náměstí do obvodu pojatých, v ulicích a náměstích podle čísel domovních. Voličové budou vyznačeni příjmením, jménem, dnem a rokem narození a zaměstnáním. Přípravné práce pro sestavení voličských seznamů vykoná obecní úřad. Seznamy budou vyhotoveny ve čtyřech stejnopisech, které podepíše všichni členové místní komise. Odepření podpisu nečiní voličský seznam neplatným.

Starosta obce zašle před vyložením jeden stejnopis voličských seznamů politickému úřadu dohlédacímu, u něhož je zřízena pro dotčenou obec reklamační komise; další tři stejnopisy vyloží k veřejnému nahlédnutí po dobu osmi dnů, a to každoročně 15. června a 15. prosince, event. následujícího dne všedního. Do dne veřejného vyložení budou místní komisí v seznamech voličských provedeny veškeré změny, během uplynulého pololetí nastalé. Vyložení seznamů voličských oznámí starosta obce veřejnou vyhláškou a způsobem v obci obvyklým; vyhláška bude v obci a osadách veřejně vyvěšena po celou dobu reklamační. Ve vyhlášce bude uveden počáteční a konečný den osmidenní lhůty, místo a hodiny, kde a kdy možno každému v seznamy nahlédnouti a budou v ní občané poučeni, že v této osmidenní lhůtě mohou u obecního úřadu proti vyloženým seznamům podati námitky. Voličské seznamy budou k nahlédnutí přístupny nejméně tři hodiny denně; v obcích přes 5000 obyvatelů nejméně po osm hodin denně. Do seznamů má každý právo nahlížeti a činiti si opisy a výpisy, pokud tím nevyklučuje jiných z výkonu téhož práva. Po touž osmidenní dobu v obcích o více než 20.000 obyvatelů starosta dá v každém domě vyvě-

siti seznam voličů v domě tom bydlících. Na správné dodržování těchto ustanovení dohlížejí členové místní komise.

V obcích s více než 5000 obyvatelů bude seznam voličů k žádosti kteréhokoliv občana včas rozmnožen a nejdéle první den reklamační lhůty vydán. Kdo se domáhá rozmnoženého seznamu voličského, oznámí to starostovi obce nejdéle osmý den přede dnem vyložení. Při tom žadatel složití musí v hotovosti částku pravděpodobně potřebnou k úhradě výloh výtisků jím objednaných. Nesložil-li částky té, nebude žádosti jeho vyhověno. Po dodání výtisků vyúčtuje obecní úřad se žadateli složené zálohy. K ustanovení tomuto vedly pochybnosti v případech, kdy žadatelé, seznávše, že náklad na rozmnožení seznamu je příliš velký, nesložili požadovaného obnosu. Proto musí podle zákona býti potřebná částka složena současně se žádostí o rozmnožení seznamů. Poněvadž pak obecní úřad v době podané žádosti nebude ještě věděti, jaký náklad bude, má složit žadatel částku, která pravděpodobně bude potřebná k úhradě výloh. Po dodání objednaných výtisků vyúčtuje obecní úřad s žadatelem složenou zálohu, při čemž smí mu účtovatí toliko částku, která jest nutná k náhradě výtisků jím objednaných. Žadatel může se domáhati rozmnoženého seznamu též jen ohledně jednotlivých volebních obvodů. Nezaplacené režijní výlohy vymáhají se politickou exekucí.

Námitky proti vyloženým seznamům voličským dlužno podati písemně u obecního úřadu ve lhůtě 8denní. Právo podati námitky přísluší občanům, kteří buď ve voličských seznamech již zapsáni jsou, anebo se domáhají, aby byli do voličských seznamů zapsáni. Námitky mohou býti podány buď proto, že občan byl neoprávněně zapsán, nebo proto, že občan k volbě oprávněný nebyl zapsán a že volič nesprávně jest označen. Jedny námitky smějí se týkati pouze jedné osoby; k námitkám ustanovení tomu nevyhovujícím se nepřihlíží. Strana jest povinna uvéstí v námitkách skutečnosti k jejich odůvodnění a má podle možnosti osvědčiti správnost skutečností tvrzených. Jde-li o námitky proti zápisu voliče, budíž mu ihned námitka oznámena s doložením, že může do tří dnů podati u obecního úřadu své vyjádření.

K rozhodování o námitkách podaných proti voličským seznamům zřídí se reklamační komise u okresního úřadu politického, pro města statutární u politického úřadu přímo

nadřízeného. Komise skládá se z předsedy, kterým jest přednosta politického úřadu nebo úředník jím určený, a z osmi až dvanácti přísedících. Přísedící a náhradníka za každého přísedícího jmenuje předseda reklamační komise na dobu tří let. Při jmenování přihlíží se k tomu, aby podle možnosti všechny strany, a to rovnoměrně, byly v komisi zastoupeny podle návrhů stran. Strany podají návrhy vždy nejpozději 1. prosince onoho roku, ve kterém končí tříleté období. Při doplňování komise vyzve úřad stranu, jejíž člen odpadl, aby do osmi dnů podala návrh. Do rozhodnutí úřadu mohou si stěžovati strany, návrh podavší, do tří dnů ode dne, kdy byly vyrozuměny. Nadřízený úřad politický rozhodne s urychlením a s konečnou platností.

Stížnosti podávají se u onoho úřadu, jehož rozhodnutí běře se v odpor (nař. z 3. pros. 1919, č. 664 sb. z.).

Obecní úřad předloží námitky i s vyjádřením dotčeného voliče spolu se všemi stejnopisy seznamů nejdéle čtvrtý den po uplynutí lhůty reklamační předsedovi reklamační komise. Reklamační komise rozhodne o námitkách do 14 dnů ode dne předložení s platností konečnou, opraví voličské seznamy, podepíše je, sdělí svá rozhodnutí s obecním úřadem, aby je oznámil těm, jichž se týče, a vrátí opravené tři stejnopisy seznamů obecnímu úřadu. Obecní starosta vyloží opravené seznamy voličské k veřejnému nahlédnutí po osm posledních dnů měsíce července, pokud se týče ledna. Proti rozhodnutí reklamační komise možno si stěžovati k volebnímu soudu.

Podle stálých seznamů voličských provedou se volby do parlamentu, obcí, osad a do oněch sborů, o nichž tak bude stanoveno. Voličské seznamy, upravené řízením, které má býti zahájeno 15. prosince, budou podkladem pro volby, při nichž hlasy se odevzdávají v době ode dne 1. února do 31. července následujícího roku, a seznamy, upravené řízením, které má býti zahájeno 15. červnem, pro volby, při nichž se hlasy odevzdávají v době ode dne 1. srpna téhož roku do konce ledna roku následujícího.

K výsledkům řízení před volebním soudem přihlídnou se toliko potud, pokud obecnímu úřadu bude dodáno (úředně nebo stranou) rozhodnutí volebního soudu nejméně desátý den přede dnem volby. Změny tím nastalé provede ve voličských seznamech místní komise. Komise jmenované mohou se platně usnášeti za přítomnosti každého počtu členů. Rozhodují nadpoloviční většinou hlasů; předseda hlasuje toliko, jsou-li hlasy

rovny. Členové komisi, kteří utrpí újmu na výdělku, mají nárok na odškodné za stejných podmínek jako členové obecních zastupitelstev. Odškodné platí členům místních komisí obec, členům reklamačních komisí stát. Kdyby starosta obce, obecní úřad nebo místní komise nevykonali povinností zákonem jim uložených, jest státní správa oprávněna učiniti vhodná opatření na náklad obce.

Jako dodatek k zákonu uvedenému vydán byl zákon ze dne 23. ledna 1920, č. 44 Sb. zák. a nař., kterým se mění a doplňují některá ustanovení zákona ze dne 19. prosince 1919, č. 663 Sb. zák. a nař. o stálých seznamech voličských. Obsahoval některá pravidla přechodná. Důležitější změna jest v tom, že právo podati námitky přísluší nejen občanům, kteří buď ve voličských seznamech již zapsáni jsou, anebo se domáhají, aby byli do voličských seznamů zapsáni; nýbrž mimo to i každému občanu zapsanému do voličských seznamů kterékoli v obce téhož volebního kraje. (Případ veřejného oznámení — actio popularis.)

§ 40. Všeobecný přehled práva parlamentárního.

Parlament jest kolegiálním státním orgánem. Je orgánem periodickým, nikoli permanentním, funguje čas od času na zvláštní svolání. Parlament je též orgánem bezprostředním, t. j. kompetence jeho plynou přímo z ústavy, nikoli z delegace jiného státního orgánu, zrovna tak jako kompetence vlády. Vláda a parlament jsou dva bezprostředné orgány státu. Existence a funkce parlamentu spočívá bezprostředně na ústavním řádu státním — zřízení parlamentní samo bývá také často zváno zřízením »ústavním«. Parlament a vláda jsou orgány rovnocenné v tom, že své kompetence odvozují přímo z ústavy. Vláda parlament svolává, uvádí jej v činnost, parlament však vládě není podřízen. President nemůže právně ničeho parlamentu rozkazovati, parlament vlády nemusí poslouchati. Parlamety mají však postavení pouhého nesamostatného státního orgánu; vůle parlamentů není nadána přímo závaznou mocí nařizovací. Parlament může uložiti vládě, že určitá opatření má zaříditi a provésti, ale nemůže sám občanům udíleti přímých rozkazů. Vláda vždy musí být vykonávána ve jménu státu ministry a podřízenými úřady; jen tyto orgány mohou uplatňovati moc rozkazovací.

Parlament svolává se čas od času, nezasedá permanentně; legislativa nevyžaduje stálé, nepřetržité činnosti jako správa. Parlament svolává prezident jako nejvyšší orgán exekutivy: parlamentární organism obdrží impulsy od exekutivy, aby mohl počítí svoji činnost. Činnost parlamentu závisí od aktu presidenta. Parlamente jsou státními orgány, zaujímají však postavení zvláštní, jsou orgány representativními, mají zastupovati organizaci státního lidu vedle organizací byrokratických. Mají zastupovati také zájmy veškerého státního lidu. Periodické obnovování mandátů členů parlamentu má zaručiti shodu názorů parlamentu s veřejným míněním, aby representace byla co nejuplnějši. Representace parlamentární má naproti vládě celou řadu oprávnění, jež dána jsou k tomu, aby veřejné hospodářství státní vedeno bylo v stálé rovnováze s finančními schopnostmi veškerosti státní a aby správa řídila se spravedlivými potřebami státního lidu. Členové parlamentu vycházejí z lidových voleb: jmenování či kreace určitých orgánů státních děje se tu voličstvem.

Zkoušení legitimize zvolených poslanců a ověřování voleb bývalo dříve svěřeno parlamentu samému, ačkoli nepochybně zde šlo o úkony soudcovské při rozsuzování o platnosti volby. Ověřování voleb poslaneckou sněmovnou samou je v duchu konstituční doktriny liberální; tím, že se ověřování voleb svěřuje parlamentu, má vládě být odňata příležitost, vykonávati jakýkoli vliv na volby; výrok parlamentu může volbu konanou pod vládním nátlakem zrušiti. Na druhé straně však právě při ověřování voleb hledí parlamentní majority a politické strany vůbec využití své moci a mohou jí snadno zneužití rozhodováním ve výborech legitimačních dle stranických zájmů. Odtud v celé řadě moderních států odňato bylo ověřování voleb parlamentním kolegiím a svěřeno je zvláštním dvorům soudním, orgánům soudcovským, jako samostatná záležitost jurisdikce. Jde tu o určitý druh nálezů konečných, o rozsudky zjišťovací či určovací.

Parlamentarism náš spočívá na zásadě bikameralismu; jako ve všech skoro státech evropských má parlament náš taktéž dvě komory.

Obě sněmovny zpravidla jsou rovnocennými činiteli zákonodárnými. Sněmovna horní je zrovna tak zákonodárným sborem jako poslanecká, její složení spočívá však obyčejně na

jiném základě. Jen u nás jsou obě komory svým složením si zcela podobny.

Poslanci dolní komory voleni jsou u nás na 6 let, do senátu na 8 let. Doba trvání mandátů je příliš dlouhá. Poslanci po dlouhém období již nepředstavují pravý obraz smýšlení voličstva a jsou sváděni k různým prostředkům, aby si zachovali mandáty. Ovšem příliš krátké trvání mandátů a časté změny ve složení parlamentu působí zase nepříznivě na správu a exekutivu vládní; snadno nastává kolísavost opatření vládních a nestálost vládní politiky vůbec, neboť vláda podrobena je náhlým změnám dle různých programů jednotlivých stran. Dnes ta, zítra ona strana udává směr vládní politiky, a exekutiva i správa celá přijímá směrodatné impulsy dle toho, jak se mění stanovisko vládní. Čtyřleté mandáty by stačily.

Mandáty ještě kratší znamenají rozčilování voličstva stálými volbami a celé zasedání parlamentu má pak pro poslance jen význam přípravy a agitace, aby opět byli zvoleni.

Horní komora čili panská sněmovna se živly dědičnými a jmenovanými jest původu anglického.

Jmenovací a dědičná soustava anglická má výhody, ale také značné nevýhody.

V horní sněmovně může vláda poskytnouti mandáty oněm, kdož by jinak poslaneckých mandátů neobdrželi, buď že mají odchýlné politické přesvědčení, než veškerost voličstva, buď že se činně politického života dosud neúčastnili. Při jmenování členů horní sněmovny má konečně vláda příležitost opatřiti si odborníky z kteréhokoliv oboru. Účastenstvím vynikajících odborníků nabývají úsudky sněmovny horní větší váhy. V tom je výhoda horní komory jmenované, že vynikající politikové a odborníci dostanou se do ní bez ucházení se o přízeň voličstva a že se jim tu poskytne lehce příležitost názory své uplatniti. Také v konstitučních doktrínách vždy se uvádí na prospěch bikameralismu, že svojí horní sněmovnou poskytuje možnost vynikající živly společenské získati pro politickou práci.

Naproti tomu odpůrci bikameralismu ukazují zase na to, že horní sněmovnou nastává protahování parlamentárních prací, a že tato sněmovna má možnost, vypoví-li službu, zastaviti dle vůle státní stroj. Mimo to dědičná a jmenovaná horní sněmovna svým složením je příliš vzdálena sněmovny poslanecké, tak že

ztrácí porozumění pro postavení a názory volených zástupců a pak může docházeti k vážným konfliktům mezi oběma sněmovnami.

Nevýhoda je v tom, že horní sněmovna dědičná a jmenovaná nemůže být rozpuštěna. Ježto horní sněmovna nemůže být rozpuštěna, mohou se v ní udržovati neměnní se politická přesvědčení. Schází častý a bezprostřední styk s voličstvem. Odtud zvyká si vláda vždy jen názory sněmovny poslanců míti za bezprostředný výraz veřejného mínění, neboť novými volbami stále udržuje se souvislost názorů voličstva s názory zvolených zástupců. Když pak jen poslanecká sněmovna podává vládě obraz veřejného mínění, snaží se také vláda vždy přizpůsobiti svoji politiku především názorům volené poslanecké sněmovny, vědouc dobře, že ve sněmovně horní, od voličstva vzdálené, najde snáze prostředky, jak ji získati. Známy je v konstitučních státech úkaz, že pro politiku vlády vždy směrodatna je především sněmovna poslanecká. Politický význam soustavy bikamerální není tedy tak značný. V poměru obou sněmoven politická váha stále více překládá se do sněmovny poslanecké. Čím úplněji sněmovna poslanců podáváti bude pravý obraz smýšlení voličstva, vycházejíc z přímých voleb lidových, tím větší politickou moc bude představovati naproti dědičné a jmenované sněmovně horní.

V praktické politice projev nedůvěry se strany sněmovny horní nemá také toho významu, jako od sněmovny poslanecké. Vytvořilo se konstituční pravidlo, že ministerstvo má odstoupiti jen tehdy, ztratí-li důvěru sněmovny poslancův. Politický vliv horní komory při řízení státu i význam její účasti na zákonodárství klesá. I debaty nejvíce významné, při nichž projevuje se důvěra vládě, pravou svojí váhu mají vždy jen ve sněmovně poslanecké. Poslanecké sněmovně také zachovává se právo přednostní při podání předloh; tak předlohy finanční a nejdůležitější z nich, rozpočet, předkládají se vždy nejprve sněmovně poslanecké. Poslanecká sněmovna, majíc více času k projednání, použije při důležitých předlohách každé příležitosti, aby probrala všechny otázky, jež právě zajímají veřejnost. Horní sněmovna nemívá nikdy tolik času, neboť ji obyčejně vláda nutí, aby předlohy co nejrychleji skoncovala. Ježto poslanecká sněmovna zpravidla může se zabývat vládními předlohami jak dlouho chce, má také kritik a

její pro vládu větší význam, než sněmovna horní. I veřejnost vyzorovala tuto větší sílu kritiky v poslanecké sněmovně a obrací se se svými stížnostmi a žádostmi především vždy na členy poslanecké sněmovny, aby podali interpelaci, kdežto interpelaci v horní sněmovně takřka neužívá, leda výjimečně. A tak sněmovna horní politicky pozbývá svého původního významu činitele rovnocenného se sněmovnou poslaneckou.

U nás, kde obě sněmovny svým složením jsou si tak podobny a pravděpodobně vykazovati budou po volbách vždy tutéž většinu, když okruh voličstva je málo jen změněn, mohlo zcela dobře zůstatí při komoře jediné. Stejně na konec zvítězí sněmovna poslanecká, tak, jakoby byla jen jediná komora. Senát může pak sloužit jen na lepší uspořádání předloh; ale na to by stačila řádná poradná komise a nebylo by třeba nákladné horní komory. Jen zřídka se stane, aby senát vrátil nějakou předlohu sněmovny poslanecké nebo ji snad zamítl!

Počet členů sněmovny poslanecké nemá nikdy býti značně rozmnožen. Kolegium příliš velké je aparátem poměrně těžkopádným pro úspěšnou práci zákonodárnou a kontrolní naproti vládě. Také těžiště veškeré práce zákonodárné v těchto velikých parlamentech překládá se stále více do výborů. Výbory parlamentní stávají se takřka zákonodárnými komisemi, jejichž schopnost bude ovšem různá dle složení parlamentu. Zvláště význam a moc výboru rozpočtového stále stoupá.

Volební právo do sborů zákonodárných bylo u nás co do podmínky věku upraveno pro každou sněmovnu zvláště. Hranice věková je celkem přiměřena; bývá v různých státech velmi různě stanovena; je z toho vidět, jak i »všeobecné« právo hlasovací v každém státě jinak se utváří. Rozhodně hranice věková nemá být stanovena příliš nízko, ježto jde o důležitou účast na opatrování záležitostí státních. K volitelnosti za poslance třeba je, aby kdo dosáhl věku vyššího. Náš volební řád nezná omezení volitelnosti inkompatibilitou úředního postavení a mandátu poslaneckého; státní a veřejní úředníci veskrze jsou volitelní (s nepatrnou výjimkou).

Z práva volebního stavem svým vyloučení bývali důstojníci a vojáci v činné službě. Bylo tomu tak skoro ve všech státech evropských, aby armády nebylo užíváno politickými stranami za nástroj agitace; a s ohledem na to, že těžko by bylo lze

zaručit svobodu volby při požadavcích kázně vojenské. Dnes tam, kde přechází se k soustavě miliční není důvodu, proč vojsko vylučovat. Naše zkušenosti s volebním právem vojska jsou tak nepříznivé, že se v samých kruzích vojenských uvažovalo o jeho odstranění, nebo aspoň omezení.

Z aktivního a pasivního práva volebního dále bývají všude vyloučeni ti, kdož vlastních svých záležitostí zcela samostatně opatřovati nemohou, tedy osoby, stojící ještě pod mocí otcovskou, poručnickou nebo pod kuratelou. Skoro ve všech zemích všeobecného práva hlasovacího bývalo kdysi obvyklé vylučovat z práva volebního ty, kdož požívají podpor chudinských; i v zemích demokratických vedla k podobným ustanovením obava, že se podporovaným bude nedostávat potřebné neodvislosti. U nás dnes podobných předpisů není. Zmenšená jednacích schopnost těch, nad jejichž jméním prohlášen byl konkurs, vedla taktéž k vyloučení jich z práva volebního, po dobu, pokud konkurs není ukončen. Vyloučení bývají dále všichni, kdož odsouzeni byli pro trestné činy ze ziskuchtivosti spáchané a pro některé přestupky, v nichž obzvláště nízké smýšlení se jeví; osoby takového smýšlení nemohou ovšem na funkcích veřejných brát účast. Při zločinech t. zv. politických pomíjí však důvod vylučovací zároveň s přestálým trestem.

Základem pro volby jsou ve všech státech seznamy voličské s připuštěním stížností reklamací. Reklamaci proti seznamům voličským může podat každý, komu v tomto voličském sboru, t. j. v tomto volebním okrese, volební právo přísluší. Reklamace podává se buď proto, že v seznam voličský zapsány byly osoby, jimž volební právo nepřislouží, a žádá se pak za vyloučení těchto nevoličů — ex reklamace; nebo podává se reklamace za účelem, aby osoba, jež volební právo má a v seznamu byla vynechána, dodatečně do seznamu byla zařaděna. Buď tedy, že zapsáni byli nevoličové, nebo že nebyli zapsáni voličové.

Všeobecné právo hlasovací přineslo nutnost přísnějších předpisů na ochranu čistoty voleb. Volby parlamentární a do jiných veřejnoprávních sborů reprezentativních bývají postaveny pod zvláštní trestní ochranu.

U nás platí dosud zák. z 26. ledna 1907, č. 18 ř. zák. Kdo by chtěl působit na výsledek voleb tím, že by nabízel, sliboval aneb poskytoval voličům majetkové výhody, kdo by vo-

liče podplácel, za účelem, aby buď svého volebního práva nevykonali nebo je vykonali v určitém umluveném směru, dopouští se trestního činu. Rovněž tak, kdo by se dal podplatit. Taktéž potrestán bude ten, kdo by v den volby voliče hostil ve veřejných místnostech. Zakázáno jest dále ohrožování a zastrašování voličů majetkovými újmami nebo jakýmikoli prostředky násilnými, poškozením na těle, cti, svobodě, dále domucování k volbě prostředky násilnými; i když po volbě by někdo voliče ohrožoval a zastrašoval, za to, že volil jinak, dopouští se činu trestného. Rozšiřování klamných zpráv o době a místě volby, nebo o tom, že určitý kandidát se kandidatury vzdal, když voličové nemají již příležitosti, aby se o pravém stavu věci přesvědčili, je trestno. Falšování výsledku hlasování nebo neoprávněný výkon volebního práva za jiného voliče, falšování lístků a užívání jich, nebo zbraňování voličům, aby mohli vykonat své volební právo — vše to je prohlášeno za činy trestné. Neoprávněné zjednávání si vědomosti o tom, jak kdo hlasoval, je zakázáno. Veřejné hostění voličstva trestá polit. úřad pokutami. Soudním odsouzením pro přečiny tohoto zákona z 1907 nastane ztráta práva volebního. Obecně uznávala se všude potřeba, čelit výstřelkům nedovolené agitace.

Také svoboda shromáždovací chrání se při volbách mnohem přísněji. Kdo by rušil shromáždění voličů nebo shromáždění, svolané k projednávání záležitostí veřejných, ať násilnostmi ať neoprávněným vniknutím a zatlačováním přítomných, dopouští se činu trestného dle zák. z 1907. Kdo jako nevolič vědomě a neoprávněně zúčastní se schůze, omezené výhradně na přesně vymezenou skupinu voličů a přes vyzvání schůzi neopustí, může být úřadem potrestán. Ustanovení podobná při dnešních našich poměrech agitačních nemohou být ovšem prováděna a u nás zůstanou bez účinku.

Volí se u nás dle skrutina listin: volič jedním aktem volebním volí své zástupce všechny. Soustava listin přísně vázaných, kde volič nesmí si listinu sestavit sám a sám si určit pořadí kandidátů, trhá osobní svazky voličovy s kandidátem, neboť strana bude kandidovati také osobnosti, jichž volič nezná. Ovšem může takto strana prosadit do parlamentu zase osobnosti vynikající, jichž by voličstvo nevolilo, že nejsou populární. Dnes tento případ nebude častý u nás, kde naopak zásluhou vázaných listin projdou spíše kandidáti zcela bezvýznamní.

Volič má dnes naproti sobě pouze výbory politických stran; tyto jsou přímo součástí aparátu úředního. Vázané listiny neplatí právě za projev důvěry voličstvu a na účast při volbě hnívají účinek opačný. Než úzkost z t. zv. *d e k a p i t a c e* byla veliká.

D e k a p i t a c e znamená, že při soustavě v o l n ý c h listin mohla by některá velká strana, již na počtu hlasů tolik nezáleží, naříditi částí svých voličů, aby volili kandidátní listiny stran d r u h ý c h, ale aby za to z těchto listin vyškrtali všechny osobnosti významnější, jmenovitě vůdce druhých stran. Vůdce by se pak do sněmovny nedostali.

Co do úpravy s č í t á n í h l a s ů zvítězilo u nás dnes oblíbené heslo zastoupení p o m ě r n ě h o, mající zaručiti zastoupení menšin.

Dá však také hodně počítání. Naše dnešní soustavy, dle švýcarských vzorů zavedené, se skrutiniem opětovaným, jsou sice přesné, ale působí značné vnitřní nesnáze polit. stranám, koho z kandidátů dát do druhého skrutinia. Možnost značné ztráty hlasů taktéž není vyloučena. Řízení je zdoluhavé, neboť na poprvé neobsadí se mandáty všechny a zbude jich hodně pro počítání další. Čím ovšem přesnější soustava, tím složitější. Soustava jednoduchá nevede zase k výsledkům přesným. Namnoze jde také jen o otázky čistě početní. Ideální obraz zastoupení menšin znamená však také, že tam, kde jest více stran, budou pevné většiny roztrženy a na konec nebude zde větší polit. strany, která by mohla převzít vládu. Zastoupení menšin přinese k o a l i c i m e n š i n. A tak výhody zastoupení poměrného jsou více etické, než politické povahy. Vláda koaliční jest pro každý stát obtížný způsob vlády.

Stálé tříštění stran a nemožnost pevné většiny vedly v poslední době u nás k reformám, které mají zabránit zastoupení stran příliš malých a odpadlíků od stran vládnoucích. Tím naše »poměrné zastoupení« uchyluje se na konec zase k starému principu m a j o r i t n í m u. Řada našich volebních experimentů tím však asi sotva jest ukončena.

§ 41. Pravidla o činnosti parlamentu.

Legislaturní perioda poslanecké sněmovny řídí se časově šestiletým obdobím volebním. Počítá se o d e d n e v o l e b n í h o. Otázka, může-li legislaturní perioda být parlamentem

v konkrétním případě a k určitému účelu prodloužena o nějaký čas, jmenovitě, může-li parlament prodloužiti si legislaturní periodu až potud, dokud nedokončí některé naléhavé práce své, musí být zodpověděna dle ústavy. Legislaturní perioda určena je v ústavním zákoně. Není tedy pochyby, že může být změněna, tedy i prodloužena změnou onoho zákona. K změně takové třeba je však zákona ústavního, tedy usnesení obou sněmoven o změně ústavy. Zákon tento musil by být usnesen za podmínek, jakých se vyžaduje k změně ústavy, t. j. kvalifikovanou většinou. Ani vláda o své újmě, ani poslanecká sněmovna sama nemůže si legislaturní období prodloužiti, neboť nemůže poslanecká sněmovna sama libovolně ad hoc měniti zákony, jež usneseny býti musí vždy za souhlasu obou zákonodárných činitelů, obou komor.

President může sněmovny odročiti nebo uzavřiti nebo sněmovny může rozpustiti. Je-li sněmovna odročena, nekonají se schůze a projednávání prací se na dobu odročení přerušuje. Jinak však zůstanou obě sněmovny ustaveny, funkce předsedů trvají dále a sněmovna po opětném svolání (po uplynutí odročovací doby) započne se svými pracemi tam, kde na nich přestala při odročení a prostě v nich pokračuje. Kontinuita zasedání se zachovává. Sněmovna sama nesmí se odročiti, nesmí o své újmě svoji činnost přerušiti. Naproti tomu uzavření či propuštění přerušuje kontinuitu ve vyřizování prací parlamentárních a vůbec v zasedání: princip diskontinuity zasedání; princip tento spočívá na uznávaných ústavních zvyklostech a byl přejat z Anglie. Na základě anglické ústavní zvyklosti zachovává se táž praxe ohledně uzavírání také v jiných státech evropských. Všechny záležitosti, v minulém zasedání nevyřízené, musí v novém zasedání se probírat zase od počátku; práce sněmovní se přerušují; v novém zasedání nelze navázati na dřívější.

U nás tyto uvedené účinky uzavření parlamentu nastanou jen tehdy, když v uzavíracím dekretu bude tak výslovně ustanoveno; mimo tento případ není u nás rozdílu mezi uzavřením a pouhým odročením sněmovny.

President jako náčelník exekutivy je oprávněn parlament rozpustiti. Užije oprávnění tohoto dle návrhu vlády. Odtud zdálo by se, že právo rozpustiti parlament vede k nadřív

zenosti exekutivy a k politické převaze vlády nad parlamentem. Ale s úspěchem může vláda rozpouštěcího práva užít jen jednou. Vrátili-li se jí sněmovna v témže složení zpět, je vláda na konec nucena se podrobit parlamentu. Rozpuštění poslanecké sněmovny má v tomto případě pro vládu jen význam odkládací, totiž ten, že nemusí hned na poprvé se podrobit parlamentu, nýbrž že svůj ústup rozpuštěním odkládá. Po rozpuštění vláda vždy ocitá se přímo naproti voličstvu a stává se ještě více závislou na tom, koho jí voličstvo pošle do parlamentu. Politický vliv voličstva po rozpuštění se vždy ještě stupňuje.

Každá z obou sněmoven upravuje samostatně svůj jednací řád i vlastní řízení disciplinární. Ježto každá sněmovna usnáší se sama na svém vlastním vnitřním řádu jednacím, bývá oprávnění jejich, stanovit si vlastní jednací řád, počítáno mezi t. zv. »autonomní funkce«. Název tento je nevhodný. Při úpravě jednacího řádu nejde o autonomii v pravém slova smyslu, nýbrž o pouhé vymezení a ohraničování kompetencí orgánů státních. »Autonomii« dle právního řádu může mít toliko korporace, především korporace práva veřejného, pokud je oprávněna v určitých směrech samostatně upravovat právní poměry svých členů. Parlament není však korporací, nýbrž kolegiálním orgánem státním, orgánem jako jiné úřady státní, a úřad žádný nemůže mít »autonomii«. Užívání výrazu »korporace zákonodárné« nemá přesného smyslu. Korporace, v jejímž jménu parlament svá práva vykonává, je jediné sám stát. Ustanovení jednacího řádu neobsahují leč vzájemné vymezení kompetencí orgánů státních, chraničování kompetencí členů určitého kolegia úředního. Předpisy jedn. řádu o hlasování, interpelacích, podávání návrhů jsou částí předpisů o organizaci státní; jsou to správní nařízení a reglementy dané úřadu v zájmu jeho úředních záležitostí. Ustanovení jednacího řádu jsou k tomu, aby chránila instituce státní v obecném zájmu státním, nikoliv individuální práva členů parlamentu. Normy jednacího řádu dány jsou k tomu, aby zajistily spořádaný chod prací parlamentu. Účelem každého jednacího řádu a každého oprávnění k úpravě jednacího řádu je nerušené a přiměřené vyřizování parlamentních prací, prací státních.

Formy jednání sněmovního upraveny jsou jednak některými

předpisy ústavy, jednak zvláštním zákonem o jednacím řádu a konečně vlastními jednacími řády senátu i poslanecké sněmovny. Náš jednací řád není rozdělen na část stálou, na pravidla, která platí pro všechna zasedání, a na část pomíjící, na ustanovení, která jsou dána vždy jen pro jedno zasedání a pomíjejí s jeho zakončením. Ona ustanovení, která o jednání dal sám ústavní zákon, mohou být změněna jen ve formě k změně ústavy vyžadované, totiž kvalifikovanou většinou. Ony předpisy pak, jež obsaženy jsou v zákoně o jednacím řádu, mohou být změněny způsobem, jímž dějí se změny obyčejných zákonův, tedy jen cestou zákonodárnou. Konečně předpisy vlastního jednacího řádu obou sněmoven podléhají změnám samostatnými usneseními každého z obou zákonodárných sborů. V tom je také největší nebezpečí pro minoritu, že v těchto částech může být jednací řád změněn, kdykoli se majoritě zachce, a to i za dosažením konkrétního účelu stranického; majorita může svým usnesením upravovat jednání i pro každý jednotlivý případ; její vůli není dána žádná mez.

Taková je formální platnost a závaznost jednacího řádu.

Důsledek uznané zásady veřejnosti projednávání parlamentního je také, že za pravdivá časopisecká sdělení o veřejném jednání sněmovny a otiskování jich nikdo nemůže být volán k zodpovědnosti. Cokoli však by bylo v časopisech dáno z vlastní iniciativy k onomu pravdivému sdělení o projednávání sněmovny, jako kritizování poslaneckých řečí, poznámky, polemiky, nepožívá imunity. Tato imunita vztahuje se jen na sdělení tiskem, nikoli na sdělení ústní, a jen na sdělení jednání veřejných, nikoli tajných. Dle stanoviska dnešní praxe nemusí jít o sdělení určitého celého uzavřeného projednávání. Praxe příznává imunitu beze všeho i řečem jednotlivým, vytrženým ze souvislosti celku, i zlomkům takových řečí. I obsah spisu konfiskovaného, jehož rozšiřování je zakázáno, může být dnes imunisováno a beztrestně uveřejněno; stačí k tomu, aby obsah spisu v celém svém znění učiněn byl obsahem interpelace; věrně otištění takové interpelace požívá imunity.

Ministři a náčelníci úřadů centrálních jsou oprávněni účastnit se všech porad, i výborových, a vládní předlohy buď osobně nebo svými zástupci zastávají. Mohou tu kdykoli

a jak často chtějí slova se chopiti. Když v poslanecké sněmovně ujme se slova vládní zástupce a před tím již byl přijat návrh na konec debaty, je tím debata opět zahájena. Každá sněmovna může přímo požadovati, aby ministři ve sněmovně byli přítomni, ale toto oprávnění její není zaručeno žádným prostředkem prováděcím. Nechce-li ministr, nebude přítomen, aniž se mu co stane. Výbory a komise sněmovní jsou oprávněny prostřednictvím předsedy sněmovny od ministrů a zástupců vlády žádati vysvětlení a informace, které by si přály, i mohou za tím účelem zástupce vlády do svých schůzí pozvati, ministři mají pak přímo povinnost vyhověti.

Ministři mohou interpelace hned zodpověděti nebo slíbiti, že zodpovědí později, nebo i s udáním důvodů odpověď odepříti. U nás stanovena je skutečná zákonná povinnost ministrů interpelaci zodpověděti, nebo jsou povinni aspoň udati důvody, pro které zodpovědění se odpírá. Není dáno ministrům na libovůli, chtějí-li odpověděti, byť i v praxi odpověď jejich se nedá vynutiti.

Náš jednací řád zná také návrh na konec debaty — kloturu — starý prostředek proti protahování jednání, francouzského původu. U nás návrh na konec debaty může podat i jediný člen. Návrhu na konec debaty užívá se s oblibou proti obstrukci. Majorita návrhem na konec debaty dovede také vždy překaziti každou debatu sobě nepohodlnou. Majorita užívá toho prostředku i k pohodlnému umlčování minority. Minorita octne se vždy před nebezpečím, že nebude moci dát projednati samostatný svůj návrh. A tak návrh na konec debaty, je-li užíván majoritou bezohlednou, stává se skutečným týracím nástrojem proti minoritě. Častým takovým omezováním slova parlament na konec stává se hlasovacím strojem a ruší se jedna mezi základními podmínkami parlamentarismu, totiž volnost slova. Majorita musí tedy prostředku tohoto užívati opatrně, tím více, ježto je jí mysliti i na to, že někdy takřka přes noc může být zatlačena do minority.

Čím menší svoboda jednání, tím horší kvalita zákonodárných prací. Vláda, která ví, že přísný jednací řád znemožní kritiku opozice a že ochotná pracovní většina odhlasuje všechno, nebude si dávat záležet na propracování zákoných předloh. Množiti se budou zákony nepřesné, na rychlo

sdělané, ku kterým bez delšího uvažování vláda svoji většinu přiměje.

Omezovat stále jen volnost slova odporuje zásadám parlamentarismu, neboť parlament je sbor, kde se má jednati ve formě vývodů a protidůvodů, je přímo nejvyšší národní výbor pro stížnosti, kde každý může doufat, že na tomto fóru se jeho někdo zastane. Omezovat volnost slova znamená odnímat parlamentu tuto povahu tribunálu pro žaloby občanské. Jest také zájem státu, všechny strany a stížnosti národa slyšet.

Instituce kvalifikované většiny vedla dnes v mnohých státech k tomu, že politické strany dávají si do ústavy všechna ustanovení, která mají být zabezpečena proti změnám jednoduchou většinou; důležitá a méně důležitá ustanovení jsou pak bez ladu a skladu shrnuta v ústavě. Odtud nové ústavy bývají obšírné. Stížení změn ústavních požadavkem kvalifikované většiny má zaručiti větší stálost poměrův ústavních a vyloučiti náhlé přechody. Mimo to menšinám poskytuje se takto ochrana proti panství prosté většiny. Minorita pak někdy i prostou secessí může zmařiti přijetí předlohy jí nepříznivé. Naproti tomu ony ústavy, které neznají stěžujících podmínek a žádné kvalifikované většiny pro změny ústavní jsou ve výhodě tím, že podle nich kdykoli ústavní zákonodárství může být beze všech průtahů přizpůsobeno změněným poměrům politickým a konkrétním potřebám přítomnosti.

Disciplinární prostředky našeho parlamentního řádu jednacího nejsou právě mírné. Vykonávati moc disciplinární přísluší presidentu sněmovny. Může volati »k věci« řečníky zabíhající ve svých vývodech, může jim po opětovaném volání »k věci« odniti slovo, může řečníky volati »k pořádku«, porušují-li zásady slušnosti a mravu nebo pronášejí-li výroky trestuhodné. Bylo-li poslanci odňato slovo pro uchýlení se od věci, může se sněmovna přes to usnésti, že chce řečníka slyšeti. »Volání k pořádku« dle starého parlamentního zvyku anglického je pokáráním, jímž president dává výraz nelibosti nad jednáním poslancovým. President může při tom současně s přerušením řečníka odňati mu hned slovo, a sněmovna může se usnésti, aby volání k pořádku bylo zaznamenáno v protokolu. Tu již více vystupuje kárný charakter tohoto prostředku jakožto důtky.

Zostření parlamentního práva disciplinárního objevilo se na obzoru od doby, kdy pracovní schopnost parlamentů soustav-

nou obstrukcí byla plně rozrušena. Z prostředku krajní nouze, jímž minorita hledí chrániti své zájmy, obstrukce stala se pojednou soustavnou negací idey parlamentarismu, tak že běželo přímo o další existenční oprávnění parlamentarismu. Zásada vlády majoritní byla porušena; pravidlem stávalo se, co chtěla minorita. Jednací řády zostřovaly právo disciplíny parlamentární tím, že přiznávaly oběma sněmovnám právo vylučovací členů jednání rušících — po způsobu francouzského řádu jednacího komory poslanců a dle »suspense« anglického řádu jednacího.

Možnost obstrukce má být znesnadněna. Obstrukce vždy nejráději zneužívá takových pravidel, která mají zabezpečiti důkladné uvážení předmětu, takových formalit, které jsou dány za účelem lepšího vedení sněmovních prací (pausy, několikeré hlasování, opětované porady). Obstrukce převrací účel oněch ustanovení, která mají zaručiti věcné a důkladné projednání předmětů, užívá jich k protahování a vystačí tu poměrně s malými prostředky. Proti zneužívání volnosti slova obstrukci čelí zavedení t. zv. guillotiny. Parlament usnese se, že porada o určité věci musí být skončena do přesně vyměřené lhůty; čas vyměřený dělí se pak počtem přihlášených řečníků: čím více řečníků, tím kratší řeči mohou míti. V ustanovený čas se pak o věci hlasuje bez ohledu na to, byla-li porada skončena. Zařízení toto funguje jako hlasovací stroj.

Obstrukce vždy znamená zesílení správy a exekutivy naproti legislativě.

Rozpočtové právo parlamentů se stává ilusorním, rozpočet zůstane ponechán volnému uvážení vlády, t. j. administrativy, bez uplatňování kontrolních kompetencí sboru zákonodárného a bez jeho souhlasu. Parlament zbavuje se tak sám vlivu na činnost správy. Vláda i přes obstrukci musí vésti dále hospodářství státní, musí vésti celou veřejnou správu a vykonávat bez přerušování funkce státní moci; žádná vláda pro obstrukci nezastaví činnost soudů nebo správních úřadů. Vždy však prostředky, jimiž obstrukci lze čeliti, je voliti velmi opatrně, neboť se stane snadno, že z dobře míněných ustanovení jednacího řádu mohou působením parlamentních zvyků vyvinouti se vexatorní prostředky, které pak obtěžují samu majoritu k práci ochotnou. Nelze však také zaručiti, že zostřovací prostředky dodělají se v ý s l e d k u. Všechny, i nejpřísnější, jednací řády par-

lamentární ještě mají celou řadu ustanovení, která spočívají jen na pouhém uznání jednotlivých členů parlamentu a jsou založena jen na prostém podřízení se poslanců; tu přijde jen na přesvědčení o ceně jednacího řádu pro parlamentární práci a na vědomí zodpovědnosti parlamentu za plnění státních úkolův. Kde chybí přesvědčení o pravé ceně parlamentárního života, tam nepomohou jednací řády sebe přísnější.

§ 42. Jednací řády našeho sboru zákonodárného a zasedání.

A. Jednací řád pro sněmovnu poslaneckou vydán byl zákonem ze dne 15. dubna 1920, č. 325 sbr. z. Poslanci jsou povinni účastniti se nepřetržitě všech jednání a prací sněmovních. Pro každou schůzi sněmovní i výborovou vyložena bude prae-senční listina, do níž se přítomní zapisují. Dovolenu do 7 dnů uděluje předseda, delší dovolenu pak sněmovna sama na návrh předsedův prostým hlasováním bez debaty. Nepřijde-li člen výboru bez náležité omluvy do 3 po sobě následujících schůzí výborových, ztratí členství ve výboru a polovici měsíčního platu za nejbližší měsíc. Nepřijde-li poslanec bez platné omluvy do 6 po sobě jdoucích schůzí sněmovních, ztratí nárok na celý měsíční plat pro příští měsíc. Z toho plyne prostě, že sobě každý poslanec může udělati občasnou dovolenu bez jakékoli újmy finanční. Byl-li poslanec v témže roce (patrně kalendářním) třikráte již pokutován ztrátou celého měsíčního platu, přikáže předseda sněmovny věc výboru imunitnímu, aby o tom podal zprávu s návrhem. Výbor může navrhnouti, aby poslanec nedbalý byl potrestán ztrátou měsíčních platů nejvýše na půl roku příštího. O návrhu výboru rozhodne sněmovna prostým hlasováním bez debaty. Ve všech uvedených případech musí být poslanci dána možnost, aby se v určené jemu lhůtě o věci vyjádřil. Záruky, dané pro přítomnost poslanců ve sněmovně, nejsou tedy příliš silné. Poslanci mohou si dělat dovolené pětidenní, aby nebyli pokutováni; kdo za pět dní jednou se ve sněmovně objeví, je kryt. Spíše by se hodilo, sraziti prostě za každou neomluvenou schůzi hned přiměřený obnos z měsíčního platu; ovšem snese-li poslanecká sněmovna prostředek tak ostrý. Vnitřní horlivost k práci se trestem špatně budí a předseda by měl z pokut dosti nepříjemností.

I. Sněmovna posl. schází se ku dvěma řádným zasedáním

každého roku, z jara a na podzim. Dle potřeby bude též zasedání mimořádné, svolané prezidentem republiky, výjimečně předsedou sněmovny samé, kdyby prezident žádosti dvou pětin sněmovny za svolání mimořádného zasedání nedbal (§ 28 ústavy) a od posledního řádného zasedání již 4 měsíce uplynuly. Zasedání poslanecké sněmovny začíná a končí vždy současně se zasedáním senátu. Končí se nebo odročuje a sněmovna se rozpouští z moci presidenta republiky, písemným prohlášením či dekretem. O ukončení nebo odročení zasedání platí:

a) Když zasedání bude ukončeno, pokračuje sněmovna při zasedání novém ve svých pracích podle stavu, v jakém dříve svoje práce ukončila.

b) President republiky může však přivoditi i jiné účinky skončeného zasedání. Může totiž v ukončujícím dekretu prohlásiti, že se práce sněmovny přerušují. Tím veškeré záležitosti, o kterých sněmovna již před tím neucínila konečného usnesení, přestávají být předmětem jednání sněmovny. V novém zasedání musí se pak se vším začít znova. Po takovém přerušení prací sněmovních může se v novém zasedání sněmovna na návrh vlády nebo iniciativního výboru se souhlasem vlády nejvýše usnésti, že nový výbor, jemuž se přikáže nějaká zákonná předloha, v dřívějším zasedání již projednávaná, má pokračovat v poradě na základě výborových usnesení, přijatých již v předcházejícím zasedání. O návrhu na tento způsob jednání rozhodne sněmovna bez rady výborové a bez debaty prostým hlasováním. Sněmovna může však též odkázati návrh výboru. Výbor, který byl sněmovnou prohlášen za permanentní, může jednat i po ukončení zasedání, avšak jen se souhlasem vlády.

Ustanovení právě uvedená dávají presidentovi republiky možnost, zbaviti se prostým přerušovacím dekretem věcí nepohodlných. »Sněmovní autonomie« se tím zrovna nepovznáší. Bylo by bývalo na místo podrobných předpisů jednodušší, přijmouti prostě obvyklý v parlamentárním právu evropském rozdíl mezi uzavřením a odročením parlamentu. Činit nepřerušené jednání výborové odvislým od souhlasu vlády neodpovídá demokratické svrchovanosti parlamentární a předpis může mít také špatné účinky při možném konfliktu.

c) Bylo-li zasedání pouze odročeno, nastane v pracích a schůzích sněmovních jen přestávka až do nového svolání. Všecky výbory mohou i po odročení pokračovati ve svých pracích.

§ 43. Organísace sněmovní.

Sněmovna nově zvolená ustaví se v první schůzi sněmovní, kterou zahájí předseda ministerstva, jenž, ačkoli jest pouhým orgánem moci výkonné, má přijmouti také poslanecký slib od poslancův, dát provést volbu sněmovního předsedy a dotázat se ho, zda volbu přijímá. Když zvolený předseda volbu přijme, složí ve sněmovně slib taktéž do rukou předsedy ministerstva; na to převezme nově zvolený předsednictví sněmovny a dá provést volbu místopředsedů, zapisovatelů a pořadatelův. Místopředsedové složí slib do rukou předsedy sněmovny. Sčítání hlasů provedou při těchto volbách poslanci, jmenovaní zase předsedou ministerstva. Všechny volby uvedené jsou prozatímní. Definitivní volby konají se za měsíc po ustavující schůzi a platí na celé volební období. Výjimečně může však na začátku nového zasedání žádati nadpoloviční většina všech poslanců písemnou žádost za nové volby. Na žádost tuto jest položiti volby na denní pořádek příští schůze.

Poslanecký slib skládá se v první schůzi sněmovní, před volbou předsedy sněmovny, a to do rukou předsedy ministerstva, jemuž vůbec v ustavující schůzi sněmovní jsou dána taková práva, jakoby byl nadřízeným sněmovně. Před prvním vstupem do sněmovní síně má každý poslanec prohlásiti v kanceláři sněmovní, ku které národnosti se hlásí, a má podepsat tam prohlášení, obsahující formuli slibu, což se jemu na certifikátu potvrdí. Tím jest poslanci zjednan přístup do schůze sněmovní, v níž pak předseda ministerstva dá přečíst formuli slibu a poslanci na jeho vyzvání jednotlivě podáním ruky a ústně slib složí. Poslanci, později do sněmovny vstupující, složí týmž způsobem slib předsedovi sněmovny. Odepření slibu nebo slib s výhradou znamená ztrátu mandátu, kterou prohlásiti může v první schůzi mín. předseda, v pozdějších schůzích předseda sněmovny.

Tyto předpisy jedn. řádu, obsahující vlastně jen prováděcí nařízení k § 22 ústavy o slibu posl., nejsou v odporu s ústavou. Pouhý volební certifikát poslanecký nezjedná nyní již také přístup do schůze sněmovní, nýbrž třeba jest zachování předepsaných formalit před slibem v kanceláři sněmovní.

Poslanci slibují zde úřední přísahu podobně jako úředníci; sankce na odepření slibu jest přísná a sesiluje jen ještě jejich

úřednický charakter. Rozumí se, že poslanci není bráněno, aby při vstupu do sněmovny ve zvláštním ohrazení nevyjádřil své přesvědčení politické, byť i toto nepohybovalo se na půdě platné ústavy. Předseda a místopředsedové sněmovní slibují zachování zákonů a nestranné zastávání úřadu dle svého svědomí.

Předseda a 4 místopředsedové sněmovní tvoří předsednictvo sněmovní. Toto vede záležitosti sněmovny se týkající, a za tím účelem shromažďuje se buď ke schůzím celého předsednictva nebo vede správu předsedou a úřadujícím místopředsedou. Za pomocné orgány má zapisovatele a pořadatele se sněmovní kanceláří. Předsednictvo úřaduje i po skončení funkčního období sněmovního až do ustavující první schůze nově zvolené sněmovny. O pravomoci předsednictva obsahuje jednací řád tyto předpisy:

1. Předsednictvo celé usnáší se za řízení předsedy nebo místopředsedy: a) především o výkladu jednacího řádu, b) o odnětí náhrady poslanci nedbalému nebo vyloučenému, c) o době a denním pořádku schůzí sněmovních, když sněmovna sama tak neurčila, jakož i pořadí, jak střídají se místopředsedové, úřadující za předsedu, a zapisovatele, d) o organizaci sněmovní kanceláře a výdajích z rozpočtu sněmovního, o zřízení sněmovní stráže, e) o tisku návrhů, překladech a peticích i o způsobu uveřejňování zpráv o jednání sněmovním, f) o vyloučení projevů velezrádných, bezpečnost státu ohrožujících a mravnost urážejících z návrhů, dotazů a interpelací. Zde tedy předsednictvu dává se moc, provozovati policejní censuru projevů poslanců, i bude třeba opatrnosti, aby tato moc nepřešla v potlačování jiného politického přesvědčení, když policejní pojmy jsou tak široké. Předsednictvo jest způsobilé k usnášení za přítomnosti aspoň 1/2 členův a usnáší se prostou většinou hlasů. Předseda hlasuje taktéž a při rovnosti hlasů jeho hlas rozhoduje.

2. Předseda svolává sněmovní schůze a je řídí, dbá nad zachováním jednacího řádu a pořádku v domě, uděluje slovo, stanoví a klade otázky při hlasování i prohlašuje jeho výsledek. Kdyby porušen byl pořádek ve schůzi, může ji přerušit nebo ukončit. Ruší-li galerie, dá ji vyklidit. Zakončuje schůzi a současně dle usnesení předsednictva celého navrhuje čas a denní pořádek schůze příští. O námitkách proti tomuto jeho návrhu a případné změně rozhodne sněmovna prostým hlasováním bez debaty. Předseda zastupuje sněmovnu na venek. Jemu jest pod-

řízena sněmovní kancelář. K výkonu úředních jeho opatření slouží také sněmovní stráž, kterou opatří pro každé zasedání předsednictvo celé v dohodě s min. v n i t r a. Stráž, pokud funguje jako sněmovní, podřízena jest výhradně předsedovi. Místopředsedové zastupují předsedu se vši jeho pravomocí na jeho příkaz v pořadí, jak předsednictvo určilo. Zapisovatelé dohlížejí na hlasování a na sněmovní volby, sčítají hlasy a ohlašují výsledek předsedovi; úřadují v pořadí, jak předsednictvo určilo. Pořadatelé pečují o pořádek v celém domě sněmovním. Za jednání a chování se stráže sněmovní bude zodpověden dle obecných zásad ministr vnitra.

O organizaci kanceláří sněmovny poslanecké a senátu vydán byl zákon ze dne 15. dubna 1920, č. 328 sb. z., doplněný zák. z 9. června 1922, č. 186 sb. Opatření úřednictva přísluší předsednictvu každé sněmovny v dohodě s příslušným ministerstvem. Úředníci veřejní zůstávají, i když službou sněmovně byli příkázáni, v osobním stavu onoho úřadu, odkud sněmovně byli přiděleni. Odvolání na žádost předsednictva provede ministerstvo a úředník vrací se do svého oboru se zachováním všech nároků na časový postup. Přidělení úředníci jsou služebně podřízeni předsednictvu o b o u sněmoven. Jsou úředníky veřejnými i se všemi výhodami úředníků státních.

Člen sboru zákonodárného nemůže být současně úředníkem sněmovním (i n k o m p a t i b i l i t a.)

§ 44. Předměty jednání.

Předměty jednání poslanecké sněmovny tvoří: 1. zprávy a podněty presidenta republiky, 2. návrhy a prohlášení vlády, 3. zákonné osnovy a usnesení ze senátu, jakož i návrhy sněm. předsedy a poslanců, 4. zprávy výborů a stálého výboru pro nařízení nouzová (§ 54 úst.), 5. dotazy, petice a provádění voleb sněmovních.

Návrhy vládní a samostatné iniciativní návrhy poslanecké podávají se písemně ve sněmovní kanceláři, při čemž návrhy poslanecké vyžadují podpisu aspoň 20 poslanců. Po vytisknutí rozdají se poslancům. Návrh musí obsahovati přesnou formulaci toho, na čem sněmovna se má usnéstí, rozvahu o finančním obsahu návrhu a návrh na úhradu potřebného nákladu. Návrhy bez těchto předepsaných formalit, nedostatečně formulované

nebo bez náležitého počtu podpisů, nebudou předmětem jednání. Při značném počtu a větším objemu návrhů může předsednictvo (na ochranu proti obstrukci) je dát vytisknouti pouze u výtahu se sdělením, že úplné návrhy jsou vyloženy ve sněmovní kanceláři. O projednávání návrhů se předpisuje:

a) Návrhy vládní, tiskem rozdané, přikazuje v nejbližší schůzi předseda sněmovny onomu výboru, jež považuje za příslušný. O návrhu některého poslance, aby vládní předloha přikázána byla jinému výboru, než jak určil předseda, rozhodne sněmovna prostým hlasováním bez debaty. Odvolání vládních návrhů jest přípustno dotud, dokud sněmovna nepřikročí k druhému čtení.

b) Samostatné návrhy poslanecké, písemně kanceláři sněmovní podané a pak tiskem rozdané, přikazuje sněmovní předseda výboru iniciativnímu. Jakmile jsou tiskem rozdány, nemohou již být odvolány. Budou-li zamítnuty výborem iniciativním, nebo budou-li zamítnuty v prvním či druhém čtení, nesmějí být znovu podány, dokud neuplyne 6 měsíců od zamítavého usnesení. Předlohy, senátem usnesené, avšak definitivně po druhé poslaneckou sněmovnou zamítnuté, nesmějí být v žádné sněmovně před uplynutím jednoho roku znovu podány.

Na počátku prvního zasedání zvolí sněmovna dva výbory, iniciativní a rozpočtový. Tyto jsou obligatorní. Na návrh vlády nebo na písemný návrh aspoň 21 poslanců může sněmovna zřídit i jiné výbory a stanovit, kolik mají mít členů, což stane se prostým hlasováním bez debaty. Rovněž na návrh vlády, předsedy sněmovny nebo 21 poslanců může sněmovna prostým hlasováním bez debaty usnést, že některý výbor prohlašuje se za permanentní. O obligatorních dvou výborech a o výborech ostatních jest ustanoveno:

1. Výbor iniciativní zkoumá samostatné iniciativní návrhy poslanecké nejprve předběžně a jest zavázán, učiniti rozhodnutí do 30 dnů po tom, co návrh byl jemu přikázán, ač nebyla-li sněmovnou určena lhůta kratší. V případě skončení sněmovního zasedání mezi běžící lhůtou počítá se nová lhůta od začátku příštího zasedání. Předseda iniciativního výboru přikáže návrh některému členu výboru, aby jako zpravodaj podal zprávu. Kdyby byly námitky proti osobnosti zpravodajově, zvolí jej výbor prostým hlasováním bez debaty. Menšina, jsoucí proti zvolenému, jest oprávněna zvoliti si zpravodaje menšiny.

K věci promluví zpravodaj většiny i menšiny. Na návrh předsedův může výbor prostým hlasováním bez debaty pro oba zpravodaje omeziti dobu řeči, nikoli však pod 10 minut.

Výbor opět tímž způsobem rozhodne, zda návrh přikáže se k řádnému projednání některého příslušného výboru, či zda se zamítá. O usnesení vyrozuměn bude předseda sněmovny a první z podavatelů návrhu. Kdokoli z podavatelů návrhu může na to do 3 dnů u předsedy sněmovny navrhnouti, aby sněmovna změnila zamítavé usnesení iniciativního výboru; předseda v některé příští schůzi předloží věc sněmovně, jež rozhodne prostým hlasováním bez debaty. Když sněmovna žadateli vyhoví, přikáže předseda sněmovny návrh dle svého uvážení příslušnému výboru. Na návrh sněmovního předsedy může sněmovna usnést prostým hlasováním bez debaty, že o různých návrzích iniciativních rozhodnuto bude jediným hromadným hlasováním. Návrhy, o nichž iniciativní výbor včas nerozhodl, přikáže předseda sněmovny na návrh některého z podavatelů dle svého uvážení některému příslušnému výboru.

Výbor iniciativní, z obavy před obstrukcí dle cizího vzoru k nám zavedený, jest prostým potlačovacím strojem na návrhy každé menšiny. Osvědčit se může proti menšině malá; minorita početná, rozhodně vedená, za níž stojí dosti odhodlaného voličstva, na konec tak příliš trpěti nebude, protože v jedn. řádu najde pro plnou schůzi sněmovní vždy ještě dost prostředkův, aby se uhájila a aby se s ní musilo vyjednávat i platiti jí žádanými koncesemi. K zmírnění ostrosti parlamentního boje podobné výbory nepřispívají.

2. Rozpočtový výbor projednává předlohy rozpočtové a berní. Mimo to však každá osnova zákonná a každý návrh, jimiž se zatěžují státní finance nad rozpočet již povolený, musejí být, i když byly projednány již ve výborech jiných, postoupeny ještě výboru rozpočtovému, a to před projednáním ve schůzi sněmovní, aby rozpočtový výbor mohl o tom podati svoji zprávu s hlediska úhrady.

3. Výbory ustavují se tak, že nejprve jeden z výborových členů, jež určí předseda sněmovny, dá provést volbu výborového předsedy, náměstků a zapisovatelův. V důležitých případech může být výbor svolán i samým předsedou sněmovny. Nadpoloviční většina všech členů výboru může kdykoli žádati za novou volbu všech či některých funkcionářů výborových i zpravodaje.

Volby nové jest ihned provéstí. Předseda výboru jest co do řízení jednání a prostředků disciplinárních nadán týmiž právy jako předseda sněmovny. Návrhy jednoduché a stručné smějí být na usnadnění jednání ve výboru podávány též ústně, připustí-li tak předseda a nepodá-li většina přítomných členů proti tomu písemných námitek. O návrzích formálních a takových, které neobsahují ani věcných změn ani doplňků projednávaného předmětu, rozhoduje se vždy prostým hlasováním bez debaty. Výbor může týmž způsobem usnésti však provedení debaty; týmž způsobem, bez debaty, může být i jednání prohlášeno za důvěrné nebo může být usneseno, že jednání výborové se neuveřejní.

4. Ministři a jimi vyslaní úředníci, jakož i předseda sněmovny, jsou oprávněni dostaviti se do všech schůzí výborových, uchopiti se tam slova a podávati návrhy. Výbor může se prostým hlasováním, bez debaty usnésti na tom, že určitý ministr má se osobně dostaviti do schůze výborové k podání žádaného vysvětlení; pozve jej předseda výboru. Poslanci jsou oprávněni taktéž být přítomni při jednání některého výboru, mimo případ, že výbor usnesl se na jednání důvěrné. Usnesení na jednání důvěrné může však sněmovnou na návrh 21 poslanců prostým hlasováním bez debaty být změněno. Při jednání o rozpočtu, předlohách daňových a povolení kontingentu branců, přítomnost poslanců ve výboru nesmí být vylučována.

Výbor může volati si znalce a poradce, slyšeti svědky ve věcech veřejné povahy, nebo dát je soudem vyslechnouti za účelem vyšetření některé záležitosti, o níž výbor jedná. O svědectví platí analogicky předpisy trest. řádu. Veřejní úředníci nesmějí odepřítí výpovědi z důvodu úředního tajemství; poslanec však smí odepřítí svědectví o věcech, které jemu byly svěřeny jako členu sboru zákonodárného. Křivé svědectví před výborem jest trestno jako před soudem (zde výbor příliš se vyvyšuje; není přece soudem řádně osazeným, aby si mohl osobovati pravomoc soudcovskou a chrániti svoje vyšetřování prostředky tak ostrými). Donucení k svědectví před výborem provedou soudy.

5. Kdo do výboru jest zvolen, jest zavázán volbu přijmouti, leč že by byl již členem dvou výborů jiných. Pozbude-li poslanec pro nedbalost mandátu výborového nebo když nemůže přes 3 neděle schůzí výboru se účastniti, požádá předseda výboru předsedu sněmovny, aby nařídil novou volbu do výboru. Zpravo-

daje o návrhu, výboru příkázaném, určí předseda výboru; vzneseli se proti tomu námitka, zvolí zpravodaje výbor prostým hlasováním bez debaty. K platnému jednání ve výboru třeba jest přítomnosti jedné třetiny členů. Usnesení dějí se platně prostou většinou přítomných, i předsedu v to počítaje, jenž hlasuje vždy naposled. Při rovnosti hlasů jest návrh zamítnut. Výbor může svá usnesení odvolati jen dotud, dokud výborová zpráva není rozdána již sněmovně. Odvolání musí být ve výboru usneseno jednohlasně nebo většinou přítomných, ale aspoň tolik a hlasy, kolik jich bylo pro dřívější usnesení původní.

6. Když určitý návrh výboru v některé záležitosti záleží ještě na rozřešení nějaké otázky předběžné, navrhnouti může výbor sněmovně, aby rozhodla dříve otázku předběžnou, před hlavní věcí, a debata ve výboru může být odročena až do rozhodnutí sněmovny v otázce předběžné. Ve výboru jedná se tak, že zpravodaj přednese věc, pořídí pak o výsledku jednání odůvodněnou zprávu, a když ji výbor schválí, zastává pak usnesení výborové i ve sněmovně. Výbor může také zmocniti předsedu a zpravodaje, aby sami důvodovou zprávu vypracovali a přímo sněmovně podali. Rozdanou již ve sněmovně zprávu může výbor odvolati jen tehdy, když k tomu sněmovna svolí, a to prostým hlasováním bez debaty. Menšina výboru, mající aspoň 1/3 členů, může podati sněmovně svoji zvláštní zprávu, jež rozdá se současně se zprávou výborovou. Zvláštního zpravodaje menšiny pro schůzi sněmovní však nelze zříditi. Když některý návrh bude příkázán dvěma či více výborům, může se o něm jednati současně, a to tak, že sobě výbory zřídí k poradě o takovém návrhu společnou komisi, do níž vyšlou každý stejný počet členů, a schválí pak společnou zprávu komise pro schůzi sněmovní.

Rozpočtový výbor, jenž obdrží návrh, v jiném výboru již projednaný, připojí k oné výborové zprávě pouze svoji zprávu s hlediska finanční úhrady. Na návrh svého předsedy může sněmovna se také usnésti prostým hlasováním bez debaty, že výbor má o návrhu podat zprávu do určité lhůty. Nebude-li lhůta dodržena, aniž výbor žádal za prodloužení její, může ji sněmovna sama ještě prodloužiti, anebo se věc dá na denní pořádek sněmovní i bez zprávy výborové, při čemž zpravodaje určí předseda sněmovny sám.

§ 45. Sněmovní schůze.

O sněmovních schůzích platí:

1. Schůze jsou veřejné a jen výjimečně na návrh předsedův nebo člena vlády smí být konána schůze důvěrná. Usnese se o tom sněmovna, když posluchačstvo se vzdálo, prostým hlasováním bez debaty. Také pro odpověď ministrovu na interpelaci určitou musí být schůze prohlášena za tajnou, žádá-li za to ministr. Jednání o rozpočtu a věcech daňových musí být vždy veřejná. V důvěrné či tajné schůzi smějí zůstat pouze členové vlády a jejich zástupci, po případě též sněmovní zřízení, určení předsedou, zavázání zachovat úřední tajemství. Protokoly o tajné schůzi se neuveřejní.

2. Zahájení a ukončení schůze přísluší předsedovi. O návrhu někoho z poslanců, aby se ve schůzi pokračovalo, rozhodne sněmovna prostým hlasováním. Týmž způsobem, bez rozpravy, lze na návrh předsedův přesunout ustanovený již pořad jednání, nebo na návrh předsedův rozhodnout, že jednání o některém předmětu má být přerušeno a má se projednávat dříve některý jiný bod denního pořádku. Na návrh předsedův rozhodne sněmovna také vždy prostým hlasováním, bez rozpravy, o tom, kdy se koná příští schůze a o jejím denním pořádku, po případě, že příští schůzi svolá předseda sám; týž svolá ji též tehdy, když sněmovna o příští schůzi nerozhodla. Když během zasedání již 14 dní nebyla žádná schůze, jest předseda zavázán ji svolati do 3 dnů, žádá-li za to vláda nebo $\frac{2}{5}$ posl. písemnou žádostí s udáním požadovaného pořadu jednacího.

Schůze zahajuje se v ustanovenou hodinu bez ohledu na počet přítomných. Sdělení vlády, předsednictva, výborů, došlé zprávy, dovolené, a vůbec formální věci, o nichž rozhoduje se prostým hlasováním bez debaty, budou dle uznání předsedova oznámeny nebo nařízeny kdykoli mezi schůzemi, nebo na začátku, nebo také až ke konci schůze. Při obšírnějších sděleních má předseda možnost, odkázati poslance prostě na to, že podrobné znění jest vyloženo ve sněm. kanceláři, aby se neztrácelo tolik času ve sněmovně. Rozprava a poznámka ke sdělení z předsednictva dovoluje se jen, pokud jednací řád tak výslovně připouští. Rozprava a řeči podrobné může předseda odkázati až na konec schůze (předpis směřuje proti protahování jednání při obstrukci).

3. Způsob porady jest předepsán tak, že o předlokách

zákonodárných a o smlouvách mezinárodních, vyžadujících schválení sněmovny, jedná se ve dvojitěm čtení, o ostatních předmětech v jediném čtení. O zprávách výborů, návrzích vlády a poslaneckých jednáních lze teprve, až uplynou 24 hodiny od rozdání tiskem. Zprávy tiskem rozdané se již nepředčítají. Při obsáhlých a důležitějších zprávách rozdělí předseda dle svého uvážení rozpravu při prvním čtení na povšechnou a podrobnou. V obou debatách, generální i speciální, obdrží slovo nejprve zpravodaj. Kdyby tento svých povinností neplnil, určí zaň předseda referentem jiného člena výboru.

4. Slova smí se uchopiti jen ten, komu je předseda udělil. Chce-li předseda v debatě řečnit, odevzdá předsednictví a převzme je zase po řeči; mluvit musí stejně jako jiní poslanci s řečnické tribuny. Řečníci se hlásí u předsedy buď písemně před schůzí nebo mezi schůzemi ústně, až do doby, dokud není usnesen konec debaty anebo dokud předseda neudělí již slovo referentovi k závěrečnému doslovu. Řečníci hlásí se k řeči pro návrh nebo proti němu. Řeči k jedn. řádu, osobní a věcné poznámky dovolují se jen dle uvážení předsedova a nejvýše na 5 minut. (Důkladné obmezení volnosti slova a přílišné sesílení pravomoci předsednické — vedla k tomu úzkost před obstrukcí).

Při zahájení debaty oznámí předseda sněmovny řečníky dosud přihlášené. Po řeči zpravodajově, jenž mluví první, předseda udělí slovo vždy tak, aby zachováno bylo pořadí řečníků dalších, jak ke slovu se hlásili, při čemž však nejdříve přijíti má k slovu řečník proti návrhu, a to co možno některý z řečníků výborové menšiny, jež podala o předmětu zvláštní svoji zprávu. V dalším mají se dle možnosti střídati vždy jeden řečník pro návrh a jeden proti němu. Když mluvil již člen některého klubu, obdrží jiný člen téhož klubu slovo teprve tehdy, až promluví řečníci všech oněch klubů, jejichž členové se dosud k slovu nedostali. Řečníci smějí si místa vyměnit, musí to však předsedovi sdělit. Nikdo k témuž předmětu nesmí mluvit více než dvakrát. Sněmovna na návrh předsedův nebo některého z poslanců může se usnésti zase prostým hlasováním bez debaty, že doba řeči má být omezena. Při debatě generální nesmí být doba řečnění omezena pod $\frac{1}{2}$ hodiny a při debatě speciální pod 5 min.; zpravodaj má zde vždy vyhrazenou dvojnásobnou dobu řeči. Kdo při vyzvání k řeči není přítomen, ztratí slovo.

5. Ministři a jejich zástupci mohou ve schůzích kdykoli se

uchopiti slova, i vícekrát, i když debata již byla skončena, avšak bez přerušeni jiného řečníka. Hlasují jen, jsou-li poslanci. Na písemný návrh 21 posl. sněmovna může se prostým hlasováním bez debaty usnésti, že určitý člen vlády nebo jeho zástupce má se do schůze dostavit a podat zde vysvětlení. Může žádat osobní přítomnost. Vyzvaný má povinnost vyhověti na pozvání sněm. předsedy.

6. Formální návrhy o tom, jaký má být postup jednání, musejí být taktéž podány písemně a sněmovna usnází se o nich prostým hlasováním bez debaty. Nevyžadují podpory. Návrh na odročení nebo na vrácení výboru s udělením direktivy lze podati kdykoli; bude-li však zamítnut, nemůže být během jednání o témž předmětu v téže schůzi opětován. Návrh na prosté zamítnutí není přípustný, nýbrž pouze návrh, aby se přešlo k dennímu pořádku s odůvodněním nebo bez něho. Každý poslanec smí navrhnouti konec debaty; sněmovna o tom rozhodne prostým hlasováním bez debaty, když již promluvili aspoň 4 řečníci. Po přijetí návrhu na konec debaty smí promluvit již jen generální řečník pro návrh a generální řečník proti němu. Generální řečníci ustanoví se dohodou oněch, kdož ještě k slovu byli přihlášení před přijetím návrhu na konec debaty. Nedohodnou-li se v 5 minutách (!), rozhodnou zapisovatelé losem, při čemž vylosovaný smí postoupiti slovo jinému přihlášenému řečníku. Po řečnicích gener. obdrží závěrečné slovo již jen zpravodaj výboru, a není-li ho, tak udělí se prvnímu z navrhovatelů, jenž však může slovo postoupiti jinému z podavatelů návrhu. Uchopí-li se po přijetí návrhu na konec debaty ještě slova zástupce vlády, jest tím debata zmovu zahájena.

Ze všech ustanovení jedn. řádu jest patrna přílišná úzkostlivost před obstrukcí. Všude obmezování volnosti slova, samé rozhodování bez debaty; o každé maličkosti požaduje se písemný návrh; zkracování lhůt a řeči je takové, že sbor stává se hlasovacím strojem bez projednávání; všude požadování většího počtu poslanců i k podávání zcela jednoduchých návrhů. Účinky mohou se však také obrátit: v dobře míněných ustanoveních jedn. řádu mohou se koleje vyjezditi také v opačném směru a úzkostlivé předpisy jedn. řádu na konec stanou se týracími prostředky také pro většinu. K znásilňování menšiny jest příliš častá příležitost. Obstrukci nevyloučí sebe větší přísnost, vzbudí jen roztrpčení. Parlament není jen hlasovacím aparátem

pro vládní předlohy, ale také národním výborem pro stížnosti, kde volnost debat má být především zachována.

Stane-li se sněmovna hlasovacím strojem pro vládní předlohy, budou nejen zákony stále horší, ale upadne také každý zájem poslanců na jednání a schůze nebudou navštěvovány. K čemu se účastnit, když smluvená věc bude odhlasována tak jako tak? Ani oposice na konec nebude již ztráceti slov, když schopností svých členů vůbec nemůže využiti.

Těžkopádnost jednacího řádu, kde v pestré směsi promíchány jsou právní předpisy s instrukcemi a manipulačními pokyny, bude zároveň se svojí nepřehledností i pro každého předsedajícího důkladnou zkouškou způsobilosti. Tím spíše, ježto z úzkosti před obstrukcí pravomoc předsedova po diktatorsku jest povznesena a při výkladu jedn. řádu jest takřka neobmezeným pánem. Nebezpečná zde cesta pro libovůli a znásilňování, bude-li se nuceným výkladem jedn. řádu oddaně sloužiti vládě a ochotné vládní většině. Než ani většina nebude mít z jedn. řádu takového na konec žádného prospěchu, neboť úzkostlivý jedn. řád žádá při každé příležitosti tak kvalifikovaný počet poslanců, že se při naší netečnosti poslanců a roztrpčenosti stran tak značný počet leckdy nesežene a většina bude každé chvíle v rozpacích.

O jednací řeči dány jsou podrobné předpisy. Vláda a funkcionáři sněmovní i výborové užívají v sněmovním jednání jazyka státního. Rovněž projevy posl. dějí se v téže řeči, avšak posl. jiných národností mohou v projevech užívati své řeči mateřské. K samostatným návrhům a dotazům v jiné řeči, než sněmovní, může podavatel sám připojiti překlad do sněmovní řeči státní a překlad ten jest pak podkladem jednání. Jinak opatří překlad kancelář sněm. a tento překlad jest pak taktéž podkladem jednání. Výhradnou jednací řečí sněmovní jest takto jazyk státní. Návrhy formální, věcné návrhy vedlejší, pozměňovací a doplňovací, které mají být předloženy k jednání a hlasování ve sněmovně a výboru, nebudou-li podány v jazyce sněmovním, musí být opatřeny překladem se strany podavatelovy, jinak se k nim nebude přihlížeti. Jen překlad bude sloužiti za podklad jednání. Stručné a jednoduché návrhy jinojazyčné, které by nezdržovaly jednání, může však předseda sněm. dle svého uvážení dát hned přetlumočiti do sněm. jazyka, ústně prohlásiti a do jednání a hlasování připustiti. Při velkém návalu samostatných návrhů a dotazů jinojazyčných, nebo při takovém jejich objemu,

že sněm. kancelář by jich ani do týdne nemohla přeložiti, jest předsednictvo oprávněno, ony návrhy a dotazy podavatelům vrátiti k připojení překladu do týdne. Nestane-li se tak, znamená to, že o návrhu či dotazu jednati se nebude.

Formule o slibu poslaneckém bude čtena poslancům jiných národností též v jejich řeči i mohou ve své řeči slib složiti. Taktéž při hlasování dle jmen mohou užití jazyka svého. Totéž platí o slibu některého jinojazyčného člena předsednictva. V protokolech sněmovních uveřejní se projevy jinojazyčné pouze v překladu do jazyka státního, jež může opatřiti buď poslanec sám do dvou dnů nebo sněm. kancelář; projevy v původním jazyce uveřejní se jako přílohy zpráv. Předsednictvo jest oprávněno dát přezkoumat a opravit překlady, které dodali poslanci sami. Odpověď zástuce vlády nebo sněmovního funkcionáře na dotazy a interpelace jinojazyčné bude taktéž opatřena překladem v řeči podaného dotazu či interpelace. Petice podávají se volně ve všech jazycích národností, stát obývajících. Sněm. kanc. podá o jinojazyčných peticích zprávu se stručným výtahem v řeči státní pro předsednictvo, výbor nebo sněmovnu. Odpověď na jinojazyčnou petici opatří se překladem v řeči žadatelově.

Toto úřadování pomocí samých překladů je zastaralé a zbytečně nákladné. Národní citlivost nevhodně dráždí, neboť se žádá stále přizpůsobování se i v drobných věcech jazykových. Proveditelnost předpisů tak složitých znamená nepoměrnou ztrátu času a i značnému zaměstnanému aparátu způsobí řadu obtíží. Jazykové spory mohou pak být ještě ostřejší na újmu věcného projednávání. Ostatně jedn. řád vůbec leckde působí dojmem, jakoby zaváděl písemné formy naproti modernímu řízení ústnímu, požaduje stále a stále písemná vyhotovení i ve věcech stručných a nezávažných.

A také nebude dobře působit, když předsedající, jiného jazyka zcela dobře mocný, bude musit za řeči poslance jinojazyčného stále dělat, jakoby nerozuměl a teprve po řeči dá se tlumočnickem informovat, zda snad jinojazyčný poslanec něco závadného neřekl a ex post jej bude volati k pořádku. Tu jazyková otázka převrací se v delší předepsané formality zcela zbytečné.

Disciplinární řád sněmovní jest upraven takto:

a) Řečník, od věci ve svých vývodech se odchyloující, bude předsedou volán k věci, řečník, jenž užije výrazův urážlivých pro

slušnost a mrav (nebo i trestuhodných, volá se k pořádku. Při výkonu své disciplinární moci může předseda řečníka přerušiti. Předseda může tomu, kdo již po třikráte byl volán k věci nebo k pořádku, prostě odníti slovo. Ten, komu bylo odňato slovo, jest oprávněn žádati, aby o tom rozhodla sněmovna bez debaty prostým hlasováním. Když předseda sezná, že se zneužívá jedn. řádu k tomu, aby bylo jednání mařeno nebo svévolně zdržováno, může všechny k tomu směřující projevy a návrhy z jednání vyloučiti, ale jen se svolením sněmovny, jež prostým hlasováním bez debaty se udělí.

b) Když poslanec urazí ve schůzi jiného poslance, člena nebo zástupce vlády, přikáže předseda na písemnou žádost uraženého celou věc v ý b o r u i m u n i t n í m u, jenž do 48 hodin rozhodne, zda je poslanec vinen. V tom případě podá výbor ústní zprávu sněmovně s návrhem, aby vinníkovi byla udělena d ů t k a. Návrh dá se na denní pořádek nejbližší schůze. Sněmovna rozhodne prostým hlasováním bez debaty po slyšení zpravodaje a obou stran, provinilého i uraženého.

c) Když poslanec ve schůzi těžce urazí předsedu při výkonu jeho úřadu nebo zřejmě odpírá poslušnost nařízení předsednických, může být předsedou vyloučen na dobu trvání této jedné schůze. Když však poslanec ruší jednání takovým způsobem, že se v jednání nemůže pokračovati, může jej předseda vyloučiti z účasti až na dobu 10 schůzí. Po odchodu vyloučeného poslance předloží předseda věc sněmovně, zda schvaluje vyloučení, o čemž sněmovna prostým hlasováním bez debaty rozhodne. Vyloučený může usnesením p ř e d s e d n í c t v a být zbaven poslaneckého platu na příští měsíc zcela nebo z části. Vyloučený, jenž nepodrobí se dobrovolně rozhodnutí předsedovu, zbaví se posl. platu na příští měsíc.

Ministr podléhá disciplíně sněmovní pouze je-li poslancem a jen v tom, co řekl jako poslanec.

§ 46. Usnášení a jiná jednání.

Po skončené rozpravě povšechné či debatě generální hlasuje se, zda určitá předloha zákonná nebo která z několika takových předloh či osnov má tvořit základ pro rozpravu podrobnou nebo-li debatu speciální. Před tím může se ovšem také hlasovat o tom, aby se přes předlohu vůbec přešlo

k dennímu pořádku. Nebude-li žádná z předloh přijata za základ podrobné rozpravy, jest věc zamítnuta. V podrobné rozpravě, která bude v kladném případě po tom zahájena, ustanoví předseda, o kterých částech předlohy se má porada a hlasování konati společně a o kterých odděleně. Proti rozhodnutí předsedovu lze vznést námitky, o nichž sněmovna prostým hlasováním bez debaty rozhodne.

V druhém čtení hlasuje se o celku určité předlohy. Smí se konat nejdříve 24 hod. po skončení čtení prvního. Při druhém čtení není již rozpravy. Návrhy podány býti směji pouze na odročení hlasování, na vrácení výboru, na opravu vadného znění slohového a jazykového. Když zpravodaj se těmto podaným návrhům přizpůsobí, odpadá zvláštní hlasování o nich.

V určitých případech možno jest též jednání zkrácené. Bude-li podána neodkladná předloha vládní nebo iniciativní návrh, vyžadující rychlého vyřízení, může navrhnouti vláda, předseda sněm. nebo $\frac{2}{5}$ všech posl., aby věc jakožto pilná projednána byla řízením zkráceným. Návrh pilný musí být dán na pořad jednání aspoň 24 hod. předem. Na odůvodnění pilnosti návrhu promluví pouze předseda sněm. nebo jeden z podavatelů pilného návrhu; nedohodnou-li se navrhovatelé, určí řečníka předseda. Sněmovna rozhodne pak bez další rozpravy. V podrobnostech platí o zkráceném řízení:

a) Předseda příkáze v téže schůzi sněm., kde pilnost byla přijata, věc výboru, který za příslušný uzná, a současně se usnese sněmovna na návrh předsedův prostým hlasováním bez debaty, že výbor má do určité neprodlužitelné lhůty podat o předloze či návrhu zprávu.

b) Výbor projedná předlohu pilnou v nejbližších svých schůzích před ostatními předměty, o nichž dle potřeby jednání i přeruší až do vyřízení pilného předmětu. Před zahájením rozpravy o pilné záležitosti usnese se výbor bez rozpravy na návrh předsedy nebo člena výboru, zda se má o pilném předmětu zahájit generální debata, jak se má rozvrhnouti debata speciální, do jaké doby má se každá část projednati a jak dlouho smí každý řečník mluvit. Výbor na rychlo se promění v prostý hlasovací aparát.

c) Jakmile uplyne lhůta, daná výboru k podání zprávy, dá předseda sněm. předmět pilný na denní pořádek nejbližší schůze, při čemž jednání o některé jiné věci ve sněmovně vedené může

být přerušeno až do odbytí věci pilné. Sněmovna projedná pilnou záležitost i tehdy, když výbor nepodá žádné zprávy; zde jmenuje pak zpravodaje předseda sněmovny sám.

d) Před zahájením prvního čtení usnese se sněmovna nejprve na návrh předsedův prostým hlasováním bez debaty, zda se o pilné věci při prvním čtení zahájí debata generální, jak se rozvrhne debata speciální, do kdy se každá část projedná a jak dlouho smí každý mluvit. Jakmile všechny dané lhůty uplynou, přikročí se ve výboru, po případě ve schůzi sněmovní bez odkladu k hlasování, i třeba s přerušením některého řečníka. Při řádném státním rozpočtu, má-li být projednáván jako návrh pilný, nesmí být lhůta výboru daná kratší než 3 neděle, a lhůta sněmovně daná kratší než 14 dní, a v této době jest konati nejméně 10 schůzí výborových po 4 hod. a nejméně 6 schůzí sněmovních po 6 hod. Při řízení zkráceném nemusí mezi prvním a druhým čtením uplynouti předepsaná lhůta 24 hod. Návrh na jednání zkrácené jest možno podati též, i když již výbor nebo sněmovna o věci začala jednati.

O náležitostech usnášení se platí:

1. Sněmovna jest způsobilá k platnému usnášení se za přítomnosti $\frac{1}{3}$ posl. a k platnosti usnesení vyžaduje se nadpoloviční většiny přítomných. Při rovnosti hlasů jest návrh zamítnut. Vypovězení války a změna ústavní listiny a součástí ústavy vyžaduje $\frac{2}{3}$ většiny všech posl. Usnesení o obžalobě presidenta republiky nebo ministra stane se většinou $\frac{2}{3}$ za přítomnosti $\frac{2}{3}$ posl. Vyslovení nedůvěry vládě vyžaduje přítomnosti nadpoloviční většiny posl. a nadpoloviční většiny hlasů. Předseda hlasuje pouze při volbách, ale počítá se do počtu přítomných.

2. Po ukončené debatě určí předseda pořad hlasování se zřetelem k tomu, aby vyšlo na jevo pravé mínění většiny. Za účelem zjednodušení hlasování může předseda nejprve dát hlasovat o některé otázce zásadní. Taktéž jest předseda oprávněn odložit po skončené rozpravě hlasování o celku nebo částech na dobu či schůzi pozdější a pokračovat zatím v jednání jiném. (Toto opatrné ustanovení má význam pro případ, kdyby předseda viděl, že není přítomen dostatečný počet poslanců většiny a návrh vládní nebo většinový by mohl propadnout; počká se, až většina se sejde; pravomoc předsedova je zde příliš velká a zneužívání možné.) O námitkách poslaneckých, že znění nebo pořad otázek mají být opraveny nebo otázky rozděleny, rozhodne

sněmovna, když předseda s námitkami nesouhlasí, prostým hlasováním bez debaty.

3. Způsob hlasování je ten, že hlasuje se pro návrh nebo proti němu bez udání důvodů, obyčejně pozdvižením ruky nebo povstáním. Když výsledek prostého hlasování zdá se dle názoru předsedova nebo nejméně 50 posl. pochybným, dá předseda po opakování otázky buď sečísti hlasy nebo nařídí hlasování dle jmen. Hlasy jest sečísti i tehdy, nařídí-li předseda nebo žádá-li toho nejméně 50 posl. a to před hlasováním. Ukáže-li se při hlasování, že není přítomna ani $\frac{1}{3}$ posl., předseda přeruší nebo skončí schůzi.

Hlasování dle jmen jest předepsáno: a) dle ústavy v poměru obou sněmoven nařízeno jest při opětovném usnášení se a zamítání předloh senátu a posl. sněmovny, aby se tak stalo určitou kvalifikovanou většinou; jednací řád doplňuje nyní ustanovení ústavy, že v určitých případech požaduje při druhém čtení hlasování dle jmen; b) taktéž při opětovném hlasování o předloze, presidentem k opětovné poradě vrácené, nařizuje ústava jmenovité hlasování v obou sněmovnách; c) totéž platí při prohlášení nedůvěry vládě; d) jinak dojde k hlasování dle jmen jen z rozhodnutí předsedova. Hlasování jmenovité znamená, že poslanec se svého místa odevzdá tištěný hlas. lístek se svým jménem a s výrazem kladným či záporným. Výsledek prohlašuje předseda; podrobný výpočet jmen však uvádí se pouze ve zprávě sněmovní.

O volbách sněmovních předpisuje jedn. řád:

1. Do výboru nouzového pro neodkladná opatření o 24 čl. volí 16 členů sněm. posl. a tolikéž náhradníkův. Při volbě dle poměrného zastoupení jest sdružování stran přípustno. Rozhodnutí, zda bude se voliti dle zásady většiny či dle poměr. zastoupení, stane se ve sněmovně prostým způsobem bez rozpravy.

2. Jiné volby a návrhy na jmenování dějí se zpravidla hlasovacími lístky a prostou většinou hlasův. Nebude-li námitek, možno voliti i pozdvižením rukou nebo povstáním, ovšem vyjímaje volbu předsedy sněmovny. Nedosáhne-li se při první volbě prosté většiny hlasů, dojde k volbě užší, do níž přichází dvakrát tolik kandidátů, než kolik osobností má být zvoleno, a kandidáti vybírají se z těch, kdož při první volbě obdrželi poměrně nejvíce hlasů. Při rovnosti hlasů v první nebo užší volbě rozhodne předseda losem, kdo se má dostat do užší volby, nebo kdo jest zvolen.

3. Na návrh aspoň 21 posl. voliti se budou výbory taktéž dle zásady poměrného zastoupení. Při tomto způsobu volby odevzdají hlas. lístky pouze oni poslanci, kteří nejsou ani členy ani hosty žádného klubu. Za klubovní členy a hosty odevzdají hlas. lístky předsedové klubovní. Součet všech odevzdaných hlasů dělí se počtem zadatelných mandátů. Prázdné lístky se nepočítají. Nejbliže vyšší celé číslo, než které vyjde, jest číslem volebním. Jím dělí se součet hlasů, pro každou skupinu odevzdaných. Strana obdrží tolik mandátů, kolikrát je vol. číslo obsaženo v součtu hlasů, pro stranu znějících. Platí pořadí, jak kandidáti uvedeni jsou na lístcích. (Když na různých lístcích pořadí jest promícháno, rozhoduje se o pořadí dle toho, jaké pořadí má většina lístků oné strany. Zbývající mandáty obdrží strany, které při dělení číslem volebním vykazaly největší zbytky. Při rovnosti zbytků rozhodne los. Kdyby byl někdo zvolen dvakrát, prohlásí, za kterou stranu mandát chce podržeti, a strana, které takto mandát ubyl, obdrží mandát další. Ubude-li některý člen výboru, jmenuje zaň náhradníka předseda jeho klubu; nebyl-li členem klubu žádného nebo když klubovní předseda nikoho neustanoví do lhůty, dané předsedou sněm., zvolí se náhradník ve sněmovně prostou většinou.

Zde kluby stávají se organisovanou součástíkou zřízení parlamentárního. Za člena určitého klubu pokládá se poslanec, který spolu s předsednictvem svého klubu písemně oznámí sněm. kanceláři, že jest členem nebo hostem v určitém klubu. To platí dotud, dokud sám nebo předsednictvo jeho klubu neoznámí zase tímž způsobem, že členem klubu být přestal. Předseda klubu nebo jeho zástupce jsou oprávněni, při volbě výborů dle zásady poměrného zastoupení podpisovat volební lístky za všechny členy klubu. Poslanci ztrácejí svoji neodvislost a stávají se pouhými klubovními čísly. Klubovní host, jenž písemně prohlásí ve sněm. kanceláři, že jej pravoplatně zastupuje předsednictvo určitého klubu, jest též nadále zastupován při volbách výborových předsedou onoho klubu. Pro jednání sněmovní mají kluby ten význam, že předsednictvo přibírá dle potřeby ku svým poradám předsedy klubů s hlasem poradným. Působením praxe stala se dnes schůze vládních klubovních předsedů pod předsednictvím sněm. předsedy takřka obligatorním sborem pro předběžné projednávání důležitějších záležitostí sněmovních.

O projevech a zodpovědnosti vlády předpisuje jedn. řád:

1. K prohlášením vládním, která nejsou v souvislosti s předmětem denního pořádku, obdrží ministr slovo na počátku nebo na konci schůze nebo během schůze dle uvážení předseda. Na písemný návrh některého poslance může se sněmovna prostým hlasováním bez debaty usnésti, že o prohlášení vládním jest zahájit debatu, buď hned nebo v některé příští schůzi. Debata zakončí se hlasováním, zda sněmovna prohlášení vlády schvaluje či nikoliv. Hlasování může však být též z usnesení sněmovny odloženo. Návrh na vyslovení *n e d ů v ě r y* vládě vyžaduje podpisu nejméně 100 posl. a přikazuje se výboru iniciativnímu, jenž o něm nejdéle do 8 dnů má podat zprávu. Iniciativní výbor projedná návrh tento jako jiné návrhy. Když vláda podá sobě v posl. sněm. návrh na vyslovení důvěry, jedná se o tomto návrhu bez příkázání výboru.

Předpis tento neznamena ovšem, že by senát nebo některý sněm. výbor anebo stálý výbor (§ 54 úst.) nesměl vládě taktéž vyslovit nedůvěru. Může tak senát i výbor volně učinit, jen že vláda není v tomto případě právně zavázána odstoupiti. Zda zavázána je politicky, bude konkrétní otázkou. Sněm. poslanecká nemá žádného privilegia na projev nedůvěry, jen že její nedůvěra je silnější, protože právně přinese demisi. Projev nedůvěry poslanecké sněmovny nemůže být vyvážen či spraven projevem důvěry v senátě.

I předseda senátu má návrh na projev nedůvěry ministerstvu připustit k hlasování, bez výmluvy, že věc náleží do výhradné příslušnosti sněmovny poslanecké. Senát stejně se může vyjadřovat o politickém oprávnění a schopnostech určité vlády, maje také právo a povinnost kontroly naproti ní.

2. Odpovědnost vlády uplatňuje se taktéž dotazy a interpelacemi. Každý poslanec může se písemně dotazovat ministra nebo celé vlády po činech vlády a vládních orgánův i po zamýšlených opatřeních. Na dotaz odpoví ministr ústně nebo písemně. Dotaz i písem. odpověď podávají se sněm. kanceláři, ale tiskem se nevydávají; táž kancelář dodává pak též obojí. (Nařízená písemná forma zbavuje dotazy pravé účinnosti, neboť i dotaz nejvýšnějši taktó zapadne; jedno z podstatných práv parlamentarismu, právo interpelační, mění se v prostou výměnu písemností.)

3. Bude-li dotaz podepsán ještě aspoň 20 posl., mění se v interpelaci. Tázaný ministr jest zavázán zodpovědět interpelaci ústně nebo písemně do 2 měs. nebo může odpověď výslovně

odepřiti s udáním důvodů. Interpelace i odpověď dodá se sněm. kanceláři a rozdá tiskem. V nejbližší schůzi po rozdaní, ale jen v této, může být podán návrh, aby o odpovědi ministrově nebo o jejím odepření zahájena byla debata. Tato koná se jako o jiném prohlášení vládním a končí hlasováním. Na žádost ministrovu musí předseda sněm. pro odpověď na interpelaci prohlásiti schůzi za tajnou. Pak ovšem odpověď se tiskem nevydá, leč by se na tom sněmovna výslovně usnesla; návrh na zahájení rozpravy o tajné odpovědi podati jest hned ještě ve schůzi tajné a sněmovna ve svém usnesení o zahájení debaty rozhodne zároveň, zda debata provede se ještě ve schůzi tajné nebo již ve veřejné. Když podaná interpelace označena bude za naléhavou, sněmovna prostým hlasováním bez debaty rozhodne, zda a kdy jest o ní zahájit debatu. Během usnesené debaty jest interpelovaný ministr zavázán na interpelaci odpovědět. Také předseda sněmovny nebo některého výboru může být dotázán po svých opatřeních; písemný dotaz podá se kanc. sněm. a má být zodpovězen do 14 dnů ve sněmovně. Tiskem se nevydává.

Řízení o peticích jest jednoduché. Dodávají se sněm. kanceláři, ve schůzi se nepředčítají ani nerozdávají tiskem. Petice bezejmenné nebo protesty proti jednání sněmovny a jejích funkcionářů a poslanců z projednávání jsou vyloučeny. O peticích rozhoduje sněm. předsednictvo dle zprávy sněm. kanceláře; petice bude předsednictvem samým buď vyřízena, nebo odkázána výboru dle uvážení příslušnému nebo odložena. Výbor, který by chtěl sněmovně podati ústní zprávu o peticích, obdrží od sněm. kanceláře seznam petic s výtahem obsahu a se svými návrhy, vše vydané a rozdané tiskem. Peticím tudíž jedn. řád velkého významu nepřikládá.

O jednání sněmovním a výborovém pořizují se protokoly se záznamem počtu přítomných členů, podaných návrhů, postupu debaty se jmény řečníků a výsledků hlasování. Protokoly o sněm. schůzích, ověřené předsedou a zapisovatelem, vyloží se po 48 hod. k nahlédnutí v kanc. sněmovní. Nepodá-li nikdo z poslanců v této době námitek písemných, pokládá se protokol za správný, vydá tiskem a rozdá poslancům. Nevyhoví-li předseda námitkám, rozhodne se o nich prostým hlasováním bez debaty v příští schůzi sněmovny.

Do schůzi sněmovních a výborových nemá nikdo přístupu mimo poslance a povolane funkcionáře úřední. Ústních petic ani

deputací sněmovna nepřijímá; deputace, vyslané k jednotlivým poslancům do sněmovny, nemají přístupu, překročí-li počet 10 žadatelův. Ve dnech zasedání sněmovních a výborových, nejsou v obvodu na 1 km od sněmovny dovoleny na místech, sloužících veřejné dopravě, ani schůze ani průvody.

Styk poslanecké sněmovny se senátem opatřuje předseda. Zákonodárnou předlohu, přijatou v poslanecké sněmovně, dodá předseda poslanecké sněmovny předsedovi senátu a oznámí to min. předsedovi. Když poslanecká sněmovna přijme beze změny zákonodárnou předlohu, odhlasovanou senátem, dodá ji předseda poslanecké sněmovny prostřednictvím vlády prezidentu republiky a oznámí to předsedovi senátu. Týž postup nastane v případech, kdy dle ústavy předloha zákonodárná, odhlasovaná jen sněmovnou poslaneckou, státi se může zákonem i bez výslovného souhlasu senátu, buď že se senát v zákonné lhůtě na předloze neusnesl a pak se má za to, že mlčky souhlasí, anebo že předloha se má stát zákonem přes zamítavé usnesení senátu.

Sněmovna poslanecká jest vázána usnésti se o předloze zákonodárné, senátem již odhlasované, do 3 měsíců ode dne, kdy usnesení senátu, tiskem vydané, dodáno bylo předsedovi poslanecké sněmovny. Nezasedá-li právě poslanecká sněmovna (odročeni, rozpuštění, uplynutí volebního období), běží jí nová lhůta od nejbližší její schůze. Když se v zákonné lhůtě, nebo ve lhůtě po dohodě se senátem prodloužené či zkrácené, o věci neusnese, má se za to, že souhlasí s usnesením senátu. Návrh na prodloužení nebo zkrácení lhůty ve sněmovně poslanecké podá předseda sněmovny nebo příslušný výbor nebo písemně 21 poslanců. Návrh podobný, jakož i případný týž návrh senátu dá se aspoň 24 hod. předem na denní pořádek a sněmovna o něm prostým hlasováním bez debaty rozhodne; může též hlasování odložit nebo návrh přikázat výboru k podání zprávy. Usnesení dodá předseda poslanecké sněmovny předsedovi senátu a oznámí to min. předsedovi. Týž postup nastane, když sněmovna poslanecká zamítne nebo změni osnovu zákonodárnou, senátem přijatou a odhlasovanou.

Předlohy, vzešlé z iniciativy senátu a v senátě odhlasované, projednávají se v poslanecké sněmovně týž způsobem, jako návrhy vládní; zrovna tak předlohy, senátem změněné a písemné návrhy nejméně 21 posl., aby poslanecká sně-

movna setrvala na usnesení svém, v senátě zamítnutém, nebo na předloze, vrácené presidentem republiky. Usnesení, že sněmovna poslanecká trvá na svém znění předlohy přes odchylné usnesení senátu, nebo že zamítá opětovně návrh senátní, na kterém senát setrval, nebo že trvá na předloze, vrácené presidentem republiky, může se státi jen po poradě ve výboru a ve dvou čteních.

Stálý výbor obou sněmoven pro záležitosti neodkladné může být souhlasným usnesením obou sněmoven poukázán, aby o určité pilné předloze vládní nebo v oněch případech, kdy usnesení obou sněmoven nejsou v souhlasu, podal oběma sněmovnám o věci zprávu. Zpráva nouzového tohoto výboru může bez další porady nějakého výboru jiného tvořit podklad pro jednání ve sněmovně poslanecké. Návrh na podobný postup podán být může senátem, vládou, předsedou poslanecké sněmovny po předchozí debatě, bez porady výborové; ovšem poslanecká sněmovna může návrh také odkázat prostě poradě některého svého výboru.

Jinak platí pro jednání stálého výboru jednacím řád sněmovny poslanecké. Kdežto ústava (§ 54) organizovala stálý výbor jako sbor pro nařízení nouzová po dobu, po kterou parlament nezasedá, doplnil jednacím řád senátu i poslanecké sněmovny předpis o příslušnosti stálého výboru ještě tím, že obě sněmovny mohou stálého výboru užívat jako svého společného výboru pro podání zpráv o některé naléhavé předloze vládní nebo v oněch případech, kdy usnesení obou sněmoven spolu nesouhlasí a nesouhlas dosud nebyl vyrovnán. Stálému výboru uloží se zde, aby o věci podal společnou zprávu oběma sněmovnám. Týž předpis obsažen jest i v jednacím řádu pro stálý výbor. Není pochyby, že jednacím řády a jednoduché zákony směřjí sice ústavu doplňovati bližšími předpisy, avšak musejí při tom zachovati direktivu ústavy anebo musejí být zvláště k vydání bližších předpisů zmocněny ústavou. Tohoto zmocnění uvedené jednacím řády pro svoje doplňování příslušnosti stálého výboru neměly, aniž zachovaly direktivu ústavy o stálém výboru jako náhradě za sbor zákonodárný, pokud nezasedá. Zasedání stálého výboru po dobu, po kterou sbor zákonodárný jest shromážděn, § 54. ústavy neuvádí. Stálý výbor jest sbor zcela výjimečný a jednacím řády nemohou jeho užívat k pravidelné své činnosti zákonodárné. Do jednacím řádů nelze také beze všeho vkládati, nač při vydání ústavy se zapomnělo. Ústava jest nejvyšší právo země, její před-

pisů a direktiva mají zvýšenou platnost: zákonodárce nemůže později jednoduchým zákonem upravit věc jinak, než jak zněla direktiva ústavy, pod sankcí neplatnosti. Platí tudíž uvedený předpis jednacích řádů o stálém výboru jen proto a jen potud, že povolaný orgán, ústavní soud, nerozhodl o jeho neplatnosti. S ústavou v souhlasu není. Korektní cesta při doplnění příslušnosti stálého výboru jest změna ústavy.

Jednací řád pro senát vydán byl zákonem ze dne 15. dubna 1920, č. 326 sb. z. Jest zcela týž, jako jednací řád sněmovny poslanecké, tak že mohlo býti zcela dobře řečeno, že pro senát platí jednací řád sněmovny poslanecké bez zvláštní publikace. Odchyly jsou nepatrné, související s jiným složením a postavením senátu; tak k písemným návrhům stačí 11 členů senátu, kdežto ve sněmovně poslanecké třeba 21 poslanců, dále senát nemůže vládě projevit nedůvěru, jako může sněmovna poslanecká, a konečně třeba bylo několik úchylek při úpravě postupu, jímž senát jedná při usnášení se o předlohách sněmovny poslanecké (usnášecí lhůta povinná 6 neděl, při zákoně rozpočt. a bran. 1 měsíc). Odchyly jsou samozřejmy.

ODDÍL VI.

Ochrana ústavy a voleb.

§ 47. Ověřování voleb.

I. Zákon ze dne 29. února 1920, č. 125 sbír. zák., změněný zák. z 30. května 1924, č. 145 sb., o volebním soudu, stanoví nejprve, jaká jest organizace volebního soudu. Volební soud skládá se z presidenta, 12 přísedících, stejného počtu náhradníků, a potřebného počtu stálých referentů. Presidentem je dočasný první prezident nejvyššího správního soudu. Stálí referenti jsou přidělováni volebnímu soudu presidentem z radů správního soudu. Presidenta soudu zastupuje jako vicepresident II. prezident nejvyššího správního soudu a v senátech senátní presidenti správního soudu, určení presidentem.

II. Přísedící volí na dobu svého volebního období poslanecká sněmovna. Volitelní jsou státní občané, kteří jsou znalí práv, dokonali 40. rok věku svého, jsou alespoň 10 let státními občany a nejsou vyloučeni z práva voliti do obcí. Nejméně čtyři přísedící musí býti ze sídla soudu. Členové volebního soudu nesmějí býti členy Národního shromáždění ani župního zastupitelstva. Uchází-li se člen volebního soudu o mandát do Národního shromáždění nebo župního zastupitelstva, nemůže až do vykonané volby vykonávat úřadu člena volebního soudu. Byl-li zvolen za člena některého z těchto sborů, přestává býti členem volebního soudu. Přísedícím volebního soudu přestává býti dále, kdo pozbyl volitelnosti. Volební soud rozhoduje v plenární schůzi o tom, pozbyl-li přísedící členství volebního soudu. Ubude-li některý přísedící, povolá president náhradníka. Kdyby uplynulo volební období posl. sněm. nebo byla rozpuštěna, zůstávají přísedící v úřadě do doby, až nová sněmovna zvolí nové přísedící.

Uvedené složení soudu, kde volba přísedících vydána jest v ruce politických stran, a to ještě jen jediné sněmovny poslanecké, jest povážlivé tím, že polit. strany ve sněmovně voliti mohou nikoli dle odborné znalosti a vlastností charakterových,

nýbrž dle pověstného klíče stranického. Kdo ke straně nějaké nepatří, nikam se nedostane, a vol. soud může na konec mít tutéž většinu, jakou měla dočasná sněmovna posl. Pak bude těžko souditi nestranně, když tribunál soudcovský, povoláný k rozsudkům určovacím tak důležitým, osazen bude dle klíče. Pak vol. soud nebude vynášeti rozsudky, nýbrž bude prokazovati služby! Funkci voleb. soudu mohl zcela dobře převzítí prostě správní soud, instance soudcovská, od polit. stran neodvislá.

III. Volební soud rozhoduje buď v senátech anebo ve schůzi plenární. Senáty skládají se z presidenta jako předsedy, tří přísedících a stálého referenta, jmenovaného presidentem soudu pro dotčený senát. Počátkem každého roku sestaví president čtyři senáty a jmenuje jejich členy a náhradníky. Plenární schůzi předsedá president (vicepresident) za přítomnosti aspoň pěti přísedících a stálého referenta, určeného presidentem. Ke schůzím budtež všichni přísedící řádně pozváni. Předseda senátu a plenární schůze rozhoduje při rovnosti hlasů; jinak nehlasuje.

President, jeho zástupci, přísedící a stálí referenti i votanti volebního soudu jsou ve výkonu tohoto svého soudcovského úřadu samostatní a neodvislí jako soudcové. Přísedící volebního soudu vykonají slib presidentovi, že budou šetřiti zákonů a vykonávati úřad nestranně. Pokud jde o soudcovskou činnost, podléhají přísedící disciplinární moci plenární schůze volebního soudu. Plenární schůze rozhoduje v neveřejném líčení a může se usnésti: 1. na písemném napomenutí, 2. na peněžitě pokutě, 3. na návrhu, aby člen volebního soudu byl zbaven členství. O návrhu rozhodne poslanecká sněmovna. Ode dne, kdy se volební soud na takovém návrhu usnesl až do dne, kdy rozhodne poslanecká sněmovna, nemůže tento přísedící vykonávati úřadu. Byl-li poslaneckou sněmovnou zbaven členství, jest na další období nevolitelný do volebního soudu.

Co do práva zkoumati platnost zákonův a nařízení jest volební soud postaven na roveň soudům řádným.

IV. O působnosti volebního soudu platí přesné předpisy taxativní. Volební soud:

1. rozhoduje o stížnostech do výsledků reklamačního řízení, provedeného podle zákona o stálých seznamech voličských ze dne 19. prosince 1919, čís. 663 sb. zák. a nař.;

2. zkoumá a ověřuje volby členů Národního shromáždění a župních zastupitelstev;

3. rozhoduje o stížnostech do voleb do Národního shromáždění, župních zastupitelstev, župních výborů a komisí;

4. rozhoduje o ztrátě mandátu a o případech neslučitelnosti podle zák. z 30. června 1924, č. 144 sb.

Jakákoli rozhodovací pravomoc správního soudu je ve volebních sporech uvedených vyloučena. Volební soud rozhoduje pravidelně ve schůzích plenárních. Plenární schůzi jest vyhrazeno rozhodovati o stížnostech, podaných do voleb členů Národního shromáždění a župních zastupitelstev, a o ztrátě mandátu, dále ověřování voleb členů Národního shromáždění a disciplinární pravomoc nad přísedícími volebního soudu. Při rozhodování o ztrátě mandátu z důvodů nečestných a při neslučitelnosti rozšíří se plenum příbráním 4 votantů, určených presidentem. V ostatních případech může předseda volebního soudu přikázati rozhodnutí senátům.

Votanty jsou radové správního soudu, státní úředníci z povolání.

Volební soud zkoumá v případě ověření voleb jen, neodporuje-li volba člena Národního shromáždění ustanovení zákona o složení a pravomoci senátu, dále volitelnost členů Národního shromáždění a župních zastupitelstev i jejich náhradníků a ověřuje tyto volby usnesením. Ministerstvo vnitra zašle po skončené volbě všechny spisy volebnímu soudu.

Stížnost lze podati:

a) do konečného rozhodnutí o námitkách, podaných proti stálým seznamům voličským dle zákona o stálých seznamech voličských;

b) pro nezákonný postup ve volebním řízení;

d) protože úřadem byla nezákonně popřena volitelnost zvoleného.

Stížnost mohou podati:

1. v případech reklamačních občané, kteří v stálých seznamech voličských kterékoli obce téhož volebního kraje jsou zapsáni, nebo jejichž námitky, týkající se zápisu do seznamů, byly reklamační komisí zamítnuty; polit. strany nikoliv;

2. v případech stížností volebních:

a) volební strany (skupiny), jež příslušnému úřadu předložily platné kandidátní listiny pro volbu, jejíž výsledek jest

předmětem stížnosti; volební strany jsou platně zastoupeny zmocněncem anebo jeho náhradníkem, ustanoveným podle vol. řádu; jednotliví voličové k stížnosti oprávněni nejsou;

b) ten, kdo tvrdí, že mu nezákonným postupem byla kandidátní listina odmítnuta;

c) občan, o jehož volbu běží;

d) jde-li o volbu člena župního výboru neb komise, kterých o li člen župního zastupitelstva (voličové nikoliv).

V. Volební soud rozhoduje, že člen Národního shromáždění nebo župního zastupitelstva pozbývá mandátu proto, že a) po volbě ztratil volitelnost, anebo b) přestal být z důvodů nízkých nebo nečestných příslušníkem strany, z jejíž kandidátní listiny byl zvolen. Nezáleží na tom, byl-li vyloučen, nebo zda vystoupil sám. Volební soud rozhodne do osmi neděl ode dne, kdy došlo oznámení předsedy příslušného sboru o tom, že nastala ztráta volitelnosti anebo, že člen přestal být příslušníkem své strany. V případě tomto může se domáhati rozhodnutí i volební strana, z jejíž kandidátní listiny tento člen byl zvolen, a jest k němu vždy třeba přítomnosti na dpoloviční většiny všech přísedících volebního soudu a všech votantů.

Předchozí ustanovení má čeliti odpadlictví a kacířství uvnitř polit. stran, aby poslanec byl nucen stále jíti se stranou, na jejíž kandid. listinu byl zvolen. Předpis sotva bude častěji praktický, ježto mezi důvody nízké jistě nenáleží prostá změna polit. přesvědčení, a to je hlavní příčina odpadlictví. Ještě při volbách obecních, kde bývá hodně stran s úzkými místními programy, bude případ snad častější. Pojem důvodů nečestných je ovšem hodně široký a čistě společenský, nikoli právní; může jít i o zvláštní čest stavovskou, rovněž zcela neurčitou. Dle názoru vol. soudu je v pojmu nečestnosti zahrnut také již pojem nízkosti. Každé jednání nízké je zároveň nečestné — je tedy zbytečno uváděti tyto dva pojmy vedle sebe.

VI. Řízení před volebním soudem zahájí se stížností. Stížnost jest podati písemně u volebního soudu ve lhůtě 14 dnů v tolika stejnopisech, aby ministerstvo vnitř a každá ze zúčastněných stran obdržely po jednom stejnopisu. Čtrnáctidenní lhůta plyne buď ode dne, kdy bylo stěžovateli doručeno rozhodnutí reklamační komise, nebo jde-li o změny v seznamech voličských,

o nich stěžovatele není třeba vyrozuměti, od posledního dne lhůty určené pro vyložení opravených seznamů voličských, anebo v ostatních případech ode dne úřední vyhlášky konečného výsledku volby. Stížnost musí být podepsána advokátem. Jde-li o provedené volby, nemá odkládacího účinku.

Jeden stejnopis stížnosti bude dodán zúčastněným stranám se zprávou, že jest jim volno v nepřekročitelné lhůtě podati ke stížnosti odpověď. Lhůta tato činí nejvýše čtyři neděle. Stranami zúčastněnými jsou osoby, jejichž zápis do voličských seznamů jest předmětem stížnosti, dále ten, kdo v administrativním řízení jako strana vystoupil, dotčené volební skupiny, a ti, jejichž volitelnost se popírá. Ministerstvo vnitř jest povinno ve lhůtě, ustanovené volebním soudem, předložiti soudu veškeré spisy jednací a může se v téže lhůtě vysloviti o důvodech stížnosti. Stížnosti, které nevyhovují ustanovení zákona nebo nebyly podány včas, zamítne volební soud bez veškerého řízení. Zjistí-li volební soud, že k rozhodnutí jest třeba doplniti spisy v jakémkoli směru, uloží to ministerstvu vnitř, které jest povinno nařízené doplnění provésti s největším urychlením.

Vzejde-li pochybnost o volitelnosti některé osoby nebo jde-li o případ ztrát mandátu, bude osobě, o kterou jde, dána příležitost, aby se vyjádřila do lhůty, soudem stanovené. I po doplnění spisů může volební soud naříditi, aby jednotlivá šetření, zejména průvody, vykonána byla některým členem volebního soudu za přítomnosti zúčastněných stran, anebo je při ústním přelíčení sám předsedziti a k tomu konci uložiti zúčastněným stranám, aby nejdéle při tomto líčení předložily průkazy, žádané soudem. Náklady tohoto průvodního řízení hradí stát. V této možnosti doplnění a provádění důkazů patrný jsou rozdíly od řízení před správním soudem, jako vůbec volební soud není omezen na pouhou kasaci či zrušení po způsobu správního soudu, nýbrž rozhoduje u věci samé.

Po skončeném přípravném řízení ustanoví volební soud o stížnosti veřejné líčení a pozve k němu ministerstvo vnitř a účastníky. Nežádá-li se ve stížnosti, podané ve věci reklamační, výslovně, aby líčení bylo nařízeno, rozhodne soud o stížnosti bez líčení, a to, není-li nařízeno líčení, nejdéle do šesti neděl ode dne podané stížnosti. Stížnosti podané pro nezákonný postup při volbě budiž vyhověno, je-li prokázáno, že nezákonný postup mohl mítí vliv na konečný

v ý s l e d e k volby. Volební soud prohlásí v nálezu, v jaké míře se volba zrušuje, a podle okolností případu určí, kdo je volen na místě toho, jehož volba byla zrušena.

Vyhoví-li volební soud stížnosti, podané pro odepřenou volitelnost, prohlásí toho, jehož volitelnost neprávem byla popřena, za zvoleného a zruší volbu toho, jenž na jeho místě byl nezákonně prohlášen za zvoleného. Jde-li o ztrátu volitelnosti do Národního shromáždění nebo župního zastupitelstva, způsobenou odsouzením pro trestný čin, je volební soud vázán právoplatným rozsudkem trestního soudu. O usneseních a nálezech volebního soudu, kterým se ověřují volby, anebo se rozhoduje o ztrátě mandátu, anebo kterými se vyřizují stížnosti, podává volební soud příslušnému sboru písemnou zprávu. Mandát ztrácí se teprve formálním výrokem soudu volebního.

Pokud zákon neustanovuje jinak, platí pro volební soud, zvláště pro řízení před ním obdobně ustanovení zákona o správním soudě. Totéž platí o jednacím řádě tohoto soudu. Volební soud má právo ve schůzi plenární, k níž přibírá všechny předsedy senátů, usnésti se na změně jednacího řádu. O řízení průvodním platí obdobně ustanovení civilního řádu soudního.

Vol. soud přiřčen jest dosud soudu správnímu, od něhož přibírá si úředníky jako odborné votanty a referenty, aby živel volený doplňován byl odbornou znalostí úřednickou. Volení přísedící mají nárok na určitou finanční náhradu podle nař. ze 4. května 1920, č. 364 sb. (Denně 100 K, nehledíc k bydlíšti, a za cestu zvláště.) Nejméně čtyři přísedící a všichni náhradníci musí býti ze sídla soudu. Náhradník volí se vždy za určitého přísedícího a nastupuje na jeho místo, nemůže-li přísedící zasedat.

Zákon z 30. května 1924, č. 145 sb., obsahuje také různé doplňky původního zákona o volebním soudě z 29. února 1920. Tak dáno je všeobecné pravidlo o usneseních: má-li dojít k usnesení, které se odchyľuje od právního názoru, vysloveného v některém dřívějším usnesení, jest třeba, aby bylo přítomno aspoň o jedn. o h o přísedícího více, než bylo přítomno při onom usnesení dřívějším — leč že by bylo bývalo přítomno všech 12 přísedících —, a aby pro nové usnesení odevzdáno bylo aspoň o jeden hlas více, než pro usnesení dřívější, vždy však aspoň $\frac{3}{5}$ hlasů všech přítomných.

Nebezpečné ustanovení: několik členů se lehce absentuje a vol. soud se přidrží této čistě formální stránky věci, a for-

malita způsobí, že nebude musit zabývat se rozhodováním u věci samé i vyhne se rozhodování nepřijemnému. Pak však je těžko opustit dřívější stanovisko, i kdyby sebe více nevyhovovalo správnějšímu nazírání.

V případech neslučitelnosti podle zák. z 18. června 1924, č. 144 sb., dojde-li návrh předsednictva některé sněmovny, provede vol. soud z úřední moci potřebná šetření; zejména může si vyžádati prostřednictvím předsedy vlády podrobnější vysvětlení od vlády nebo od příslušného ministerstva a opatřiti si vyjádření příslušných korporací či organizací. Členu sněmovny, o kterého jde, poskytne se příležitost, aby se vyjádřil do lhůty soudem určené. K rozhodování o ztrátě mandátu pro neslučitelnost žádá se přítomnost nadpoloviční většiny všech přísedících a všech votantů.

Jednání o neslučitelnosti před volebním soudem je oprávněn zúčastniti se předseda příslušné sněmovny nebo za sebe vyslati plnomocného zástupce. Uzná-li vol. soud na ztrátu mandátu z důvodu obohacení, může vyslovit, že obnos, o který se poslanec obohatil, propadne ve prospěch chudinské pokladny jeho domovské obce; nález možno vykonat exekucí soudní. Náklady řízení o neslučitelnosti nese stát. Zákaz, platný pro řízení trestní o projednávání záležitosti v tisku, platí i pro řízení o neslučitelnosti před volebním soudem.

Novelou z r. 1924 nebyly odstraněny nesrovnalosti původního zákona z r. 1920. Zůstala nesrovnalost, že přísedící vol. soudu voleni jsou jedině sněmovnou poslancekou, přesto, že vol. soud povolán je také k ověřování voleb do senátu. Senát do vol. soudu přísedících nevolí. Nebyly blíže označeny důvody nečestnosti, ani co se stane, bude-li kdo vyloučen ze strany z důvodů čestných, ani který činitel politické strany, ať výkonný výbor, ať klub, povolán je k tomu, aby vylučoval poslance, a do jaké míry rozhodují o tom klubovní stanovy a vnitřní řády polit. strany. A kdo má vylučovat, když proti programu a příkazu strany jednati bude valná většina poslanců strany ve sněmovně?

Názor vol. soudu, v nálezech projevený, že při vázaných listinách volebních mandát patří politické straně a že opustí-li kdo stranu, vzdává se se svým členstvím strany i mandátu, který jemu na základě členství strany byl propůjčen a na členství je vázán, jde příliš daleko; stanoví sám nový zvláštní způsob ztráty man-

dátu, kdežto by tak těžký a ostře zasahující důsledek opuštění strany musil být stanoven přímo v zákoně. Pro obce obsažen je takový předpis v zákoně z 14. července 1922, č. 253 sb., dle něhož členství v obecním zastupitelstvu pomíjí vystoupením nebo vyloučením ze strany, na jejíž jméno zněla volební skupina, která zvoleného kandidovala (§ 10). Rozšiřovat zásadu tuto i na mandát poslanecký, když pro mandát poslanecký zákon tak nenařizuje, je povážlivo právě také s hlediska »politické morálky«, neboť na konec upírá se tím poslanci jakékoli právo, mít lepší a samostatné přesvědčení. Potírat individuality politickému životu také neprospívá — prostřednosti je bez tak dost.

Ověřování voleb (verifikace) přísluší vol. soudu z moci úřední; volební spisy předloží min. vnitřní. Aby se návaem ověřování příliš neprotáhlo, je při něm vol. soud obmezen pouze na zkoumání otázky, zda kandidát v den volby měl pasivní volební právo, zda tedy měl volitelnost, a dále již jen na zkoumání, aby poslanec nebyl zvolen do senátu nebo naopak; má se zaměřit, aby nějaký voličstvu milý kandidát nezískal pro stranu dva mandáty tím, že by kandidoval do obou sněmoven. Takový podrží mandát v oné sněmovně, do které byl zvolen později. Vše ostatní, i co nesprávného při volbě se sběhlo, nemá při ověřování významu i nebude se k tomu hleděti.

Bude-li podána stížnost pro nezákonný postup při volbě, nebude již pro každou nezákonnost hned celé volební řízení zrušeno a uveden znovu v pohyb nákladný aparát volební, nýbrž zrušení volby nastoupí pouze tehdy, dokáže-li se, že nezákonnost mohla mít vliv na konečný výsledek volby, jmenovitě musil by být změněn nezákonností takový počet hlasů, že by to bylo přivodilo jiný výsledek volby. Které nezákonnosti způsobí možnost takového vlivu na výsledek hlasování, bude věc volného uvážení vol. soudu, jemuž se zde poskytuje široké pole různého posuzování jednotlivých případů.

§ 48. Záruka ústavy.

Zákon ze dne 9. března 1920, č. 162 sbír. zák., obsahuje předpisy o ústavním soudu. Složení ústavního soudu jest toto:

I. Ústavní soud skládá se ze 7 členů, z nichž 3 jmenuje prezident republiky a po dvou vysílají nejvyšší soud a nejvyšší správní

soud. Sněmovna poslanecká a senát navrhnou tera, z nichž prezident republiky vybere po jednom členu. Členové vysílání nejvyšším soudem a nejvyšším správním soudem volí se v plenárních schůzích každého z těchto soudů podle příslušných jednacích řádů. Za každého člena ustanovuje se náhradník a to týmž způsobem jako onen člen.

Členy ústavního soudu, jakož i náhradníky, mohou býti pouze osoby práv znalé, volitelné do senátu, které nejsou členy žádného ze sborů zákonodárných. Jednoho ze tří členů prezidentem jmenovaných jmenuje prezident zároveň předsedou ústavního soudu.

Předseda ústavního soudu složí ve schůzi vlády v ruce presidenta republiky slib, že bude přesně a nestranně zachovávat všechny zákony ústavní. Vykonav slib, svolá předseda do osmi dnů ústavní soud k ustavující schůzi, ve které ostatní členové složí slib stejného obsahu do rukou předsedových, načež zvolí většinou hlasů místopředsedu, který zastupuje předsedu, je-li zaneprázdněn nebo uprázdnil-li se jeho místo. Při rovnosti hlasů rozhoduje předseda. Funkční období členů ústavního soudu jest 10 let a počítá se ode dne ustavující schůze. Uprázdnil-li se za období místo některého člena, zejména stane-li se některý člen členem zákonodárného sboru, obsadí se místo uprázdněné na zbývající část období stejným způsobem, jak bylo obsazeno původně. Každé uprázdnění oznámí předseda bez odkladu předsednictvu zákonodárného sboru, od kterého vyšel návrh na obsazení místa uprázdněného, po případě soudu, který vyslal člena, jehož místo se uprázdnilo.

II. Příslušnost ústavního soudu jest taxativně vyměřena. Ústavní soud jest výlučně příslušný rozhodovati o tom, zdali vyhovují a) zákony republiky zásadě článku I. zákona, kterým se uvozuje ústavní listina, a zda b) prozatímní opatření podle § 54. ústavní listiny odpovídají předpisům ústavy.

Ústavní soud rozhoduje tudíž o ústavnosti zákonů, o tom, zda určitý zákon jednoduchý neodporuje ústavě.

III. Řízení před ústavním soudem děje se ve formě obvyklé. Schůze svolává předseda nebo místopředseda jej zastupující. K nález, kterým se zákon prohlašuje neplatným, je třeba nejméně pěti hlasů. K platnosti jiných usnesení jest třeba přítomnosti předsedy nebo místopředsedy a mimo to aspoň čtyř členů. Při rovnosti hlasů platí mínění, ke kterému se předseda

přidal. Podrobnosti jednání upraveny budou jednacím řádem, na kterém se usnese ústavní soud a který schvaluje prezident republiky.

V případě neústavnosti zákona rozhoduje ústavní soud pouze na základě návrhu, který může být podán toliko od nejvyššího soudu, správního soudu, volebního soudu, od poslanecké sněmovny a senátu. O vznesení takového návrhu mohou se příslušní činitelé usnésti nadpoloviční většinou hlasů. Nejvyšší soud, správní soud a volební soud mohou tak učiniti pouze v plenární schůzi.

V návrhu musí být přesně označeno, která ustanovení určitého zákona odporují kterému ustanovení určitého zákona ústavního, nebo která ustanovení určitého zákona, usneseného Národním shromážděním, překročí ústavně vymezenou působnost těchto zákonodárných sborů. Návrh může být vznesen pouze do tří let ode dne, kdy zákon, o který běží, byl vyhlášen.

IV. Předseda zákonodárného sboru nebo soudu, od kterého návrh vychází, zašle tento návrh ve dvou opisech předsedovi soudu ústavního. Předseda ústavního soudu přikáže návrh některému členu jako referentovi, načež nejdéle do jednoho měsíce ode dne, kdy návrh došel, svolá ústavní soud ke schůzi, ve které se rozhodne, zdali návrh byl podán včas a zdali patří do příslušnosti ústavního soudu. Není-li těchto předpokladů, odmítne ústavní soud návrh. Jinak vyrozumí dotčené zákonodárné sbory a předsedu vlády a vyzve je zároveň, aby se o návrhu vyjádřili ve lhůtě nejméně jednoho měsíce a nejvýše tří měsíců. Předseda ústavního soudu svolá nejpozději do dalších tří měsíců ústavní soud k veřejnému ústnímu líčení o předloženém návrhu. O líčení budou vyrozuměni navrhovatel, vláda a zúčastněné zákonodárné sbory. Tito mají právo vyslati k líčení po zástupci. Nevyšle-li některý ze zúčastněných činitelů k líčení svého zástupce, není to projednání návrhu na závadu.

Uzná-li ústavní soud po veřejném ústním líčení návrh odůvodněným, vysloví nálezem, která ustanovení určitého zákona jsou v rozporu s kterými ustanoveními určitého ústavního zákona, nebo která ustanovení zákona Národního shromáždění překročí ústavně vymezenou působnost těchto zákonodárných sborů a jsou tudíž neplatná. Nález ústavního soudu dá předseda doručiti vládě. Ministr vnitra jest povinen do osmi dnů nález bez odůvodnění uveřejniti ve sbírce zákonů a nařízení.

Současně uveřejniti jest nález s podrobným odůvodněním v úředních listech. Uveřejnění nálezu ve sbírce zákonů má ten účinek, že ode dne uveřejnění zákonodárné sbory, vláda, všechny úřady a soudy jsou nálezem vázány. O platnosti prozatímního opatření nouzového podle § 54. ústavní listiny rozhoduje ústavní soud z úřední povinnosti, jakmile mu vládou bude předloženo.

Ochrana, ústavním soudem ústavě poskytovaná, jest dle uvedeného zákona nedokonala. Záleží jen na tom, že některý veřejnoprávní tribunál, k vznesení návrhu legitimovaný, nebo některá sněmovna věc ústavnímu soudu k rozhodnutí předloží. Občané, kdyby jich bylo sebe více, tak učiniti nemohou, nemajíce iniciativy v otázce tak důležité. Nebude-li věc povolanými činiteli předložena, bude neústavní zákon prováděn dále. Rovněž krátká lhůta promlčecí ve věci tak závažné, jako je ústavnost zákonů, není odůvodněna. Nevyjde-li neústavnost zákona v promlčecí lhůtě na jevo nebo když z politických důvodů se lhůta nechá projít bez příslušného návrhu, budou neústavní zákony platiti klidně dále. Promlčení hodí se do poměrů soukromoprávních, nikoli však do nauky o ústavnosti zákonův.

Nařízení z 11. května 1923, č. 159 sb., stanoví náhrady členům ústav. soudu (předseda ročně 24.000 K, členové ročně 9000 K; náhrada jest poměrně značná, pováží-li se řídkost zasedání tohoto tribunálu).

Jednací řád ústavního soudu, usnesený jím samým, byl po schválení prezidentem republiky vyhlášen 29. srpna 1922, č. 255 sb. Upravuje postavení předsedy, povolávání náhradníků, hlasování a usnášení. K usnesení je třeba nadpoloviční většiny hlasů přítomných. Plenární schůze je schopna usnášení, když mimo předsedu a čtyř členů jsou přítomni ještě další dva členové nebo náhradníci. Nikdo nesmí odeprít účast na hlasování. Nejprve hlasuje nejmladší. Při rovnosti hlasů platí mínění, ku kterému se přidal předseda. Usnesení vypracuje zpravodaj. Hlasující může až do skončení hlasování svůj hlas odvolati.

Ústavní soud při rozhodování o ústavnosti zákonů nemůže jednati z povinnosti úřední, nýbrž musí vyčkati návrhu povolaných činitelů. Nemůže jíti ultra petitem, t. j. jest obmezen na rozhodování pouze o oněch ustanoveních, která v návrhu přesně budou označena. Nemá možnosti, prohlásiti, že i jiné předpisy některého zákona jsou protiústavní, když nebyly předmětem návrhu, i kdyby jejich protiústavnost na první pohled

byla zřejma. Rozumí se také, že úst. soud nemůže rozhodovati o podmínkách řádného usnášení se zákonů, jako byla-li potřebná většina nebo máležitá přítomnost a správné hlasování; může zkoumat pouze, zda obsah určitého předpisu neodporuje ústavní listině nebo jinému zákonu ústavnímu.

Podněty na zkoumání zákonů, budou-li podány od jiných činitelů, než které k tomu zmocňuje zákon o ústavním soudě, postoupí předseda tohoto soudu podle volného uvážení některému z oprávněných činitelů. Zde jednacím řádem hleděl nahraditi nedostatek zákona, že jen nejvyšší tribunály a obě sněmovny mají iniciativu ku vznesení ústavního konfliktu, čímž ústavní soud odsouzen byl skoro k nečinnosti, neboť dosud nestal se případ, aby některý z tribunálů či sněmovna podaly návrh na prohlášení některého zákona za protiústavní. Předpis jednacím řádem nepomůže ovšem zase ničeho, když předseda nebo povolání činitelé nebudou chtít vyhovět.

Zamítnutí návrhu na prohlášení některého zákonného předpisu za neústavní stane se usnesením, opatřeným důvody. Při veřejném ústním líčení udělí předseda slovo nejprve zpravodaji, jenž vylíčí věc; zpráva nesmí obsahovati názor, jak by mělo být rozhodnuto. Porady a hlasování o nálezu mohou být účastní pouze členové, kteří byli přítomni celému ústnímu líčení. Porada a hlasování jsou neveřejné. Kdyby při poradě vyšlo na jevo, že v rozhodovacích důvodech má být přihlíženo ke skutečnostem, které nebyly při přelíčení předmětem jednání, bude opět zahájeno líčení o těchto skutečnostech.

Nálezy prohlašují se ústně s podstatnými důvody rozhodovacími co možno ještě v témž zasedání soudu.

Opatření s prozatímnou platností zákona podle § 54 úst. list. vydaná, přezkoumá ústavní soud z povinnosti úřední. Kdyby jemu nebyla vládou závčas předložena, platí za předložená dnem vyhlášení ve sbírce zákonů (tento nový předpis má být v zákoně, nikoli v pouhém jednacím řáde). Řízení provede se, i když opatření mezitím pozbylo platnosti; nález jest pak čistě teoretický. Předmětem jednání jest, zda, v kterých směrech a z jakých důvodů by mohlo být pochybnost, zda opatření vyhovuje ústavě. Usnášeje se o pochybnostech, není ústavní soud vázán stanoviskem, které zaujaly sněmovny při schválení pochybného opatření.

O činnosti ústavního soudu má předseda počátkem každého roku podati za uplynulý rok výkaz přímo prezidentovi republiky (výkaz nebude příliš bohatý, ježto se dosud nestal případ prohlášení zákona za protiústavní a opatření podle § 54 úst. list. se již nevydávají).

ODDÍL VII.

Občanské svobody.

§ 49. Základní práva naší ústavy.

Naše ústavní listina obsahuje zaručení základních práv občanských celkem v podobném rozsahu, jako je mají ústavy jiné. Nejprve prohlašuje se o b ě a n s k á r o v n o s t. Zásada rovnosti znamená, že výsady pohlaví, rodu a povolání se neuznávají. Všichni obyvatelé státu požívají za stejných podmínek jako státní občané na území státním stejné a úplné ochrany života a svobody, bez ohledu na to, jakého jsou původu, státní příslušnosti, národnosti, račy nebo náboženství. Úchytky přípustny jsou jen z důvodu práva mezinárodního (jako při retorsi). Tituly smějí být udíleny jen potud, pokud označují úřad nebo povolání. Předpis tento nevztahuje se však na hodnosti akademické.

Zákon ze dne 10. dubna 1920, č. 243 sbír. zák., změnil některá ustanovení zákona ze dne 10. prosince 1918, č. 61 sbír. z., o zrušení šlechtictví, řádů a titulů. Připuštěna byla nyní vyznamenání a čestné odznaky vojenské a za zásluhy na poli válečném, již udělená, buď vládou naší nebo mocností spřátelenou. Naše odznaky, jež občanům za vojenské zásluhy byly uděleny a nosí se smějí, jsou v zákoně p ř e s n ě vypočteny. Nová vyznamenání smějí být u nás založena pouze pro vojsko za statečnost před nepřítelem nebo pro cizí státní občany za zásluhy o náš stát. Vyznamenání taková zřizují se n a ř í z e n í m vládním se souhlasem presidentovým. Uděluje je buď sám, nebo ministr, jež zmocní. Naši občané nevojáci nesmějí podobných řádů ani přijmouti ani nositi. Přestupku se dopustí a potrestán bude každý, kdo: 1. úmyslně a veřejně užívá šlechtického titulu nebo znaku, nebo řádů a vyznamenání již zrušených, nebo kdo své bývalé šlechtictví podobně naznačiti hledí; 2. kdo si osobuje řád nebo vyznamenání, aniž jest k tomu oprávněn; 3. kdo v tisku někomu přikládá ještě zrušený již titul šlechtický. Přestupky stihány budou s o u d e m.

Ježto zákon nerozeznává, nesmějí naši občané přijímati ani nositi řádů cizozemských, i papežské v to počítaje.

S v o b o d a o s o b n í se zaručuje a zákon o ochraně osobní svobody prohlašuje se za integrující součást ústavní listiny. Obmezení a odnětí osobní svobody přípustno jest pouze na základě zákona. Rovněž jen na základě z á k o n a smí veřejná moc požadovati na občanech osobní služby a výkony. Každý občan může se usaditi na kterémkoli místě ve státě, nabývatí tam nemovitostí a vykonávatí tam výdělečné zaměstnání dle platných zákonův. Omezení těchto práv přípustno jest pouze v zájmu veřejném na základě z á k o n a.

Závazek, konati státu osobní služby při povinnosti branné, vyslovuje se ústavou zvláště. Každý z p ů s o b i l ý s t á t n í o b ě a n je zavázán podrobiti se vojenskému výcviku a uposlechnouti výzvy k obraně státu. V podrobnostech odkazuje se na z á k o n b r a n n ý, jenž vydán byl dne 10. března 1920, č. 193 sbír. zák., a kdež stanoví se, že povinnost branná jest všeobecná a stejná pro všechny a musí být vykonávána osobně. Slibuje se však, že branná soustava bude vybudována na podkladě miličním.

Že jen m u ŝ ŝ t í občané podléhají povinnosti branné, n e n í řečeno.

Právo svobodného vystěhování se do ciziny smí býti obmezováno jen z á k o n e m. Příklad podává zák. o v y s t ě h o v a l e c t v í z 15. února 1922, č. 71. Rovněž svoboda majetková se zajišťuje. Soukromé vlastnictví smí býti obmezováno zase jen z á k o n e m. Vyvlastnění, t. j. odnětí vlastnictví proti vůli vlastníkově, jest přípustno pouze na základě zákona a za náhradu, leč že by z á k o n e m výslovně bylo stanoveno, že se náhrada dáti nemá. Daně a všechny veřejné dávky smějí se ukládati jedině na základě z á k o n a. Taktéž jedině na základě z á k o n a jest možno vyhrožovati tresty a tresty ukládati. (Nulla poena sine lege.) Ustanovení toto jest důležité jmenovitě pro trestní soudnictví p o l i c e j n í; zmocnění policie, vyhrožovati tresty, musí být napříště uděleno zákonem. Ovšem že stačí zmocnění co možno všeobecné, neboť rozmanitost aktů policejních nemůže být žádným zákonem vystižena.

Ochrana práva domácího jest zaručena. Právo domovní jest neporušitelné a zákon o ochraně práva domovního prohlašuje se za integrující součást ústavní listiny, podobně jako již dříve bý-

valo. Ústavní zákon o ochraně osobní svobody a práva domácího vydán byl dne 9. dubna 1920, č. 293 sb. zák.

O svobodě tisku, právu shromažďovacím a spolkovém platí: Svoboda tisku, jakož i právo, klidně a beze zbraně se shromažďovati i zakládati spolky, zaručují se státem. Tisk nesmí být podroben předběžné cenzuře. Právo spolčovací a shromažďovací upravují zákony zvláštní, pro kteréž ústava dává tuto závaznou direktivu:

1. Spolek může být rozpuštěn jedině v případě, když svojí činností porušil trestní zákon nebo veřejný pokoj a řád.

2. Omezení práva shromažďovacího smějí být zavedena, avšak jedině zákonem, pro shromáždění na místech, určených veřejné dopravě.

3. Omezení práva spolčovacího smějí být zavedena zákonem pro zakládání spolků v ý d ě l e č n ý c h a pro účast cizinců ve spolcích politických.

4. Zákonem ustanoví se, jaká omezení svobody tisku, práva spolčovacího a shromažďovacího smějí nastati za doby války a tehdy, když vypuknou ve státě nepokoje, ohrožující u velké míře ústavu, veřejný klid a pořádek.

Právo spolčovací na ochranu a podporu poměrů pracovních, zřízeneckých a hospodářských se rovněž zaručuje; všechny činy jednotlivců a sdružení, které by úmyslně rušily volnost uvedeného spolčování se, se ústavou zakazují. Syndikáty pracovní a zřízenecké takto přímo ústavou se uznávají; pro zřízence veřejné nastupují ovšem obmezení takového práva spolčovacího, daná ve služební pragmatice úředníků státních.

Právo petiční přísluší každému. Osobnosti právnické a jiná sdružení smějí vykonávat právo petiční pouze v mezích své působnosti. Tajemství listovní se zaručuje a podrobnosti upravují se zákonem. Stejně volnost projevu mínění se zaručuje. Každý může v mezích zákona mínění své volně projevovati slovem i písmem, tiskem i obrazem. Volnost projevu mínění přísluší i osobnostem právnickým v mezích jejich působnosti. Výkon práva na volnost projevu mínění nesmí nikomu být na újmu v jeho pracovním a zřízeneckém poměru. Na divadlo se volnost nevztahuje.

Volnost vědy se uznává. Vědecké badání a hlásání jeho výsledků, jakož i umění jest svobodno, pokud neporušuje zákona a trestních. Veřejné vyučování jest zařídit tak, aby neodpo-

rovalo výsledkům zkoumání vědeckého. Zřizovati soukromé vyučovací a vychovávací ústavy jest dovoleno pouze v mezích platných zákonův. Státní správě přísluší v r c h n í v e d e n í a dozor na veškero vyučování a vychovávání. Stát má tudíž vliv pozitivní, nikoli jen negativní kontrolu.

Dle zákona z 19. ledna 1922 smějí nové vysoké státní školy být zřizovány jedině zákonem. Rozdělovat dosavadní fakulty nebo zřizovat nové lze rovněž jen na základě zvláštního zákona a v jeho mezích. (Zák. č. 28 sb. z.)

Svoboda svědomí a vyznání zaručuje se ústavou. Všichni obyvatelé smějí stejně jako státní občané vyznávati veřejně i soukromě jakékoli náboženství, či hlásati jakoukoli víru, jen když výkon jejich přesvědčení náboženského neocetne se v rozporu s veřejným řádem a s dobrými mravy. Nikdo nesmí být přímo ani nepřímou nucen k účasti na nějakém náboženském projevu a výkonu, leč že byl by podroben zákonné moci jiného, jako moci otcovské nebo poručenské. Všechna vyznání náboženská jsou sobě před zákonem rovna. Výkon určitých náboženských obřadů a náboženský projev může být zakázán z důvodu, že odporuje veřejnému řádu a veřejné mravnosti. Nový zákon o v z á j e m n ý c h p o m ě r e c h n á b o ž e n s k ý c h v y z n á n í byl vydán 23. dubna 1925, č. 96 sb.

Ústava slibuje, že manželství, rodina a mateřství státi budou pod zvláštní ochranou zákonův. Tyto sliby vyžadují ovšem teprve zvláštních zákonů prováděcích, aby nabyly účinnosti.

Uvedený seznam obsahuje většinou zaručování, která rozumí se sama sebou. Všecky svobody zaručují se v mezích zákonů — rozumí se samo sebou, že v mezích zákona si každý může dělat, co mu líbo: co není zakázáno, je dovoleno. Přijde jen na to, jaký je obsah oněch speciálních zákonů, které tvoří meze svobody. Jsou-li přísné, je svoboda malá. Nemuselo tudíž ono všeobecné zaručování ani v ústavě být, když o tom rozhodují jiné zákony. Ale zákonodárce přece chtěl mít sbírku hesel jako poukaz a direktivu pro příští zákonodárství, aby se neuchylovalo. Ostatně hesla nejsou nikterak radikální a nedosahují ani kroměřížského návrhu z r. 1848. Zůstala většinou táž jako před tím.

§ 50. Ochrana menšin a právo národnostní.

A. Předpisy o ochraně menšin převzaty byly do ústavy na provedení direktivy a povinnosti uložené smlouvami mezinárodními při jednání mírovém. Všichni státní občané jsou si před zákonem zcela rovni a požívají stejných práv občanských a politických, bez ohledu na to, jakého jsou kmene, jazyka či náboženství. Ochrana menšin národních a náboženských má být plně poskytnuta. Rozdíl v náboženství, vyznání, víře, jazyce a národnosti nesmí být žádnému státnímu občanu na závalu; ovšem, dodává se, že jen v mezích všeobecných zákonů. Rozhodují tudíž o tom platné všeobecné zákony. Zejména nesmí býti činěno rozdílu při přístupu do veřejné služby, nabytí úřadů a hodností, a při výkonu jakékoli živnosti a povolání. Státní občané mohou, ovšem zase jen v mezích všeobecných zákonů, volně užívatí kteréhokoli jazyka ve stycích soukromých a obchodních, ve věcech náboženských, v tisku a spisech nebo ve veřejném shromáždění lidovém. Touto volností, jak hned výslovně se dodává, nejsou dotčena práva, jež v těchto směrech přísluší dle platných zákonů orgánům státním z důvodů veřejného pořádku a bezpečnosti státní, jakož i za účelem účinného dozoru. Mají tudíž úřady za účelem svého práva dozoru přece rozsáhlou příležitost omezovatí rovnoprávnost jazykovou a po případě zakazovatí jednání v jazyce, jehož úřad není právě mocen. Tento dodatek, tak důkladně obmezující právo menšin, v ustanoveních mírové smlouvy není.

Zákon, obsahující zásady jazykového a národnostního práva ve státě, prohlašuje se za integrující součást ústavní listiny. Může tudíž býti změněn jedině ve formách, v jakých se dějí změny ústavy a za podmínek většiny kvalifikované. Jest to zákon ze dne 29. února 1920, č. 122 sbír. z.

Státní občané jsou sobě rovni též co do práva, dle všeobecně platných zákonů zakládati, řídit a na vlastní náklad spravovatí ústavy humanitní, náboženské a sociální, školy a jiné ústavy vychovavací. V tomto oprávnění nesmí býti mezi státními občany činěn rozdíl ani co do národnosti a jazyka, ani co do náboženství a kmene. Mohou v uvedených svých soukromých ústavech volně užívatí svého jazyka a vykonávatí své náboženství. V městech a okresích, kde sídlí značný zlomek státních občanů jiného jazyka, než československého, zaručuje se

dětem těchto občanů jinojazyčných, že ve veřejném vyučování v mezích všeobecné úpravy vyučovací zajištěna jim bude přiměřená příležitost, aby se jim dostalo vyučování v jejich řeči mateřské, při čemž vyučování řeči státní může být prohlášeno za předmět povinný. Vymezení pojmu »značný zlomek« vyhrazeno bylo zvláštním zákonu; pojem »přiměřená příležitost« je hodně široký. Na školství střední a vysoké se uvedené předpisy nevztahují.

Když ve městech a okresích smíšených, se značným zlomkem občanů, patřících k menšinám národnostním a náboženským, dojde k tomu, že mají určité obnosy být vynaloženy na výchovu, náboženství a lidumilné snahy, tu v případě, že obnosy ony placeny jsou z fondů veřejných, rozpočtu státního, obecního a korporací veřejných, zabezpečen bude menšinám národnostním a náboženským taktéž přiměřený podíl na požitku a používání obnosů takových, ovšem v mezích všeobecných předpisů pro veřejnou správu platných. Každé násilné odnárodňování jest ústavou zakázáno. Nešetření tohoto zákazu může být zákonem prohlášeno za číntrestný.

B. Na provedení předpisův ústavy o právu národnostním a jazykovém vydán byl zákon ze dne 29. února 1920, zák. sbír. č. 122, jímž stanoveny byly zásady jazykového práva, v našem státě platného. Ustanoveno bylo:

I. Jazyk československý jest státním, oficiálním jazykem republiky. To znamená jménovitě (výpočet jest demonstrativní):

a) V jazyce státním úřadují všechny soudy, úřady, ústavy, podniky a orgány státní, vydávají se jejich vyhlášky a předepisují se jejich zevní označení, pokud nejsou stanoveny určité výjimky na prospěch národnostních menšin.

b) V jazyce státním upravuje se hlavní znění státovek a bankovek.

c) Řeč státní jest pro brannou moc řečí velící a jazykem služebním. Výjimečně ve styku s mužstvem, státní řeči neznaným, lze užití také jeho řeči mateřské.

d) Podrobnější předpisy o povinnosti státních úředníků a zřízenců, naučití se jazyku státnímu, odkazují se na cestu a řízovací.

Výraz »jazyk oficiální« nemá žádného zvláštního významu a znamená totéž, co naznačuje »jazyk státní«.

II. Úřady samosprávné, sbory reprezentativné, a veškeré veřejné korporace ve státě jsou zavázány přijímatí ústní přednesení i písemná podání, učiněná v jazyce státním a je vyřizovati. Ve schůzích a poradách uvedených korporací jest volno státní řeči uživati a návrhy, v státní řeči podané, musí se státi předmětem jednání. Jazyk veřejných vyhlášek a zevních označení úřadů samosprávných ustanoví státní moc výkonná (nenáleží to tudíž do samostatného oboru působnosti samosprávné). Povinnost, přijímatí podání v jazycích jiných, než jest řeč státní, a podání jinojazyčná vyřizovati, jakož i připustiti jazyky jiné ve svých schůzích a poradách, mají úřady samosprávné, sbory zastupitelské a veřejné korporace dle předpisův o ochraně národnostních a jazykových menšin.

III. O právech a ochraně národnostních a jazykových menšin platí tyto předpisy:

1. Soudy, úřady a orgány státní určitého soudu v okrese, kde podle posledního sčítání lidu bydlí aspoň 20% občanů jinojazyčných, jsou ve všech věcech, jejichž vyřízení náleží jim jakožto úřadům v okrese působícím, zavázány přijímatí podání, učiněná v jazyce menšiny, a vyřizovati je též v jazyce podání, vedle vyřízení v jazyce státním. Je-li na území některé obce okresních soudů několik, považuje se celá obec za soudní okres jediný.

Oněch 20% musí ovšem náležeti téže menšině jediné národnosti; nemohou se dvě menší menšiny snad na ni skládati.

Taktéž cizí státní občan menšinové národnosti (říšský Němec) bude požívat jazykové ochrany, neboť § 2 jaz. zák. stanoví povinnost úřadů, jinojazyčná podání přijímatí »od příslušníků jazyka této menšiny«, nikoli snad jen od našich občanů státních, a podání také v jazyce menšiny vyřizovati.

2. Cestou nařizovací bude ustanoveno, zda při některých soudech a úřadech, jejichž působnost vztahuje se na jediný okres se zákonnou národnostní menšinou, jakož i při soudech a úřadech nadřízených, bude lze omeziti se na vydání vyřízení pouze v jazyce strany. (Zde může prostě cestou pouhého nařízení stanovisko jazyka státního být pro smíšené okresy zase opuštěno; ostatně možno toutéž cestou tvořiti také jednotné okresy jinojazyčné bez jazyka státního.) Moc výkonná ustanoví též, kterým jazykem v těchto případech se bude před úřady jednati.

3. V řízení trestním jest v okrese se zákonitou národnostní menšinou (20%) veřejný žalobce zavázán obžalobu trestní proti obžalovanému jiného jazyka vznésti též v jazyce obžalovaného. Moc nařizovací zase ustanoví, zda obžaloba vznesena být může jediné v řeči obžalovaného, bez ohledu na jazyk státní. Moc výkonná, t. j. nařizovací, ustanoví, kterým jazykem v těchto případech bude se před úřady jednati.

4. V případech, kde nepředchází žádné podání strany, má v okrese se zákonitou národnostní menšinou dostati se straně vyřízení i v jejím jazyce, po případě jediné v jejím jazyce, bude-li tak pro určité okresy ustanoveno mocí nařizovací. Není-li jazyk strany znám, obdrží vyřízení ve svém jazyce dodatečně na svoji žádost. Možno jest tedy cestou nařizovací tvořiti i jednojazyčné okresy, aspoň pro styk se stranami.

5. V okresech se zákonitou národnostní menšinou jest užívati při vyhláškách soudů, úřadů a orgánů státních a při jejich zevnějším označování taktéž jazyka národnostní menšiny. Bude zde tudíž dvojjazyčnost (po př. trojjazyčnost).

6. Vyučování ve všech školách, zřízených pro národnostní menšiny, děje se jejich jazykem, jímž spravují se také kulturní instituce, pro menšiny ony založené. O zásadách, jimiž řídití se má menšinové školství, není v jazykovém zákoně předpisův. Platí tudíž všeobecná zákonná úprava školství.

Moc nařizovací má vydati také předpisy o tom, jak usnadněn má být po stránce jazykové styk soudů a úřadů se stranami jazyka úředního neznalými a jak chráněny mají být strany před právní újmou, která by jim z neznalosti úředního jazyka mohla vzejíti. Nařizovací moc sama má vydati také předpisy, zaručující úspěšné provádění všech norem jazykového práva. Pro prvních 5 let může nařizovací moc sama připouštěti výjimky ze zásad jazykového zákona, pokud toho třeba bude v zájmu nerušené správy. Při úřadování ve státní řeči užívá se v Čechách, na Moravě a ve Slezsku češtiny, na Slovensku pak slovenského jazyka. České vyřízení na slovenské podání nebo naopak pokládá se za vyřízení týmž jazykem.

Spory o užívání určitého jazyka při soudech, úřadech, ústavech a podnikcích státních, dále při úřadech samosprávných a korporacích veřejných, vyřizovati budou příslušné státní orgány dohledací jako záležitosti státní správy, a to odděleně od věci, při které jazykový spor vzešel. Podrobně

provedení zásad jazykového zákona zústavila ústava opětně mocí nařizovací. Státní moc výkonná upraví dle závazné direktivy jazykového zákona také otázku užívání jazyků při úřadech samosprávných, zastupitelských sborech a veřejných korporacích, jakož i při oněch úřadech a veřejných orgánech, jejichž působnost vztahuje se na menší obvody, než jest soudní okres, nebo které nemají svého zvláštního obvodu.

Mocí nařizovací přiznávají se v celém zákoně vůbec taková oprávnění, že vlastně celá podstatná úprava zákonodárná přešla na moc výkonnou, a neurčitý zákon si tak pomohl z nesnázi.

Národní menšiny jsou chráněny trestně též podle zákona na ochranu republiky z 19. března 1923, č. 50 sb., v případě, že by někdo popuzoval k násilnostem a jiným nepřátelským činům proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk nebo náboženství, nebo by veřejně hanobil národní menšinu (§ 14).

Menšina, jazykové ochrany požívající, musí být trvale u sebe (§ 131 úst.), nikoli fluktuující, přechodná. Vyučování na menšinových školách musí se udílet v jazyce mateřském jakožto řečí vyučovací. Jazyková ochrana vztahuje se též na osobnosti právnické (spolky, akciové společnosti) a nejen na podání písemná, nýbrž i na přednesení ústní (čl. 7 mír, smlouvy); zaručena jest však pouze pro vnitřní styk se stranami, nikoli pro úřadování vnitřní a styky služební. Předpisy o ochraně menšiny požívají garancie mezinárodní a žádný zákon ani akt úřední proti nim nemá mítí platnosti (čl. 1. mírové smlouvy).

§ 51. Ochrana osobní svobody a práva domácího.

Ústavní zákon ze dne 9. dubna 1920, č. 293 sb. zák., obsahuje podrobnější předpisy o ochraně svobody osobní, domovní a listovního tajemství. Občan smí býti stíhán pouze v případech, v zákoně výslovně dovolených, ať již řízení přísluší soudu nebo jinému úřadu dle zákona příslušnému. Řízení upraveno jest zákonem. Zatčení bez dalšího přípustno jest pouze, byl-li kdo přistižen při činu samém. Mimo tento případ připouští se zatčení na písemný, o důvodněný rozkaz soudcovský, jenž musí obviněnému být dodán při zatčení nebo nejdéle do 24 hod. po tom. Mimo případy, zákonem výslovně určené, nesmí být nikdo veřejnými orgány vzat do vazby. Byl-li kdo takto vzat do vazby, musí

být nejdéle do 48 hod. propuštěn nebo předveden před úřad, jemuž přísluší provéstí další řízení. Nikdo nesmí být z určitého místa nebo území vypovězen, ani nesmí jemu býti nařízeno, aby se z určitého místa nevzdaloval; ovšem zase mimo případy, v zákoně výslovně ustanovené. O případném propuštění zatčeného a uvězněného na kauci či jistotu, rozhodují předpisy řízení trestního.

Domovní prohlídka, t. j. prohlídka bytu a místnosti, k bytu náležejících, nebo místností obchodních a živnostenských, jest dovolena opět jen v případech, zákonem ustanovených, ať již řízení přísluší soudu nebo jinému úřadu, dle zákona příslušnému. Smí dít se jen dle řízení, upraveného zákonem. Prohlídka dovolena jest pouze na základě písemného, odůvodněného rozkazu soudcovského, jenž musí být doručen při prohlídce nebo nejdéle do 24 hod. po tom. Komu má se rozkaz doručiti, zákon nepraví. Za účelem trestního řízení soudního dovolují předpisy trestní výjimečně někdy též prohlídku bez písemného rozkazu soudcovského. V tomto případě veřejný orgán, prohlídku provádějící, musí se řádně legitimovati a vydati tomu, u koho prohlídka se konala, na jeho žádost hned nebo nejdéle do 24 hod. písemné potvrzení o vykonané prohlídce a o důvodech k ní, jakož i o věcech při ní zabavených. Tento předpis platí i pro prohlídky, které dle zvláštních zákonů konati se mohou za účely policejními a finančními nebo vůbec za účely veřejné správy. O každé domovní prohlídce musí být sepsán protokol, v němž jest uvéstí důvod zákonný i příčinu podezření, proč k prohlídce došlo a jaký byl její výsledek. Když nenašlo se nic závadného, musí být straně obviněné ihned vydáno písemné potvrzení o tom.

Tajemství listovní se zaručuje. Výjimky stanoví zákonodárství trestní nebo jiné zvláštní zákony. Kdyby některý veřejný orgán při výkonu úřadu a služby porušil předpisy o ochraně svobody osobní a domovní, bude přísně potrestán (a to v případě zlého úmyslu pro zločin, jinak pro přestupek s vysokou trestní sazbou). Při odsouzení pro zločin jest nalézti i na ztrátu úřadu. Každé odsouzení má za následek ručení za náhradu způsobené škody dle zvláštních zákonův. Suspense práv osobní svobody, ochrany práva domácího a tajemství listovního jest možna výhradně dle zvláštního zákona. Pouze zvláštním zákonem může býti ustanoveno, že předpisy o ochraně uvedených základních práv smějí být omezeny nebo suspendovány za války, nebo tehdy, když ve státě nebo na hranicích státu nastanou události, ohrožující

zvýšenou měrou státní celek, jeho formu a ústavu, jakož i veřejný řád a pokoj.

Zákon ze dne 9. dubna 1920, č. 293 sbír. z., o ochraně tří uvedených základních práv tvoří integrující součást ústavní listiny i smí býti měněn jediné ve formách, jakých vyžaduje se ku změně ústavy. Naproti staršímu zákonodárství, které poskytovalo ochranu pouze proti zatýkání k účelům soudním, poskytuje se nyní ochrana i proti libovolnému zatýkání za účely policejními. Ježto zákon nerozeznává, jest za to míti, že ochrana základních práv, zákonem poskytovaná, vztahuje se stejnou měrou i na osoby, podléhající zvláštnímu trestnímu soudnictví vojenskému, z důvodu, že jsou dosud ve svazku vojenském. I když vojenské řády trestní stanoví určité výjimky za účelem udržování vojenské kázně, přece, pokud výjimky výslovně zákonem stanoveny nebyly, ochrana osobní svobody nebo tajemství listovního přísluší členům aktivní armády stejně.

§ 52. O stavu výjimečném.

O stavu výjimečném vydán byl zákon ze dne 14. dubna 1920, č. 300 sbír. zák., o mimořádných opatřeních. Za války, nebo tehdy, když ve státě nastanou události, ohrožující zvýšenou měrou celistvost státu, jeho formu, ústavu nebo veřejný klid a pořádek, mohou býti vydána mimořádná opatření, jimiž zrušují se nebo obmezují dočasně některé svobody občanské, zaručené ústavní listinou a zákonem o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního. Suspendována nebo obmezena směji býti tato základní práva: 1. svoboda osobní, 2. právo domovní a jeho neporušitelnost, 3. svoboda tisku, 4. právo společovací, 5. právo shromažďovací, 6. tajemství listovní. Bližší podmínky vyhlášení mimořádných opatření jsou:

a) Mimořádná opatření taková směji býti nařízena nejdéle na dobu tří měsíců, a pouze potud, pokud jsou nezbytně nutna na ochranu celistvosti státu, jeho formy a ústavy a na obnovení veřejného klidu a pořádku. Kdy nutnost taková nastane, posoudí vláda dle volného uvážení, vždy však jest třeba, aby rušivé události ohrožovaly stát zvýšenou měrou. Nestačí okamžité rušení menší. Zákon o ochraně osobní svobody připouští výjimečná ustanovení i tehdy, nastanou-li ohrožující události na hranicích státu (§ 13 zák. z 9. dubna 1920, č. 293 s.

z.); zákon o mimořádných opatřeních připouští výjimečný stav pouze tehdy, nastane-li ohrožení uvnitř státu (§ 1 zák. z 14. dubna 1920, č. 300 s. z.).

b) Suspense nebo obmezení děje se cestou nařizovací, aktem moci výkonné. K mimořádným opatřením jest třeba usnesení vlády, schváleného presidentem republiky. Formální podmínkou jest, že vládní nařízení o mimořádných opatřeních musí býti vyhlášeno ve sbírce zákonů, ve vládním ústředním úředním listě a v úředním listě onoho území, pro které výjimečný stav jest zaveden. Nařízení musí být podepsáno presidentem republiky a nejméně $\frac{2}{3}$ ministrů všech, počítaje v to i min. předsedu.

c) Nařízení musí přesně udati a obsahovati, která práva a v jakém rozsahu se zrušují nebo obmezují, jakož i na jakou dobu a pro který obvod místní stav výjimečný se zavádí. Suspense ůmže být úplná nebo částečná. Můž se vztahovat na všechna ona základní práva občanská, jež zrušiti zákon dovoluje, n a j e d n o u nebo jen na některá z nich. Jednotlivé svobody mohou být zrušeny úplně nebo pouze obmezeny, dle volného uvážení vlády. Meze, uložené vládní moci v ústavě naproti občanům, na čas, nařízením udaný, pomíjejí anebo se jinak stanoví.

Je-li suspendován či obmezen zákon o ochraně osobní svobody, práva domácího a tajemství listovního, mohou nastati tyto účinky:

1. Lhůta 48 hod., do které má zatčený být buď propuštěn nebo předveden před příslušný úřad, může být prodloužena na 8 dní.

2. Státní bezpečnostní úřady směji určité osoby z určitého místa nebo území vypověděti nebo je internovati i mimo případy v zákoně dovolené. Bylo-li proti někomu takové opatření učiněno, musí do 8 dnů být proti postiženému zavedeno řádné řízení trestní, jinak opatření pozbývá platnosti.

3. Pro určité těžké činy trestné, v zákoně vyjmenované, nepřipouští se propuštění na svobodu po složení kauce. Takové trestné činy jsou zločiny proti státu, proti veřejnému pokojí a řádu, násilí, delikty proti integritě osoby a majetku.

4. Státní úřad bezpečnostní jest oprávněn, za účelem trestního řízení pro uvedené těžké delikty naříditi a prováděti domovní prohlídky kdykoliv i bez rozkazu soudcovského.

5. Rovněž státní úřad bezpečnostní může naříditi zabavování a otevírání dopisův i bez soudcovského rozkazu.

Je-li suspendována či omezena svoboda spolková, shromažďovací a svoboda tisku, mohou nastati tyto účinky:

a) Spolky a odbočky jejich, mimo spolky výdělečné mohou být podrobeny zvláštnímu, permanentnímu dozoru úřednímu a jejich zakládání a trvání vůbec může být vázáno na zvláštní přísnější podmínky. Činnost spolková spolků dosavadních může být zastavena a zřizování spolků nových může být vázáno na výslovné povolení příslušného úřadu (nastupuje soustava k o n c e s n í).

b) Státní bezpečnostní úřad může zakázat konání schůzí na místech, sloužících veřejné dopravě, vůbec. Pořádání schůzí jiných může být opět vázáno na výslovné povolení úřední. Obmezení toto neplatí však pro schůze voličské ode dne vypsání do ukončení voleb (ať obecních, ať jiných patrně).

c) Vydávání a rozšiřování časopisů může být omezeno nebo podrobeno zvláštním podmínkám. Časopisy smějí být i zastaveny, ale jen v krajní nutnosti. Co je krajní nutnost, posoudí ovšem úřad volně; povolán bude k tomu patrně státní úřad bezpečnostní, když zákon o příslušnosti úřední se nezmínil. Časopisům periodickým může být uložena povinnost, předkládati k cenzuře povinné výtisky až dvě hodiny před vydáním listu. Pro časopisy a tiskopisy objemnější může být cenzurní lhůta stanovena na 3—8 dní. Obmezení jsou tudíž důkladná a připomínají hodně zákony a poměry bývalé, přísně policejní.

Vláda, nebo orgán vládou zmocněný, smí taktéž vydávati výjimečně předpisy o výrobě, prodeji, držbě a nosení zbraní a střeliva, o průvodních listech a hlášení, o chování se a shromažďování se na místech veřejných, o činech demonstrativních a užívání odznakův. I tady patrna jest příliš policejní přísnost, nikterak se nelišící od poměrů dřívějších. Kdo poruší předpisy nařízení, vydaných na základě zákona o výjimečném stavu, bude politickým úřadem I. instance přísně potrestán, a to, když nedá se užiti přísnějších ustanovení zákona trestního, značnou pokutou nebo vězením, nebo také obojím.

Jakmile pomine nezbytná nutnost výjimečných opatření, mají býti vládou hned zmírněna nebo zcela odvolána. Kdy to nastane, posoudí vláda volně. Odvolání stane se v téže formě, v jaké se stalo vyhlášení stavu výjimečného (usnesení vlády, vyhlášení v zákoníku a úřed. listech, podpis presidentův a aspoň $\frac{2}{3}$ ministrův). Vláda jest zavázána veškerá nařízení výjimečná předložiti nejdéle do 14 dnů sboru zákonodárnému a, není-li shro-

mážděn, tedy stálému výboru pro nařízení z nouze, dle § 54 ústavy dosazenému. Odepře-li některá z obou sněmoven nebo nouzový výbor svůj souhlas s vydaným výjimečným nařízením, pomíjí jeho platnost, patrně hned od odepření souhlasu. Rovněž pomine platnost výjim. nařízení, když sbor zákonodárný nebo stálý výbor nouzový do 1 měs. od vyhlášení výjim. nařízení neučiní o něm žádného usnesení.

Na udržování veřejného pořádku a bezpečnosti slouží četnictvo, o jehož organizaci vydán byl nyní zákon ze dne 14. dubna 1920, č. 299 sb. z. Sbor tento prohlašuje se nyní za orgán politické správy a podřizuje se min. vnitra; úřady politické jsou představenými úřady četnictva pro jeho služební obvody. Jiným úřadům tento po vojensku organisovaný sbor strážní podřízen není. Soudy však při výkonu pravomoci trestní jsou oprávněny dožadovati se služeb četnictva přímo; jiné úřady jen prostřednictvím úřadů politických, není-li ovšem nebezpečí v prodlení. Za stavu válečného může být částí četnictva v dohodě s min. nár. obrany užito k polní službě. Při otázkách výzbroje a výcviku četnictva přísluší hlas taktéž min. nár. obrany. Pro službu bezpečnostní důležitý je ještě zákon ze dne 16. března 1920, č. 165 sb. z., jímž vláda byla zmocněna, aby na dobu 5 let zřizovala státní úřady policejní, kde by toho bylo třeba. Úřady tyto převezmou dosavadní působnost obcí v oboru policie bezpečnostní za účelem udržení klidu a řádu veřejného. Zřízení náleží moci nařizovací. Obce jsou zavázány přispívat. Pomine-li potřeba, státní úřad policejní se zase zruší a obci se působnost zase vrátí.

Neschází tudíž vládě nikterak na řádných a mimořádných prostředcích policie bezpečnostní. Prostředky tyto pro Slovensko stupňovány jsou k zavedení zvláštního plnomocného ministra pro Slovensko. Instituce, zachovaná z prvních dob prozatímných ústavních řádův, obsahuje rozsáhlou delegaci jedinému ministroví, aby dle vlastního volného uvážení zaváděl na určitém území poměry výjimečné na úkor svobod občanských. Administrativně jde zde o způsob guvernérské diktatury.

OBSAH.

Předmluva	Str. 3
---------------------	--------

Oddíl I.

Základní pojmy.

§ 1. Vymezení předmětu	5
§ 2. Právo veřejné a soukromé	9
§ 3. Souvislost jednotné právní soustavy	12
§ 4. Všeobecné právo státní	14
§ 5. Státní právo a politika	17

Oddíl II.

Stát náš, jeho základy a dnešní naše ústava.

§ 6. Ustanovení všeobecná	22
§ 7. Území či věcný podklad státu	24
§ 8. Symboly a znaky	26
§ 9. Zvláštní zřízení Podkarpatské Rusi	28
§ 10. O státním občanství	32
§ 11. Úprava přechodných poměrů státoobčanských	36

Oddíl III.

Moc zákonodárná.

§ 12. O moci zákonodárné a sborech zastupitelských	41
§ 13. Postavení poslancův	43
§ 14. Poslanci jako orgány státu zvláště	47
§ 15. Zákon o neslučitelnosti	53
§ 16. Řízení ve věcech inkompatibilních	55
§ 17. O vzájemném poměru obou sněmoven	57
§ 18. Presidentova účast na zákonodárství	59
§ 19. Opatření neodkladná	60

Oddíl IV.

Moc výkonná.

§ 20. President republiky	67
§ 21. Vládní postavení presidentovo	69
§ 22. O nejvyšších orgánech moci výkonné	72
§ 23. O ministrech zvláště	76
§ 24. Ministerská zodpovědnost	79
§ 25. Účetní kontrola správy	81

	Str.
§ 26. Vyhlásování zákonů	85
§ 27. O úřadech	86
§ 28. O moci soudcovské	89

Oddíl V.

O právu parlamentárním.

§ 29. O právu volebním do sněmovny poslanecké	94
§ 30. Volební povinnost	95
§ 31. Volební řízení	97
§ 32. Přípravy k volbě	99
§ 33. Výkon volby	103
§ 34. Hlasování	104
§ 35. Zjištění a vyhlášení výsledku volebního	105
§ 36. Opětované skrutinium	107
§ 37. Všeobecné předpisy trestní	109
§ 38. Horní komora	110
§ 39. Stálé seznamy voličské	112
§ 40. Všeobecný přehled práva parlamentárního	117
§ 41. Pravidla o činnosti parlamentu	124
§ 42. Jednací řády našeho sboru zákonodárného a zasedání	131
§ 43. Organizace sněmovní	133
§ 44. Předměty jednání	135
§ 45. Sněmovní schůze	140
§ 46. Usnášení a jiná jednání	145

Oddíl VI.

Ochrana ústavy a voleb.

§ 47. Ověřování voleb	155
§ 48. Záruky ústavy	162

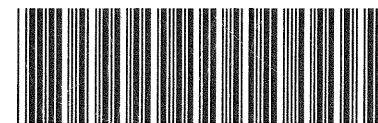
Oddíl VII.

Občanské svobody.

§ 49. Základní práva naší ústavy	168
§ 50. Ochrana menšin a právo národnostní	172
§ 51. Ochrana osobní svobody a práva domácího	176
§ 52. O stavu výjimečném	178

REV15

ÚK PrF MU

3129S35329